

8599

ప్రతిభ

నవ్యసాహిత్య పరిషత్తుత్రిక

సంపుటి ౬ : అక్టోబరు ౧౯౪౧ - జూన్ ౧౯౪౨ : ౨.౩.౪ సంచికలు

సాహిత్య చరిత్ర : పెంకట సామ్యశీశ్వర కవులు, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, నందూరి పుట 22-౯౦	
సుబ్బారావు, దువ్వూరి రామిరెడ్డి, దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి, మల్లవరపు విశ్వేశ్వర రావు, శ్రీమద్రామమూర్తి సుబ్బారావు, ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి, శ్రీ.శ్రీ.నోరి నరసింహ శాస్త్రి, శ్రీ.శ్రీ.కంకర శాస్త్రి.	
కవి-కావ్య (పద్యాలు) ఊటుకూరు సత్యనారాయణ రావు	... ౯౦
పాట "పాప"	... ౯౨
పాట (కథానిక) తాత కృష్ణ మూర్తి	... ౯౪
అంజలి-ఆరాధనము (పద్యాలు) జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి	... ౧౦3-౫
చీకటింటో నల్లపిల్లి (నాటిక) తల్లావజ్ఞుల కృత్తివాస తీర్థులు	... ౧౦౬
చిరంజీవి పాటలు...	... ౧౧౦
అవివాహ కాననం (కథ) టేకుమళ్ళ కామేశ్వర రావు	... ౧౨౧
కాలము (గేయము) దేవరకొండ బాల గంగాధర తిలక్	... ౧౨౯
సాహిత్య చరిత్ర (వ్యాసము) మాధవ రామ శర్మ	... ౧3౦
నిరాశ (పద్యాలు) మహాయజ్ఞం (గేయము) వావిలాల సోమయాజులు	... ౧౪౧-౪౨
ప్రణయ (కథ) (గీతిక) వట్టికొండ రంగయ్య	... ౧౪3
దనంత్రీ (పద్యాలు) రెండుచింతల నరసింహ శాస్త్రి	... ౧౪౪
వానశర్మ రాత్రి (కథానిక) "పాప"	... ౧౪౭
కవి-కావ్య కల (గేయము) కొనకళ్ళ పెంకట రత్నం	... ౧౫2
కాలగతి (పద్యాలు) బి. వి. శ్రీనివాసాచార్య	... "
గాన మాధురి-దేవా! (గీతికలు) కొనకళ్ళ పెంకటరత్నం	... ౧౫౪
ఏలా! (గీతిక) మొక్కపాటి సుబ్బారావు	... "
శిల్పబాల (ఖండకావ్యము) అడివి బాపి రాజు	... ౧౫౫
సహజ యాన పంథీ (గీతినాటిక) తల్లావజ్ఞుల శివ శంకర శాస్త్రి	... ౧౫౭
సాహిత్య సృష్టి (ఉపన్యాసము) జోన్నలగడ్డ సత్యనారాయణ మూర్తి	... ౧౫౮
నీయదుగులు (పద్యాలు) వింజమూరి శివరామం	... ౧౬౨
రవీంద్ర నిర్యాణము (పద్యాలు) పెద్దిభట్ల రామచంద్ర రావు	... ౧౬3
చండీదాసు (గేయనాటిక) రజనీకాంత రావు	... ౧౬౪
ప్రేమ-ఆకాగానము-మబ్బుల్లారా! (గీతికలు) పెనుమర్తి కామేశ్వర రావు	... ౨౦౬-౭
చలం గారి "శ్రీ" (వ్యాసము) "పా"	... ౨౦౮
సంపాదకీయము	... ౨
నామ-రహితం (వ్యాసము) వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి	... ౨
"చాలన" (పుస్తక విమర్శలు)	... ౨

"ప్రతిభ" : జూలై మొదలు జూన్ ఆఖరుకు సంపుటి. చందా మూడు రూపాయలు.

నా తొలి రచన :

(మద్రాసు రేడియోవారి తృతీయ కవి సమ్మేళనము.)

శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం

కవుల కావ్యాలు చదివీ విని ఎంత ఆనందిస్తామో వారి చరిత్ర తెలుసుకోవలెనని ఆంధ్ర అభిలషిస్తాము. కవుల చరిత్ర అంటే ప్రధానముగా వారి కావ్య రచనలూ కవితాజీవితానికి సంబంధించిన దన్నమాట. వారి కవిత్వము ఎలా మొలకెత్తిందో, ఏ పరిస్థితులలో, ఏ పక్షములతో ఆంధ్రించినదో తెలుసుకో

వలె నని మనకందరికీ కుతూహలముగా ఉంటుంది గదా.

అందువల్ల ఇక్కడ సమావిష్టులైన కవిమిత్రుల నందరినీ ఒక ప్రశ్న అడుగుదాము. అయ్యా, లేదు మొదటి రచన ఏది! అది ఏరీతిగా ఆవతరించిందో దయచేసి చెప్పండి! అని. నమస్కారమండి శ్రీ వెంకటపార్వతీశ కవులూ! మొదట మీరు పెరిచిస్తారా?

శ్రీ వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు

ఒక సుమహాత్ముని మా బండ్లోనుండి శక్తి సమ్మేళనమైనది. హృదయసమ్మేళనము విసరి. పక్ష స్వరమును పంచమస్వరమును గలసి శ్రుతి సమ్మేళన మయినట్లైనది.

ఆ మధుర శ్రవణమునందు మా హృదయవల్లకి వివిధ స్వరములతో వివిధ గీతములతో నిత్య నూతన గీతములలో విశ్వగానము ఆలకించుటకు సంకల్పించినది.

ఎందుకిది?

లూపుల మెత్తదనమును, తేనెల తియ్యదనమును, తెచ్చెల కన్నుదనమును, వెన్నెలల గల్లదనమును, చుక్కల చిక్కదనమును వెలయించి, ప్రకృతి హృదయమును పులకింప జేయవలయునని. భక్తిజ్ఞాన దీపికలచే బాహ్యంతరములను ప్రకాశింప జేసి, సుఖదుఃఖాదిక ద్వంద్వ భావపూరితమగు భువన మంతటిని సఖిల జీవానంద సగంధాయకమగు బృందావనముగా జేసిజైమ ప్రణయ భావ సంకీర్తి నము చేయవలె నని.

సమశ్రుతి సమగ్నితమగు ఆ సంకీర్తనాలాపములలో పక్షస్వరము పంచమమున లీనమయ్యెనా? పంచమ

స్వరము పక్షమున లీనమయ్యెనా అను ప్రశ్నమున కివకాశ మెక్కడ?

అట్టి ఆపకాశము లేని సామరస్యమునందే, అపు యీ పంచమగునట్టి విక్రమభావములతోనే మా తొలికవిత ఆవతరించినది.

అప్పుడే,

ఎంచగా రాని శబ్దప్రపంచమగును
నేను వేరు రూపముల వెలయు నీను
విమల పదముల నాత్మ భావించుచుందు
మనిషిమును మామర దోడ్చుకు మక్షరంబు?

అనుష్టూప మయినది. ఆ ప్రాధాన్యనాంతరము ఏకాగ్ర చిత్రిముతోడి తన్మయ్యావస్థలో—

‘అమృత సురభిశ్చ మృదు లతాంతములతోడ
నమృత పరిపక్వ ఫల గురుచ్ఛములతోడ
నమృత రసమాధురీమార్తి జైన నిమ్మ
గంటిమో తల్లి సుకవితా కిల్బవల్లి.’

అను ఆనందగనమయోక్తులు మాలోనుండి వెలువడినవి. అట్టి దివ్య సందర్శన సాధాగ్య సమయమున—

‘విమల సవనీత మృదుల శబ్దములఁ గూర్చి
రమ్యభావ ప్రబోధకాగ్రములఁ గూర్చి
ప్రకృతుల గరంచు నెట్టి కాశ్యములనైన
మహిత గతి వ్రాయుమా వ్రాయుమా కవీంద్ర.’

అని అజ్ఞయైనది. ఆ కవితాసంస్కృతి అదేశానుసారముగా,

‘సాధనాత్మయందుఁ బ్రణయ శ్రుతులయందు
ముగిచివభావముఁగి మోగి
సరసభక్తి భావ సంకీర్తనంబయి
విశ్వవీణ మేళవింపఁబడఁగె.’

ఇది మా కవిత యవతాళి —

గాన మాతనిది, చోకించునైన శ్రుతి నాది,
సరసమోహన కలస్వనము మాది;
రాగ మాతనిది, తోరంతైన కళ నాది,
శాంత సుందర విలాసంబు మాది;
స్వర మాతనిది, విభాసురమైన లయ నాది,
సురుచిరామోద విస్ఫురణ మాది;

భావ మాతనిది, జీవంతైన ధ్వని నాది,
నవనవాసంద శైధివము మాది;

చోద్యముగ బాడు నాతండు చూపులోనె,
పట్టి యాడెద నేఁ గనుపాపలోనె,
ఏపుగా మీపుగాఁ దోచు నింతలోనె,
చూపులోఁ బాపయ్య కవితా పురాణి.

అట్టి తన్మయానంద సమయమున — అట్టి ఏకాంత
సేవావనమున — ఎవరు? ఎమినుమన్నాను?

ఇసువుల నయనంబు లేకపైసపుడు
నిగిసై శ్రేణినే నీలాల శేరు?
ఇన్ద్రజిత్వదనంబు లెన్నునైన యపుడు
విశ్వంబు ద్రాకనే వెన్నెలరీగి?
ఒండొగువుల పల్కు లొక్కొక్కై నపుడు
కొమ్మల నిండెనే దివ్య గానములు?
ఉధియుల కృపయంబు లొరలిన యపుడు
పరవశమయ్యెనే ప్రకృతి యంతయును.

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

నీవు మొదట ఎక్కడ పుట్టావని ఒక మహానదిని
అడిగితే ఎంత అందంగా ఉంటుందో నీ మొదటి
రచన ఏదో చెప్పు అని ఒక మహాకవిని అడిగినా
ఒకటే అందంగా ఉంటుంది. కాని కోకిల ఎవరో
ఒక వయస్సు వచ్చేటప్పటికే ఒక పసంతము హఠా
త్తుగా దాని గొంతులో ఉన్న పంచమాన్ని విని
యిస్తుంది. అల్లా కవికూడానా? ఏమో. నందూరు
సుబ్బారావుగా రైతే కావచ్చు. ఎందుకంటే,
ఉండుండి హఠాత్తుగా ఒక రోజున అయిన గుండె
గొంతుకలోన కొట్టాడింది. మరి ఈ పదతిలో
వాడు మాతమృదు నాయని సుబ్బారావు, ఆతనికి
ఇలాగే ఒక లోకోత్తరమైన అనుభూతి విశేషం
వచ్చేటప్పటికే అతని గీతాశక్తి పండిన దానిమ్మకాయ
వలె పగిలింది. ఇలాంటివాళ్ళు చెమరుగా అక్క
డక్కడ ఉంటే ఉండవచ్చు. కాని ఇందోవృత్త
మార్గాలలో వ్రాసేవాళ్ళకు ఇట్టి - (భివభూతి చావి

నట్లుగా) - అకిస్మిక ప్రత్యక్షభాసం - కలుగుతుందా
అని ప్రశ్న. ఈ అకిస్మిక ప్రత్యక్షభాసం మానిషాద
ప్రతిపాద ర్థం అని హాస్యక కలం పికిసింపించని
ప్రహ్లాదపు డన్నాడు. ఆ సూక్ష్మ సరిస్వర్యసతాము
సరడిన భావాంశాలు ఒక్కసారి అధి నయిస్తూ చిత్ర
భింగిమలతో రంగపూర్వ ప్రదేశమునుండి రంగము
ముందుకు నడుస్తూ వచ్చిన నాట్యకలైవలె వచ్చింది.
ఇలా యెంత హాసక వస్తుంది? ఆలా సరడివచ్చే
దాకా ఆగే ఓపిక మనక ఉందా లేదా అనిపిస్తోంది.
వ్యుత్పత్తి పరిణామయ ప్రతిభ ఒత్తిడికి అగలేక
రెక్కలు సాచి సమప్రసారంగా పై గాలితెగలలో
నుంచీ వాలుగా క్రిందికివచ్చే రాజహంసలై తన
సరస్వతిని రానిచ్చుకునే ఓపిక, నిలుకడి, కవులకు
హాయిసట్లు ఉన్నది. దీనినే కొండకట్టా అంటున్నారు -
కవులు రెండు రకాలని. తాను బాగా చెమరుకుని
అప్పుడు వ్రాసేవాడు, భోరణిగా మొదలెట్టి క్రిమి

క్రమంగా చదువుకుంటూ పచ్చేవాడు. వీళ్ళిద్దరికీ ఎదురు బతుక్కుగా ఇంకోయిద్దరున్నారన్నమాట నిజమే. చదువుకుని పాటపెగలనివాడు. వాడు కనే కాదంటాము. కాని మిఠుకుతాడు. గిలకు తాడు. రెండవవాడు ధీరజీ సాగటంతోటే కష్ట పడట మెందుకని యిదే సుమావధి అని ఒక్కడే గుడారం వేసుకు కూచునేవాడు. ఏతాపతా ఆయా కవులకు ఎలావున్నా ధందవయనరస్వతీ మార్గాన్ని శతశః హృదయంతో విశ్వసించే నావంటి వాడిని నీ తొలిచన ఏదీ అంటే నా పదకొం దవ యేట మొదలుపెట్టి ఇంకయ్యాయేడు పచ్చే హకు యెన్ని యెన్నో ముక్కు మొహం లేని సగ్గాలు వ్రాస్తూ చింపిచేస్తూ కచ్చిపచ్చి నిలంగా ఇది బాగానే వుందిరా అని ఆరుతున్న పద్యం నిలంగా యెప్పుడున్నో తెలుసుకోలేనివాడిని గురించి అడిగితే చెప్పటం చూపిస్తం. చిన్నిచిన్ని చెమటపద్యాలు నేను, మా కొదాలి అంజనేయులు కలిసి యెన్నెన్నో వ్రాశాము. వాటిల్లో ఒకపద్యం చదవరాదా అంటే నేను వ్రాసిన పద్యం 'నలు ధావకం పుండేమోక్షం పద్యం' కాదు. నా కవి త్వంలో తీర్చి పద్యంపద్యం కోసం కష్టత యెంత మట్టుకు వుంటుందో ప్రశ్నకు భావిత అలవాటైనా, శ్రీనాగకు, హరిన, పెద్దని మొదలయిన వాళ్ళ మా ర్గాని పోయేవాళ్ళకయినా అట్లాంటి పద్యాలు వుంటాయి. తిక్కనగారిని 'మీరు వ్రాసిన భారత భాగంలో ఉత్తమమైన పద్యం చదవ' మంటే 'సింగంబాకటితో' అన్న పద్యం చదివాను. తిక్కన గారి కవిత్వంలో ఆ పద్యానికి నిజంగా అటువంటి దశ వుందని నేను అనుకోను. తిక్కనగారి కవితా సద్భుతి అట్లాంటిది. భావాన్ని ఎక్కువగా సంక్ర

హిస్తూ మార్గవము, హాయి, శబ్దానికే సమకూరుద్దామనే ప్రయత్న మేమీ ఉండదు. తాను చెప్పబోయే అధిక మయిన భావాన్ని క్రొత్తభావాన్ని తరుముకుపచ్చే భావాన్ని - సర్వభాషా తనలో జిత్తిస్తే, తన విద్యా సంస్కారాలన్నీ ఒక్క మొగిని ఆ భావమును చెప్పుటకు అభిముఖంగా ఉండగా, తనకున్న అసంత భాషాసామర్థ్యంలో ఈ ప్రత్యేకమయిన విశిష్ట భావం తన యిష్టంవచ్చిన - అది అదిగా తెలుసు కోన్న - యే శిల్పబాలము ఆ కాలాన్ని ఆ భావాన్ని అలూచుకుని పదయ్యో అడేచెపుతాడు కవి. ఇంగ్లీషులో సాంగ్ అన్నట్లుగా తెలుగులో పాట అంటు న్నాము. ఈ పాటతనము ఆ మాటకు యెంతవుంది? ఇది ఒక పసంతంపలె మావిరెప్పు చివర ఎర్రర్రగా కనిపిస్తోన్న చివరల్లే తొంగిచూడదు. పండిన నేల పనసల్లే ఒక్కసారి గుప్పుమని మెరిగే లోనుండి పరి ణత రూపంగా కనిపిస్తుంది.

నిజానికి 'ధన్వంతరానమో', 'మనోధనుడు' అను ఏకాంకి నాటకమో 'అంద్ర హరుషమో' ఈ మాడింటిలో నా తొలిరచన ఎదో నాకు జ్ఞాపకం లేదు. 'మనోధనుడు', 'ధన్వంతరానమో' నాట కాలు. కొందరు ఈయన నాటకాలు చదివేవి కాని అడేవి కావంటున్నారు. ఎట్లాగయితేనేమి 'ధన్వంతరానమో' నా మొదటి రచన అని నా ఉద్దేశ శిల్పము. అందుచేత ప్రధానంగా నేను నాటకకవి నడతే ఉంది. అందులోని ఒక పద్యం:-

తనుజీ చెక్కింటి కనక పత్రములలోన
వ్రాయబడె స్వర్ణ సౌఖ్యాక్షరములపంక్తి
చదివి చదివి నా గుండెయ ప్రేమలుకాని
ఇంచుకన్యమ్మ మది గోచరించలేదు.

శ్రీ నందూరి సుబ్బారావు

కూటికుండను
భుజముపై నిడు
వాటపదియొక
మరుపు గులుకగ
పాటబాడెను పాటలూధరి చెట్ల చేమలకై

ఎవనిగూరివి పాటపాడెనో
ఎవని నాముము ధన్య మాయెనో
• లనబడెను మాటాకటి నాచెవి
సోకినట్లయ్యెన్.

పాటబాడెను చెట్టుచేమలు
కోటిచెవులను గ్రోలి యలంగ
తాటివనమున నాగి చంద్రుడు
తాను చెవి యొగ్గెన్.

గురబాడ ఆప్పరాయ కవిశేఖరునికి కోపం వచ్చినా
సరే - ఇది నా తొలిగచన.

౨. కాపుకన్నయ కొప్పు కైసేయు పూవ
ఆవవికంచెల నందమై యొప్పు పూవ
పాపజే మాతల్లి పూజకో పూవ.

రాయగోలు కనుబొమలు ముడినేయుగాక - ఇది
నా ప్రథమగేయం.

౩. పాడుట కొప్పునేని పడవ ల్పడినంచెడి
యేటి త్రోవరే
చూడగవచ్చు లేతమనసుల్ తడిచేచెడు
చెట్ల చాటునన్
కూడిన మేనలానుకొన కొమ్మల నాకుల
వోలె నొక్క మా
టాడక కూరుమంద మనుజైన పాలమ్మల
గట్ట నీడలన్.

ఇది నా మొదటి పాట - అబ్బూరి తల్లిమ్మ కానీ.

౪. ఆ సాయం సమయంలో -
మెళ్ళే పూసలపేరు
తల్లీ పూవుల సేరు
కళ్ళెత్తే సాలు
కనికాచినే కాలు.

అనే పదం వ్రాసి ఇదే నా తొలి గచన అనుకున్నా. మిత్రుడు అధికార్ల సూర్యనారాయణవద్ద. -

గుండె గొంతుకలోన కొట్టాడుతాదీ
కూకుండనీదురా కూసితనేపు.

అని చదివినప్పుడు ఆతడు ఈ నీ పాటకొరకు చూస్తున్నానన్నాడు. అనాటి అధికార్ల వాని ప్రేమదృష్టి నా తొలిగచన.

౧౯౨౦ జూన్.

సామర్లకోట డైలెక్టేషన్. అప్పటికి ఎంతకాలం క్రితమో కలుసుకున్న తెచ్చుడు కృష్ణశాస్త్రి ప్లాటు ఫారంమీద కనుపించినాడు. సన్నగా వస్త్రం పడుతోంది. ప్లాటుఫారంమీద ఒక బ్యాంక్ బాన్సు వద్ద కూర్చోబెట్టి చూచి వినిపించాను:

ఈచెరై కొక్క తెవు - అన్న పాట,
నాయుడుచావ పాట.

ఆతడు వాణాచిత్రిగా నాకేసి చూశాడు. ఇది నా తొలిగచన. ఆతనితో కావేటిలో చదువుకొంటున్నప్పుడు.

ఆకొండ, ఆతొట, ఆయేరు, ఆయెంకి - ఇది నా తొలిగచన

ఎంకెవ్వరని.....

౧౯౨౧-౧౯౨౪ బందరు కాలేజి హాస్టల్లో నా పాటలు పాడుతుంటే లోపలకు వచ్చి చురు న కళ్ళతో నమ్మగట్టిగా పట్టుకుని నీవు కవివన్నాడని విశ్వసాధ. ఇది నా తొలిగచన. డిసెంబరు ౧౯౨౪ సాహితీసమితి సభాపతి శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి నా ప్రక్క కూర్చుని పాటలు పాడించి తీవిగా మార్చినాడు. ఇది నా తొలిగచన.

శ్రీ దువ్వూరి రామిరెడ్డి

కొంతమంది కవులు బాల్యమునుండి కవిత్వము వ్రాయుచుండి రని వినియుంటిని. నాకు మాత్రము పందొమ్మిది సంవత్సరముల ప్రాయమున కొంత. కవిత ఒక్క తూరిగా చేపడినవి. ఇది కాకతాళియం కావచ్చును. కవితాప్రారంభమునకు పూర్వము

ఇం.

నాకు తెలుగు వాఙ్మయములతో ఏలాంటి పరిచయము లేదు.

నా కవిత యాదృచ్ఛికంగా ప్రారంభమైనది. మా ప్రక్క ఊరిలో ఒక గ్రంథాలయము ఉండినది. ఆ ఊరిలో అప్పుడకములను కడవరకు చదివిన మొదటి

వాడను, కడవాడను నేనే. ప్రతిదినము పాయం కాలము నాలుగు గంటలకు ఆహారం చేరేవాడను. ఒకనాడు ఆ ఊరికి ఒక శతావధాని వచ్చి లయి బ్రీలో కూర్చుండి మాటలాడుచుండెను. 'కవిత్వము పూర్వజన్మ సంస్కారమువలన లభించుననీ, చరివిలే పండితుడు కావచ్చునేకాని కవి కానేరడనీ' అయిన చెప్పుచుండెను. నాకు ఆ కాలములో విపరీతమైన ఆత్మవిశ్వాస ముండెను. 'మీరు ఒక్క కవిత్వాన్ని గురించి మాత్రమే చెప్పుచున్నారు. అన్నిటికీ అలాటి పూర్వజన్మ సంస్కారం ఉపసరమే గదండీ? హిందూ ప్రయత్నించినట్లయితే చేయలేని దొకటుంటుందా?' అని నేనన్నాను. 'ప్రయత్నించి తక్కిన కళలు నేర్చుకోవచ్చు. కాని ప్రయత్నించి గొందన్ను నేర్చుకొని పద్యం వ్రాసినా కదం ఉండదు' అనున చెప్పెదరు. స్థోరాలు పద్యాల ప్రమాణాలుగా చూపించినారు. నావాదం మాత్రం కామన్ సెన్సువారిం. కడవు అయినది పిమ్మట 'అట్లయితే నీవు వ్రాయరాకటోయ్!' అని అన్నాడు.

చిన్నప్పుడు పిళ్ళైబల్లో ఉండిన ఒకే ప్రమాదము గుర్తొక శత్రువును పద్యములను పాఠ్యములో పెట్టించుకొంటూ వేయిచేర్చుకు మొక్కనుంటూ కాలపాడడం చేయడానికిగా లేచి 'కాగితం వెదకునున్నట్లు అభివేయిస్తూ అటవికుల పద్యాలు శనకేశ్వరలోలోలోపల వర్ణించుకొంటూ ఉండినాను. ఒకాయన విజిలున్న రిజిస్టరులో 'కాగితం చింప నామందు పెట్టినాడు. అది తీసికొని 'దండము శాస్త్రీ ధీమణికి దండము కావ్యకళా విభూతికన్' అని వ్రాసినాను. ఇది ఒక సమస్కార బాణంగా పనిచేయవచ్చునని అనుకొన్నాను. తర్వాత పండి సాగ లేదు. ఎన్ ఒక దబాయీంపు దబాయించి తగ్గించుకొన చూచినాను. 'కవిత్వం అంటే యింతే గదండీ' అని 'కాగితం అయిన కీచ్చినాను. నా చాయ నిదానించి చూచి, 'నీవు కవిత్వం వ్రాస్తే నీకు పంతుం దోయ్' అని అన్నాను. నా ఆదృష్టం కట్టి వచ్చింది.

ఆ పాదానికి అర్థ మేమనిగాని తక్కిన మూడు పాదాలు ఏవని గాని అయిన అడగలేదు.

పరువు దక్కింది. మిడతంభొట్టు జోన్యం ఫలించింది. ఈ కవిత్వము కాకతాళియన్నాయంగా వచ్చింది. కాబట్టి ఎప్పుడైనా ఆంతు చెప్పకుండా మాయమవుతుందనే సందేహం నాకు మొదటినుంచీ ఉన్నది. కావుననే ఒకప్పుడు నేటిట్లు తలపోసినాను.

కడపటి పిడుగోల మన
కాగిలి యెత్తుల ముద్దులాటకుం
గడపటి పిడుగో లగులు
గానుగదా, అది యేమొ నీవు నన్
పిడుగుపలున్న సంశయము,
నేమిట నేటిపి. యందు కీ
లన్నిటినే తండ్రియట్లు విక
లంబుగ బట్టు నవన్నరంబులన్.'

ఫలాని కావ్యం వ్రాస్తామని గాని ఫలాని కథ అని గాని మంచునా ఆరుకొని నే నెప్పుడూ వ్రాయలేదు. మొదటి పద్యం వచ్చిన తర్వాత రెండు మూడు పద్యములు వెంటనే వెంటనే వచ్చినట్లయితే ఏదో ఒక కావ్యం వ్రాయబోతున్నానని నాలో నాకు తట్టును. ఒకప్పుడు చాలా కాలం, కవిత్వం నాలో ఆదృశ్యమైనప్పుడు, నేను ఇట్లు భావించితిని —

జలదపథంబునం నీగురు,
చిక్కిరి మిక్కిలె యయ్య నాపయిం
గల ప్రణయింబునం బనిడి
గద్దయ దిగి పోలాన బచ్చ కం
చెలకడ గూరుమంటివి కన్
కీవల వాలికయట్లు, గడ్డి పూ
దలిగుల కాన్కలో ప్రథమ
దర్శన మత్సవమయ్యెన్ దోయ్యలి.'

కవిత తాగిగట్టిన భార్య కామగావున నా అమపు కడుపులకు లొంగి ఉండదు.

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణకావ్య

నా మొదటి గడన ఏదంటారా? ఎలాగంటి చెప్పడమా? జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ వెనక్కి జరిగినకొద్దీ, ఇంకా జరగవలసిన అవసరం రావడమూ, ఆ తరువాత ఎన్నెన్నో పద్యాలు నేనంటే నేనని ముందుకు తోసుకువచ్చి, అన్నీ కలిసిపోవడమున్నూను. నాకు జ్ఞానం వచ్చినప్పటి నుంచీ, కావ్యనిక్కాణమూ వాటితో కలిసి తాగక నామమూ రాత్రి పగలూ ఇంట్లో వింటూనే ఉన్నానాయన. అలాగ విన్న ఆ చెవి ఆ మనస్సు ఎన్నితరాల ప్రతిభాపథాల్లో ప్రయాణం చేసి వచ్చాయో!

తండ్రిగారు, బాబయ్యగారు, తాతగారు, నేంకట కృష్ణకావ్యిగారు, అలాగ సాగిసాగి నాలుగువందల ఏండ్ల క్రితపు మా రామకావ్యిగారి కావ్యాలూ, వారిద్వారా నన్నయ్యలవీ, అన్నీ నావే అన్నంత లాగ నాలో కలిసిపోయాయి, నమ్మండి.

‘కడలియింటికి ధునీకన్యలకై సేసి తొలిసారి ఆంపించు కలగురుండు’ అని గ్రీష్మవసానాన్ని పట్టించిన బాబయ్యపద్యము, “హిమాచల కుమారి కాకుచ సములసత్కుంకుమా సమాన హిమవాలుకా ఘుమ ఘుమాయి తోరగ్ధలుడైన” పదమణివుణ్ణి కీర్తించిన నాన్నగారిపద్యమూ నావే అనిపిస్తాయి. అమ్మగారు కలక్టరవారిలా ఆనేవారు. తండ్రులు కపివవారిలా నాన్నా ఆనేవారు. ఏదీ కాలేక పోయానేమో.

మాచంద్రంపాలెం శితాపురానికి మూడుమైళ్ళు. అక్కణ్ణించి రోజూ నడిచి ఇక్కడికి వచ్చేవాళ్ళేం వాళ్ళునేనూ. ఒకనాడు చంద్రంపాలెంనుంచి వస్తున్నాం. దూరాన్నుంచి కుక్కురేళ్ళరస్వామి అలయశిథిలం కనపడుతుంది. ఇటు కుంతీమాధవ స్వామి ‘దివ్యమందిర విమాన దేదీప్యమాన విపుల ధామధామ సుదర్శన దగ్ధనము’ అవుతుంది. వారి ద్వరూ ఏవో మాట్లాడుతూ, నాన్నా ఇవాళ పద్యం చెప్పాలయ్యా, ఒక చిన్న పద్యం, మాధవస్వామి మీద అన్నారు. గడాలూ అవీ అంతగా తెలియక

పోయినా, లోపలిచెవి ఏవో అంటూంటే అది అసరాగా చెండు పాదాలన్నాయి, లేటగీతి.

నందనందన, ఇందిరానాథ, వనద
మాదయామతి ప్రోవుమీ వాసుదేవ.

వారికి బ్రహ్మానంద మయింది. కాని ఇది పద్యం పూర్తి కాదుకమా!

ఆ రోజుల్లోనే ఒకసారి రామతీరాలు వెళ్ళాం. విజయనగరం దగ్గి ఒక పుణ్యక్షేత్రము, ఒక పెద్ద కొండ ఒడిలోకి ఒరిగిపోతూ, చాలా అందంగా ఉంటుంది అడవి. ఉదయమే దేవాలయాలు చూడడం, స్వామిదర్శనం నెయ్యడం ఆయా కొండెక్కాము. ఎండసూడా మన ఎక్కి పోతుంది. అప్పుడు తప్పుకున్న పాద విహారాలూ, అగిన యిత్రి పురుడు పోసుకున్న గలమూ అన్నీ చూస్తూ తిరుగుతున్నాము. మా బావ ఒకతను ఉండేవాడు, పాపం, పద్యాలు ఎన్ని కావ్యాల్లోలో మాయగా చదివేవాడు. నవవుతూ నావైపు తిరిగి,

‘ఎమి ధివి పెట్టివి కిరీమి’ అంటూ, ఉడికించడం ప్రాణంభించాడు. “ఎమాయి, దేవులపల్లి” అనడమూ, ఆ పద్యం చదవడమూ.

“చెలువగు నింగి పుంబలిమి
నింగి పుల్లలకు కొంచెమేనియున్
కలుగకయున్నై కృష్ణకవి
గాదిలిపుత్రుడనై కి విత్వపుం
బలిమి నెరుంగ లేనటర
పైత్యపుమాలు లవేల ప్రేతెనో
పలుకక నోరు మూసును
ప్రక్క తొలంగును బుద్ధిహీనుడా.”

అనే పద్యం తంటాలుపడి వ్రాసి, మాంచి జోగుగా చదివాను. నాన్నగారి అనందానికి మేగలేదు. ఆ బావకూడా చాలా సంతోషించాడు.

‘పులిపిల్లకొక్క చారయు
కలుగకపోనటర లింగకవి పుత్రుడనై

జలయ కవిత్వపు మాధుర్యము

తెలియగ లేనటుగ తిరుపతికి తినాభా.

అన్న పద్యం అప్పుడే నాలో, లోలోపల ఉండ పచ్చు. చెండు పట్టపుటేనుగల్లాగా వారిద్దరూ నడుస్తూంటే, నేనూ మధ్య ఉండి, తనువారే పితా పుత్రులూ కోట్లోక వెళ్ళి మహారాజుకి వినిపించడం జరిగింది.

ఇది మొదటి పద్యమా? మహోన్నతితో చూస్తే కాదు. తనవారే ఇంగ్లీషు చదువులూ, అంగ్ల కావ్య సకనమూ, పత్రికలలో వేంకట పార్వతీశ్వర కవులపే, రాయప్రోలు అన్న గాటి పద్యాల పండితుమూ, గురుదేవుల Crescent Moon, Gardener చదవడమూ, లోపలలోపల ఒక మంచు కిరి మాయనుపడమూ, ఏదోమంచుపచ్చిమిలమిలమనడమూ, సరిగాయి. నేనూ ముద్దపడం జరిగింది. చిన్నప్పటికే ఆమాయకంగా తన బ్రతుకెక్కి. కొన్ని ఆనుభవాలు, కొన్ని రీతలు, కొన్ని చీకట్లు, కొన్ని వెలుగులు.

౧౯౨౧. నాకు పెద్దలబ్బు ప్రాణంభం. ఇంకా మగచం పట్టలేదు. ఊర్లు తిరిగిడం ప్రారంభించాను. బెజవాడనుంచి బళ్లారి ప్రయాణం. ఆట్రయిన్ని

ఎరుగుమరు కాదూ, పరిగెత్తుతోన్నప్పుడు ఏదో ఒకటే నడకచప్పుడు. అది మనస్సులో చొచ్చుకు పోయింది నడుకుంటాను. దిగువపట్టు - చలమ, ఆ నడుమ నల్లమలలు పచ్చాయి. 'దేవుడెక్కడ లోన ఏదో తిరిగిడం' మొదలెట్టింది. దానితో ఆట్రయిను నడక అలాగ ధ్వనిస్తుంది.

'అకులో అకునె'

అన్న రచన తయారు. మరెక్కొద్ది రోజులయ్యాక మా సంతకం సుబ్బారావు నేనూ చాలానాశక్తి కలుసుకున్నాం. హోమి గాజీ, వర్షం. చామగ్గోటస్టేషను పాటుసాగం. సుబ్బారావు "ద్వారకావాసా వింటావా" అని, "సుండే గొంతుకలోన కొట్లాడుకుంది" అని పాడడం మొదలుపెట్టాడు. ఆతగాడు ముగించాక "సుబ్బారావు విన్నావా? 'అకులో అకునె' వినిపించాను. తనవారి ఇద్దరమూ ఆ వర్షంలో ఆంటిపెట్టుకుని కూర్చున్న చెండు కాకుల్లాగా నిశ్శబ్దంగా కొన్నేపు కూర్చున్నాం. ఈ పాట నాకు దేశంలో ఎందరు కవులతోనో తనవారే పరిచయం చేసింది. దీన్నే తొలిరచన అనాలా?

శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వర్రావు

అది సంవత్సరాదిరోజు. పదమాడో యేడో యేమోనాను. ప్రొద్దున్నే నేపపువ్వు చెల్లం కలిపిన పులుసు ఏదో ఉత్సాహం రేపింది నాలో ఎక్కడో లోపల. సూర్యకాంతి వసుంధరకి ధవళాంబరమై ఆవరించింది. అప్పుడు మొదటిసారి నాలో ఛందస్సు పొంగి పైకి ప్రసరించింది. బహుశా గీతం కాబోలు, ముప్పై నలభై పంక్తులు గ్రామీ ఆ కాగితం ముందరి గుమ్మానికి తోరణంతో పాటు వ్రేలాడదీశాను. అది మామిడాకులతో ఎండి రాలిపోయి వుంటుంది. ఇప్పుడు దొరకదు. విస్తృతగీతం. నేనది దాచుకోలేకపోయాను.

ఆ గీతం ప్రభావంవల్లనే నేను శాంతినికేతనాశ్రమం వెళ్లి గురుదేవదర్శనం పొందాను.

పైని చెప్పింది నా తొలిరచన కాదు. నా తొలి భావోద్గమం అందాం. శాంతినికేతనాశ్రమం వెలుపల విశాలమైన కాదవలస్థలం. పార్శ్వస్థి పరుమన్న పచ్చని పైను తినాసీల దిగంత విస్త్రాంతంగా తూర్పుదిశని మారమారాలలో తాళవృక్ష శీర్షాలు అంతరాళాన్ని ఆంటుతూ. ఆ ఆస్పష్ట వృక్ష కాండల నడిమిని ఓ పెద్ద కాంతిపుంజం. అది అనాటి సూర్యోదయం. ఆశ్రమజీవినైనాక, అనాడే తొలిసారి మహా సూర్యోదయం నేను దర్శించాను. ఆ చల్లని సంధ్యాతేజం విశాల బగ్గను తన ఆలింగనంలో ఇముడ్చుకున్న ఆ క్షణాన్ని నాయుకుమారుడు పజ్జనున్న మౌననంలో విహరిస్తూ ఊరకే ఊదిన మురళీధ్వని నాలో పాదసత్వం కల్పించివుండాలి...

‘పచ్చని పైగుల ఉయ్యాలలో
ముచ్చట నూగుచు మురియుచుమోయా
రావోయా, ఓ నా ప్రయుడా, రావోయా.’

అని నాగొంతు పాడినదో, నా కింఁద్రాపిందో
సరిగా చెప్పలేదు. నాలో తృప్తి మేలుకున్న నీవు
సుందర ముహూర్తమని....

అప్పటికీ ఇప్పటికీ నా అదృష్టమో, దురదృష్టమో,
నేను ఇంద్రకృష్ణులుగాని, లక్షణ ఇంద్రులుగాని
ముట్టకుని ఎగినని అనోచు తోలియెనుట
ఈనాడు సహస్యంగా బయలు వెలుగుచున్నాను. ఈ
రహస్యం నా కిది సుందర ముట్టులకి చెప్పేకాదులే
నన్ను శేషస్థానం గడిలోన గాదు, అంతేమిటి? కవి
తృప్తిమేటి! అని తోనేస్తాను నిజంగా నా భయం.
ఎవరికి ఈ సహస్యం మీరు చెల్లజింపకండి.

అప్పుడు అందరమే లోకింటో ప్రభావ ప్రదర్శనాని
కవులతోనూ ప్రత్యేకంగాబడి స్పష్టించబడిందనీ
విశ్వసించాను. జీవితసుంతా శేషలం మూర్ఖుడయ్యా
లట్లోనూ, సాంప్రద్యోత్సవాలలోనూ, నూర్చు కనల
యాలల్లోనూ నిశ్చితమైనట్లు భావించాను.

ఆ ప్రభువుగానం గొణుక్కుంటూ అశ్రమంలో
అనోచున అడుగుపెట్టగానే అంతా అదో విచిత్రంగా
తోచింది. నాచుట్టూ దినంనం చూడే ముఖాలలో
ఏవో వెలుగులు తొందిపించుచు ప్రకాశించాయి.
యువకుల పదనాలలో ఆ తాళ శీతాలలో విరిసిన
కాంతిపుంజం - యువతీనే తా... లోల్లో అశ్రుమల
సస్యత్రేత్రంలో ఆడిన వెలుగు నీమల అందోళన.

అప్పటినుంచీ ఆ కాంతిచ్ఛాయలక్షణ నాచైత
న్యాన్ని ఆవరించింది. అది పాడించిన పాటలు
అనందమే పురిగొల్పాయో, అక్రందనమే మేలు
గొల్పాయో, - అపాటయే యీనాటికీ నాలో ప్రతి
ధ్వనులు గొల్పి మానవహృదయపు అగాధాలని,

‘పచ్చని పాటాపాలల ఆంతర్యాన్ని, భగ్గు శౌతిక
జగద్వలయాన్ని నన్ను సౌందర్య స్వరాలయాన్ని
అదృష్ట్య సహస్య తీజాలలో, అద్భుతదృశ్య ప్రమా
ణాలతో నాకు ప్రత్యక్షించేస్తూ వుంటుంది.

కాలం గడచినకొలది ఆనాటి వంశీనాదంలో ఏవో
ఛాయలు మాగుతున్నట్లు స్పృహస్థులందరే గొంతు,
అంపనలో కర. అదే శ్యామల సస్యతీమ, - ఆ
సస్యతోలికలో అది కాంచోళి - అయువకపదనాల
ల్లోనే ప్రభావ మూర్త్యుడు లీక్సైమె చుట్టూరిన మా
ర్తాండు వ్రాతున్నాడు. ఆ రెనుతీతాగు యముఖా
విందాలలోనే బ్రాహ్మహిమంబయి లులి, కవి
హృదయాన్ని కరుణావిల చెప్తున్నాయి.

... ..

అశ్రుచ్ఛాయలలో సముద్రాభ్రతమైన ఆనందపాక
వశ్య, అపానపానానారాగంబు అనోచ ప్రప
చంలో అశ్రుమూర్తని అన్వేషిస్తూ ప్రశ్నార్థకమై
మూర్త్యువించి,

‘అన్నలు దమ్ము ల్లక్కలు చెల్లె
ల్లందరికీ కావలసిన వాళ్ళో, కానో.

‘యితే ఎవణ్ణి నేను? అని పృచ్ఛిస్తోంది.

అయినా ఆ తొలినాటి నాచాలగీతం, నా శ్రేయగీతం
అంతర్వ్యాపిగా నాలో అది మరణ ప్రహరిస్తోనే
వుంటుంది. అది మరణపొందిననాడు నా కివిశ్వవాణి
అంతరస్తుందని అంతరాత్మ హెచ్చరిస్తుంది.

లింగి ఎప్పుడు ముక్తకాంతో నిర్జీవముడనయి
నాడుకుంటానో ఆ నాట.

‘పచ్చని పైగుల ఉయ్యాలలో

ముచ్చట నూగుచు మురియుచుమోయా,

రావోయా, ఓ నా ప్రయుడా, రావోయా.

అని.....

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

నాకవితా కంఠంలోనుంచి తొలిసారి ఒలికిన ముగ
పదబంధ మేదో నే నిప్పుడు చెప్పలేను. నేను
గుంటూరుసీమలో పుట్టి పెరిగితిని. గుమగుమలాడే

కొత్తిమో చేలమీదా, కుండ పొడుగులతో నవవ
లేక నడిచే చూడి అవులమీదా, మా ఊరి చెరువు
నుంచి నీళ్లు తెచ్చే పొరభామలమీదా కొన్ని

పద్యాలు తొల్ల తొల్ల వ్రాసినట్లు బాగా జ్ఞాపకం ఉన్నది. కాని ఆ పద్యాలేవీ నా స్వల్పమే. ముప్పది రెండేండ్లు పొంగు క్రంగులతో ప్రవహించిన కాలకుల్యంలో వానిని వెదకడం సాధ్యం కాదు. ఏ సుడిగుండంలోనో పడి ఉంటుంది. లేక ఏ బడ్డో ఎక్కి ఉంటుంది.

అయితే నా అంతఃకరణ తండ్రిలను శ్రద్ధచేసి ఛాయా సంధ్య మాత్రం గుర్తున్నది. అది నిశేధిస్తాను. పండి, అన్నం అరకుండా పాలా మిగిలా కలిపి తినిపించి నన్ను పెంచింది మా పిల్లి. నేను భాగవత ముపుకుండే గోత్రాలు అవి. నా చదువు వానా కాలపు వ్యవసాయాలాగా ఉండేవి. కాని ప్రతి దినమూ, ఏ రామాయణమో ఏ పురాణమో చదివి ఆమెకు వినిపించే వాడుక ఉండేది.

ఒకనాడు అనమయ చరిత్ర చదివి ముగించితిని. అది అంతా సాంతంగా పిన్నది. చిట్టచివరకు 'నాన్నా, మాచావురా? త్రిమూర్తులు కూడా ఏం తిరికంటితో చూస్తే చంటి పిల్లలైనారో? ఈలాటి భావం మన కథాకలాపాలలో ఇంకా ఆధిక్యంగా ఉంటే ప్రేమ భావం తొణికిచా? ఏ గ్రంథంలో విన్నా అవవాళ్ళకు గురించి ఏమేమో వ్రాస్తారు. మగవాళ్ళు' అని అన్నది. కథకంటికి బోయింది. ఆ పలుకూ, ఆ స్వరమూ, ఆ శ్రుతికూడా నాలో ఏ సచ్చిని పడక మిదనో శియించి నిమరపోయింది.

కాని అనంతరం ముక్తకంఠమైన నా రాగానికింతా అదే ఆమృత బీజమని విధేయవిజ్ఞాపన. అది మొదలు కొనీ, ఊసాగరిమనా అనే గీతం వినబడితే ప్రేమరూపిణియైంది తల్లి, ఆమె పక్షాఞ్జలం మీద స్వస్థపాసం చేసే శిశువు, నా హృదయాంబుం మీద దర్శనమయ్యేవాడు. వాజ్ఞయ ప్రపంచంలో మాధుగ్యముయైన ప్రకృతి, మధుర కలకారాధనం చేసే కవీ సాక్షాత్కరంచేసాను.

'పచ్చి కన్నారి గంధ కుంభములు దింపి
క్షీరభాండము రెత్తి చిన్నవాడ' అనే పద్యంలో ఇమిడిఉన్న నా భావం ఇదే.

చైతన్యమయమైన సృష్టిలో మానవుడు భాష సాభాగ్యంచేత విలక్షణంపన్ను డైనాడు. యుగ యుగాంతరాలుగా మానవస్థాప్యమేమిటి అని అన్వేషణ జరిగింది. అది అనందంగా తుదకు వ్యవరేఖ మయింది. ఈ అనందాన్ని అందుకోవడానికి ఆనేక సాధనలు జరిగినవి. పలుమార్గములు వెలసినవి. అందులో సాహిత్యోపాసన ఒకటి. అయితే దీన్ని నేను కష్టగోల్తు మాత్రంగా గాఢవిస్తున్నాను. అంతే కాదు. ఇంత ప్రశస్తిమూ ఇంత పరిభ్రులమూ అయిన లలితసాధన మరొకటి నాకు కాన రాలేదు. అందుకే ఇది లలితకళలలో ప్రధాన పీఠం ఎక్కిగలిగింది. యజ్ఞ కర్తలచేతా, బ్రహ్మజ్ఞాన చేతా, ధర్మ శాస్త్రముకానందచేతా, రాజనీతి శిక్షాడికచేతా, మరన్నో విభోవాయాలచేతా, అనంద ప్రాప్త్య మార్గాలను వెదకి, చూపి, నిలువ బెట్టడానికి ప్రయత్నించాను. అయితే లలితమైన కళాసాధనాలలో ఒక వైశిష్ట్యమన్నది. ఆదేమిటంటే అంతఃకరణసౌందర్యాన్ని మాత్రమే గుర్తించి, మాధుర్యాన్ని మాత్రమే అస్వాదించి, తన్మూలంగా గీతాంధవమైన అనందంలో కీనమైపోవడం ఆభ్యాసము చేసుకుంటుంది. ఇదే సాహిత్య సాధనా ఫలితం. హితమంటే మనోవాక్తాయక క్షలకు ప్రీయమైన సర్వసంపత్తూ స్వపిస్తుంది. అంతేకాక ఆహితమైన వికారమూ, వికలమూ, వికలమూ అయినది అనాదృతి మనికూడా ధ్వనిస్తుంది. ప్రీయమైన హృదకల్పనా, మధురమైన శబ్దానవృత్తి, మనోహరమైన భావబంధమూ కావ్యానికి కళాకాంతులని విన్నవిస్తున్నాను.

ఎవనులేని గవాక్షసంస్కృతలేలా

నను విలిచి బంధమేసె సుందరి యొకిన్లు

త్రైంశరే నెట్టలో సహించువాడ

సన్నగిల్లువాస్తమునుండి జారువాక.

శ్రీ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్ర

చిన్నప్పుడు సుమాను ౧౩ వ ఏట అనుకుంటూ—
భీమునిపట్నంలో నరసింహస్వామి దేవాలయం
మెట్లమీద కూర్చుని ఎదుట వికాసనీలసముద్రాన్ని
చూస్తూంటే సీసపద్యాలు వందలుగా రాయాలని
ఉండేది. అప్పటికి తెనుగు పద్యలక్షణం ఏమీ
తెలియదు. అక్కడ నరసింహదేవునిమీద రాయా
లని సంకల్పం. వచ్చిన ఒక సీసపద్యాన్ని బట్టి
మాటలు కూర్చుతూ చెడుకోరికల కోసీసం
కట్టాను.

పద్యం రాసి కొండెక్కడం సాంప్రదాయమైతే
కొండెక్కి పద్యం రాయడంతో ప్రారంభమయింది
నా విలక్షణ పద్యచరిత్ర.

కానీతే అప్పటికి చదువుతూన్నది కుమారగంధీపం.
చరచర తెనుగు మాటలూ ఘంధోజ్ఞానం ఎట్లా
వస్తాయి? రహస్యంగా తెనుగుపద్య లక్షణం నేర్చు
కుని పట్టి ఎగుడు దిగుడు చేతుడితో మన కందుకని
నరసింహస్థుతి—నరస్థుతి నతిగాను, నీసాన్ని ఉత్ప
లంగానూ మార్చుచు. అందులో జ్ఞాపకం ఉన్న
చిన్న ముక్క ఇది. 'మాతలో నిన్ను నాదు మన
మందున నిల్చి ధిజంతునమ్మ నే, ఖ్యాతిదల్చి'—
అంతా జ్ఞాపకంలేదుగాని అదిపద్యం మాత్రం ఇదే.
విద్యారంభం కరిష్యామి అన్నదంతా సంస్కృ
తంలో జరుగుతూన్నందువల్ల అప్పటి మా గురువు
లకు గీర్షం పంతులుగాను చెప్పినట్లు — తెనుగు
పద్యాలమీద ఖాతీరీ లేదు. కనక కవిత్రయం వ్రాయడ
మంటే కానిపని చేసినట్లు బెదుగుతూ గిలకలసి
వచ్చేది. ఆ ఇరువుకాలంలోనే ఏదో సందు
చూసుకు జానకీపత్నితకమంటూ ఒకటి రామా
యణం కథ వచ్చేలా రాదామని సంకల్పించి, ౫౦
పద్యాలు రాసి, గురువుగారికి పట్టుబడి చివాట్లు
తని సంస్కృతం చదివినన్నాళ్లు తెనుగుపద్యం
రాస్తే ఒట్టు అనుకున్నాను. కాని పట్టు అట్టే
నిలవలూ, 'రాధా సందేశం' అని ప్రభావతీ ప్రమ్య
మ్మం చదివిన వేడిమీద ౫ పద్యాలు రాసి ౧౯౨౬

సంవత్సరంలో భారతికి పంపాను. తరవాత ఏం
జరిగిందనిమాత్రం అడవికొండి.

ఇది ఒక ఘట్టం.

కాలేజీలో చేరిన మొదటి రోజుల్లో శుద్ధమనిషిలై
లాంటి వూరిమంచి వైస్ ప్రాణి కళ, ద్రుతప్రకృతి
కిం, పల్కుత్యయాలతో ఉక్కిరిబిక్కిరియింది.
క్రమంగా నాటి పరిభాష అనుకున్న కొద్దీ పార్శ్వ
కావ్య శిక్కిరిలో అనర్గళమైన కవిత్రయం చెప్పా
లని మహా కాంక్షగా వుండేది. పెద్ద పెద్ద నమాసా
లతో రాజాధీనంకనాలు, ఇంకా ఏదో పద్య
మాటలు రాసినట్లు జ్ఞాపకం ఉంది. సంస్కృతంలో
కూడా ౫, ౬ పద్యాలు అన్నదే రాశాను. దర్బలా
మల్లా ఎప్పుడూ అల్లంపల్లె మహారాధ్యం చెప్పుకు.
శ్రీనిగి న్నాథ పండితరాయలతో శ్రీ అఖిలన మెరిసి
పోయింది పడేపడైన సంస్కృతికి విత్వం.

భాషకి విత్వం అంటే ఏమిటండీ అని అడిగిన ప్రశ్నకు
మా మామగారు రోకరు వికారం నేనా, ఏకాంత నేన
నీతి కా చిరీవమున్నారం చదివి చూసినకొద్దీ మనస్సు
ఏదో పొగవీడేది బయట పడుతూన్నట్లు కనపడ్డది.
ఇంతవరకూ రాసిన పద్యరాశి మాటలసాము అనీ,
ఈ కొత్త దేవో మనస్సును సంబాధించిన దనీ జెం
టనే తట్టింది. అక్కడనుంచి నానాలో తెక్కుకో
మార్పులనీ గాఢవాంఛ కలగడం ఫలితంగా, 'ఒక
నాటిగీతి' అని వ్రాసి భారతికి పంపాను. అచ్చ
యింది.దాని మొదటి పాదం ఇది- 'ఎన్ని యల్లాల
నుండో నా వృధయగుమము'. ఆంధ్ర ప్రశస్తి
లాంటి పద్యాలు కొన్ని రాశాను. అప్పుడే స్తుతి
కణాలని, అట్లా ఒక ఎగలో ముందునాళ్ళ ప్రభా
వం తెలుసుకోలేక 'ప్రేయసీ గీతాలేమిటి', 'విరహ
గీతాలేమిటి' పరంపరంగా వ్రాయడమైతే జరిగింది
గాని చాలాభాగం ప్రకటించలేదు.

తెనుగునుడి నూటిగా పలకాలంటే ఈ వృత్తాలు
ఉపకరించవేమో అని తోచడం మొదలెట్టింది. దీనికి
పాల్కురికి సోమన్న బసవపురాణం ప్రోద్బలం

హెచ్చయింది. 'ఉరుతర పద్య గద్యోక్తులకంటె సరసమై పదగిన జానుతెనుగు' వ్రాయవలెననే కుతుకం హెచ్చింది. పిమ్మట క్రిమంగా తెనుగు వీణపాటలు వ్రాశాను. ఇప్పుడు కవిత్వంగా ఏది వ్రాయాలని కుతూహలం కలిగినా ముందు పద్యం

కంటె పాట వస్తుంది. తెనుగు వీణ ఇట్లా ప్రారంభమయింది.

ఏ పువ్వు పూసినా
ఏ పాట పాడినా
ఎందుకో ఈ హృదయ
మింత కళవళవడూరు.

జ్ఞాపకముండి తుడుచుకుపోయిన సంగతులను జ్ఞాపకం తెచ్చుకోవాలని చేసే ప్రయత్నం నామీద విధించుకుంటూ నా ప్రథమరచన ఏదై ఉంటుందా అని ఆలోచిస్తూ ఉన్నాను. మొట్టమొదటిసారి కలం కాగితంమీద ఉంచి ఏదో వ్రాయడమే ప్రథమ రచన కాదని నా ఉద్దేశం. దానికి వెనక ఇంకా ఏదో ఉంది. అది కవిత్వం అనండి, సరసం అనండి, ఏదో ఉత్సాహం అనండి—ఆచేదో అకస్మాత్తుగా నాలో ఒక మాట ఉప్పొంగింది. అంతకుముందు నే నెరుగనిదేదో నాలో నేను తడుము కున్నానని ఇప్పుడు నాకు పొడగట్టు తున్నది. మహాసముద్రంలో హిమవర్షితం వలె మనస్తత్వ చైతన్యం మూడింట రెండు వంతులు మట్టం కింద ఉంటుందని మనస్తత్వవేత్తలు అంటారు. ఇందులో దాగిఉన్న అపారత నానావిధలక్షణాలు ప్రదర్శిస్తుంది. స్వప్నసీమలలోనే దీని విహారం. స్వప్నజీవితాన్ని చులకన చెయ్యడం క్షమించరానిది. అలాగయితే మానవుని జీవిత ప్రమాణంలో మూడవ భాగం నిద్రలోనే ఎందుకు గడిచిపోవాలి! నిద్రావస్థలో మనం ఎంతో అసహ్యించుకొనే స్వప్న ప్రపంచంలో ఎందుకు నిద్రాకాలం గడవాలి! అందులో అందరూ తమ బ్రతుకులో కొంత భాగం గడపకతప్పను. కవులు అక్కడ సంచరించి సాహసించి సత్యాలను వెదకి తెస్తారు. నిజమైన ప్రతిగతం నిత్యమాతనం కావడానికి ఇదే కారణం. మొట్టమొదటిసారి నాకు పద్యం వ్రాయాలని బుద్ధి పుట్టినప్పుడు ఏదో కొత్తది కనిపెట్టినట్లే నేను భావించాను. నేను వెదకుతున్న గుర్రబకావలి నాకు దొరికిందనుకున్నాను. అతఃపూర్వ సాహిత్యానికి

అది అనుకరణం కాదు. తర్వాత తర్వాత సాహిత్య దృష్టి హెచ్చి, నాలుగే ప్రమాద పయాణాలు చేసి అనుభవాలు సంపాదించి విశేషాలు కనుక్కొని మరలాగా చెప్పిన వారి చురుమయం పూర్వలదీ, నవ్యలదీ కలిగినపిమ్మట నాటిక రిగినంత చేరువగా అనుకరణ చెప్తూ పోవాలని బుద్ధి పుట్టింది.

కావ్యరచనలో స్వాతంత్ర్యం, అనుకరణ ఈ రెండూ పెనచుకొని ఉంటాయి. మూలస్థానంలో కవిత్వం విశుద్ధంగా ఉంటుంది. దశమిలానే అనేక సాంకర్యాలు.

శిశువు చిత్రలేఖనం ప్రారంభించినప్పుడు ఎవ్వరినీ అనుకరించడు. తర్వాత అతనికి కళలో క్షేణ ఇవ్వవలచిన పెద్దలు అనుకరణ మున్నతారు. ఈ కూడా, ఆ గొడుగు, ఆ ముక్కోనిం, ఈ వర్షులం, పువ్వు, నవ్వుమొగం అన్ని ఆకారములను అనుకరించడం నేర్పుతారు. దానివల్ల చిత్రకారునికి చెయ్యి తిరుగుతుంది, కాని హస్తాన్ని మస్తిష్కం పరిపాలిస్తుంది. హృదయం పరిపూర్ణం చెస్తుంది.

అలాగే నేను ఏదో యత్నిప్రాసలులేని పద్యాలు వ్రాస్తుండడం చూసి మా నాన్నగారు నాకు సులక్షణసారం కొనిపెట్టారు. ఇందున్నలో ప్రథమ పాఠం చెప్పారు. 'అదిమధ్యావసానేషు యరతా యాంతి లాఘవం, భిజసా గౌరవం యాంతి, మనాతు గురులాఘవం' అనే ఘామ్యూలా అయిన ముఖతా నేర్చుకున్నాను. అప్పటికే నా మునుస్సు ఏడేనిమిది సంవత్సరాలకు మించి ఉండదు.

ఆ గోళాలనుండి ఎన్ని పద్యాలు వ్రాశానో చెప్పను. అన్నీ తప్పులే. కాని ఒకసారి చేసిన తప్పు మళ్ళీ

చెయ్యలేదు. అందునా నా తప్పులు దిద్దేవారే. కొన్ని తప్పులు నాకు తప్పుగా తోచలేదు. ఆవి చెయ్యడానికి నా కోసో హక్కు ఉందనిపించింది. అందువల్ల నా వ్యక్తి చైతన్యం ప్రగాఢతరం అవు

తున్నట్లు, నా రక్తం పరిశుభ్ర మవుతున్నట్లు నాబలం పెచ్చినట్లు స్పష్టంగా తోచింది. ఇప్పుడిప్పుడు నా వ్యక్తిచైతన్యం సంఘచైతన్యంగా మారుతోంది.

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

నేను మొదటి అడుగు ఎప్పుడు వేసినానో మొదటి మాట ఎవని ఆస్వానో ఎట్లాగైతే జ్ఞాపకంలేదో అట్లాగే నేను మొదటి పద్యము ఎప్పుడు వ్రాసి నానో ఆ పద్యమేమిటోకూడా జ్ఞాపకంలేదు. చిన్న తనంనుంచీ పద్యాలు చెప్పినవాణ్ణి ఆయితే స్రవణము పద్యము, ప్రథమ గదనకాదు. నా రచనలలో యెప్పటికప్పుడు పరమానకాలమునూ భవిష్యత్తునూ గూర్చి మాత్రమే ఆలోచించే స్వభావము వాది. రచన పూర్తయైనతర్వాత దానిలో నాకు సంబంధము నెమ్మదిగా వదులుకుంటాను. అందులో ను జ్ఞాపకశక్తి తక్కువ. అందువల్ల నా ప్రథమ రచన జ్ఞాపకం చేసుకోవడము కష్టమైనది. జ్ఞాపక తగిలినంతవరకూ ఆలోచించి మనవి చేస్తున్నాను.

ఆప్పుడు నాకు పదహారేళ్లు. మాస్ట్రాగ్రామము గుంటూరు. ఆప్పటికి కొద్ది కాలము క్రిందటనే అక్కడ కవుల రేగాదాలు పుట్టి దేశమంతా విజృంభించి విస్తరించి ఉపశమించినవి. దూరాన యూర పులో మహాసంగ్రామము జరుగుతున్నది. కాని దాని ఘోష వినపడి వినపడకుండానే ఉన్నది. తెలుగు భూమిలో కొత్తకాంతి వెలుగుతున్నది. ఐతే అది నా దేశములోని నూతన యావనమువలనే ఆవ్యక్త మధురముగా ఉన్నదేగాని సుబోధము కాలేదు. హృదయములో అనందజ్యోతి వెలుగు తున్నది. కాని బాధచిచ్చు లేదు.

సంవత్సరాది వచ్చినది. అది పింగళ సంవత్సరాది కావచ్చును. అనాదిగా కవులకు స్వస్వరూపము చూపుతూ నిత్య యావనమైన పసంతుడు నాకూ దర్శన మిచ్చినాడు. నా హృదయములో కవి ప్రకృతి రూపము ధరించినది. అసందము కలిగినది. అసందానుభూతి మనకు అప్తలైనవారితోపంచుకోనిది

సంపన్నము కాదు. అప్పుడు నాకు ఏకైక మిత్రుడు, ఇప్పుడు కీర్తికేళుడు ఐన చామర్తి రాజశేఖరికి వి, ఆతనిని ఉద్దేశించి అన్నాను.

నెచ్చెలీ లక్ష్మసారి కన్విచ్చి కనుము
అధిక సంతోషమున నూత్నహృదయసంఘ
జీవయాత్రను గడపగా సిద్ధమైన
ఎట్టి శుభసూచనంబు నా ఏడుటబడెనో.
ప్రకృతి కాంత వసంత దర్శనము కలుగ
ప్రియుని సంప్రీతితో నాదరించుకొలకు
చిగురు చీర ధరించి విచ్చేసె నెదుగు
తరలిపోయిన పూర్వవత్సరముతోనె
సౌఖ్యహీనత ఏమన్న సాగనంపు
అభినవాబ్దము మీడించి యరుగుకొలది
శుక్ల శశికళలను మీరు శోభజెందు.

ఈ ఖండ కావ్యము నా ప్రథమరచనగా భావిస్తున్నాను. గీతమాలిక - నా మొదటి ఖండ కావ్య సంపుటిలో మొదటి కావ్యమిదే. అనాడు నాకు అధికముగా దర్శన మిచ్చిన ప్రకృతియే మగల అనేక మాస్ట్రా అనేకరూపములతో ప్రత్యక్షమైనది. ఆమెను మరచినప్పుడల్లా నాకు బాధ కలిగింది. ఆమె స్మృతి లోకి వచ్చినప్పుడల్లా మనశ్శాంతి కలుగుతున్నది. ఆమెను నేను మరచినప్పుడుగాని గుర్తులో ఉంచుకున్నప్పుడుగాని నాచేత పలికించినది ఆ తల్లియే అని నా విశ్వాసము. ప్రస్తుతము ఆమె జగదంబా స్వరూపముతో నిత్యమూ నా అత్తలో వెలుగుతూ నా చేత 'తా మగ్నివర్ణం రచనా జ్వలంతిం' ఇత్యాది కంగా ధ్యానము చేయించుకుంటూ ఉన్నది. ఆమె నవ్వు నా హృదయములో ప్రతిధ్వనించినప్పుడే కాని ఇప్పుడు కావ్యము చెప్పలేను. ఆ జగదంబ నామస్మరణతోనే జీవితము వెళ్లబుచ్చుతూ ఉండవలెనని నా ఆశయము.

శ్రీ టి. శివ శంకర కావ్య

ఎందుచేతనో కొన్ని విషయాలు స్వల్పము లయినా జ్ఞాపకము ఉంటవి. ముఖ్యమైనవి కూడా కొన్ని సృరణకు రావు. దీని యాభాగము మన స్తత్వ వేత్తలే పరిశీలించి పరిష్కరించ గలుగుతారు. పంచాశద్వర్ణప్రాయములో ఉన్న నాకు చిన్న నాటి సంఘటలు స్మృతి పథములో పడినవి కొన్ని కొన్ని గోచరిస్తున్నవి. సత్యానికి, స్వప్నాదయరంజనానికి సమ్మేళనము ఎంత ఉంటుందో ఇద మిత్ర మని ఇప్పుడు నిర్ణయించడము నిపుణతతో కూడిన పని. 'ప్రభుమరణం' అన్నప్పుడు సహజంగా సాక్షాత్కరించిన పద్యమా? ప్రయత్నపూర్వకముగా ప్రతిష్ఠించిన పద్యమున్నయిమా? అని విచికిత్స కలుగు తున్నది. సామాన్యంకోసం పక్షపక్షమును నిరూపిస్తాను.

శేషభాషా కవిని ఆయ్యోనాడని శేషభాషా కవిని చిత్రంగా ఆయినాను. పద్దన్న పాఠగుడై, తపస్సంపన్నుడై, తరతరాలుగా సురీయాగ్రమును స్వీకరించి, బ్రహ్మీధూతు లయిన తాండవస్థలవారి వశములో సుకృత విశేషముచేర జన్మించిన నాకు సంస్కృత భాషాభిమానము సట్టించుకున్న ప్రత్యేక విశేషముగా పరిగణించ నక్కరలేదు. బాల్యములోనే ప్రభుమిత్ర నాకు కల్గగోచరమైనవి శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతములోని సుధామధురశ్లోకములే. పూజ్యులగు మానాయన గారు ఆమృతవాక్కుతో శ్లోకములు అంటూ నాచేత సర్వసము చేయించిన సంగతి చూచాయగా జ్ఞాపక వస్తున్నది.

శ్రీవా వయం న భలు తత్ర విచారణీయం
పంచాక్షరీజపసరా నితరాం తథాపి
చేతో మదీయ మతస్మికుసుమావభాసం
స్తేరాననం స్తరతి గోపవహుకిశోరమ్

అనే వసంతతిలక తాత్పర్యము నా అంతరంగములో అతిగాఢముగా అంతర్నిఖితమైనది. మా కుటుంబములో అనుదినమూ పురాణశ్రవణ మయ్యే పుణ్య గ్రంథము ఆంధ్రభాగవతము అపార్యయంగా ఆల

కించేవాడిని, అర్థం కాకపోయినా. అనవరతపఠనము వల్ల నా లేతమనస్సులో పాతుకొనిపోయినది భగవద్భక్తి. సప్తమస్కంధములో, 'చించున్ హృత్కమలంబు శోణితము పరించున్ ధరామండలిన్' అనే పద్యము చదివినపుడు మక్కువ బెదిరి నెత్తురు చుక్క గ్రంథభాగమువీడ పడింది. నేను హృదయ వాసుల్లో వాడిని కాబట్టి ఉద్రిక్తహృదయానికి ఉదాహరణంగా చెప్పుతున్నాను. ఉపనిషత్తులు కొంత ఉద్దీప్తవి ఇచ్చినవి. ఆంధ్రగ్రంథాలలో కాశీ ఖండ, భీమఖండములు, మార్కండేయ పురాణము మాత్రము మనస్సుకు తగులుతున్నవి. భావమే కాకుండా భాషమీద కూడా నాకు ప్రీతి మెండు. ఆలంకారశ్రయిండ్లను. ఈ లక్షణాలన్నింటితో సమీకృతమై సరిగ్గమైన హృదయము గల నాకు అనుకోకుండా ఆప్రయత్నంగా, అవిదితంగా, ఆల వెలది నోట ఆవతరించింది!

సహజకవిని ఆయినా నని చెకితుడ నయినాను! అనాడు మాలరీమాధవ నాటకం చిరువుతూ ఉండగా ఆంధ్రులో ఆఘోరఘంటుకు అనే కాపా లికుడు మాలరిని చెండికికు బలి ఇవ్వబోయే సమయంలో మాలరీప్రియుడైన మాధవుడు ఆకస్మికముగా వచ్చి అడ్డుపడి కాపాలికుని ఖండఖండములు చేసి ప్రియురాలిని రక్షించినఘట్టములో నానోట తెలుగుపద్యము వెలికి వచ్చింది. అప్పటికి నాకు పన్నెండో సంవత్సరము.

తరువాత రెండు సంవత్సరాలకు మా బంధువులూ, విద్యద్యరేణ్యులూ ఆయిన శ్రీ నోరి హనుమ చ్చాప్తులవారి చరణసాన్నిధ్యములో ఇంద్రుని గ్రహించగానే చేపిన మొదటి పద్యం లేటగిత. వారి ప్రోత్సాహమువల్ల పద్యరచన బహుళంగా సాగింది. మరి రెండు సంవత్సరములకు నే నేదో నాటకము వ్రాసి చిరువుతూ ఉంటే మా నాయన గారు యాదృచ్ఛికంగా ఆకర్షించి మావాడు కవి త్వమువల్ల జీవిస్తాడు అని పక్కన ఉన్నవారితో

అన్నాను. అప్పుటినుంచీ ఆర్మవిశ్వాసం కలిగి సార
స్వతంత్ర్యమును సమకట్టి నాను.

ఇంచుమించుగా ఇదివరకొక్క సంవత్సరంలో ఖుష్లోజ్
అనే ఖండ కావ్యము చెప్పాను.

‘రాజనీతి’ డిండినూ రాజరాజు

రాజపుత్రాంగి నా పరిరంభి భోగి

మొగలవంశ శిరోమణి మోద మొంద

వచ్చె ఖుష్లోజానామక వానరంబు’

ఇది ప్రథమ పద్యము. తరువాత కావ్యము చాల
గర్భంలో కలసి పోయింది.

అనంతర పంచాంగ రీతిపముచేత పవిత్రమైన ఆమృత
నామృతంలో ఆకిర్చనం ది, ‘పార్థవపూజ’ చేత పరిపూత
మైన పాణిలో ‘అభయమిచ్చిన అస్పృశ్యత సామయ
క్రీడిస్తూ శాస్త్రులవారి నిరూపలంచేతనే నా కవితా
శక్తి నిష్పందించినది. దీని విశ్వాసం, శివానుగ్రహం
వల్ల మా శిష్యులు తెలియమై నా నామృత వల్ల
నిమగ్నము కల్గింది.

విన్నో శిష్యులైన అస్పృశ్యుల
సాక్షిగా వాహన రాజుల శిష్యు
యే శిష్యులైన అస్పృశ్యుల
విశేష ప్రతిపదియైనా నయ్యి.

కవి — వాణి

హిటుకూరు సత్యనారాయణరావు

కవి :

మలయ పటేర గంధ వలమాన విధాత సమాగతానిల
మ్ములకును తంతులూగి, కనుమోడ్పుల నిద్దుర నన్ను లేపగా
పలికెడు వీణ— వీల పరిపాటిని రాగము మాని, మూగయై
కలతవహించె— ఈ బతుకు రాంక్షరె తా నయియుండియుగా ప్రభు

కలకల నవ్వుచుగా, దర వికస్వర మాధుకరీ సుధారసో
జ్వల కల నాదగేయ పరివర్తిత ధూళిరుశంకుళీపదో
చ్చలిత వినూత్న నూపుర లసత్తజితాంతుల నందగించునా
యశికచ ఈ హృదంతరపుటంచులకుగా వెలియై గమించునా....!

ఏ వివినమ్ములందో ప్రవహించెడు యేటి కరుణ మబ్బు చా
చై వెలయించు వెన్నెల బయల్పడు త్రోవల బట్టి పోవు రీ
తిగా విధియించు చున్నయది, తిన్నగ సాగుచు— రాళ్ల జాడలే
కావలె, యెందుకీ దురవగాహ మనఃస్థితి అమె కో ప్రభూ!

ఎన్నిజన్మలొ యెత్తి సాధించుకున్న
ఒక్కటే, ఒక్క యుడురేఖ—ఒక్క యమృత
కలశ, మొక చురున్నాట్యమేఖరులతమ్ము
అస్సదానంద జీవితానంతసీమ!

తనయి వచ్చి, లేపి — పెరదారుల నైహిక భోగ తత్పర
ధ్యానము మాపి, నాదు పరిధానము చే మెలవైచి—ఏడకో
నే ససుకోని భావ రమణీయ సుఖ స్ఫురితాచ్చలోక సు
శ్రీసత్యమైన ఆ పదము చేరువలక నడిపించె నో ప్రభా ::

వాణి :

మనసున కందరాని, అతి మానుషమై అనుభూతయోగ్యమై
తనరెడి యూహలే పదవితానము తేనియ లోడ్చు గాయనా!
అనుపమమైన, భావ జగ దంబర దీప్య మహస్సు లోతులో
యినికిన నీ మెడంద కదియే బ్రతుకై న రసజ్ఞజీవికికా.

లొలగితిని కవీ! ఎటుల దోచెను — నీ వెనువెంటనుండి, నీ
యలఘు తపస్సుస్తక కలమ నారడి నూరట వెట్టు శాంతియై
మెలగిన దెవ్వరోయి—అనిమేషమనఃస్థితి నీవు నాయికకా
పలుచనయై కృపించు నెడబాటును పాటును నేరకుంటినా ?

జారె మనస్సు—నీ పదవిజారె, సుషుప్తునిజేసి హాయిలో
తీరము జేర్చునోడ కడతెన్నుల హోరున రాగలేక చే
జారెను—యోగమం దడుగుజారెను—ఈ విధిల ప్రసక్తిలో
నేరవు నీ హృదంతరము నిడల నే వసియించునంగతికా

పురిటిపాట

“పాప”

తడవలా ఆమె కడు పింతుందేమె
అని అనుకోని వాడు లేడు.
గుండెలు మట్టుకు చేత్తో వట్టుకు
ఎవరికి వారే నాడు
లోపలి బెదురు దాచుకున్నారు
ఆ రాత్రొక వల్లకాడు.

చీకటి చలిగా జీబురు లాగ
మెల్లిమెల్లిగా పాకింది.
చుక్కలు రాతే చప్పుడు మల్లే
నిశ్శబ్దం రాలుతోంది.
గడియారంలో చక్రం పంట్లో
కాలం చిక్కుపడింది.

గదిలో మూలుగు కదిలింది జీలుగు
బూరాలా బరువుగ.
ఎక్కడో అడుగుని లోకంలో ధ్వని
లా పొంగిందొక వగ.
అమ్మ కూర్చుంది అమ్మా యంది
“అమ్మా! ఇప్పుడు ఎల్లాగ?”

“కొంచెం ఓపిక తల్లీ! ఇంక”
అంటో విమిరిందమ్మ
విధిలా సాగిన రథ మొక లోతున
కదిలినట్టుగా రిమ్మ.
పొంగే నూనెని మింగే వేని
కునికే దీవపు శెమ్మా.

గోడల పాకిన నీడల చాటున
ఆడిం దేదో బొమ్మ!
మంచంపక్కని ఆ మంత్రస్థాని
గుర్రాట్టిన పెద్దమ్మ.

అమ్మ కూర్చుంది అమ్మా యంది,
“ఎల్లాగే మరి అమ్మా!”

“ఓపిక తల్లీ! కదలకు మళ్లీ”
తెల్లవారిపోతుం దింక”
తూరుపు దాకా పాకిం దవుడే
నాలిన చంద్రుడి జింక.
ఎర్రని వేకువ చుక్కకి మెరికువ
పచ్చింది రాక రాక.

కీచురాల్లింకా చీకటి పంకా
కిర్రుని లాగుతున్నాయి.
“అమ్మా! ఏదే తెల్లవారిందే?”
గుల్లోనా ఆ సన్నాయి?
అమ్మవుడందీ “సన్నా యేదీ?
ఎందుకు ఆ బెదు రమ్మాయి?”

చీకటిలోపల ఏవో జీవుల
మాటలు రాని జవాబు
మ్రోగిన గాలిని కక్కడం రాని
పాము లారాత్రి తబ్బిబ్బు
ఆకాశంలో నిండు బుడగలా
తాకితే పగిలే ఉబ్బు.

తూరుపు చీల్చుకు వచ్చే అందుకు
కాలం ఎర్రగా కందింది:
ఊపిరి సలపని లోపలి లోతుని
రేగిం దేదో రంది.
చెవిలో యేరులు పారే హోరులో
అమ్మాయి, “అమ్మో” అంది.

గింగురు మంటో గాలికి కంటో
ఏదో కప్పిన పిచ్చి

ఇంకా బారెడు అడుగుని సూర్యుడు
చిందిన నెత్తురు వచ్చి
తూర్పుని నిగనిగ మెరిసిం చొకటిగ
అమ్మ యంది, “లచ్చీ!”

నిద్రమేలుకుని ఆ మంత్రసాని
కళ్లు నులుపుకు పలికింది.
రగిలిన కుంపటి నిప్పుల తంపట
వాసన గదిలో పాకింది.
ఎరగని వేదన అల్లల్లాడిన
అమ్మాయి “అమ్మో” అంది.

ఎర్రని ముద్ద లా తూర్పు గద్దెలో
సూర్యుడు ఇవతల వడలేడు.
ఊపిరి ఆపుకు మెదలని తోపుకు
అవతల తీరని గోడు.
కీయకీయనా లాగే వేదన
అంది “ఎల్లాగిప్పుడు?”

చటుకుని తోసుకు తూర్పు కొనకు
పండులా లేచాడు సూర్యుడు.
తలుపు తెరుచుకుని పురిటి కబురుని
అమ్మగా రూదించి దప్పడు.
పొరుగ మ్మంది, “ఎట్లాకంది!”
అడుగున్న రున్నాడు పిల్లాడు!

“అమ్మది చూపూ, నాన్నది రూపూ
బతికి బాగుండాని కాని
నా తల్లి తాపం తొలిచూలు పాపం
కష్టం పడితే పోనీ
రాణాని కంది నా తల్లి” కంది
నవ్వుతో ఆ మంత్రసాని.

అమ్మాయి మాత్రం శాంతిగా నేత్రం
మూసుకు పడుకుంది.
ఆలసిన వరాల మనక ల్లోపల
చైతన్యం ఒక బండి

వెలిసిన తుపాను వెనక దీమాను
గుండెల్లోపల నిలిపింది.

మెల్లగా విచ్చిన కంటో పచ్చని
నవ్వులు కొద్దిగా మెరిశాయి
కదలేని శాంతిలో పదిలంగా ఒక
చూపటు చూసిం దమ్మాయి.
కష్టపు పర్యం గడిచిన గర్జన
అడిగింది, “ఏదే అబ్బాయి?”

ఎర్రటి ముద్దని పక్కకి యిమ్మని
అమ్మాయి చేతులు జాపింది.
అబ్బాయి మూసిన కన్నులు చూసిన
ఆనందంలో అడిగింది.
ఏమే అమ్మా! వారికి రమ్మని
రాసిన ఉత్తర మందిందా?”

పరికా పుల్లలు పట్టుకు పిల్లలు
బల్లో కేమో పోయారు.
నా న్నాపీసు - అమ్మకి నిద్ర
ఇంబోఎవరూ లేకు.
టకటక గాలిలా - ఆమర్దలా
రైలు దిగి వచ్చారు వారు.

మంచం పక్కని వంగిన వారిని
అమ్మ యేమో చూసింది.
“వచ్చారా! ...పొద్దున్న...చూడండి...నాన్న!”
అంటో చేతిని ఇచ్చింది.
భయంతో వారు ముట్టుకున్నారు.
అమ్మాయి మెల్లగా నవ్వింది.

“ఎందుకో నాకు ఎంతో చిరాకు
చంటి పిల్లల వాసన
ఎర్రటి ముద్ద - ఇంతటి ముద్దా
అబ్బి అన్నా రాయన,
గుండెకు హత్తుకు ఆమె వింతగా
అంది, “మన బ్బాయి”ని

వేంబు 1966 - అక్టోబర్ - సునామి భూ తాత కృష్ణ మూర్తి

నూర్జాన్ మయ మయినా పశ్చిమాన్ని ఆకాశం ఇంకా సంజకాంతులతో వెలుగుగానే ఉంది. తాను కట్టుకున్న తెల్లని జరీచీర లేత కాషాయరంగుదిగా కనబడింది వేంబుకు. పైటపిన్ను సగ్గుకుంటూ ఆమె నిలుపుటద్దానికి ఎదురుగా నిల్చుని, తన చక్కదనానికి తానే మునిసిపోతూ చిన్నపిల్లవలె ముసిమసిగా నవ్వుకుంది. అద్దంలోనే గాక తల్లి తల్లలాడే తన మెరుగు బుగ్గలలోకూడా తన ప్రతిబింబం పొడగట్టి ఉంటుంది ఆమెకు!

మంచి ఆనందం సౌభ్రమం; ఇరవై కెండేళ్ల ప్రాయం వేంబు నిండు జన్మని. ఆనందం సౌందర్యవతి, కెరటాలవలె వంపులు పడిన నల్లని జాట్లు. కుదులైన మొగం, ముగిలిపువ్వు రంగులో పెత్తగా మెరిసే నున్నని ఒళ్ళు, గులాబీరంగు పెదవులు, అందమైన పెద్ద కాటుకకళ్ళు, - అన్నీ దిద్ది తీర్చినట్లు ఆమెకు ఆమరకాస్తువి.

'నాల్కి-నా'ను వలె తన రూపం తననే మోహింప జేస్తున్నట్లు తోచింది వేంబుకు. ఆగ్రంకాని సంతోషంతో హృదయం ఉప్పొంగి, ఒళ్ళు తేలిక నాట్యమాడాలని ఆనిపించింది ఆమెకా నిమిషం లో. కోయిల గొంతుకతో కూనిరాగం మాత్రం తీసి, "తుమ్మే ముర్రెకో ప్రేమ సిఖాయా....."

అన్న హిందీపాటలో తనకు పట్టుపడిన ఆ ఒక్క చరణమే ఎంతో శ్రద్ధగా పాడింది ఆమె, కళ్లలో తమాషగా ఆశీనయిస్తూ.

ఇంతలో బంగారా అవరణలో కారుచప్పుడు వినపచ్చింది.

"మహా కారే ఆయి ఉంటుంది అది." అని తనలో అనుకొని, పాట ఆపివేసి చక్కచక్క హాలుబ్యాగం వద్దకువచ్చి తెర తొలగించి ఆశ్రయంతో బయటికి చూసింది వేంబు.

ఆయాసంతో మేడమెల్లెక్కి పస్తూఉన్న ముసలి వాని యజమానురాలిని చూసి, "ఆమ్మా, డాక్టరు గారు చచ్చామని చెప్పమన్నాను." అన్నది.

"నరే, మేడపైకి రమ్మని చెప్ప." అన్నది వేంబు. వాని వెనుదిరిగి వెళ్లింది.

హాలుకు మధ్యగా అమర్చబడిన ఉయ్యాలపద్దకవచ్చి వేంబు తన రెండుచేతులతోనూ ఉయ్యాలగోలుసులు పట్టుకొని, నిద్రిస్తున్న బాలుణ్ణి ఆజేయమన్నా నిల్పు-వికో ఆలోచిస్తూ గుండె కొంచెం పడిగా కొట్టుకో సాగింది ఆమెకు.

సౌఖ్యంగా పెచ్చని దిండ్రమధ్య ఒళ్ళుమోచి నిద్రిస్తున్నాడు బాలుడు. చల్లని వసంతపవనములో వానిముగ్గులు ముగ్గుగా చెరురుతూ ఆస్పదపప్పుడు కిక్కిరిస్తూ పడి చెప్పలను ఆదిరిస్తున్నాయి. ఇంపయిన కిలలో ఉన్న వానవలె నిద్రలో చిరునవ్వు నవ్విస్తూ తనయుని వాత్సల్యంతో తేలికగా తలమీద ముగ్గుపెట్టుకుంది వేంబు. ముగ్గులు మాటగిట్టే అంకిల్ని చూడటం ఆమె స్వభావ సంతానం. 15 మాసాల పసివాడు. తప్పుటడుగులు, చిన్న ఎలకపళ్ళు, ముద్దుముద్దు మాటలు, ఇప్పుడిప్పుడే వస్తున్నాయి వాడికి.

వేంబుకూ, ఆమెభర్త సుందరేశ్వరానికి, అకిల్లనాడంటే అతి గారాబం. వాడు ఏకాగ్రతతోతనయినా పాటలు తాగడానికి కాస్త చికాకు చేసినా, తాగినపాటలు కక్కివేసినా, అట్టే అల్లరిచేసి ఏడ్చినా, సరిగా నిద్రపోకపోయినా, అడకోకపోయినా, ఒక చిన్న జలుబుతుమ్మ తుమ్మినా, భార్యాభర్త లిరువురూ తల్లడిల్లిపోతారు.

సుందరేశ్వరం వి. సి. యస్. ఉద్యోగస్తుడు. వేంబుకు దగ్గర బంధువు. ఆమెకంటే ఏడేళ్లు పెద్దవాడు. ఇగ్లాండునుండి అతడు తిరిగవచ్చినప్పటికీ ఆమె యింకా కళాశాల విద్యార్థిని. పెళ్లితో ఆమె చదువు ఆగిపోయింది.

సుందరేశానికి గట్టకలెక్కుగా ఏకస్థికి బదిలీ అయినప్పటికీ శివుడు తొమ్మిది నెలలవాడు. చంటి బిడ్డతో మన్యోహరిని వెళ్లడానికి మొదట ఎంతో భయపడింది వేంబ. ఆమె భయపడినట్లుగానే కొత్త ఊరు వచ్చిన నెలలోపునే సుందరేశానికి చాలా జబ్బు చేసింది. మలేరియా జ్వరంతో అయిన 18 రోజులు మంచంమీద ఉండవలసి వచ్చింది. అసువుత్రీ అనిస్టంట్ సర్జన్ మాధవరావు రెండు పూటలా వచ్చి చూస్తూ బాగ్నీ త్రిగా వైద్యం నడిపి జబ్బు నయం చేశాడు.

ఆది మొదలు దంపతు లిరువురి మాధవరావుతో పరిచయం ఆభివృద్ధి అవుతూ వచ్చింది. ఆతని వైద్య నైపుణ్యంమీద బిడ్డతో ఒక విషయం గుర్తుకుంది. చిన్నవాడైనా అతడు గొప్ప తెలివితేటలు కలవాడని, స్నేహనాస్థుడని, యోగ్యవర్తిగా ఉన్నాడని అని గూర్చి మంచి అభిప్రాయం కలిగింది. అదిన కాలంలోనే అని భార్య యామినితో కూడా వాళ్ళని స్నేహం కలిపింది. కిరింటికి నాలుగు, వాండ్రోకి పావు, తొమ్మిదిగా మూడు పాతూ, రెండులతో, ఓనోనాలతో, అటలతో, పాటలతో, కాలు పిక్కానో, బాల్యస్నేహితులవలె, ఒక కుటుంబ వాళ్ళవలె, కలిసి మెలిసి ఉండేవారు.

గర్భాశ్రమమీద సుందరేశం తొమ్మిదిగా కమాన్లు తిరిగవలసి వచ్చేది. దగ్గర టాక్సికైనే అప్పడప్పుడు వేంబునాడా ఆతనితో సలహాగా వెళ్లి వచ్చేది. కోయిపాటిలు, పోలు, అడవులు, కొండలు, నెలయేళ్లు, అన్నీ మాచామని ఆమెకు మిక్కిలి కుతూహలంగా ఉండేది. కాని భర్తకు జబ్బు చేసినప్పటినుండి ఏకస్థిలో తానుకూడా చంటి బిడ్డతో ప్రయాణాలు చేయడం భావ్యం కాదని తెలుసుకుంది ఆమె. ఎప్పుడోతప్పు, మరలం కావులకు వెళ్లడం బాత్రిగా మానుకుంది.

భర్త ఊళ్లో లేనప్పుడు కొద్దిలో వేంబుకు ఏమీ ఉసుపాయేది కాదు. ప్రాద్దు పున్నుడం కట్టమయేది. యామినితో బాగా పరిచయం కుదిరిన తరవాత అయిబ్బంది కొంతవరకు తిరిగింది. చిట్కీ మాటికీ ఒకరి

వద్దకు ఒకరు పరుగెత్తుతూ ఉండేవారు. క్రమంగా వాళ్ళ స్నేహం బాగా అభివృద్ధి అయింది. ఒకరి పట్ల ఒకరు ఎంతో అభిమానం, చనువు, గౌరవం చూపుకునేవారు. చిన్నవాటి స్నేహితులవలె, తోబుట్టువులవలె, నాభినస్థియులవలె, ఇద్దరూ అన్యోన్యమరీ క్షుల మెలగేవారు.

వేంబుకంటే యామిని మాడునాలుగేళ్లు చిన్నది. పాదపుగా, నన్నుగా, నాజాకుగా ఉండేది. అట్లు పెద్దదే కాని కొంచెం ఎరుపు, ముగం తీరనదే కాని కొంచెం కోల. వేంబువలె మహా ఆపురూప సౌందర్యవతి కాకపోయినా, ఆమె నాగికికంగా, నాజాకిగా, అకరకంగా కనపడేది. చామననామ ఒళ్లు, పెద్ద కోలకళ్లు, నవ్వుతే చిన్న లాల్లలు పడే బుగ్గలు, తీరన నూది ముక్కు, పలుచని పెదవులు ఎప్పుడూ అనందంతో కలకలలాడే ముగం, — అన్నీ ఆమెలోని ఏదోనిష్ఠయించడానికప్పుడైనా ఆకర్షణకైని నూచించేవి. చురుకుదనం, హాస్యం, రసికత్వం, పెంకెరనం, లోకజ్ఞానం, అన్నీ విశద పడేవి ఆమె సంభాషణలో. మంచి సూతా అయిన నిర్మాణమాటం మనిషి. అల్లరిపల్ల. హాయి గొలిపే కంఠంతో ఆమె వీణమీద ఆమ్మతంగా పాడేది. మంచి అందమైన లేసుపట్టు వుట్టేది. గుర్రపుస్వారి చేసేది. నదిలో సునాయాసంగా చేపలె ఈడేది. బట్టకట్టులోను, మాటతీరులోను, శరీరసృష్టిలోను మంచి నాగికికంగా ఉండేది. కాన్వెంట్ స్కూలు లో చదువుకున్న పిల్లగనుక చొరస్వావలె చక్కని ఉచ్చారణతో ధాటిగా తెప్పలు లేసి ఇంగ్లీషు మాట్లాడేది.

“మంచి ముక్కొచ్చే ఇంగ్లీషు మాట్లాడుతుంది ఆమె” అని తరుచుగా యామినిని పెచ్చుకునేవాడు సుందరేశం.

“అవును—” అని మెల్లగా నవ్వుతూ, “అందుకనే కాబోలు మీ వంటి దొంగలకు అవిడే అంటే అంత యిష్టం!” అనేది వేంబు, కలసే స్వరంతో.

ఇద్దరూ నవ్వుకొని ఒకరినొకరు వేళాకోళం చేసుకునేవారు.

దినాలు గడచిన కొద్దీ యామినితో సుందరేశానికీ, వేంబుతో డాక్టరుకూ చనువు అధికమవుతూ వచ్చింది. టెన్నిస్, క్రికెట్ ఆట, కాక్ టెయిల్ పార్టీలు, ఎక్స్ కర్షన్లు, పడవ పర్యటనలు, వెన్నెల రాత్రి లలో నడి స్నానాలు. - అన్నీ వాళ్ల పరస్పర మైత్రిని అనేకవిధాల పెంపొందించేశాయి.

అయినెలలు దాటినవి, సుందరేశం ఏజెన్సీ వచ్చి. అయిన కాంపులో ఉన్నప్పుడు పిల్లవాడికి రొంప చేసి, ఒళ్ళు కాస్త వెచ్చగొట్టింది. వేంబు వెంటనే అనుపత్తికి కరుణచేసింది. డాక్టరు వచ్చి చూసి మందిచ్చాడు. మర్నాడు సాయంత్రం సరికి జ్వరం పూర్తిగా దిగజారింది. మల్లీతగలలేదు. కాని ఇంకా రోజూ వచ్చి చూస్తూ ఔషధం ఇస్తునే ఉన్నాడు డాక్టరు. పిల్లవాడు మరల ఎప్పటి అనోగ్యనీతికి వచ్చి కులాసాగా ఉన్నాడు.

నాలుగైదు రోజులనుండి వరుసగా సాయంత్రం పూట ఒకసారి కలెక్టరు గారి బంగళాకు వచ్చి వెళ్ళడం పరిపాటయింది డాక్టరుకు.

నాటి సంధ్యవేళ మెత్తని రబ్బరు బోల్స్ తో చప్పుడు చేయకుండా వచ్చిన డాక్టరు వుయ్యాలవద్ద వేగిబును చూసి, చిరునవ్వుతో పలకరిస్తూ, “వద్దు, లేవకండి బిడ్డను. నిద్రపోనీయండి హాయిగా,” అన్నాడు.

“ఇంతా వచ్చి, అబ్బాయిని చూడమామరి?” అన్నది వేంబు, మొగం ఎత్తి నూటిగా అతని కళ్లవేపు చూస్తూ.

“తొందరలేదు. సావకాశంగా చూస్తాను-అబ్బాయి నిద్రలేచిన తరువాత. ఇప్పుడు జ్వరం, జలుబు, ఏ చికాకూ లేవుగా?” అన్నాడు డాక్టరు.

“లేవు—మీ దయవల్ల!” అంటూ అయినను కూచో నుని చెప్పి, బయటి వరండావద్దకు వెళ్లి నాఖరును కేకవేసి పిలిచి, చప్పున టీచేసి తెప్పని అడ్డాపించింది వేంబు.

త్వరలో ఒక కుర్రవాడు పళ్లెంతో టీనామగ్ని తెచ్చి పదిలంగా టేబిలుమీద ఉంచి వెళ్ళాడు.

“క్షమించండి.....నేను ఇప్పుడే టీ పుచ్చుకొని వచ్చాను.” అన్నాడు డాక్టరు.

“ఫరవాలేదు, ఒక్కకప్పు తాగండి—టెన్నిస్ ఆడి ఆలసిఉంటారు” అంటూ వేంబు చిరునవ్వుతో తాపిగా చెండు కప్పులలో తేనీరుపోసి, అతని కాదు రుగా తానూ కూచుని బల్లవద్ద.

“లేదు, ఈనాళ్ల టెన్నిస్ ఆటకు నేను క్లబ్బుకు వెళ్లనే లేదు.”

“ఏం? అరెంటు కేసు ఏదైనా ఉండేనా?”

“లేదు. కాని ఏమో టెన్నిస్ మీద ముగిసిన పోలేదు.” అంటూ డాక్టరు ఊరుకొని, “...ఈ మధ్య మీరు క్లబ్బుకు రావడం బొత్తిగా మాని వేశారే?” అన్నాడు డాక్టరు.

“నాకు మీ యామినివలె టెన్నిస్ సరదా అంతగా లేదుగా! అమె ఉంటే జలపంతంగా నయినా యీడ్చుకు పోయేది నన్ను. ఎప్పుడు చుట్టూరేమిటి ఊరినుండి?”

“ఏమో దాని చిత్తం! పుట్టినట్టికే వారే అది మొగుణ్ణి, స్నేహితులను, అందర్నీ మరచిపోతుంది. ఉత్తరాలకూడా సరేగా న్నాయను. బహుశా, వారం పది రోజులలో చుట్టూ వసుకుంటాను.”

టీ తాగుతున్నంతసేపూ ఇద్దరూ ఏవేవో లోకాభి రామాయణం కబుర్లు చెప్పుకుంటూ, మధ్యమధ్య నవ్వుకుంటూ, వాదించుకుంటూ, రీరుబాటుగా కూచున్నారు. అప్పుడప్పుడు ఒకరివైపాకిన చిత్రంగా చూసుకొని, పెదవులను పొంగే చిరు నవ్వును, అణచుకొంటూ కళ్లు వాల్చుకునే వారు. సాధారణంగా నవ్వుతూ, హాస్యాలతో, పట్టకథ లతో, సరదాగా సంభాషించే డాక్టరు నాడు పర ధ్యానంగా, చప్పచప్పగా, తడవడుతూ ఏమేమో మాట్లాడ దొడగాడు. వేంబుకూడా తన మామూలు ధోరణిలో లేదు. మోతాదు మీరి మంపెనీ తాగిన దానికీవలె, అమె కళ్లు అప్పుడప్పుడు చిత్రమైన వెలుగుతో జ్వలించేవి. తన హృదయాంతరాళంలో పుట్టిన ఏదో కల్లోలాన్ని అమె కష్టంతో అణచు

కుందుకు యత్నిస్తున్నట్లుగా ఉండేవి ఆమె మాటలు, చూపులున్నవి. సరాలలో విద్యుచ్ఛక్తి ప్రపహిస్తున్నట్లుగా ఆమె ముక్కుపుటలు అప్పుడప్పుడు కొంచెం అరిచేవి. డాక్టరు చూపులన్నీ తన సొందర్యాన్ని కూడ విధంగా వెయ్యివిధాల వెక్కిరిగా పొగడుతున్నట్లు, తన నేవో యాచించరాని దాని కోసం బంకుతూ దీనంగా యాచిస్తున్నట్లు, కనబడేవి ఆమెకు.

సిగ్గుతో బుగ్గలను కాస్త ఎర్రబరచుకొని, కళ్లు వాల్చి, లేటికి గా నవ్వుతూ, “మొకకొంచెం చక్కెర వెయ్యనా?” అంటూ ఆమె చెప్పుతో ఆతని కప్పును తాకి బోయింది.

మొగమాటం పడుతున్న వానివలె వద్దని చెయ్యి అడ్డు పెట్టిన ఆతని వేళ్లను చెప్పు తగిలించి, ఇద్దరూ చిన్న పిల్లలవలె ఆనవసరమైన తొట్టుపాటుపడి, మొత్తానికి టి కప్పును తొగిదోశారు. ఒకరికైన నేడి లేనందు ఆ గడవిదానా కొంచెం ఆమె చీరమీద పడింది. ఇద్దరూ ఒకరివై పొకరు ఒకగా చూసుకొని మక్కువ నవ్వుకున్నారు, లేచి నిలబడుతూ.

చప్పున తన జేబురుమాలుసి, కేంబరు సూపించి టి పడినచోట ఆమె చీరను అనియి నిడుచబోయినాడు డాక్టరు. అరనిచేతి తానుకును చక్కిరిగిన పుట్టింది ఆమెకు. కలకల నవ్వుతూ వాయోదంగా నడుము పంచి, తప్పించుకుందుకు ప్రక్కగా ఒరిగింది ఆమె. తానూ నివ్వుతూ రెండోచేయి ఆమె భుజంమీదవేసి, ఒళ్లు తెలియని మోహవేశంతో తటాలున వేంబులు తనవైపు లాగుకున్నాడు డాక్టరు.

ఒకరి ఒళ్లు ఒకరికి వెచ్చగా మెత్తిగా తగిలడంతో ఇద్దరూ వివశులైనారు. ఎన్నాళ్లనుండో ఆట్టి ముహూర్తం కొరకు తపిస్తున్న వాళ్లవలె ఒకరినొకరు చిగువుగా కాగలించుకొని ఆనేశంతో ముద్దులాడుకున్నారు. బంకు, సిగ్గు, క్రొత్తదనం, నీతి, అన్నీ ఆ గాఢాలింగనంలో, ఆవై ముద్దులలో ఆకస్మికంగా కరిగిపోయినాయి. ఒక్క ఊడంవరకూ కాలం అగిపోయింది.

ఇంతలో ఉయ్యాల్లో ఉన్న బాలుడు కప్పున ఏడుస్తూ నిద్ర లేచాడు. కలలో ఉన్నట్లుండిన వేంబు క్రుళ్ళిపడి, వెంటనే తెలిపి తెచ్చుకుంది.

“అమ్మా... వొడులు!” అంటూ ఉక్కిరి బిక్కిరి అయిన దానివలె పెనగూడి, అలసటతో కాగిలి వదలించుకుంది ఆమె.

అపాదమందకం నన్నని కురుపునో గడగడ పడి కింది ఆమె దేహం. ఆమె సిగ్గులోని గులాబిపువ్వు కటి నలిగి కంద రాలించి.

ఏడుస్తున్న రెనయట్టి తీసి ఎత్తుకొని బుజ్జగిస్తూ, దానిని కేక వేసింది ఆమె.

వేంబువైపు “జేబు చెప్పి వాల్చుకమాని, “కోపమా?” అన్నాడు మాధవరావు ఆనవ్వునంతో. లేదని నూచించేటట్లు వెల్లగా నవ్వి. “... కాని ను వ్యక్త వెళ్ళు” అన్నాది ఆమె, కిచ్చి వాల్చుకొని.

ఆమె అడ్డకు మారు చెప్పలేక, అనిష్టంగా మేడ దిగి వెళ్లిపోయినాడు ఆయన, ఏవో దీర్ఘంగా అలా చిప్తూ.

వేగించిన వెట్రోమాడ్లు లాంతర్లతో ఎదురైన బంట్లోను వినయంగా ప్రక్కకు తప్పుకొని సలాముచేసి నెప్పుడు, “ఎమాయి, నివ్వు మరొక గంట పోయిన రేవారే అనునట్టికే పస్తే, మందుపాట్లా లిస్తాను. తెచ్చి అప్పగించి అప్పజెప్పు” అన్నాడు డాక్టరు.

“చిత్తం బాబూ,” అన్నాడు వాడు. అరాత్రి వేంబుకు సరిగా నిద్ర పట్టలేదు. ఏకేవో అలొచినలలో మెదడు వేడిక్కించుకొని బాధ పడ్డది ఆమె. ఒరిగిందానికి అనందించాలో లేక కించపడాలో కూడా తెలియలేదు ఆమెకు.

అప్పటికి కొంతకాలం నుండి ఆమె హృదయంలో మాధవరావుమీద ఎందుకో ఆర్థంకాని వెర్రివెర్రి కోర్కెలు నిగులుతూ ఉండెను. అతని సాన్నిధ్యం ఆమె మనసుకు చెప్పురాని అనందం కలుగజేసేది. అతని రూపురేఖలలో ఆమెకు క్రొత్తిక్రొత్త సొందర్యకళలు గోచరించేవి. అతని మాటలు వీనుల విందుగా వినబడేవి. ఎన్నడూ ఏ పురుషుడూ తన

హృదయాన్ని అట్లా అక్కర్లేంచి, కుదిపి, అరాట పెట్ట గలగడం ఆమె ఎరగను. కాని, తుదకు ఎన్నాళ్లనుండో తాను కలలు కంటున్నట్లుగా, మనస్సులో కోరుకుంటున్నట్లుగా నాడు ఆమెను కొగిల్లో ఒక్క నిమిషం వెచ్చగా నలిగేసరికి, ఒక్క తృప్తికన్నపైన నేడి ముద్దు అనుభవించే సరికి, ఎందుకో ఆమెకు గుండెల్లో దడ పుట్టింది. నరాలు ఆదిరి ఆమె శరీరం కంపించి పోయింది. ఎందుకట్లు ఆవాలో ఆమెకు అర్థం కాలేదు.

లోకంలో ఎందరు స్త్రీలు నిరస్య క్రేమసౌఖ్యాల ననుభవిస్తుండ లేదు? వాళ్లందరూ తనవలెనే బాధ పడుతున్నారా మరి!...తననూ బాధ ఉంచలేదా, అన్ని కోర్కెలూ తాను తీర్చుకోగలిగితే!..... కాని తీర్చుకోగలదా!—తీర్చుకోవచ్చునా!..... మనసుకు కొంతశాంతి, శరీరానికి కొంతసౌఖ్యం, ఇయ్యగల సాధారణ దాంపత్యక్రేమను ఆమె ఎరుగునే కాని, ఈవిధంగా హృదయాన్ని నీడించి దేహాన్ని తాపంలోమంచగల దారుణక్రేమను ఆమె ఎన్నడూ ఎరగను.

ఇన్నాళ్లూ నిజమైనక్రేమ అంటే ఎట్టిదో ఎరగకే కాబోలు ఏమీ ఒడుదుడుకులలేని ప్రశాంతజీవితం గడుపుకోగలిగింది ఆమె! పిల్లకరటాల సముద్రం మీద హాయిగా, లేలికగా, తేమంగా ప్రయాణం చేస్తున్న ఒడ హఠాత్తుగా ప్రమాదకరమైన తుపానులో చిక్కుకున్నట్లుగా పరిణమించింది ఆమెఅవస్థ! ఉత్తమడు, సయోజకుడు, రూపవంతుడు, యువకుడు అయిన సుందరేశంవంటి ధర్మనుండి తనక్రేమ అకారణంగా ఎందుకు తొలగవలెనో ఆమెకు బోధ పడలేదు. మూడేళ్లనుండి సౌఖ్యంగా, సవ్యంగా ఎంతో రవ్యంగా గడుస్తూన్న తన దాంపత్యజీవితం ఇప్పుడేమి కానున్నదో?

మాధవరావు ఇంకా బిరుసెక్కని చిన్న మీసంతో లేతగా, సన్నగా, పొడుగుగా, కుర్రవాడివలె కనిపించినా, సుందరేశం కంటే ఆక్రేచిన్నవాడు కాదు; అతనికంటే ఎక్కువ ఆందచందాలు గలవాడు కూడా కాదు. కాని అతన్ని చూసినమాత్రాన తల్లు

కున్న మాత్రాన వేంబూ హృదయం గాఢమైన తెరిచెక్రి కోర్కెలతో గిజగిజ తన్నుకునేది!

ఆమె లోకానుభవం చాలని అజ్ఞానురాలు కాదు. చివపు సంధ్యలు లేని మూసరాలు కాదు. చవల చిస్తురాలు కాదు. మాధవరావుమీద రెండు మమత కూడదనీ అని అనందర్చుకునీ అనందాయకము కూడా అనీ, ఆమె ఎరుగును. మర్యాదస్థురాలు, మౌనాలు, విద్వంసి అయిన తనవంటిదానికి వగల పురుషునితో స్నేహం ప్రమాదకరమని, అక్రిమమనీ, ఆమెకు తెలుసును. ఇదివరకన్నోపాల్లు ఆమె తన అంతరాత్మతో వాదించుకొని, పోట్లాడుకొని, నెగ్గలేక ఉంటుంది.

రాత్రి ఆమె భోజనానికి లేచే ముందు, బంట్రోతు ద్వారా డాక్టరు మును పొట్లాలని పంపిన చిన్న చాకోలేబ్ వచ్చాడంటి అట్టపెట్టే నీల తెరచి చూసుకునే సరికి అందులో పొంగికిగా మడతపెట్ట ఉంచబడిన ఉత్తా మొకటి కనిపించింది ఆమెకు. మిక్కిలి తొందరతో, స్వాభావాలతో మాధవ రావు ఆమెకు వ్రాసిన క్రేమలేఖ అది! అత్తతతో ఆ ఉత్తరాన్ని చదువుకొని, వేంబూ తనలో ముని మునిగా నవ్వుకుంది. ఏమిట తన గదిలో టేబిలు పద్ద కూచుని, మళ్లీ ఆ లేఖ చదివి, చేతిమీద గడం అనుకొని దీర్ఘంగా కొలలనపు అలోచనలో పడి, నేడి నిట్టూర్పులు విడిచింది ఆమె!

“నా వలెనే మరూ కూడా నీచుకును. ఇన్నాళ్లూ తన క్రేమను అట్లా మనసులోనే అణచుకున్నాడు కాని, ధైర్యం చేసి నాకు చెప్పలేక పోయాడు గదా? ఇప్పుడెట్లా వచ్చిందో ఇంత ధైర్యం! ఈ ఉత్తరంలో వ్రాసినట్లు ఒకవేళ నిజంగానే వస్తాడేమో రాత్రికి!.....” అంటూ ఉత్సాహంతో, సంకోచంతో, దెవదపాటుతో ఉత్తరాన్ని పెదవుల కద్దుకుంది వేంబూ.

ఆ రాత్రి ఆమెకు భోజనం ఏమీ హితవు కాలేదు. విస్తరిముందు కూర్చొని ఎలాగో మొక్కు తీర్చుకుంది ఆమె! ఏపని చేయడానికీ ఆమెకు మనస్థిమితం లేకపోయింది. మేడ వరండాలో కొంతసేపు చల్ల

గాలికి పచారుచేసి, ఏమీ తోచక, తన గదిలో మంచంమీద పడుకుంది ఆమె, కూన్య దృష్టితో దోమతెర పైకప్పు వేపు చూస్తూ.

ఎందుకో అప్పుడు భిర్త బ్లాప్ కానికవచ్చాడు అమెను. గదిగోడకు అమర్చబడి ఉన్న ఆతని యూచిత్రం వేపు అప్రయత్నంగా ఒకసారి చూసింది ఆమె. తనవేపు ఎంతో చయితో, ప్రేమతో, విశ్వాసంతో చూస్తున్నట్లుగా కనబడ్డాయి ఆతని కళ్లు. ఆతని ప్రేమ, ఆమాయకత్వము, మంచితనము, అన్నీ తలుపుకు వచ్చి ఆమె మనసును కలత పరచాయి. ఆతన్ని ద్రోహం చెయ్యడానికి ఆమె అంతరాత్మ బిష్టకోవడం లేదు.

కాని మాధవరావును అంతమనసారా ప్రేమిస్తూ, అందు ప్రాసనను నిరాకరించు పట్టో ఆమెను తోటియారేను. ఇద్దర్నీ ప్రేమిస్తూ, ఇద్దర్నీ సుఖపెట్టగలగడానికి సాధన మేమిటో? తన మూలాన ఆ ఇరువురిలో ఎవరికి కష్టం గలిగినా ఆమె సహించుకోలేదు. నిజానికి, తన విశాలహృదయంలో ఇద్దర్నీ ఉంచుకుందుకు బోలేడు కలం ఉంది! కాని హల్లు అట్లా ఉండలేదుగా?

తా నట్లా మనుషుని ప్రేమిస్తున్నట్లు తెలిస్తే, భిర్త నిజంగా నుండేవని చెప్పిపోతాడు - ఓర్పుకోలేడు పాపం! ఏమో... తెలిస్తే ఎందుకు చెప్తా, మగవాళ్లకు అంత కష్టంగా ఉండడం! భరించుకోలేకనే కాబోలు మగవాళ్ళు ఎంతేసి దారుణకృత్యములైనా చేస్తూఉంటారు, ఇట్లాటివిషయాలలో! అనుత్యం తన పెనిమిటి ఈ మోక్షం కేసు తెన్ని విచారణ చేస్తూ ఉంటాడో కోర్టులో!.....భార్య కాస్త అజాగ్రత్తగా, అనుమానాస్పదంగా ప్రవర్తించిందని తెలిస్తేచాలు, భిర్త కెత్తిపోతాడు! పెళ్లాం విషయంలో ప్రతిపురుషుడూ ఒకేట్లో వంటినాడే! కాబట్టే లోకంలో ఇన్ని ఖాసీలు, అత్తహత్యలు, పిచ్చెత్తిపోవడాలున్నా!..... మగవాడి ఊహలోనే ఉంది అభాధ కాని తెలియకుంటే మర్రి ఏమీ లేదు! ఎందరి నెరగను అట్టివారిని!—తమ జనకాల తమ ధర్మపర్తులనుగురించి లోక మేమనుకుంటూ

ఉందో ఎరగని పెద్ద మనుషులను నవ్వుకుంది.

నిజమైన ప్రేమకు సందేహాలూ, సమస్యలూ ఉండవంటారు. ఒకవేళ తనది నిజమైన ప్రేమ కాదేమో! ఆతలపు కలిగినందుకే ఆస్తిహారం వచ్చింది అమెను. తన దేహంలో ప్రతి రక్తకణమూ, ప్రతి నూత్య కేణువూ, అట్లా మాధవరావుకోసం అరాట పడుతూఉంటే, తన విజ్ఞానం, హృదివత్సాదర్శనం తన హృదయంలో గోడగా యుద్ధంలేసి ఓడిపోతూఉంటే, తనది నిజమైన ప్రేమ కాదూ! కాని ఎట్లా గుర్తుచెయ్యడం తన ప్రేమ నిజమైన దని? ఎవరికి అర్థం అవుతుంది తన హృదయపరిస్థితి!

మాధవరావు మీద తనకు మనసు కిలగటం తన తప్పేనేమో! తాను మంచమిచ్చి కాదేమో! నిజంగా తా నెట్టి మనిషి!..... ఏ ప్రతీ ఆయినా ఎట్టిది! తన కక్షకి మించిన శక్తిని ఎవతె ఆయినా ఎట్లా ఎదురుకోగలడు? మృతయాన్ని, అత్తను, జీవి తాన్ని నడిపి, పీడించి, పీప్పిచేసి ఆమానుషప్రేమను ఎదురు మాన్పడం జయించగలడు!...చలపు పెద్ద భయంకరమైన మడినుండం వంటిది. అందులో ఎన్నడూ సడకి, తలను గిర్రున తీసే ఆ ప్రమాదానుభవాన్ని ఎవరక, ఎట్లో తప్పించుకొని, సందార సాగరాన్ని ఈదగల అదృష్టవంతులే ధన్యులేమో! తన శేల అట్టి అదృష్టం పట్టలేదో!... కాని ప్రేమ నెరగని అభాగ్యతీవులు నిజంగా అదృష్టవంతులే అవుతారా?

లేనిపోని అనవసరమైన సమస్యలతో చాళపడడం వీరికితనంవల్లనే ఏమో! దేవుడు తన నెందుకింత వీరికిదాన్నిగా చేశాడో! కాని దైన్యం వహించడమే అక్రమం, అన్యాయం, అసాయకరం, అంటుంది తన అంతరాత్మ!

“వీరికివాళ్లు తమ చాలగానితనాన్ని బిష్టకోలేక అంతరాత్మను నిందించుకుంటారు!” అన్న యామిని మాటలు ఆపన్ను ఙ్ఞప్తికివచ్చాయి నేంచుకు.

చిత్రమైన మనిషి యామిని! రక్కపురుగులను ఆక

దీనినే దీపంవలె మగవాళ్లను చుట్టూ చేర్చుకొని ఆడుకుంటుండే కాని, ఎవరినీ ఎక్కువ చనువు లేకుండా నియ్యకు. ఆమెను ఆర్థం చేసుకోలేక మోసపోయి, ఎవడైనా వెక్కిరిస్తేగా ప్రవర్తించినా వాడిని చెంప మీద చీకచీ బుట్ట చెప్పగల ధైర్యం కూడా ఉంది ఆమెకు! ఎందరితో ఎంత స్నేహితుగా చనువుగా మెసలినా ఎవరికీ బాంగిపోయి తాను చులకన అయిపోదు ఆమె!

అవదాని కెందుకో తన్ను దాను కాపాడుకోవలసిన ఆగత్యం? మగవాడు స్నేహితుగా మెసలతాడు. ఇట్టి విషయాలలో పువ్వునుండి పువ్వును తీసే తుప్పెడవలె ఒక తెనుండి ఒక తె పడ్డను వెళ్లగలడు! కొందరు స్త్రీలు కూడా అట్లా హాయిగా నంచుకుంటుంటారు!..... తా నెందు కట్టాటిరకం మనిషి కావో! మనసుకు మెంజుత షోభలేమందా గృహస్థానుభవాలకోసం క్రేమసుఖాలకోసం వెనుక లాడే స్త్రీలను ఎందరినో ఎరుగును తాను! నాల్గు తనవలె ధర్మసంకేపాలతోగాని లోకాపవాద భీతితోగాని బాధపడుతున్నట్లు తోచును.

అలాగించిన కొలదీ తనకు పిచ్చి ఎత్తుతున్నట్లు తోచింది నేనంటును. మనస్సు ఎన్నివిధాల కుదుట పరచుకుందా మనుకున్నా సాధ్యం కాలేదు. చల్లని గాలి, మెత్తని పట్టుపరుపు, కొప్పులలోని మల్లె పువ్వుల మత్తు వాసన—అన్నీ శరీరానికి విశ్రాంతి, సౌఖ్యం, చేహార్చడానికి బదులు తాపహేతువుల చికాకు పరచాయి ఆమెను.

పాస్సునుండి లేచి, టేబిలమీద దీపం హెచ్చించి, కూజాలోని చల్లని మంచినీళ్లు గ్లాసులో పోసుకొని తాగి, హాలువైపు వచ్చింది నేనంటు. రాత్రి పది గంటలు దాటింది. మేడ అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది.

నాకర్లు ఎక్కడో పడుకొని నిద్రిస్తున్నారు. దాది మాశ్రం హాలులో పడుకుంది, ఉయ్యాలకు దగ్గిరలో. నిద్రలో ఉన్న అబ్బాయిని తీసుకొని, తన పక్కలో పడుకో పెట్టుకుంది నేనంటు. నరాల పీకు కొంచెం తగ్గినట్లు తోచింది ఆమెకు. ఆవేశంతో ఆ పనివాడిని వెచ్చగా రొమ్ముకు అదుముకుంటూ తల

మీద ముద్దు పెట్టుకుంది ఆమె. మెలకువ వచ్చి, కళ్లు తెరచి, భయభక్తి వ్యభులతో తల్లి మొగం చిత్రంగా చూస్తూ, ఏడుపు ప్రారంభించాడు వాడు. దాని లేచింది. కాస్తసేపు వేయి బాలుణ్ణి బుజ్జగించి ఊసుకో పెట్టలేక, మళ్లీ దానికి అప్పజెప్పింది వాడిని.

నిట్లాబ్బుతో గట్టిగా కట్టుమాసుకొని, నిద్ర తెచ్చుకుందుకు యత్నించింది నేనంటు. కొంతసేపటికి ఆమెను చిన్న మనుషు పట్టింది. కాని మాటికి చీటికి నిద్రలో కరుట్టనే ఉంది ఆమె. కలతతో ఆమె నిద్ర కలతనిద్ర అయింది. మెలకువతో ఉన్నప్పుడు ఆమెను బాధించిన కొచ్చలన్నీ ఆ కుసు స్వప్నావక న్నలో మధురంగా తీరుతున్నట్లు తోచింది ఆమెకు. ఆగరాత్రినేక ఉలికపడి కళ్లు తెరచింది ఆమె. పక్కమీద తా నొక్కలే ఉన్నట్లు తెలుసు పోయి. బాగా వెళివి తెచ్చుకుని ఉద్యోగతో లేచి కూచుంది. టేబిలమీది గడియారం చూసింది. సాపు తక్కువ పన్నెండుగంటలయింది అప్పుడు. రాత్రి పదిగంటల రుమాత ఆమె గదిలో దీపం లేక పోవడం చూసుకొని దాబామీదికి పస్తా నని గ్రాశాడు మాధవరావు. టేబిలమీద పెద్దగా వెలుగుతూ ఉన్న దీపం వైపు చూస్తూ తనలో మెల్లగా నవ్వుకుంది నేనంటు. లేచి టేబిలవద్ద నుండి అలా చిస్తూ నిలుచుని, దీపం అర్బుడానికి తాళిగా వత్తి దించింది. కాని ధైర్యం చాలలేదు. వేళ్లు వణికాయి. వెంటనే మళ్లీ దీపం కాస్త హెచ్చించింది

గది తలుపులు తెరచి చల్లగాలి కని బయటి దాబామీదికి వెళ్లింది ఆమె. గోరెములలో ఉన్న పూలమొక్కలను, నింగిని మెరిసే చుక్కలను, చెట్ల సందులలో నుండి రవ్యంగా కనబడే అస్తమిస్తున్న చంద్రుణ్ణి చూస్తూ కొంతసేపు నిల్చుంది. గాలి కొంచెం చలిగా తాకింది ఆమె చెంపలకు.

మళ్లీ తన పడకగదికి వచ్చి, దీపం అర్పి, తలుపులు మూయకుండానే మంచంమీద వారింది ఆమె.

వేరివేరి ఊహలు పరుగులెత్తాయి ఆమె తలలో. ఆ అర్ధరాత్రిని, ఆ అనుకూల సమయాన, ఆ నిమిష

మందు, మాటాల్లుగా మాధవరావు ఆమె శయనాగారం ప్రవేశించి, దీనికి ఆమెకు వ్యవధి నివ్వక, చీకట్లో ఆమాంతంగా ఆమెను కాగలించుకొనిఉంటే అతని చేతులలో కీలబొమ్మవలె సుతరామూ లాంగి పోయేదే ఆమె! తన్నుదాను కాపాడు కుందుకు ఆమెలోగల అన్ని శక్తులూ ఆ క్షణానికి నశించాయి. నీతి, లోకం, భక్తి, బిడ్డ—అన్నీ తన మోహోద్రేకంలో అఘడియకు మరిచిపోయింది ఆమె!

కాని ఆ మరుసటి క్షణమంటే ఆమె తలలో ఏమో మెదులు మెరిసింది. తటాకన మంచంనుండి లేచి, వెలుపలి దాబామీదికి వచ్చింది ఆమె. దాబానుండి తిన్నగా బయటికి లోటవైపుకు ఉన్న మెట్లు దిగింది లోందరగా.

సమీపంలో దట్టంగా ఉన్న చెట్లనీడలలో ఆలికిడి అయి, “వేంబూ!” అని మెల్లగా పిలుపు వినవచ్చింది. మూడిడిపువ్వు వానంతో బురుగు పీచింది గాలి. ఆకుల గలగలధ్వని, పట్టల పల్ల ఆరుపులు తప్పు, లోట అంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది. చూచుకుంటే మధురంగా కోయిలకూత వినవచ్చింది. ఇంపు డ స్తమించాడు.

వేంబువైపు ఆశతో చేతులు చాచుకొని, ఆమెగక చీకటిలోకూ దాస్త్ర కాశవంతమై ఆనందంతో వెలుగు కున్నట్లుండిన నవ్వుమొగంలో పడిపడిగా ముందుకు వచ్చాడు మాధవరావు. చుక్కల గుడ్డివెలుగులో మెట్టుమీద తీచిగా నిల్చున్న వేంబు మంచుపట్టులు గట్టిన వనదేవత వల కనబడింది అతనికి.

“.....మఘా,.....మఘా!.....ఎట్లా వచ్చావు, ఈ అడవిదాని? ఎంతసే పయింది వచ్చి?... జోళ్లు తొడుగుకో రేదే? పుసుగూ పుట్టా కిరస్తే! అగు, అగు, ... అక్కడే నిల్చి, ఎవంగా! ... వద్దు,...మీదికి రాకు. నన్ను తాకవద్దు!...అట్లాగే నిల్చి...ముందు నేను చెప్పేదంతా విను.”

ఆమె మాటలు వినికొంచునే స్థితిలో రేడతడు గాలి మీద నడుస్తున్నాడు. ముందుకు ఒక్క దాటువేసి వేంబును సమీపించి, ఆమె చెయ్యి పట్టుకోవోయి నాడు.

కోపంతో చెయ్యి విడల్పింది. ఆమె గాజులు ఘల్లు మన్నాయి.

“ఏమిటిది? న్యాయమేనా వేంబూ? ఎందుకు నా మీద అంతకోపం?” అన్న దాయన దీనస్వరంతో నిర్భాంతపడి.

ఒక్కక్షణం ఒక్కవైపుకరు కట్టెత్తి చూసుకున్నారు. పక్కన నవ్వింది వేంబు. “...బుద్ధిగా నేను చెప్పి నట్లు నడచుకనేమాట ఉంటే ఇక్కడికి వచ్చి, ఈ మెట్టుమీద కూర్చో—నన్ను తగలవండా! ఇక్కడ నుండి స్వేచ్ఛగా మాట్లాడకోవచ్చును. ఇంకా పంటా ఏమో అన్న భయం లేకుండా!” అంటూ ఆమె తాను నిల్చున్న సోపానం మీదనే చితికిలబడింది.

మాధవరావు ఆమెచెంత కూచుని, తల వాల్చు కున్నాడు, ఏమేమో అలోచిస్తూ.

కోంతనేపటివరకూ వాళ్లసంభాషణ భారాకంగా సాగి లేదు. ఒకరినొకరు తగిలకుండా కూర్చోడం ఇద్దరికీ చుట్టరింగానే ఉండేను. “...వేంబూ, నేను నిషేధికాను,—రాయనీ, రప్పనూ కాను! రక్తం మాంసం గల సాధారణ మానవమాత్రుడను. ఎన్ని కిలలతో, ఎంత కోర్కెతో ఎట్టి ఆశతో వచ్చానో ఆ దేవునికే తెలియాలి కాని, నవ్వు ఊహించుకోలేవు. నేను చెప్పినా నీకు ఆరం కాను.... ఎందుకు నన్ను ట్లాట అగ్నిపరీక్ష చెస్తున్నావో తెలుసుకోలేకుండా ఉన్నాను. నా ప్రేమను కింకస్తున్నావా! నామీద నమ్మకం లేదా! లేక.—”

“అదికాదు మఘా! నాకు తెలుసు, నిన్ను బాధ పెడుతున్నానని. నేను నీకింటి ఎక్కువ బాధ పడు తున్నాను. నమ్మవు కదూ? బోనీలే! ...రాత్రి నీ ఉత్తరం చూసుకొని నా హృదయంలో ఎంత పోట్లాట పెట్టుతున్నానో ఎనుగుచువా!... ఎన్నార్ల నుండో ప్రేమిస్తున్నాను నిన్ను! నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావని ఎలాగో ఇదివరకే తెలుసు నా మనసుకి. కాని—”,

“కాని ఈ దివ్యమైన రాత్రిని- ఇన్నాళ్ళకు ఆశ్రమ దేవుని అనుగ్రహం వలన మనకు లభించిన ఈ ప్రథమ రాత్రిని - వృథాపరుస్తున్నావు అనవరంగా! నేను ఒప్పుకోను, ఒప్పుకోలేను -” అంటూ లేచి నిల్చున్నాడు మాధవరావు.

పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి, “మహా, ఇట్లా చూడు నా ముగించేపు..... ఏడుస్తున్న దాన్ని మరల విడిచించుకు! ...మనం చిన్ననాటిలము కాము. బొత్తిగా లోకానుభవం లేని అజ్ఞానులము కాము. కేవలం వృథాపడటం అనాగతులము కాము! మనం ఒకరి నొకరిని ప్రేమించుకుంటున్నామని, ఇతరులను మన ప్రేమకు బలిపశువులనుగా చేయలేం కద? మన ప్రేమ సఫలత్వం కోసం, మన సౌఖ్యం కోసం, మనను సమస్తాన్ని అమాయక ప్రాణులను కూరంగా నట్టేట తోయలేం కద?... ఒకనేరే మనం ఇప్పుటి ఆవేశం కొద్దీ, కూడని విధంగా ప్రవర్తించామా, ఇక అజ్ఞాంతమూ పశ్చాత్తాపపడవలసివస్తుంది! నువ్వు మగవాడివి గనుక, నీకు ఆట్రే ఇబ్బంది లేదేమో! వలపుతప్పులు నీ జీవితాన్ని మోపుగా గాయపరిచి పోవచ్చును. కాని నేను స్త్రీని-అబలను - అన్వతంస్ట్రురాలిని- బిడ్డతల్లిని! అయితే, నా జీవితం భ్రష్టు అవుతుందని గాని, ధ్వంసం అవుతుందని గాని కాదు నాదిగులు. నా ప్రేమ కానుకగా నీకు నా ప్రాణం ఇవ్వంటే ఇస్తాను. నువ్వు నన్ను అగ్నిగుండంలో దిగమంటే దిగుతాను! కాని నాతోకూడా నాభర్తను, నా బిడ్డను, నీ భార్యను, నిన్ను కూడా ఎట్లా దింపను? శక్తి లేదు-ధైర్యం లేదు! నిన్ను ప్రేమించడానికి గాని, నీ ప్రేమను స్వీకరించడానికి గాని అర్హత లేదు నాకు!

“.....కాని నిన్ను ప్రేమిస్తున్నందుకు కించపడదు. జరిగినదానికి వగవను. నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నందుకు గాని, ఫలాపేక్షతో ఉన్నందుకుగాని, నీమీద నాకు కోపం అనుకోకు. నువ్వంటే నాకు ప్రాణం. నీమీద ఎంతో ఇష్టం, గౌరవమున్ను. నీ ప్రేమను పొంది నందుకు ఎంతో గర్వపడుతున్నాను నేను. ఇతరులను

హింసించకుండా నిన్ను సుఖపెట్టే మార్గమేఉంటే నువ్వు ఏం చెయ్యమన్నా చేస్తాను.

“.....నువ్వుకూడా ఆలోచించు, మన ప్రేమ మనకు నిజంగా ఏం సౌఖ్యం ఇవ్వగలదో!..... ఇట్లా అవ్యష్టతాత్మక లభించిన ఈ ప్రస్తుతావకాశాన్ని చేతులారా ఎందుకు పోగొట్టుకోవాలని కదా నువ్వు అనేది! వెర్రినాడా! ఈ ఒక్క రాత్రితో మన కోర్కెలన్నీ లీరిపోతాయా? మన ప్రేమకు సఫలత్వం సిద్ధమైందా! కేవలం ఇట్లాటి అవకాశాల మీదనే ఆధారపడతూ ఎన్నాళ్ళు బ్రతుకగలను మన ప్రేమ! ఇట్టి రహస్య సమ్మేళనాలలో మనకు ఏం రిఫ్లెక్ట్ లభిస్తుంది! ఎంతకాలం సాగింతుకోగలం ఈ దొంగప్రయత్నం! ఎంతకొద్దీ మూయులం, మన మీ పాదాలొక్కడో! అన్నిటికీ నిద్రపడదా మమకున్నా, భయంతో, ఔషంతో, అంతరౌత్త పోరుతో ఏం సౌఖ్యం లభిస్తుందని మనకు? కన్నుర్తి పడినా కడుపునిండినా, చుఘా! ప్రతంబెడినా, సుఖం అయినా దక్కాలి కద! అదీ లేనప్పుడో!.....

“నీకంటే ఎక్కువ తెలిసినదానివలె నీకు నీతి బోధ చేస్తున్నా నని అనుకోకు! నీ కంటే నేనేమీ ప్రజ్ఞావంతురాలను కాను. మనోధైర్యం గలదాన్ని కూడా కాను. చుక్కలపైన సామాన్య మానవ హృదయంతోనే నిన్ను వెర్రిగా ప్రేమిస్తున్నాను. నీ కొగిలికోసం కలలు కంటున్నాను. కాని నిన్ను నీచత్వానికి దింపలేను! సామాన్య స్త్రీయులవలె రహస్య సౌఖ్యాలలో జీవితానందాన్ని చేజిక్కించు కున్నట్లు భావించుకొని సంతోషించలేం మనం! ఆవునా? మన అశలు వేరు - అదర్బాలు వేరు - బాధ్యతలు వేరు! ...

“కాబట్టే మనప్రేమను మన త్యాగశక్తి కాపాడ గలదేమో కాని, అన్యసాధనం ఉన్నట్లు తోచదు... ఈ పిచ్చివాగు డంతా నిన్ను తిరస్కరించడాని కని గాని, నీప్రేమను అవమానపరచడాని కని గాని నీ హృదయాన్ని గాయ పరచడాని కని గాని అనుకోకు! నువ్వు ఏం కోరినా లేదనడానికి నిజంగా నాకు శక్తికూడా లేదు.....

“...ఏమిటది మధూ...అట్లా దిగులుగా చూస్తావేం? నా నుండేనా నీ కీబాధ?... తుదకు నా ప్రేమ ఇదా నీకు ఇస్తున్నది?—అనందర్థం!

“నా క్షత్రి మధూ! ఇట్లారా నా కాగిట్లోక! నీ బాధ, కోపం, అన్నీ పోగొట్టుతాను—, ‘అంటూ నవ్వుతూ అలిగిన బిడ్డను బుజ్జించే తల్లివలె, చేతులు చాచింది వేంబు.

మాధవరావు శిలాస్రతిమవలె కప్పవాలిక్క అమెను అట్టే చూస్తూ ఊగుకున్నాడు.

“ఒక ముద్దిచ్చి మేలుకొలపనా, అయితే?” అంటూ అతని భుజాలమట్లా చేతులు పెనవేసింది వేంబు.

“వద్ద వేంటూ!” అంటూ నెమ్మదిగా అమె చేతులను దిగజార్చి, “వద్ద, — నీ ముద్దులో మత్తిని పోగొట్టే విద్యుచ్ఛక్తి ఏకో ఉంది. ఆ శక్తి నెదిరించి

తట్టుకోగల మనోధైర్యం నాకు లేదు!... నాశ్రేమ తీవ్రత కొలదీ మొదట నేను తొందరపడి నందుకు తీసుకుంటు! నాలో ఎన్నమా ఉన్నదని నేను శంకించ నైనా లేని బొన్నత్యాన్ని పైకి తీయగలిగింది నీ ప్రేమ! చీకటిలో ఉండిన నా ఆత్మకు ఇప్పుడు వెలుగు తోచింది. ఇన్నాళ్లు నిన్నొక సాధారణ మానవ కాంతిగా, భూలోక వసిరగా, భావించుకున్నానే గాని, నువ్వొక దేవతామూర్తి వని తెలుసుకోలేక పోయినాను. నీ హృదయంలో నాకు నువ్వు చోటిచ్చివందుకు ఎంతో కృతజ్ఞుడను. నిన్ను నా హృదయపీఠమందు నా హృదయేశ్వరినిగా, నా శ్రేమదేవతనుగా నెలకొల్పుకొని పూజించుకుందుకు మాత్రం అనుజ్ఞ ఇయ్యి!” అన్నాడు మాధవరావు లేచి నిలచుతూ.

గారికి కొంచెం మామిడిపువ్వు రాలింది ఆ యింపుర తలలమీద!

అంజలి

పుట్టబోయేది బుల్లి బుజ్జాయికోసమే
పొదుగుగిన్నెకు పాలు పోసి పోసి
కలికి వెన్నెల లూరు చలువదోసికతో
లతలకు మారాకు లలికి యతికి
పూల కంచాలలో రోలంబములకు రే
పటి భోజనము సిద్ధపరిచి పరిచి
తెలవారకుండ మొగ్గలలోన జొరబడి
వంత వంతల రంగు వేసి వేసి
తీరికే లేని విశ్వసంసారమందు
అలసిపోయితివేమో దేవాదిదేవ!
ఒక నిమేషము కన్ను మూయుదువుగాని
రమ్ము! తెరచితి మాకుటీరమ్ము తలుపు.

౨

కూర్చుండ మా యింట కురిచీలు లేవు — నా
 ప్రణయాంకమే సిద్ధపరుపనుంటి
 పాద్యంబునకు మాకు పన్నీరు లేదు — నా
 కన్నీళ్ళతో రాళ్లు కడుగ నుంటి
 పూజకై మావీట పుష్పాలు లేవు — నా
 ప్రేమాంజలులె సమర్పింప నుంటి
 నై వేద్యమిద మాకు నారితేళము లేదు
 హృదయమే చేతి కందీయనుంటి

లోటురాసీయ నున్నంతలోన నీకు
 రమ్మ! దయనేయు మంకపీఠమ్ము పైకి
 అమృతరురి చిందు నీ పదాంకముల యందు
 కోటిస్వర్గాలు మొలిపించుకొనుచు తంద్రి!

౩

లోకాల చీకట్లు పోకార్ప రవిచంద్ర
 దీపాలు గగనాన త్రిప్పలేక
 జగతిపైఁ బడవచ్చు జలరాశి తెరటాలు
 మామూలు మేరకు మడువలేక
 పనిమాలి ప్రతిరోజు ప్రాణికోటుల గుండె
 గడియారముల కీలు కడుపలేక
 అందాలు చింద నీలాకాశవేదిపై
 చుక్కలముగ్గులు చెక్కలేక

ఎంత శ్రమపడుచుంటివో యేమొ బాబు?
 అదు గిడితి వెళ్లొ నేడు మా గడవలోన
 గుండె కుదిలించి వీముందు కుప్పవోతు
 అందుకో వయ్య! ప్రేమ పుష్పాంజలులను.

ఆ రా ధ న ము

క్రాంతిగురాకు వ్రేకుల కుదుల్ తడియార్చుచు గూరుచున్న ఆ
భృంజనమంగళాంగి : జడ యల్లుదునా - మకరంద మాధురీ
మంజుల మామక ప్రజయ మానసమే అనురాగ పూర్ణపు
ష్యాంజలి చేసి వాలుజడపై గయినేయుదునా కళామయీ:

అంజనరేఖ వాల్మనుల యంచులు దాట ప్రపుల్ల మల్లికా
కుంజములో సుధామధుర కోమలగీతిక లాలపించు ఓ
కంజదళాక్షి: నీ వలపుగానములో పురికింతునా - మనో
రంజని పుష్పవృష్టి పయి రాల్చుదునా కదిలించి పందిరిన్.

సంజ వెలుంగులో పసిడి చాయల ఖద్దరు చీరె గట్టి నా
రింజకు నీళ్లు పోయు శశిరేఖవె నీవు: సుభద్రసూతివై
రంజిత పాణి పద్మములు రాయుదునా నిను మో? దాల్చి మృ
త్యుంజయ మూర్తివై స్మరునితో తొడగొట్టి నవాలు చేతునా.

— జంధ్యాల పాపయ్య శాస్త్రి

చీకటింట్లో నల్లపిల్లి

≡ శ్రీకృత్తివాస తీర్థలు

పాత్రలు

విద్యావాచస్పతి— సక్షేప్రశాలలో కొంతకాలం పంశోధనము. జర్నల్ విశ్వవిద్యాలయాలలో ద్రవ్యరహస్య పరిశోధనలు చేసినవాడు. ప్రాక్ పశ్చిమ తత్వములు మంచి చినవాడు.

కవి—

అతివాదవికుడు

పిల్లి—

మణిదీపిణి మంజురంలో చీకటి గదిలో ఉన్నదనీ, నల్లగా ఉంటుందనీ కళ్ళూ, మీసాలు బంగారు వికారాలనీ జనశ్రీ శోధనకు మూలమైనది.

మణికర్ణిక—

వాచస్పతి భాగ్య

విలాసిని—

మణిదీపిణిని

మల్లిక

మందార

నీలోత్పల

— విలాసిని పుత్రికలు

భాయ—

వాచస్పతి జైజ్ఞానికు డపుతున్నప్పుడు ఆశ్రయించి స్నేహం చేసుకొన్న కన్య

అశాలత—

విద్యావాచస్పతికి ప్రాణసముదాలు

౧

సమయము : ముసురు పట్టిన వేకువ. డ్రాయింగ్ రూమ్ కిటికీలోంచి మనకగా కొండల అంచులు కనపడతవి. గది గోడలమీద ఇన్ స్టీన్, మాక్స్ ప్లాంక్, బోర్, ప్రొడింగర్, హైజన్ బగ్గల తెలవర్ణచిత్రాలుంటవి. కుడివైపు పుస్తకాలబీసా, ఎడమవైపు అద్దాల బీర్వాలో శోధన నాళికలు, లెన్నలు, మైక్రోస్కోపులు, టెలిస్కోపులా

౧౦౬

ఉంటవి. గది మూలస్టాండ్ మీద ఆచార్యశంకరుల బస్టు, ఎడమవైపుమూల ఇమాన్యుల్ కాంటబస్టు ఉంటవి. గదిమధ్య పెద్దటేబులు. సోఫాలో కూర్చుని మోచేతులు బల్లమీద మోపి, ఆరచేతుల్లో తలపెట్టు వని ఆశాంతిలో ఉంటాడు విద్యావాచస్పతి. వయస్సురమరమి 50. రల కొద్దిగా నెరిసింది. చెల్లా చెదలైంది. అట్లు. ఆకళ్ళు అలోచన ఆశాంతి తెలియ చేస్తవి. పాదజైన నల్లకోటు తొడుక్కున్నాడు. సోఫాలోంచి లేచి కాలు కాలినక్షిల్లిగా అటూఇటూ తాగి పూచడాడు. కిటికీలోంచి కొండల అంచులు చూస్తాడు. మల్లీ సోఫాలో కూలబడతాడు. గది మనక చుక్కగా ఉన్నది.... మారాన్నుంచి నన్నుగా పాట విసపస్తుంది. తలెత్తి, చెవులు కిక్కించి వింటాడు వాచస్పతి.

గానము

తనువే మధురం, తనువే మధురం

తనువే ఈ శనువే, తనువే మధురం

భంగపరువకో, భండము

భంగపరువకో..... తనువే మధురం

శోధనమేలా? తను

శోధనమే వరమూ... తనువే మధురం

చీకటింటిలో

శూన్యశోధనా? తనువే మధురం

= వాచస్పతి =

అబ్బా మనోరంగం రణరంగం. ఇశ్శే! (మందారం, నీలోత్పల, మల్లికలు మనకలో కనిపిస్తారు. వాచస్పతి తుల్లిపడతాడు.)

= వాచస్పతి =

వచ్చారా నా పాలిట యములాశ్శలాగ?

= మందారం =

పరిశోధనలతో మతిపోగొట్టుకుంటున్నారు.

= నీలోత్పల =

హాయిగా ఎప్పుడూ నా కురుల నీడల్లో మీ కళ్ళకు విశ్రాంతి నీయండి.

= వాచస్పతి =

మీరే నా మనస్సును వికలంచేస్తున్నారు. మీరే అనుకుంటే మిమ్మల్ని మించిపోయింది లత. అంతు లేకుండా కఠోరదీక్షతో సక్షుప్త శాలల్లోంచి ఆశాంతరాళాలు వెలికినాను. విశ్వకిరణాల అధిస్థానం చూడలేకపోయాను.

(ఆకాలం ప్రవేశం)

= లత =

పాపం మీ మనస్సును హుషారు చేస్తుంటే వికలపరుస్తున్నానంటారేం.

(ఛాయా ప్రవేశం)

= ఛాయ =

మీరు నన్ను తిట్టినా సరే మిమ్మల్ని అసలే వదలను.

= వాచస్పతి =

విశ్వవిద్యాలయాలలో ద్రవ్యరహస్యం పరిశోధించే పోజులు... అప్పట్లోంచి నన్నసలే నువ్వు వదలవు. లత మిగుగురుల్ని చూపించి ఏవోఏవో దూరనూరాలు కనబరుస్తుంది. అబ్బ... మీ రందరూ నామనస్సును సమ్మెటల్లో కొడుతున్నారు. అబ్బబ్బ... నాకు ఏత్వప్రీతి లభించదే! తృప్తి దీపం ఏదీ కనపడనీకుండా మీరు అడ్డు వస్తున్నారు.

ఛాయా! నీ ఆవరణలో నన్ను ఫ్రైదు చేస్తావా?

= ఛాయ =

మహామహా వాళ్ళకే తప్పలేదు.

= వాచస్పతి =

నామెదడు ఉయ్యాల లూగుతున్నది లతా! నా నైశ్చిడికి లాక్కుపోతావు? వదిలెయ్యవా నన్ను?

= లత =

నన్ను దూరం చేసి బూడిద పూసుకొని ఏం బావుకు తింటారు సన్నాసులు? నేను లేని మీ జీవితాలు మరుభూములు.

= వాచస్పతి =

నన్ను సన్నాసిని చెయ్యకు.

(నీలోత్పల నియంతరితంగా వికరస్వత్యం చేసి కుసులతో తలెత్తి కప్పవేస్తుంది.)

అమ్మో! ఉత్పలా! ఉత్పలా! ఉత్...

భయంకరము లైన వినీలకుంతలాల్లో నన్ను కప్పకు. నాదృష్టికి అడ్డు పెట్టకు. అమ్మో కరాళకుంతలాలు! తిమిరపాశాలు! క్రాంతి బంధకాలు!

= మందారం =

నా రక్తిమ చూడండి. చూడండి అరుణ మందార మాలలు. ఎంత బాగుంటాయి! నేను లేనిదే మీకు కల్పనాశక్తి ఎక్కడిది? మీ మనఃప్రవృత్తికి హుషార్ నేను ఇస్తాను. ప్రవృత్తి మున్నందుకు ప్రవహించే లాగ చేస్తాను. నే నన్నా మీకు కోపమేనా?

= వాచస్పతి =

అంతర్వాహిని అయితే మనఃప్రవృత్తి బాగుండి పోతుంది. అబ్బ! అంతా చీకటి!

మంచు తెరలు ! ముసురు ! తృప్తిదీపం కన పడదు, కనపడదు! నేను ఎక్కడికీ పోవడం? (గిజగిజలాడుతాడు. 'తనువే మధురం' అన్న పాట అందరూ పాడుతారు. అంతల చప్పుడు చేస్తూ మెల్లగా మనకలో కలిసిపోతారు.)

= వాచస్పతి =

తనువు, పాడుతనువు! ఇదేపాట! చింతపండు గుల్ల ఎంతో అదృష్టం చేసుకుంది. నేనూ అలా అయితే బాగుండును!

(మణిక్రిక కాఫీతో ప్రవేశం. అతన్ని చూసి కళవళపాటు)

= మణిక్రిక =

ఏ మండోయ్!

= వాచస్పతి =

(కళ్లు తెరిచి ఖంగారుగా లేచి సోఫా చేతిమీద కూర్చుంటాడు)

ఆ ఏమి టంటావ్? ఎప్పుడు వచ్చావ్?

= భార్య =

చప్పున కాఫీతాగండి చల్లారి పోతుంది. ...అవును గాని మీధోరణి నాకు అర్థం కాదు. ఆరోజు కారోజుకు ఇలా అయి పోతున్నారే?

= వాచస్పతి =

నా తత్త్వం ఫిరాయించ బోతున్నది.

= భార్య =

ముందు కాఫీ వీల్చండి, వేడి చల్లారుతుంది.

= వాచస్పతి =

ఈ డికాక్స్ పాలతో తాదాత్మ్యసిద్ధి అయింది. భేదాభేదమేనా?

= భార్య =

వల్లకాటి సిద్ధి! పిచ్చి బాగా ముదిరి పోతు

గిరి.

న్నది. నక్షత్రపరిశోధనలో ఇల్లూ వాకిలీ అక్కర్లేకుండా నే నసలే అక్కర్లేకుండా, ఉన్నారు. కూటికీ గుడ్డకూ పనికిరాని పని. దమ్మిడీ ఆదా లేదు, ఊణం తీరుబాటు లేదు మీకు.

= వాచస్పతి =

చచ్చు ఆదా! చచ్చు కూడాగుడ్డ! దమ్మిడీ స్త్రీశంసతీసుకు రాకు నాదగ్గర. పెళ్లం గదా అని మెళ్ళో కట్టుకుని తిరగ మంటావా? నిన్ను చూస్తూ గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ కూచో మని సెలవా?

= భార్య =

హయ్యో రాత! ఓ ముద్దా ముచ్చటా ఏమీ లేవు ఈ జన్మకు!

(కళ్ళు వొత్తుకుంటూ)

= వాచస్పతి =

వెనక వాచస్పతిమిత్రులు భావ్యరచన చేసి భార్యపేరు పెట్టాడు 'భామతి' అని. నా ఖగోళ పరిశోధనలో గోచరించిన నూతన గ్రహానికి నీవేరే పెడతాను. నీవేరు శాశ్వతంగా ఉంటుంది. లేకపోతే నా పాలిట శక్తివి గనుక నీకు 'క్వాంటం' అని పేరే ట్టనా?

= భార్య =

ఎంతసేపూ అందని దానికి అర్దులు సాచడం, నేల విడిచిన సామూ మీ పండితులకు అలవాటు. నా కేవల ప్రతిష్ఠలూ అక్కర్లేదు. చాలు, మీ భార్యనై సుఖపడుతున్నాను!

(పెదవి విరుపు)

= వాచస్పతి =

ఇలా చూడు! మణి ద్వీపం వెళ్ళి బిడాల పరిశోధనంచేసి, పి. హెచ్. డి. సంపాదించుకొస్తే ఎంతయినా సుఖం మనకు వస్తుంది. ఉన్నత శిఖరం అందుకోవాలి కద.

= భార్య =

పునాది లేని శిఖరాల్లో మీ కావరం ఎంత సేపూ! పిల్లని పరిశోధించడం తరవాయి కామోసు! ఎందు కిలా జీవితం పాడుచేసుకుంటారండీ?

= వాచస్పతి =

ఎంతసేపూ నేలమీద పాగాడితా సంటావు. ఈ గొంగళిపురుగు లాటి జీవితాలు చూస్తుంటే నాకు రోత.

= భార్య =

అందుకే ఆకాశాన్ని అంటిపెట్టుకునే సరికి మనోరోగంతో పాటు మీకు నేత్రరోగం కూడా వచ్చింది.

= వాచస్పతి =

అదోటి తెచ్చిపెట్టకు. నీ పుణ్యమా అని! నీ కిలా చులకనగా కనిపిస్తాను నాభిర్నం! నా శాస్త్రజ్ఞానం చూసి నన్నంతా నెత్తిని పెట్టుకుంటారు. తొక్కికేసరి పండిత సభలో నాకు బ్రహ్మరథం పట్టాడు. పరిమాణ రహస్యం, ఖగోళమర్థం నేను చెప్పేదాకా జనానికి తెలియదు.

= భార్య =

వాచస్పతిగారి భార్య నని ఇంటింటా హోరెత్త మన్నారా?

= వాచస్పతి =

నాపాండిత్యం నీకు అక్కర్లేదూ?

= భార్య =

ఉహూ.. మీరే కావాలి!

= వాచస్పతి =

నాకు మనోరోగం ఉన్నదంటావే?

= భార్య =

ఉండడ మేమిటి, ప్రత్యక్షంగా కనపడు తుంటునే?

= వాచస్పతి =

అసత్యం ఎక్కడ వైంది. బంగారు మీనాలతో, బంగారు కళ్ళతో, ఆకాశవర్ణంతో ఆ దివ్యమైన పిల్లి నాకు కావాలి. 'మణి ద్వీప సేవోపవన వనతి చింతామణిగృహే' అన్నట్టు ఆ చింతామణి సదనంలో పిల్లిని పెట్టి తీసుకు రావాలి. అంతవరకూ నాకు తృప్తి లేదు.

= భార్య =

ఇంత పిచ్చి ముదిరిం దేమండీ ఇంతా చదివీ.

= వాచస్పతి =

వౌత్తి చదువు దండగ! అనుభవం కావాలి. నాపిల్లి ఎంత సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ మనుకున్నావ్! పారిమాండల్యంకన్న సూక్ష్మం! పూర్వం మేము నెలిగించిన చదువూ, గ్రంథాలూ చర్చచతువులతో.....

(ఆగోక్షిలో భార్య అడ్డుపడి)

= భార్య =

బాబోయ్! మీధోరణి అర్థం కాదు.

పొయ్యి మండి పోతున్నది.

= వాచస్పతి =

అప్పుడే వంట... ఆకలి!

= భార్య =

ఈలోకంలో వాళ్ళం. మాకు ఆకలి ఉంటుంది.

= వాచస్పతి =

నాకూ ఉంది ఆకలి. నామెదడు అవును మంటున్నది. పిల్లని పట్టి తెచ్చేదాకా ఈ ఊత్తు తీరదు.

= భార్య =

పోయ్యి మండిపోతుం దేమా?

(విసుగు, నిష్క్రమణ)

[౨]

= వాచస్పతి =

ఈ శక్తిని ఎదుల్చుకున్నాను.

పిల్ల నాకు లభించే దాకా తృప్తి లేదు. వుస్తకాలు చదనడంతో మెదడు కరుడు కట్టింది. మణిద్వీపవాసిని! మార్జాలమా! నువ్వు అప్రమేయమా? నేను నువ్వు అవుతాను. నేనూ పిల్లని కావాలి! అన్నట్టు జ్ఞాపక మొచ్చింది- ఆశాలత మణిద్వీపానికి తోవ చూపిస్తుంది.

(ప్రశంస లత)

= ఆకాలత =

విద్యావాచస్పతి! కళ్ళు తెరు.

= వాచస్పతి =

వచ్చావా!

= లత =

మన ప్రయాణం మాట ఏమిటి?

= వాచస్పతి =

నువ్వు తల్చుకుంటే సప్తసముద్రాలు దాట వచ్చును.

= లత =

ఈ నాయంత్రం మన యాత్రారంభం.

= వాచస్పతి =

లతా! ఎన్ని అవరోధాలున్నా నన్ను మణిద్వీపానికి తీసుకు పోవాలి.

= లత =

మిణుగురులతో ఆడుతూ పాడుతూ యాత్ర నీచేత చేయిస్తాను. ఛాయ నీమనస్సు బాధిస్తున్నట్టున్నది.

= వాచస్పతి =

అవును. మణిద్వీపంచుట్టూ నాగకస్యలుంటా రట.

= లత =

ఎవ రున్నా మనకు అడ్డు రాదు.

= వాచస్పతి =

ఈ ఛాయ నన్ను వెంటాడుతున్నప్పటికీ నా మనస్సుకు స్తిమితం లేదు. మార్జాలం కోసం ప్రయాణం మానివేయ మన్నది ఛాయ.

= లత =

సమస్తం తృణప్రాయం. మార్జాలం మన పరం కాక తప్పదు.

= వాచస్పతి =

మల్లికా, మందారం, నీలోత్పల ఎక్కడికి పోతే అక్కడ సిద్ధం. మణిద్వీపంలో బాధించరుగద!

= లత =

ఆ ముగ్గురూ లేని జగత్తే లేదు. ఆ ఆవృత్తిల తల్లి మణిద్వీపంలో ఉంటుంది. ఆమెను విలాసినీ అంటారు. విలాసినీవలలో కైపులో పడకుండా ఉండాలి.

= వాచస్పతి =

పడను. విలాసిని నాకు తృప్తాప్రాయం.

= లత =

అలా అనకండి. ఎంతోమంది యాత్రికులు వచ్చిన పని మరిచిపోయి విలాసిని సౌందర్య రసప్రవాహంలో తల ముస్కలై నాన. బయలుదేరిన చోటికి వచ్చి చేరారు. అయినా నీ నుండగా ఏమి ఫరవాలేదు వాచస్పతి!

= వాచస్పతి =

ఆ దివ్యమార్జాలం గోచించేదాకా ఎంతయినా కష్టనిష్ఠురాలు సహిస్తాను. సాయం కాలం స్రవ్యాశానికి సిద్ధపడాలి.

(ఆశాలత, విష్ణునిస్తుంది. ప్రశ్నః ఛాయ)

అబ్బ! సచ్చావా ఛాయా!

యాత్రికులు ఎంతమందో నాగుంధం వెంచుకో లేకపోయారు.

= వాచస్పతి =

మణిద్వీపానికి సాయంస్రం యాశ్ర.

= ఛాయ =

మణినదనంలో మా అక్కవిలాసిని ఉన్నది. నీతోత్పల భయంకరములైన కుంతలాలతో నిన్ను బంధించేస్తుంది. నీకళ్ళు ఆ నీడలో మసక లవుతాయి. పిల్లి ఎలా కనిపిస్తుంది? నేను ఎలాగో మీ వెంట పడతానుగదా. మా అక్క మహా అందగత్తె. ఆ సౌందర్య లహరిలో మీ మనస్సు కల్లోలమై, ఆమె వశ మవుతుంది. వెళ్ళకండి, వెళ్ళకండి.

= వాచస్పతి =

లత నన్ను ముందుకు లాక్కు పోతుంది. ఇక్కో! నువ్వు చూడబోలే వెనక్కు లాగు తావు. ఏలా గబ్బా!

= ఛాయ =

తనువే మధురం అన్న మా గానం విసలేదూ?

= వాచస్పతి

విస లేదు: నా మెదడు ఉయ్యాల లూగుతున్నది. ఈ ప్రపంచం, కాలం గిర్మగిర్మన తిరుగు తున్నాయి. తృప్తిలేదు బాబోయ్. తనువుమాట చెప్పకు ఛాయా! నూర్యుడు వెలిగినా నాకు కనబడదు. అంతా మసక. నీడలు! నీడలు! ఉయ్యాల ఊపులు! ఇక్కో!

= ఛాయ =

నీయూశ్రోలో నిన్ను వెంటాడక తప్పదు.

స్పతి =

యాశ్రోలో ఏహిమనదంలో నయినా నీ కాలు జారిలే నేను అదృష్టవంతుణ్ణి!

= ఛాయ =

ఆశాలత ఏకొండమీదనుంచో పడిపోలే వాచస్పతి యాత్రాసంగతి వేరే చెప్పాలా?

(తనువే మధురం పాడుతూ విష్ణుమణి.)

[3]

స్థలం : పంటిల్ల, భాగ్య, విద్యావాచస్పతి.

= వాచస్పతి =

పాకశాసనీ, వం టయిందా?

= భాగ్య =

ఆహా.

(పోష్టబంట్లోను ఉత్తరం తెచ్చిన కేక. ఉత్తరం తెచ్చి మణికర్ణకు ఇస్తాడు)

= వాచస్పతి =

అల్లుడు రాశాడు కాదూ?

= భార్య =

హయ్యో! అమ్మాయికి జబ్బు, రెండులంఖ
గాలు! (కళ్ళు వొత్తుకుని)

= వాచస్పతి =

విశ్వాసినికి రెండులంఖశాలా! కొంచెం సుస్తీ.
అల్లుడు ఖంగారుకొస్తే రాశాడు.

= భార్య =

పిల్లిగొడవలో మీకు మీ విశ్వాసినిమీద
అనురాగం ఉంటేగదా? ఇల్లూ వాకిలీ అక్క
లేదు.

= వాచస్పతి =

ఇల్లు చెరసాల. ఈ బైదు వదిలిపోతేగాని
దివ్య మార్జాలం దొరకదు. విశ్వాసినిని
ఇప్పుడు నేను చూడను. నాపాతశిష్యుణ్ణి
కూడా తీసికొని వెళ్ళు, అమ్మాయిని చూడా
లంటే.

= భార్య =

మిర్రోసారి కుర్చుదాన్ని చూడాలి. రాలే
దని అఘోరిస్తుంది.

= వాచస్పతి =

ఈ యాత్ర ముగిసేదాకా విశ్వాసినిసంగతి
చెప్పకు. అసలే తేనెతుట్టెలా వుంది నా
మెదడు.

= భార్య =

యాత్ర చేసి పిల్లిని చంక నెట్టుకు రండి.

= వాచస్పతి =

ఎంతమాట అన్నావు? మన మంతా
ఆ మార్జాలస్వరూపం కావాలి.

= భార్య =

వీకి రక్కుతుంది ఆ మార్జాలం.

ఎందుకే భయం? 'న బిభేతి కుతశ్చన'. ఉప
నిషత్తులు అఘోరిస్తున్నాయి.

= భార్య =

పిల్లి మీ కెక్కువ, పిల్ల నాకెక్కువ.

= వాచస్పతి =

నువ్వు దారవు కాదు, శిరస్తదార.

= భార్య =

మీకు ఈశ్వరత్వం పడితే శిరస్తదారనే
కద.

= వాచస్పతి =

అన్నీపడతాయి క్రమసాధనవల్ల. అదివరకే
నా నెత్తి నెక్కి కూర్చున్నావు. గట్టిగా
మాట్లాడితే నువ్వెవరవు? నే నెవర్ని?

= భార్య =

ఓహోహో! పాకం ముదురుతున్నది.

= వాచస్పతి =

సముద్రంలో ఉప్పుకూ ఉసిరికాయకూ
ఎక్కడి కూడిక! మహాప్రవాహంలో రెండు
గడ్డిపోచలం ఎలాగో కలుసుకుని కొట్టుకు
పోతున్నాం.

= భార్య =

మహాబాగుంది ఉసిరిపచ్చడి దాంపత్యం!

[౪]

సమయం : సాయంకాలం : చీకటి : మన
కలో సన్ననితోట. కీచురూళ్లు సంగీతం పాడుతు
న్నాయి. ఆకాలత ముందు నడుస్తున్నది. వనకాలే
వొంగి వాచస్పతి నడుస్తున్నాడు. లత వొంటిమీద

మీలుగురులు తళతళలాడుతూ మెరుస్తున్నాయి. మంచు కురుస్తూండడంవల్ల, రోజుగాలి మూలాన ఇద్దరూ పడుకుంటున్నారు. కొంతసేపు గంభీరమైన నిశ్శబ్దం.

= ఆకాలత =

ఈ పెనుచీకటి కవతలవొడ్డు చేరుకోవాలి.

= వాచస్పతి =

తోవ తిన్నగా వుంటుందా?

= లత =

ఈ తోవ బాగుంటుంది.

= వాచస్పతి = (లతను ఆపి)

చూడు చూడు. కనపడ్డంలేదూ మరోతోవ?

= లత =

మణిద్వీపానికి చాలా తోవలున్నాయి. తోవలన్నీ ఒకేచోట కలుస్తాయి.

= వాచస్పతి =

ఛాయ నన్ను వెంటాడితే నన్ను ముళ్ళ దారిలో నెట్టేస్తుంది.

= లత =

ఛాయ మాట తలపెట్టకు. అరుగో ఎవరో నస్తున్నారు.

= వాచస్పతి =

ఎవరో వస్తున్నారు వెళ్ళినతోవనే.

= లత =

ఎవరూ వచ్చేవారు?

= శ్యామ్ =

పోయిన దారినే తిరిగి వచ్చేస్తున్నాను. ఈ యాత్రలో ముళ్ళు గీసుకున్నాయి.

= వాచస్పతి =

మణిద్వీపంలోకి వెళ్ళలేదూ?

= శ్యామ్ =

ఒడ్డుదాకా వెళ్ళి ఏమీ కనపడక తిరిగి వస్తున్నాను. కంచు గొడ్డళ్ళతో సాలిగూళ్ళు యుగయుగాల తరతరాల ఛాందస నిర్మితి పగల గొట్టేస్తున్నాయి. మా యువకులం సిద్ధం. అంతా వొత్తి ఆకాశం.

= వాచస్పతి =

ఎవరు మీరు?

= శ్యామ్ =

నేను కవిని, వాస్తవికుణ్ణి. అంతా నగ్నంగా చూస్తున్నాను.

= లత =

మీతో లాభం లేదు. మీ తోవన వెళ్ళండి.

= వాచస్పతి =

జయమణిద్వీపవాసిని! చివరంతు తనీయనీ! ఆవాస్తవిక కవికి పిల్లెందుకు? సుధామధుర మైన ఆమ్యావ్ స్వరం ఆస్రణవం ఆయన వింటే అలా ఎందు కండ్లాడు?

= లత =

తిరుగుబాటు తత్త్వం అలాగే వుంటుంది.

= వాచస్పతి =

ఎలక్ట్రాన్ స్వరూపిణీ! ఓహో! హో! ఎప్పుడు నాకు లభిస్తావో!

= లత =

దారి తిన్నగా చూసుకోండి.

= వాచస్పతి =

కాటుకలా, 'నీలోత్పల' క రాశకుంతలాలవలె వున్న ఈచీకటి రెప్పలు మెల్ల మెల్లన విచ్చుతున్నాయి తెల్ల తెల్లగా.

= లత =

మణిద్వీపం కొద్దిదూరంలో వుంటుంది.

నాగకన్యల శిరోమణుల కోసం మురిసి పోకూడదు.

= వాచస్పతి =

తృణప్రాయం!

= లత =

తోవలో హిమనదాలూ, పర్వతములూ, అడ్డువస్తాయి, దాటిపోదాం. మనకు లెక్కా?

= వాచస్పతి =

పాదాలు గీసుకు పోతున్నాయి. అబ్బా! అమ్మా! ముళ్ళు! ముళ్ళు! ఇళ్ళో! యాత్రికుల పాదాలు ఎన్ని రక్తసిక్తాలయినాయో! నడవలేను.

= లత =

నా చెయ్యి పట్టుకో. యాత్రాపథం అంతా పూలబాట కాదు. కరుకురాళ్ళు కంట కాటూ వుంటాయి.

= వాచస్పతి =

నడవలేను.

= లత =

ఏమిటి కైబ్యం?

= వాచస్పతి =

ఇక! దుర్గం పథం తలకవయో వదలి.

= లత =

అన్నీ చదివారు. ఓర్పుతో సాధించాలి.

(ప్రవేశం ఛాయ పాడుతూ)

= ఛాయ =

ఆగుమోయి తెరువరీ!

ఆగుమోయి తెరువరీ!

కరుకురాలు కంటకాలు

కత్తిమీద సా మదేల? ..ఆగు..

కలల బ్రతుకు నిష్ఫలము

కాంచే దేల శూన్యమును? ..ఆగు..

= వాచస్పతి =

బాబోయ్ ఛాయాదేవి!

= ఛాయ =

దీపానికి ఛాయ ఉంటుంది పక్కనే. మనక దీపానికి ఛాయ ఎక్కువ. అదుగో, తెల్ల వారు తున్నది. కొండమీద హిమనదం కరిగి పెరుగులా వుంది.

= వాచస్పతి =

బాబోయ్ కాలుజారి పడిపోతా నేమో లతా, నన్ను పట్టుకో. ఈ ఛాయ నన్ను హిమనదంలోకి లాగివేస్తుంది.

(హోనున ఈదా గాలి. హిమనదం రాళ్ళకు పగిలి ప్రవహిస్తుంటే హోను.)

పడండి. ఏం శర్మ లేదు.

= వాచస్పతి =

అమ్మో హిమనదం! అబ్బా కాళ్ళు చలికి మండుతున్నాయి. వుండులాటి చలి. ఏమిటా హోరు!

= లత =

పర్వతం మీద గాలి హోరు. గిరి కందాలు ఘోషిస్తున్నాయి. చాడు, గోధుమ నన్నెతాచుల్లా కరిగీకరగని మంచు వంకర వంకరలై ప్రవహిస్తున్నది. చలికి లెక్క చెయ్యకు.

= ఛాయ =

యాత్ర మానెయ్యి.

= లత =

ఛాయ మాట వినకు. ఛాయాదేవి ఆవరణల్లో వుంటే నీకే మ్యాన్ వినవస్తుంది. ఏ పిలుపు వినిపిస్తుంది?

= వాచస్పతి = (వివడు)

అబ్బా చలి! కాళ్ళు ముడుతున్నాయి. తుపానులా హోరు! ఈ యాత్ర ఎలా ముగుస్తుందో!

(ఛాయా నీహారంలో కలిసి తాగడాడుతూ వుంది.)

[గీ]

- వాచస్పతి -

కూడా వుండు లతా! ముందుకు నన్ను వెదలిపోకు.

= ఆకాలం -

కూడానే వున్నాను. ఉషస్సు చూచి. నీహారంలో తడిసిన గులాబీలా వుంది ఉషస్సు.

- వాచస్పతి -

(కీక వేస్తాడు 'మొసళ్ళి')

కళ్ళు చెదరి పోతున్నాయి. బాబోయ్ మొసళ్ళు!

- ఆకాలం -

నీరు టీ వెర్రి ఛాయా! ఈ నీళ్ళల్లో మొసళ్ళు ఉండవు. త్వరగా ఈదండి, అలల్ని గంతు యండి.

- వాచస్పతి -

అరుగో నాగకన్యలు! ఇంద్రనీల మణుల కుప్పలా అంతాం. కారంలా ఆకులు తేల్తున్నాయి. ఓహో! అవిబంగాయకలశాలే!

= లత =

ఆ మంచి పోయేలా వున్నాను. వచ్చినానా?

- వాచస్పతి -

శిరోమణి దీప్తులు. కళ్ళు మిరుమిట్లు!

= లత =

దీప్తం దగ్గరే వున్నాం!

= వాచస్పతి =

ఇదంతా లాక్ష్యరూప స్రవాహంగా వుంది.

= లత =

విలాసిని సౌందర్య లహరీ కల్లోలం!

= వాచస్పతి =

ఓహోహో! ఆ నూపురాల సంగీతం!

= లత =

దేవీ చరణ రణిత మణి నూపురగానం!

= వాచస్పతి =

ఓహోహో! హ్వా హ్వా హ్వా! యాచన వా సారంగి! సౌందర్యాండ సంపదున్మేష! మహావ్యా! ఆనవా ఘూర్ణితనేత్ర శోభ! విస్తృతాస్యం! తాటంబీ పి! కుచ్ఛోత్తాల కుంకుమరాగ శోణిమ! గళద్యేణిబంధా! హ్వా! హ్వా! కనకకదళీస్తంభాలు! ఓహో! శ్రుతిసీమంత సిందూరీ కృతపాదా ధూళి!

= లత =

మరిచిపోతున్నావు! జాగ్రత్త! విలాసిని కుమారికలు మూడురంగుల వల పట్టుకుని ఎదురుచూస్తున్నారు.

= వాచస్పతి =

(తెప్పిల్లి)

పిల్లని మరిచిపోలేదు!.....

(దీప్తం చేరడంతోనే మల్లికా మందాక నీలోత్పలలు మూడురంగుల వల వాచస్పతి లతల మీద విసరుతాయి. చేపల్లా ఇద్దరూ చిక్కుకుని గిలగిల లాడితారు. కన్యాశ్రయం పకపకనవ్వు).

= కన్యాశ్రయం =

(మల్లిక : మందాకం : నీలోత్పల)

: స్వరమేళ :

గుణవాగురలో

కూలెను మీనము

రెంటికి చెడినా
రేపడి తెరువరి!

[౨]

మణిదీప్తపంథి ఒకగది: చీకటి. పెద్దవలలో గిజగిజ
తెన్నుకుంటున్న ఆకాలత వాచస్పతి.

= వాచస్పతి =

అబ్బు! అబ్బు! ఈతాళ్ళు నాపాలిట ఉరి
తాళ్ళు!

(గట్టిగా తన్నుకుంటాడు. గది ఆవరణ పకపకనవ్వు)
ఎంతమాయలాడివి విలాసిని! ఉహ తెగవు
తాళ్ళు.

(ఆకాలత తాళ్ళు తెంపుకుంటుంది.)

= లత =

అమ్మయ్య! ఈ నల్ల తాడు ఇంకా తెగదు.
(కాలికింద వలతాడు నొక్కిపెట్టి లాగుతుంది.
తాడు తెగిపోతుంది. మూలంగా లత పడుతుంది.
ముఖాన అబ్బు. రక్తం. వలలోంచి వాచస్పతి
బయటకు వచ్చి ఆకాలతనుమట కట్టు కడతాడు.)

= వాచస్పతి =

అయ్యో! లతా!

(గదిఆవరణ నవ్వు)

నవ్వండి! మీ ఇష్టం వచ్చినట్టు, దిక్కులు
పగిలేట్టు నవ్వండి. (క్షణం ఆగి) నామార్గా
లం! అందాల పిల్లి! ఏది? (చీకటిలో తిరు
గుతాడు) అయ్యో! ఇదిగో మిలమిల్లాడే
బంగారు కళ్ళు! (పరుగెడతాడు) అయ్యో!
మిణుగురుల మెరుపులు! కాదు కాదు
నీవార శూకవత్ తన్నీ వీతాభా స్వప్త
హాపమా! ఏవీ హిరణ్మయశ్శత్రువులు?
ఛక్! నానెరిసిన మీనా లట్టుకున్నాను!

(గది శవకమంచి విలాసిని నవ్వు)

నువ్వు మాయలాడివి విలాసిని!

రసోవై సః! స మార్జాలః! రసగ్ హ్యేవాయం
లభ్యానందీభవతి! మార్జాలమా! నువ్వు
అప్రమేయమా! ఎలక్ట్రాన్ స్వరూపమా!
పారిమాండల్యమా! ఉహు! ఇదిగో
నువ్వు! తస్యస్త్రియ మేవ శిరః! మోదో
దక్షిణః పక్షి! ఆనందాత్తా! బ్రహ్మపుచ్చం
ప్రతిమా! ఇదిగో నీతోక!

(పట్టుకొనబోయి దొరక క కింజపడతాడు వాచస్పతి.
విలాసిని గది ఆవరణ నవ్వు)

= విలాసిని =

(తెరలోంచి)

పాపం, సో కయినా దొరక లేదు!

తో కయినా దొరక లేదు!

= వాచస్పతి =

ఓ జవాబియ్యని శూన్యమా! ఆకాశ
సముద్రతరంగమా! అనిశ్శేష్యమార్జాలమా!
అందుకే హైజన్ బర్డ్ మొత్తుకుని నిన్ను
అనిశ్శేష్య మన్నాడు ఏదీ మిగలక.

= విలాసిని =

ఎలకల్ని వదిల్తే సిల్లి దొరుకుతుంది.

(నవ్వు)

= వాచస్పతి =

అయ్యో నీమ్యావ్! నీ ప్రణవం! వినపడదే

= విలాసిని =

(తెరలోంచి)

మ్యావ్! మ్యావ్!

(తెరలోంచి పిల్లిలా అరుస్తుంది)

= వాచస్పతి =

ఇదుగో నీవాణి! నీ అమృతవాణి!

(పరిగెడతాడు, గోడ తగిలి పడతాడు)

పాట

ఎవరనీ నిర్ణయించేదిరా?
ఎట్లా దర్శించేదిరా?
పిల్లివో పసిడిపిల్లివో యేమొ!
వివరమూ తెలిసినా విదులకూ మ్రొక్కెద!
(దుఃఖపూ) జవాబియ్యని శూన్యమా!
ఓవీలొసినీ, నువ్వు నీముగ్గురు కుమార్తెలూ
ఈ సుడిలో వడివడిగా తల ముక్కలు
వేయించారు-

= లత =

పదండి కొంపకు. పాపం మీ అస్థాయి
విశ్వాసినిజబ్బు నయ మయిందో లేదో?
నెల్లీ చూడవైనా చూశారు కారు. శక్తి
రాన్ని తిబ్బడంతో సరిపోయింది.

= వాచస్పతి =

బయలుదేరిన చోటికే వచ్చిచేరాం.

(ఛాయ ప్రవేశం)

= ఛాయ =

నీలోకూడా ఉండనే ఉన్నాను. మల్లికా
మందారం, ఉత్పలా విసిరిన రంగులవల
గుర్తులు ఇంకా నీ వంటినే ఉన్నాయి.

= లత =

ఆముగ్గురు కన్యల్ని వదల్చుకోడంతరమా!
నరే, నీమాట చెప్పనే అక్కలేదు.

వ్యాఖ్య :

౧. "తస్మాద్వా ఏతస్మా ద్విజ్ఞానమయాత్
అశ్లోకతరానంద మయః
తస్య స్త్రీయమేవ శిరః ।
మోదో దక్షిణః పక్షః స మోదోత్తరః
పక్షః, అనందాత్మా, బ్రహ్మపుచ్చం ప్రతిష్ఠా"
—తైత్తిరీయము ii-౫ అనందవల్లీ
౨. "రసోఽపై సఃరసహృదానాయం లభ్యానందీ భవతి"
—తైత్తిరీయము ii-౭
౩. "నీవారశూకవత్తస్య పీతాభాస్వ త్వజ్జూపమా"
—పునఃపమాక్తము.

౪. 'ఎవరనీ నిర్ణయించేదిరా! త్యాగయ్య కృత్రిని
మాడ్చుట చేసుకున్నాను, నా ఆచరణ న్న సుసరించి.
౫. ఆకాశ సముద్రతరంగమా! విద్యావాచస్పతి
చేసిన సంబోధన వాచస్పతి ప్రవృత్తి పరిశోధకుడు
'కావడంవల్ల సోడింగు పండితుని 'Waves of
probability' నూచన చేశాడు. ప్రవృత్తిలోని
ప్రవృత్త్యం పోగొట్టినవాడు.
౬. 'అనిశ్శూన్యమాలస్యరూపమా'— 'అనిశ్శూన్య
స్థిరాంతం' దృవ్యశోధకుడూ పండితుడూ అయిన
'హెజన్ బర్క్' స్త్రీసాదించినాడు. Indeter-
minism అంటారు పరిభాషలో. ఈ స్థిరాంతంవల్ల
భౌతికానికి ఆధ్యాత్మికానికి భేదం తొలగిపోయింది.
౭. 'భిసతంశు తనీయసీ'—లలితా సహస్రనామా
వరి. విఫలమైన సమీక్ష నేను చేయక వది
లేస్తున్నాను.
౮. విశ్వకిరణాల అధిష్ఠానం :

—Source of Cosmic Rays

చి రం జీ వి పా ట లు

౧

నా గొంతులో పాట ఆగిపోయింది
నీకోస మీ రేయి నిలిచిపోయింది.
నేను చీకటితోటి చీకట్లు నాతోటి
చేరి నీ మాటలే చెప్పుకొన్నాము....
ఈ పాట నీకోస చెన్నోజన్మాలగా
పాడుతా ననుకొంటి పాడరేకుంటి....
పాటతో పాఠశాల పాఠశాలతో పాట
కూడి గొంతొకమాటే వీడునో యేమో....

౨

నన్ను నడిపించోయి నన్ను నడిపించు.
నాచేయి నీచేతిలో చేర్చినానోయి
నన్ను నడిపించోయి నన్ను నడిపించు.
ఎన్ని వుంటే నేమి కన్నులే లేచాయె
నన్ను నడిపించోయి నన్ను నడిపించు,
ఇచ్చటనే నీ కోస చెయ్యి కాస్తున్నాను
నన్ను నడిపించోయి నన్ను నడిపించు.

౩

పట్టుకో చెలికాడ పట్టుకోవోయి !
నిలువలేకున్నాను నేను పడుతున్నాను
పట్టుకో చెలికాడ పట్టుకోవోయి !
ఈ కొండమెట్లన్నీ ఎక్కివచ్చా నెట్లా
పట్టుకో చెలికాడ పట్టుకోవోయి !
నీమీదె పాఠశాల నిల్చుకున్నానోయి
పట్టుకో చెలికాడ పట్టుకోవోయి !

౧౧౯

౪

పాడకుండా యింక బ్రతుకలేనేమో !
ఏనాటి కానాడు ఇక పాడ ననుకొందు
కాని పాటలే నాకు ప్రాణ మైపోయేనే
పాడకుండా యింక బ్రతుకలేనేమో !
పాటలే అన్నాలు పాటలే సీక్లగా
పాటతోనే బ్రతుకు పయనాలు చేసేనే
పాడకుండా యింక బ్రతుకలేనేమో !
పాడుమని వీ రెల్ల బ్రతిమాలుతున్నాడు
పాటలో నీ పేరు పలుక సిగ్గేయునే
పాడకుండా ఇంక బ్రతుకలేనేమో !

౫

బ్రతిమాలుతా నొక్కపరి వచ్చి పోవోయ్ !
పీయసభా అని నిన్ను పిలిచాను పిలిచాను
గొంతెండి పాఠశాల కొట్టుకొన్నాయి
బ్రతిమాలుతా నొక్క పరివచ్చి పోవోయ్ !
బ్రతికినన్నిదినాలు పలుకకుంటే మానె
పాఠశాల పోయాక నై నా పలుకరింటు
బ్రతిమాలుతా నొక్కపరి వచ్చి పోవోయ్ !

౬

ఎవ్వరోనే ఇతడు ఎవ్వరో నమ్మ!
మాయంటిముందటే మసలుతున్నాడు.
దొంగలాగా తాను తొంగిచూస్తున్నాడు
గాలిలా తనచూపు క్రమ్ముతున్నది నన్ను....
తలుపు వేస్తేవచ్చి తలుతా డెందురో
మరలి పొమ్మన నోటమాట రాకుందితల్లి!

౭

చెప్పలేదని నన్ను దెప్పటోయేవు
పలుకకున్నా నిన్ను పిలిచి చెప్పాను.
నాతోటి వుండ చిన్నతనమైతే నీకు
ఇచ్చటికి న న్నేల తెచ్చివుంచావో.
వాకిళ్లు తెరుచుకొని నాకట విప్పకొని
రేయింబవళ్లు నిరీక్షించరేను.
నను చూచి నిను చూచి మనఇంటిబాటనే
మనలే ఇనులు గుసగుసలు పోతున్నారు.

౮

సిగ్గుబిడియము లేక చెప్పుకొన్నానే
నావంకనే చూచి నవ్వుతున్నావే.
అందరినీ విడిచి రమ్మన్నావు కాదా
వచ్చాక వొంటిగా పారిపోతావా.
ఏ దారి వెంట నీ వేగినావో నే
ఈ బాట రెండుగా ఇవట చీలిందే.
మోసగాడా పెస్కముంచుక్ర తెలిసువీ
అడవిలోపల నన్ను విడచి పోయావే.

౯

కోమటి కోమటి కొంటావటోయ్ నన్ను
చౌకగా వున్నాను చప్పన కొనుక్కో.
నీదగా మాన్కెతోనే కొలుచుకోలే
నీదగా రాళ్లతోనే తూచుకోలే.
నీ ఇష్టమెంతో అంతే ఇచ్చికొను లే
బేరమాడే ప్రొద్దు తీరిపోయెనులే.
బేరగాడా ఒక్కటే రహస్యమోయ్
నను నిల్వవుంచితే పనికిరానేమో.

౧౦

తొంద రెందుకు తోటహారీ?
ఇందుకా గొడ్డరిని తెచ్చావ్?
నిమ్మమొక్కవి నీళ్లు పోస్తే
తుమ్మనై నా సదియు నిజమే.
నీరు పోయ ననిష్టమైతే
నేనె గారికి పెరుగుతాలే.”
పెరిగి పెరిగి ఎండి మోగిదై
వారిగెదను నీ కాళమీదే.

౧౧

ఓహోం బీహోం ఓహోం బీహోం
మేనాలో ఓరాణిసివి
బాణా లెక్కదొ చెప్పమ్మా
ఓహోం బీహోం ఓహోం బీహోం
బోయలమైనా యుగయుగాలుగా
మోయ జాలమమ్మా చిల్లీ
ఓహోం బీహోం ఓహోం బీహోం
చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్
సారది ఈరఫమే రాజిల్లు
చేరాలోనే చెప్పయ్యా
చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్
హయాల మైనా అనంతకాల
ప్రయాణక్షేత్రం పడలేమయ్యా
చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్ చల్చల్
జంజం జంజం జంజం జంజం
మజ్జిగలో ఓవెన్నా నీవీ
మారైనా వస్తావా తల్లీ
జంజం జంజం జంజం జంజం

కవ్వాలమమ్మా కలకాలంగా
తిరిగి తిరిగి అరిగిపోతున్నాం
జుంజుం జుంజుం జుంజుం జుంజుం

౧౨

నను చూడవచ్చుచున్నాడమ్మ నాస్వామి
చెలులతో ముందుగా చెప్పినాడమ్మా!
ఈ పాలనెవ్వరమ్మా పారబోశారు
నాస్వామి దాహమన్నను ఏమి నేతునే!
ఈ యద్దమును ఎవ్వరే పగులనేశారు
నా స్వామి చూచుకొనగ నేమి ఇత్తునే!
ఈ కుంకుమ మ్రొవ్వరే నేల బోశారు
దేనితో స్వామి కే తిలకిమ్ము నిడుదునే!

౧౩

నిను నమ్మితే ఇంతపని చేసితివిగా
పదని తాళి లిచ్చి పంపినావుకదా:

ఈ ఇల్లు నాస్వామిదేన యని యడిగితే
పదిమంది గుమిగూడి పకపకా నవ్విరే.

తాళాలు మారుస్తు తలుపు తీస్తుంచేను
దొంగ వని తూలాడి త్రోసి వేసిరికదా.

స్వామి నా కికమీద నేమైన కానిరే
నీవు లేకుండ పోనేపోను పోనులే.

౧౪

బ్రతుకలేనీ సిగ్గుతో
నీ జాడ
వెతుకలేనీ బ్రతుకుతో.

అడుగడుగునా భయంపడినాను పడినాను
వెనుక ముందు నిసహ్యావికటతాండవములే.

నను కాలమే ఊణక్షణములుగా భిన్న
భిన్నాలు చేసి తింటున్నది కదా ఇంక.

నీ వెవ్వరవా నీవు నివసించు వెక్కడో
నైనా తెలియకే ప్రయాణమైనాను పో!

అ వి వా హ శా స నం

శేకుమర్ల రామేశ్వర రావు

కొండలమధ్య ఉండి లోపగూడెం. తూర్పున ఉన్న కొండ చాలా ఎత్తయినది. అన్ని కాలాలలోను పొద్దు పొడవడం తోచింది చుట్టుపట్ల కాని జరగదు. కొండమీద కనక కాస్త మయ్యపడితే ఇంక చెప్పే ఆక్కర లేదు. తూర్పు కొండ సూర్యోదయాన్ని అడ్డుతూంది కాని పడమటి కొండలు విడివిడిగా ఉండడంవల్ల సూర్యాస్తమయం చక్కగా కనబడుతుంది. కాలబాధివారు ఈ స్పష్ట చిత్రాల్ని చూసి ఇక్కడ నివాసం ఏర్పరుచుకో లేదు. నీటి సమృద్ధి, నేల సారం చూసి చేరారు.

వీరదొరకి ముందు ఎందరు దొంగలు కాలబాధిని ఏలేసో పరిత్రకాసులైనా చెప్ప లేరు. కాని వీరదొరకి ముందు కొండకిని గురించి వారు చెప్పుకుంటూ ఉంటారు. మల్లిదొర చాలా ప్రతాపం కలవాడనీ, అతని కాలంలో దిక్కుల చివర ఉండే జాగులుకూడా కన్నం కడుతూ ఉండేవనీ చెప్పుకుంటారు. నల్లదొర కాలంలో పాడి పంటలు చాలా వృద్ధిగా ఉండేవట! రెండువేల జనాభా లేని ఈ జాతికి పశుసంపద కొన్నివేలు ఉండేవట! పండిన పంటలు తినలేక తిరిగి పొలాలలోనే కలిపేసే వారుట! పై ఇద్దరి రాజుల కాలం ఎవరికీ తెలియదు. అంతేకాదు, కాలబాధివారి కాల మానంలో కొన్నియుగాలు కూడా గడిచి పోయినవి.

ఇప్పటి రాజైన వీరదొర పరిపాలనము కాలబాధి వారు మెచ్చుకుంటున్నారు. అతను మల్లిదొరని అనుకరించి ప్రపంచాన్ని పశపరుచు కోదలచుకున్నాడనీ, నల్లదొర ననుసరించి పాడి పంటలు వృద్ధి చెయ్యదలచుకున్నాడనీ జాతి అంతా సార్వంగా చెప్పుకుంటుంది.

వీరదొర ఒక్కడే కాదు, అందరూ విన్న విషయమే, తమ ముత్తాతల కాలంలో తమవార్లు ఏడడుగుల

న్నరపొడుగు ఉండేవారనీ, వారు అంత అజాను బాహువులుగా ఉండటమే ఉటిచేతులతోనే మేకాలని చిట్టచునేసేవట! సడపన్నెండుగురు కలిసి ఏనుగుని బంధించేవట! పెంట పగెత్తి కణుసుని తోకపట్టుకు లాక్కొచ్చేవారుట! ఇంట్లో కథలుగాక యథార్థ విషయాలని కాలబాధి వారి నచ్చుకం. ఇప్పటికీ తూర్పుకొండవకిని వెళ్లి వారు పక్కని ఉన్న చెలకిని సాగుచేస్తూన్న తాడి దొర ఏడెన్నర అడుగుల పొడవున్నాడు.

విశ్రాంతికోసం వచ్చి నల్లవాగు పక్కని ఎత్తైన బండి రాయిపాద కూచిన్న వీరదొర ఆటే ఆలాచించాడు. “వెయ్యి ఆవిడ మారంలో ఉన్న ఒక కూరబాధి వారంతా అజాను బాహువులని పంటూ ఉంటాం. అటువంటివారు కొండతీసి మా మీదకి దండెత్తివస్తే మేము నిమిషమయ్యడం! ఇప్పుడు ఎస్తారనీ కాదు, వస్తున్నారనీ కబురు వచ్చిందనీ కాదు. వస్తే చెనేదేమిటనీ!” అతను ఒక్క క్షణం ఊరుకుని మల్లా తనలో “మా ముత్తాతల కాలంలో కనక అటువంటి వాళ్లు దండయాత్ర చేస్తుంటే మా వాళ్లు ఉటి చేతులతోనే శత్రువుల్ని వెమురు పొంగుల్ని విరిచినట్లు విరిచి పాకేసేవారు. ఇప్పుడు మేం చెయ్యకలిగిందేమిటి! ఊరికీ చూస్తుకూచాడమేనా! మా పాడిపంటలు వాళ్లకి అప్పచెప్పి దండం పెట్టాలి. అంతకి మించి ఏం చేస్తాం?... ఒక పెద్ద పులికి, ఒక కణుసుకీ గొప్పకరించి, అవయవపుష్టి ఎంతో ఆవసరం, చక్కగా నాలుగు కాలాలపాటు బతికుండా అంటే! అలాగే మేముకూడా ఒడ్డు పొడుగు లేని శత్రువుల చేతులలో చిక్కిపోతాం.” వీరదొర కొంచెం సేపు ధ్యానించగా “అయితే మా నిస్సారానికి కారణమేమిటి?” అనే ప్రశ్న మొలకెత్తింది. అతను ఆలోచన చెయ్యగా చెయ్యగా ఒక విషయం స్ఫురించింది. “పూర్వుల మాలో

వివాహాలంటూ లేవు. ఆప్పుడు స్త్రీ పురుషుల యభేచ్ఛనుగా ప్రవర్తించేవారు. ఇప్పుడు అలాగుగాక గుప్పల జరిలలాగ, గోరంకిల జరిల లాగ జోడాలు కట్టేశాను. ఇదే దానికి కారణమా? అనే అనుమానం కలిగింది. వీరదొర కిందకి ఎదుట ఒక చుక్కల కనబడింది. దానినిగూర్చి ఇలాగ అనుకున్నాడు: “కాసావారిలక, కాసానులకి ముతావారికి ఎంతోతేడాఉంది. నాప్రత్యేక పని వారైన కాసావారిలో వివాహం ఉండకూడదని పూర్వీకుల శాసించారు. దానినిబట్టి వారిలో పెళ్లిదొడ్డ లేవు. ఇప్పుడు వారిబిడ్డపోడును ముతావారికింటే పోయింది.” అటువంటి ఆలోచనక పర్యవసానంగా వీరదొర “అయితే వివాహమే బాధని కలిగించిందా ఎమి చెప్పా అనుకుని ఆశ్చర్యంతో అలాగఉండి పోయాడు. తనజాతి ప్రస్తుతవిధిక మూల రాత్రుల కనిపెట్టినట్లుగా గంతులు వేశాడు. కొంతసేపయ్యా గాంభీర్యం దాల్చి సరే దీని విషయం ఇంకా ఆలోచించాలి. తొందర పడకూడదు నేను తలస్తూన్న ద తా ఎవరికీ చెప్పిఅలోచనచేయి! నిజమైన విషయాల సంబంధిమీదగాని లేవు తొందరపడి నిశ్చయించుకోవడం మరొక నష్టమింది. దీనినిబట్టి నా ఒక్కడికీ నడంబడించి దిశాను. నీలకణిస్థలు నా ఒక్కడితోటి మగినివాయేమి కావు. తప్ప ఆలోచన వల్ల బాధ అంతా నాశనమై పోవచ్చు. కాబట్టి ఒకే పట్టి కనుక్కోవాలి” అని నిశ్చయించు కున్నాడు. వీరదొర ఒళ్లువిరుచుకుని లేచిపో చూశాడు. “ఓహో సృష్టివైభవం! తూర్పుకొండమించి మేకలు దిగు తున్నాయి. అది మేకలమంద కాదు.. కొండవాగు లాగుంది. ఇటువైపు పర్వతాలమించి కాలువలు పడుతున్నాయి, కాలువలు కావని కొండరాయల్లు ధరించిన కండువాయి! ఆ మేపుపుతునకలు పచ్చని కొండలపైన చెల్లుమధ్య విహరిస్తున్నాయి. అవి మేఘాలు కావు, తెల్లని ఎనుగులు. ఇండ్లు డి విరావరం వీటి తాలాకే నేమా!” అని అనందించాడు దొర. దొరప్రక్కనే నల్లవాగు, జలజలమని పారు తుంది. పట్టలు కొమ్మలమీద గెంతి పాడు

కున్నాయి. ఇందాకటినుంచి అలోచనలవల్ల కలిగిన శ్రమ స్పష్టిసాగదర్శం అనందం కింద పడి పోయింది. అతను ఉత్సాహంతో నిలబడి ముందు దిశకృత్యాలకోసం వెళ్లిపోయాడు.

నాలుగుగోడలయేక వీరదొర ఇలాగు తలచాడు. ఒక పెద్ద సభిచేసి అందులో జాతి ప్రస్తుతనితి, అనవసరమైన మాయలు మొదలైన వాటిని గుర్తించి సభ్యుల్ని ఆడుగుతాను, దానివల్ల కలిగే అభివృద్ధులు చూస్తాను అని. కాని అందువల్ల పనేమేనా వెడి పోతుందేమో అని అనుమానిపడి “ఏదయినా ముఖ్యమైనవాని విడి విడిగా విడిచి వారితో ప్రస్తావించి వారి అభిప్రాయాలు తెలుసుకుంటాను” అని ఆలోచించాడు.

బాధితో పలుకుబడి ఉన్న చిన్నదొరకి మొదట కియి పంపించాడు చిన్నదొర తక్షణమే హాజరయ్యాడు. వీరదొర అతన్ని లేచినర్రంమీద కూర్చోమని ఆజ్ఞాపించాడు. తిర్వాత చిన్నదొర తేమనమాచారాలు, బాధిత కళలం అడిగి అసలు ప్రసంగంలోకి దిగాడు. “చిన్నదొరా! మన జాతిలో మునుపు ఈత చెట్టు గెలుపు చెల్తో అందుకునే వాళ్లు ఉండేవారంటారు, నజమేనా?” అని చిన్నవత్వతో అడిగాడు.

చిన్న దొరకే ఆ విషయమై సందేహం లేదు కాబట్టి “దొరా! అందులేమాత్రం కల్పనకాదు. కొన్ని రెరాల కిందట అలాగే ఉండేవారు, ఇప్పటికీ మన కంటితో చూస్తూనే ఉన్నారం తాడిదొరని” అన్నాడు.

“బాధితంతా తాడిదొరలాగఉంటే ఎలాగుంటుందో అన్నాడు వీరదొర ఆశ్చర్యంతో.

చిన్నదొర కంటియెదుట తాడిఎత్తు మనుష్యుల పటాలం నడిచింది. ఎంతో అనంద మనిపించింది. అతను ఉత్తేజంతో “అంతా అలాగుంటే తాడిచెట్టు నడుస్తున్నాయా అన్నట్లు ఉంటుంది. దండుతో వచ్చే శత్రువులు మనని దూరంనుంచే చూసి తమ పనువులూ, పాడిపంటలూ విడిచిపెట్టి కంటికి కనబడకుండా పారిపోతారు” అన్నాడు.

అతనిమాటలు విని వీరదొర ఎంతో ఆనందపడ్డాడు:

“మన జాతి అలాగుంటే మనభాగ్యం చెప్పుతరమా! ఇంతకీ జనకటిలాగే ఉండేవాళ్లంటు!” అన్నాడు.

“నిజమే దొరా! అందులో ఏమీ సందేహం లేదు. నా మట్టుకు నాకు సందేహం లేదు. ఏలిన వారి సంగతి చెప్పలేనుగాని” అన్నాడు చిన్నదొర నమ్మకంతో.

వీరదొరకూడా ఒప్పుకున్నానని బుర్ర ఆడించాడు.

చిన్నదొర రాజా మాటలకోసం చూస్తున్నాడు.

“అయితే చిన్నదొరా! మనం కృషి చేసి ఈ మోస్తరుగా తీసుకుంటే పోదానీక కారణ మేమిటి?”

చిన్నదొరికి ఇదిమాకు ఈమధ్య గాలేను. అయినా అలాగే అనుకోకుండా తేలిపోయివున్నది నాన్ని అయితే పెట్టుకోవడం కాబట్టి అతను “మనస్థూరం” అన్నాడు. కర్మ కానిది లోకంలో లేదు కాబట్టి అది తిరుగులేని యుక్తివాదం.

చిన్నదొర నర్మకన్నులతో వీరదొర మెచ్చుకొని “ప్రతీక కర్మ కిందే ఉన్నది. కర్మ ఏమి కాదు? కాని చేస్తున్న మనిషిని సృష్టించేది కర్మ అని చెప్పే చేతులు కట్టుకుంటూ నోచుకుంటున్నాం. మనం అలాంటి మనవి చేసే చక్కని మనిషిని” అన్నాడు తాత్పర్యంగా. కాని చిన్నదొర జాతిసమస్యపరమైన మొనటిసారి అప్పుడే అలోచన మొలు పెట్టాడు. దానివల్ల స్రమ్యోదయం లేదని వీరదొర ఇంకా అంటు కొన్నాడు. “మనవాళ్లు అంతేనీ మనుష్యులుగా ఉండే కాలంలో పెళ్లిళ్లు ఎలాగ ఉండేవి?”

చిన్నదొర ఉలికిపడ్డాడు. “ఆ కాలంలో పెళ్లిళ్లంటే లేవంటారు పెద్దలు” అన్నాడు. అతను మొదట నుంచీ వింటూన్న విషయమే కాబట్టి జవాబుకోసం తడుముకోనక్కర్లేక పోయింది.

వీరదొర నెమ్మదిగా “మన పెళ్లిళ్లకీ మనదశకీ ఏమేనా సంబంధ ముందా?” అన్నాడు.

చిన్నదొర రాజాయొక్క అలోచనకి ఆశ్చర్య పోయాడు. వేరే ఆలోచించకుండా “ఉంది” అనే కాదు,

సంభాషణ చూసి లోలోపల సంతోషిస్తూన్న వీరదొర చిన్నదొరజవాబుకీ మేధుమండలం మీదికి ఎక్కినట్లు గర్వించాడు. తాను తలచిన విషయం తప్పుకానట్లు గుఱవయిందని అపరిమితానందం పొందాడు. కాని అది పైకి కనబరచకుండా “చిన్నదొరా! పెళ్లిళ్లు చూశానా ఎంతవని చేశామో” అన్నాడు.

చిన్నదొర పెద్దని పిరిచి “పెద్దలు అలోచించి చేసిన సామెత” అన్నాడు మామూలు ఘోరణిగా.

వీరదొర తనకీ కలిగిన అభిప్రాయం నడిమైనదేనా కాదా అని స్పష్టమవు చేసుకోవడానికి చిన్నదొరతో సంభాషిస్తున్నాడు. కాని దాని నిజాని విషయమై అతని నలునా కోరలేదు. రాజు ఆ విషయమై సంభాషించే లోకం విషయాల కాస్త మచ్చటించి చిన్నదొరని పరీక్షించాడు.

“అలా తర్వాతి మీరూ విడిచిపెట్టి పాలవోలని, ఖాదీవోని, చుక్కవోలని, పేదవోలని అమ్మించి బాడేసితి గురించి స్పష్టంచాడు. వాస్తంతా కూడా అందుమందిగా బాడేయని ఒప్పుకోని, అనినాహాని ఉపాయం పెత్తనవలసిందే : సేదాకం పెత్తనం ఉన్నది. మీరూ లాభ స్థాయిని అమ్మగా నుటమయింది చాలా సంగతులున్నాయి. కాని ఎవరి సేదా కుని తర్వాతదానికీ ఉపాయమేమిటని అనిగిడుతున్నారో. మనిషి ఒక్కడే ఇట్లం వచ్చినట్లు చూడాలి తాను, లేక ఉపాయమే లేదంటాడు అని అతని ఉద్దేశం. ఒకవేళ తొందర పడి ఎవరినోకే ఆ ప్రసంగం తెచ్చినా మనీ చుట్టే జవాబుకోసం అదిక తనే ఏదో స్వతఃచేప్పే సేవాడు.

గూడెందొరలలో దేదొర చాలా ముఖ్యమైన వాడు. అతను నమ్మగా చామంచాయగా ఉంటాడు. అందరిలాగే మాంసంకంటూ ఉండిన కాలంలో నల్లగా ఉండేవాడు కాని, కృషి చేసి వాటిని విని రించి పాలు, పళ్లతో గుడిసెలో కాలక్షేపం చెయ్యడం మొదలెట్టేక, నలుపు తగ్గి చామంచాయగా

పడ్డాడు. అతని వస్త్రం చూసి కాలజాతివారు దేవుడు అతనిలో ప్రవేశిస్తున్నాడని అనుకొనేవారు.

దేవదొర మతాధికారి. పూజలు, కొలుపులు, జాతన్లు చేయించడం, మంత్రాలు వెయ్యడం, శుభకార్యాలూ అశుభకార్యాలూ జరిపించడం అతని పని. అతన్ని కాలజాతివారు చుట్టూ రాజుగాగ చూసుకుంటారు. వారికి మీదొరయందు ప్రయం కుదిరితే దేవదొరయందు భక్తి కుదిరింది.

వీరదొర దేవదొరని ఎలిపించి అతని అభిప్రాయం తెలుసుకోవాలని తొందరపడ్డాడు. ఒకరోజు పొద్దున్న వీరదొర దేవదొరకోసం కలుసు పంపించాడు. దేవదొర తొందరలోనే జరుగునున్న కొండదేవత జాతరకోసం ప్రయత్నం చేస్తున్నాననీ, ఎలాగో ఊరికి కలుగజేసుకొని త్వరలోనే వస్తాననీ జనాలు పంపించి, తొందరపనులు ఎలాగో కట్టిపెట్టి, దొర దగ్గరికి కల్పాడు. వీరదొర దేవదొరని పులిగర్చుకుంటానని మాటలు కోరాడు. అతని కళలం ప్రశ్నించాడు. దేవదొర ఉచిత సమాధానాలు చెప్పాడు. అటు తర్వాత రాజు దేవదొర తలపెట్టి కార్యాలు గురించి అడిగాడు. దేవదొర రాజున్న కొండదేవత జాతరని గురించి చెప్పగా దొర “అడవిపైనే ఏవిషయమైనా సరే నాకు తెలియజేస్తే తప్పించి బరిగిట్టామానా” నని మాటలు చెప్పాడు. దేవదొర ఎంతోసంతోషించాడు. కొంతసేపయేక వీరదొర కొంచెం విచారం కనబడింది “దేవదొరా! జాతినిర్వీర్యుల చూసి నాకు ఎంతో చింతగా ఉంది” అని తలవంచి నిట్టూర్పు విడిచాడు.

దేవదొర శ్రద్ధగా వింటున్నాడు. వీరదొర తలఎత్తి “దేశక మనవాళ్లు ఇంతేసి ఎత్తు మనుష్యులు, అంతేసి లావు మనుష్యులు అని చెప్పు కంటూ ఉంటాము. ఇప్పుడు ముచ్చిమాత్రంతాడిదొరకనబడు తున్నాడు. ఈ లోటు ఏషయమై నాకు చాలా చింతగా ఉంది. రేపు పొద్దున్న మనకంటే బలాధ్యులైన జాతివారు దండెత్తి వచ్చేరంటే మనగతి ఏమి కావాలి? పెద్దపులి లేడి అంతినిన్ను చైతే చివరికే దేనాభయపడుతుందా? ఎలుగొడ్డు అటువంటి పెద్దపులులే తినడం చేయ

కుంటుంది. మన ఊరితని తలవగా ఎంతో బాధగా ఉంది. కాలజాతివారి అభివృద్ధి ఎలాగు జరుగుతుందో ఏమిటో!” అని నిట్టూర్పులు విడిచాడు దొర.

దేవదొర ఆలోచనలో పడ్డాడు. కనుబొమ్మలు పైకెత్తి గుడ్డు మిటకించి, చేతివేళ్లాడిస్తూ, బుర్ర ఇటుఅటు తిప్పుతూ ఒక స్వేచ్ఛ పాటు అహోరాత్రాలు మాను చేసుకొని పూజచెయ్యాలి. దానికి కొన్ని వందల పశువుల్ని బలియ్యాలి. నాలుగైదు వందలమంది అహోరాత్రాలు పూజలతోటి, భజనలతోటి తంటాలు పడాలి. ఆది ప్రయోజనమైన కార్యం. పెద్ద అగ్నిగుండం అవసరం. అగుండంలో అనేకవనంత రాలేగాక కొన్ని జంతువులు కూడా అహుతి అవుతాయి. ఇది ఒరిగితే తీరనికోరిక ఏముంటుంది!” అని పనికి ప్రసారంతం గా మాతాడు.

వీరదొరకి అటువంటి తంతులో సమకం పూర్తిగా లేదు. ఏదైనా అప్పుటికి ఏనెంతో నిశ్చయంగా చెప్పక దేవదొర అప్పటిదాకా చేస్తున్న పూజలు సక్రమంగా జరుగుతున్నాయా లేదా అని ప్రశ్నించాడు. అచిచ్చిన్నంగా జరుగుతున్నాయని పని సంతోషించి, ఊరుకున్నాడు. కొంతసేపు ఇద్దరూ ఏదో లోకాభిరామాలుగా మాట్లాడుకున్నారు. దేవసన్నిధిని విడిచిపెట్టి రావడంవల్ల ప్రతిక్షణం దండగయి పాతూండని దెంగి పెట్టుకుంటూన్న దేవదొర వీరదొరని వెల పడిగి గభాలని లేచి, ఏదో మునిగి పొతూన్నట్లుగా పరిగెత్తాడు. తాను తల పెట్టిన విషయమై దేవదొరని అడగడంవల్ల ప్రయోజనం లేదని వీరదొరకి పూర్తిగా సమకం కలిగింది. ఒక వారంలోజులపాటు వీరదొర తీవ్రంగా ఆలోచించాడు. తాను చేయదలచుకొన్న పనియొక్క సాధకబాధకాలన్నీ జాగ్రత్తగా విచారించాడు. ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి ఒక శుభమహూర్తాన్ని లోక గూఢంలో ఇలాగ చాటింపించాడు: “ఈ శాసనంతో కాలజాతివారు చేసుకొన్నపెల్లిళ్లన్నీ రద్దయాయి. అంతే కాకుండా కొత్తగా పెల్లి చేసుకోవూడను. ఈ అజ్ఞని తప్పిన వారికి శిరచ్ఛేదనశిక్ష. ఈ శాసనం పేరు అవివాహశాసనం.”

లోపనూడెంలూ హాహాకారాలు జయలునేరాయి. గుంపులు గుంపులుగా నసులు గూడి మాట్లాడుతున్నారు. ఆలోచన ఒక్కక్కొక్కలోనూ పొయ్యిలో నిప్పువేసుకోలేదు. కొందరికి ఈ అబ్బ అసలు అర్థమే కాలేదు. మరికొందరు ఇదిఅక్షేగావన్నారు. ఇంకా కొందరు ఇటువంటి అబ్బ దేవదొర చెయ్యాలి కాని పీఠదొర చెయ్యకూడదు. పీఠదొర ఎంత సేపూ యుద్ధం చెయ్యవలసినవాడేనని లేనిపోని సాంఘికనియమాలు నెత్తిన పెట్టుకోవలసిన వాడు కాదు అన్నారు. వెళ్ళదొర “పీఠదొరకి పిచ్చెత్తించేమో, ఒక మామ చూసి రావలసింది. పదిహెంది కలిసివెళ్ల చూ సాద్దాం, రండి” అన్నాడు.

గూడెంగా సంచలనం పీఠదొర గమనించాడు. మఃకొంత కంటిటింగుచేసి అబ్బ ఇయ్యవలసిందా అని యిలపోశాడు. ఎవరైనా ఇప్పుడు వెంటియ్యడానికీ వీలుకాదు. దృఢంగా నిలబడి తిరగబోయి వారున్న ఎదుక్కోవలసిందే అని నిశ్చయించుకున్నాడు. వెంటనే అతను తన సన్నిధిలో ఉన్న పీఠిటుల్ని ఎప్పుడూ విశ్రాంతి అందులతోనే కాకుండా, నిద్రయిపోవడం కూడా నిద్రంగా ఉండమన్నాడు. అంగరక్షకులసంఖ్య పుష్కలైతాడు. మొగ్గ నానా వాళ్ళకి యుద్ధశిక్షణ ఇయ్యవలసిందని హుకుం జారీ చేశాడు.

ఒక పెద్ద జట్టు జయలుజేరి దేవదొర గుడిసెదగ్గి చేరింది. దేవదొర కొండదేవత పూజలో ఉన్నాడు. జట్టు తాము వచ్చినట్టుగా దొరకి తెలియజేశారు. పూజ ఆపందే కదలడానికి వీలులేదని దొర అడిగి చేత నాలుగు గంటల కాలం అక్కడే కనిపెట్టుకు కూచున్నారు. చిట్టచివరికి దేవదొర పూజనుంచి లేచి మొహాన్ని కుంకం తోటి, ఒంటిని పసుపు తోటి, తలలో పువ్వుల తోటి, చేతులనీ కాళ్ళనీ వనారంతరాలతోటి, ఇవతలకి పచ్చాడు. జట్టుంతా సమస్కరించారు. ఒకరిద్దరు నాయకులు అనగా పాలదొర, పులిదొర మిగతా వారి తరపున ఇలాగ మనవి చేశారు. “పీఠదొర అబ్బ మీరు విన్నేవుంటారు. ఇప్పుటి వరకూ జరిగిన పోల్లెళ్ళన్నీ రద్దయాయిట!

కొత్తగా ఎవ్వరూ చేసుకోకూడదుట!” దేవదొర ప్రశాంతంగా “ఓం నమః. విన్నాను. అలాగ రద్దవడానికి వీలులేదు. పెట్టెల్లతంతు ఎంతవుందో చూశారా! అందులో కొండదేవతమెటు జరిగినవి. ఇంతే కాదు. భూదేవి, ఆకాశదేవి సాక్షిగా మీరు వివాహమాడారు. కాబట్టి అముగ్గురు దేవతల అనుజ్ఞ లేనిది అసలుపెళ్లమాట ఎక్కడాడను. రద్దుచెయ్యగలిగినది వారుగాని మనుష్యులుకాదు. ఏదో దొర తెలియక చేసిన ఉత్తగువు. ఇది జరగవలసిందీ కాదు, జరగదీ కాదు” అన్నాడు తేలికగా.

పులిదొర “అయితే మమ్మల్ని ఏమి చెయ్యమనిసలవు?” అన్నాడు తోణుకుతూన్న రాస్త్రంతోటి.

తొందర ఏమిటా! తొందరికి ఇందులో ఆపకాశమే లేదు. పీఠదొర ఉత్తగువుని ఉపసంహరించు కుంటాడు. ఒక వేళ ఉపసంహరించుకోకంటే, మీరు ఏలాగా ఆచరించు కాబట్టి అబ్బ వానం తలదే నకించి పాతుంటే” అన్నాడు దేవదొర అందులో అనుమాత్రమేనా ప్రమాదం లేనట్లు. దేవదొర సాయంత్రం జనంకోసం తొందర పడ్డాడు. అప్పుడు కోసినపువ్వులు అవసరం. అవి వచ్చిన వెంటనే జపంప్రారంభించాలి. వాటిని తెచ్చే దొర చేతిలో పువ్వులసజ్జా మానంనుంచే దేవదొర కింట పడింది. గ బాటన లేచిపూజకేళియి పోయిందంటూ గుడిసెలోకి సరిగెత్తాడు. అతను తెల్లారగట్టునుంచీ పచ్చిచించినీళ్ళేనా గొంతుకలో పోసుకో లేదు. మళ్ళీ పూజలో కూచుంటే అటూఇటూ కదలడానికి వీలులేదు. అంచేత ఒక ఆరటిపండు నోట్లో వేసుకుని, నాలుగు నీళ్ళచుక్కలతో గొంతుక తడుపుకున్నాడు. ప్రమిద వేగించి జపానికి సిద్ధపడ్డాడు. వచ్చినదొర లంతా ఎవరింటికి వారు వెళ్లిపోయి, భార్యలని వంటచెయ్యమని తొందరచేసి, వాళ్ళచేతులనుంచి ఇదే కడపటిసారి క తకడం అన్నట్టుగా తిన్నారు.

గూడెంలో విషయాలన్నీ చారులవల్ల పీఠదొర విసుక్కున్నాడు. ఒక పెద్దగుంపు దేవదొర దగ్గరికి చేరినపు, ఒకరిద్దరు దేవదొరతో మాట్లాడడం, ఏమీ

భార్యలేదని దేవదొంగ అనడం మొదలైన విషయాలన్నీ వీరదొంగ విన, మొగ కాసావాళ్ళికి తొందరగా యురతకట్టేసి ఇయ్యవలసిందని అనుచులకి అర్థమయ్యింది.

దేవదొంగ తమ్ముడు వెల్లదొంగ. వెల్లదొంగ కొడుక్కి ఇరవైయేళ్ళవుడు. పెళ్లిప్రయత్నంలో ఉన్నాడు వెల్లదొంగ. దేవదొంగ కూడా తమ్ముడి కొడుకు పెళ్లి కోసం తొందర పడుతున్నాడు. గూడెంలో ఒక ముఖ్యుడైన వింతవొరకుమార్తెని వెల్లదొంగ కొడుక్కి ఇయ్యడానికి ఏర్పాటుయింది. ముహూర్తం ఇంక మూడు గంటలలో ఉంది.

వీరదొంగకి పెళ్లివిషయం తెలిసింది. అతను కొంపం విచారించి ఇది దేవదొంగతో వ్యవహారం అని మనస్సులో అనుకొన్నాడు. అతను దేవదొంగ ప్రత్యేకంగా ఇలాగ వర్తమానం పంపాడు. వెల్లదొంగ కొడుకు పెళ్లి అవివాహశాసనం ఉల్లంఘించడం వస్తుంది కాబట్టి వెంటనే నిలుపు చెయ్యవలసింది అని. ఆ వర్తమానం విన్న దేవదొంగ ఉగ్రుడయి పోయాడు. నావంశం విషయంలో వీరదొంగ పెత్తన మేమిటి! అని తలచి తిరిగి వీరదొంగకి 'నిలుపుదలకి వీలయిన విషయం కాదు. కాబట్టి తీసుకువలసింది' అని సమాధానం పంపాడు. వీరదొంగ మళ్ళీ అవివాహశాసనాన్ని తిరస్కరించిన వారికి శిరశ్చేదం శిక్ష అని తెలిసికోవలసింది అని దేవదొంగకి సందేశం పంపాడు. దేవదొంగ చిందులు తొక్కిాడు. సన్నటి అతనిశరీరం పెనుగాలికి తగిలాగ అడిపాయింది. "నేను దేవదొంగనే సంగతి వీరదొంగ మరచిపోయినట్టు కనబడుతుంది. అయినా మాస్తాను, ఏ మోస్తరుగా జరగదో" అన్నాడు. దేవదొంగమాటలు తీసుకెళ్ళి మార్కారులు వీరదొంగకి తెలియచేశారు. వీరదొంగ తల నిలుపుగా రెండుసార్లు అడించాడు.

దేవదొంగ తన నిశ్చయాన్ని లోపగూడెంలో ఇలాగ తెలియ చేశాడు. "అనాదిగా వస్తున్న ఆచారానికి ఆపత్తు వచ్చింది. అవివాహశాసన విషయమై గూడెం అభీప్రాయం వీరదొంగకి తెలియబరచ వలసింది. వీరదొంగతో సమాధానం కుదరకపోతే కాలానుగుణ్యముగా

వారింతా ఏకమయి అతని మీదికి దండెత్తవలసి వస్తుంది. ఎల్లండి పెళ్లి జరిపి అవివాహశాసనం తిరస్కరించవలసింది. ఆ సమయంలో మీరింతా కత్తులు, కిక్కులు ధరించి హాజరు కావాలి."

వెల్లదొంగకొడుకు ముహూర్తం సమయంలోనే మరి కొందరు పెళ్లిళ్లు చెయ్యవలచుకొన్నారు, వేగుల వాళ్ళవల్ల వీరదొంగ ఎప్పటి సంగతులు అస్పృశ్యతలను కొంటున్నాడు.

వివాహాన్ని వస్తుంది. మొదట మూడు పెళ్లిళ్లు జరుగుతాయన్నారు. తర్వాత ఆరున్నాడు. అప్పటికి స్వతః మంముగ్గురి కిల్లుపిచ్చుల వచ్చి పోయినాయి. చివరికి వరనితేలిం. ఈ పెళ్లిళ్లు జరిగి పోతున్నాయి. బాకాల, కొమ్మల, పప్పుల పప్పులు కుక్కలు మారుమోగుతున్నాయి. ఇంతవఱావిడి మాసి దేవదొంగ వీరదొంగ నాలనవిషయం గురిచియు తన యిష్టం వచ్చినట్లు చెయ్యవచ్చు ననుకొన్నాడు. అతను మూర్ఖభవించిన దేవుని అనున్నాడు. అవివాహశాసనం తలచుకొని ఉగ్రంలోనే కాంతల, కాంతిలలోనే ఉగ్రం కనబరుస్తున్నాడు. అనేకమంది పీగులు బాకాలతోటి, విల్లతోటి, విచ్చుకత్తులతోటి సిద్ధమయి ఎటువంటి సరసితులనేనా ఎదుర్కోలేరు అనుకొన్నారు.

మయ్యలైన పీగులు మూడువలదలసాత్రిక మందితో వీరదొంగ బయలుదేరాడు. గుండ్ల వాయింఛాయి, బాకాలు, కొమ్మల, పప్పులు, శంఖాలు పూరించాయి. దేవదొంగయింటికి రెండు ఫర్లంగుల దూరంలో నేన నిలబడింది. వీరదొంగ శిరస్రాణం ధగధగ మెరిసి పోతుంది. అతను అపరమార్థుడు అనుకొన్నాడు.

సైన్యం రావడంచూసి దేవదొంగ దగ్గర ఉన్న మనుష్యులు కూడా యుద్ధానికి సిద్ధపడి, బారులు తీరి నిలుచున్నారు. కత్తులు ఘోషించారు. శంఖాలు ఊదారు.

వీరదొంగ ఆఖరిసారి మార్కారుల న్యాయ వార్త ఇలాగు పంపాడు. "పెళ్లిచెయ్యడమనేది గూడెం యొక్క హలకుని ఉత్తరువుని తృప్తికరంచడం.

రాజా అజ్ఞులు ప్రజలు పాలించాలికాని ఉల్లంఘించ కూడదు. కాబట్టి దేవదొంగ లోపగూడెంలో వివాహం జరపకూడదు. అనంతేశ్వరి విన్న దేవదొంగ దుస్తుడయి పోయాశా. పరివర్తన తొక్కాశా. అతడు కోపావేశంలో “దేవదొంగ కాదు ప్రభువు, లోపగూడెం ప్రభువుని నేను” అన్నాడు. పరివారం సంతోషం మిన్ను ముట్టింది. ఉప్పలతోటి, చాకాలతోటి, కేకలతోటి ఆకాశం ఇద్దలయి పోయింది. నేల దద్దరిల్లి పోయింది. హక్కారులు తిరిగి వీరదొంగ దగ్గరికి వచ్చి దేవదొంగ పాలులు తాగిందన్నారు. వీరదొంగ ఉరుము ఉరిమిస్తూ సైనికుల యుద్ధానికి అజ్ఞ ఇచ్చాడు. తానే ముందు పడినాశా. మదపై నేనుగుల గుంపులాగ కదిలి పట్టాస్తూ నేనని చూసి ప్రతి పక్షాలు కంగారు పడ్డారు. అయినా అచాగ కత్తి అకోసం యుద్ధం చెయ్యదని ముగిస్తాను. శత్రువుల కదలిక చూసి దేవదొంగ యుద్ధానికి అనుష్ఠించాడు.

రెండుసైన్యాలు రెండుసదులు ఎదుర్కొన్నట్లుగా రెండు మేఘమాలికలు డీ కొన్నట్లుగా తలపడ్డాయి. వాణాల మోతకి, కత్తులచప్పుడుక, బొంబాల కళ పెళ్ళికి, హుంకారాలక, బొమ్మలకి మట్టుపక్క-ఉడవులతో ఉన్నజంతుజాలం, సకల కంగానపడి ఆరున్నా నిక్కుతెలియక పంగట్టాయి. కొన్నిలో బయలుదేరిన దుమ్మ మేఘంగా మార్పొనకిని ఆడేసింది. నాలుగు గంటలపాటు తర్వాత రణరంగం పీనుగుల పెంట ఆయిపోయింది. నేలనెత్తుటితో బురదయింది. గాలిలో దుమ్ము తగింది. దేవదార పక్షంవారు చచ్చినంతమంది చచ్చారు. మిగిలిన వాళ్లు కొండలంట, అడవులంట పారిపోయారు. వీరదొర జయించాడు. అతనిఒళ్లు సింహారం అద్ది నట్టుగా, మెదుగచెట్టు పూసినట్టుగా ఉంది. ఇంటి ముందర పులిచర్తంమీద దేవదార మాట్లాడకుండా రక్తం ముద్దలాగ ఉన్నకళ్ళతో కూచున్నాడు. అతన్ని బంధించమని వీరదొర భటులని అజ్ఞాపించాడు. దేవదారని సంకల్పతో బంధించారు. వీరదొర ఇంటికి దేవదారని నడిపించుకు తీసుకువెళ్లారు. ఒక్క వివాహంకూడా కాలేదని వీరదొర పరమా

సంగ పడ్డాడు. ఆతని నవ్వు బెబ్బలి బొబ్బిపెట్టి నట్లు ఉండె. ఆతని కంటి ఎరుకు పడడానికి నాయకులు హుడిలిపోరున్నారు.

అవకాశం దొరికింది. అందుకే గోల్కొండ జైల్లారిపోయింది. పోలీస్ అధికారి లయింది. కడుపునొప్పి వల్ల ఎవరి పనులు అక్కర్లే లేవు అని చెప్పింది. కేసు ముగియబడింది.

పక్షాగతా హస్తాన్ని వీరదొంగ కొలుపుదీర్చి దేవదొంగని తీసుకువచ్చుని టిలులకి హుకుం ఇచ్చాడు. దేవదొంగ పన్నుగిరి, ప్రాణమాత్రావశిష్టంగా ఉన్నాడు. బందీ అయ్యే అతను మంచినీళ్లనా తాగలేదు. వీరదొంగ అన్ని లేడీల గంపిరగ కూడో నియమించాడు. కొంతలేపయ్యే వీరదొంగ శాంతంగా “యువంలా నిన్ను బండ్లిగా తీసుకుని వచ్చాను” అన్నాడు.

“హాను” అన్నట్లుగా పేషంటు చూశాడు.
“ఫైదీ ప్రాంత నా చేతుల్లో ఉంది” అన్నాడు.
పీషంట్ బిస్కం కా.

మనో-తల ఆశ్రితంగాడొప్పి “కొండుదేవత నేతులూ
మనప్రాణా లున్నాయి” అని దిగువన నేమనెన
సగంలో ఆనాడు.

“అ విషయం కొంచెంవరకే తెలుసు” అని వీరవార
పుకారంతోగా అని, “ఇప్పుడు నీకూ నాకూ తెలిసిన
విషయం: ఒక్క-కొత్తిదెబ్బతో నీ తలవెళ్లి బంధించిన
మేకతలంబి కందపడుతుంది. ఎన్నడునా!”
అన్నాడు మాంకానితో.

దేవదొర ఏ భావమూ కనబడనలేదు.

వీగదొంగ శాంతంతో “అవివాహశాసనం ఢిక్కరించి నందుకు శిక్ష తెలుసా?” అన్నాడు.

జేపదొర ధారుకున్నాడు. అతనిచూపులు ఆ విషయం తెలుసని తెలియ జేశాయి. మొహంలో నవ్వు బిడుగు లేదు.

వీరదొర కనుబొమ్మ రెల్లీ “కాననాన్ని ఉల్లంఘించి నందుకు జరిగేకత్తిలో నీమట్టుకు కొంచెం మార్పు చేసున్నాను” అన్నాడు తీవిగా.

దేవదొర ప్రకాంతంగా చూశాడు.

వీరదొర మల్లీమాట్లాడాడు: “దేవదొర కనక అవివాహ శాసనాన్ని ఒప్పుకొని ఇకముందు ఆమె పర్తిగా ఉంటానంటే, శిక్షనుంచి తప్పిస్తున్నాను.” దేవదొర చలనంలేని దృష్టితో చూస్తూ తలఅడ్డంగా ఉండి “కొండదేవత ఆజ్ఞలేదు” అని ముక్తసరిగా అన్నాడు.

వీరదొర ఉగ్రుడయి పోయాడు. అతని నల్లటి మొహం నిష్ఫలంగా ఎర్రదనం వహించింది. “కాలజాతి పరిపాలకుణ్ణి ఆనమానిస్తున్నాడు దేవదొర” అన్నాడు వెర్రికోపంతో. “తలకొట్టు” అని పక్కనున్న ఛీటుడికి ఆజ్ఞ ఇచ్చాడు. దేవదొర తలవైపు నాలుగుగజాలదూరంలో పడింది. అతని శరీరం రక్తంలో మునిగి పక్కకి ఒరిగి పోయింది. వీరదొర దగ్గరఉండే దేవదొరకి అంతర్మయలు జరిపించాడు. అతని సుగుడాలని తలచుకొని పరి

వారంతోటి “దేవదొర ఒకరికి అపకారంచేసి ఎరగడు. అతను అదర్శపురుషుడు. కర్తవ్యంతటి వాడి కేనా తప్పదు” అని గోడుగోడున దుఃఖించాడు. పరివార మంత్రా దుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోయింది. దేవదొర స్నానంలో వెల్లదొరని వీరదొర నియమించాడు. వెల్లదొర అవివాహశాసనాన్ని మత సూత్రాలలో ఒకటిగా చేసి కాలకాతీవారికి బోధించాడు.

ఏ డెనిమిది తరాలయింది. ప్రపంచం మంత్రా ఎత్తయిన, సాహసవంతులయిన ప్రజ ఎవరంటే కాలజాతి వారని అన్ని దేశాలలోను చెప్పుకొంటున్నారు. మల్లదొర, వెల్లదొరల తర్వాత వీరదొరే జాతి మహత్తరమైన ఉపకారం చేసిన వాడని కాలజాతి వారు పాటలు, పదాలు పాడుతున్నారు.

-X-

ప్రాతఃకాలము

దేవరకొండ బాల గంగాధర తిలక్

చీకటి నవ్విన
చిన్ని వెలుతురా!
వాకిట వెలసిన
వేకువ తులసివా!

*

అశాకుంతల ధ్వాంతములో
నవసి యిలపై వ్రాలిన
అలరువా!—అప్ప
రోంగనా సఖీ చిరవిర
హనిద్రాపరిష్వంగము విడ
ఉడుపథమున జారి
మంచుకలవా!

అకలి మాడుచు
వాకిట వాకిట
దిరిగే పేదల
సురిగే దీనుల
సుఖసుప్తిని చెరచే
సుందర రాక్షసివా!

—

యుద్ధాగ్నికి పొగవో—వి
రుద్ధ జీవుల రుద్ధకంఠాల
రొదలో కదలెడి యెదవో!
అబద్ధపు బ్రతుకుల వ్యవ
హారాల కిక మొదలో!
కవి కుమారుని శుంభ
త్కరుడా గీతమవా!
శ్రీ శాంభవి కూర్చిన
శివఫల విలసితమో
వెలుగుల విబూదివా!

దేశభక్తులూ ధర్మపురుషులూ,
చిట్టి తల్లులూ, సీమంతినులూ,
ముద్దుబాలురూ ముత్తైదువలూ,
కూడియాడుచు కోకిలగళముల
పాడిన శుభాభినవ ప్రభాత
గీతా ధవళిమవా!

సా హి త్య దా ర్శ ని క త

జమ్ములమడక మాధవ రామ శర్మ

సాహిత్యానికి దార్శనికత్వం ఉన్నదని కొందరు శాస్త్రకారులు గ్రహించలేదు. కర్మశాఖలలో కూడు కొన్ని శాస్త్ర బృందాలను సాహిత్యపరమార్గం తెలియలేదంటే వ్యభవజ్ఞులలేదు. సాహితీసుధను సేవించుతూ కూడా దార్శనికత్వమును గ్రహించనివారిని చూస్తే జాలివేస్తుంది. “సాహిత్యము” అనేది సంస్కృతి భాషా పదము కాబట్టి దాన్ని ఆనుసరించి నిగూహితమైన తత్వమును తెలిసికొనడము అవశ్య కర్తవ్యము. సాహిత్యంలోని దగ్గున తత్వము చిరంతనమైనా అభినవము. అందువలననే సాహిత్యము నవ్యమవు తున్నది. సాహిత్యానికి ప్రాతతనమంటూ లేదు. అది ఆస్వాద్యమానాభినవము. అనందున—

మంజ్యలే ఆసక్యతే ఆవరుధ్యతే సహస్రకృత్వః
విరమ్య ఘనారమ్యతే ప్రియేజనే నాస్తిభునకుక్తుమ్॥

అంటున్నాడు. సాహిత్యముకూడా అంతే. రామాయణము శాకుంతలము ఉత్తర రామచరితము మొదలయి నవి ఎన్నిసార్లు చదివినా నవ్యసాహిత్యం మానలే ఉంటుంది.

వ్యుత్పత్తి

సాహిత్య శబ్దాన్ని నిర్వచిస్తూ ఈ విధంగా అంటున్నారు.

౧. హితేనసహ, సహితం - సహితస్యభావః సాహిత్యం
౨. సహితస్య మిలితస్య భావః కర్మ సాహిత్యం
౩. సహ - తృప్తా - సహితం తృప్తం తస్యభావః
౪. సహితం రసేనయుక్తం విశిష్టం సాహిత్యం
౫. హితేన నిరతిశయ ప్రేమాస్పదేన సహితం తస్యభావః
౬. హితం - పిహితం, అవృతం తత్సహితం - తస్యభావః
౭. హితం సన్నిహితం వేదిత్యం తేన సహితం తస్యభావః
౮. సమ్యక్ నిహితం రక్షితం కవిభిః - తస్యభావః
౯. సహితం = ప్రహితం ప్రేషితం పరమానందరూపేణ పరశివేన
౧౦. సహితం = అవహితం, నిగృహితేన మనసా ధ్యాతం.
౧౧. హితం = సుహితం తత్సహితం తస్యభావః అత్యయ్య తృప్తి సంపాదనం సాహిత్యం.
౧౨. శివః శక్త్యా సహ ఆస్మిక్ ఇతి సహితం - తస్యభావః
౧౩. దధాతేర్హి హితం = ధృతం విశ్వస్యధారకం సాహిత్యం
౧౪. సహ, హాశ్చ సహా = జీవాత్మానా ఆస్తిక్ తస్య భావః
జీవముద్దిశ్య ప్రవర్తమాన మిద మాత్మానం బోధయతి.
౧౫. సహ, ఇతి మంత్ర జీవాత్మర ద్వయ మస్య సంజాత మితి సహితం, తస్యభావః.
౧౬. సహ పరిణామే హాసభవతి - తమ్యక్తస్యభావః
అజపా తత్వయుక్తం సాహిత్యం.
౧౭. సహ = అంతరం బాహ్యపర్యః - తమ్యక్తతాస్యేతి సాహిత్యం.

ఈ చెప్పిన వ్యుత్పత్తులు సాహిత్య తత్వమును తెలియజేయడానికి ఉపకరించుతవి. ఇవన్నీ వాస్తవములు అని కాదు. బుద్ధిగత చమత్కారాన్ని ఈ విధంగా వికల్పించడానికి అవకాశము ఉన్నది. ఇంకా సుబుగులు ఉహించవచ్చు. వీనిలో కొన్ని ఏకాగ్రములు. కొన్ని తమాషాగా కనపడేవి. కొన్ని భ్రాంతనంగా కనపడేవి ఉన్నవి. వీటి నన్నిటిని మాతృదృష్టితో విమర్శించితే కొన్నిటిని పూర్వపక్షంగా చేసికొని, కొన్ని ఆధారంగా సాహిత్య దార్శనికత్వమును స్థిరీకరించవచ్చు.

శాస్త్రాల కలయిక

సాహిత్యము అనగానే ఇది సహితముయొక్క ధర్మము అని అంటారు. సహితము అన్నప్పుడు సాహిత్యము కలిగి సహితము అవుతుంది అనవచ్చును. సహితము అంటే మాడిఉన్నట్టే అని అర్థము. ప్రకృతిములో ఏదేని కూడుకొని ఉన్నవో వానిని విమర్శించి తెలుసుకోవాలి. సాహిత్యము అనబడే ఈ కావ్య విద్యలో ఎని కూడుకొని ఉన్నవి? అనే ప్రశ్న రాగానే - దీనిలో శాస్త్రాల కూడుకొని ఉన్నవి అని చెబుతే సమాధానము చెప్పేవారున్నారు. సాహిత్యము అంటే శాస్త్రాల కూడికియే వాని ప్రత్యేకం కాదు, అని వారి ఆభిప్రాయము. వారికి శాస్త్రాలు అని అనబడే వాటిమీద ఉన్న ఆభిమానం సాహిత్యంమీద లేదు కాబట్టి ఈ విధముగా అంటున్నారు. ఆభిమానం బాగా ఉంటే మేంకే విధంగా అనకపోదు. ఆ విధముగా అనడము అనేది అభిమానికము కాదు. అసలు పూర్వం తెలిసింది కాబట్టి.

సాహిత్యములో శాస్త్రములు ఎందుకు కూడుకొన్నవి? ఏ విధముగా కూడుకొన్నవి? ఎందు శాస్త్రాలు కూడుకొని కూడుకట్టినవి? అని చరకిలించుకోవాలి. ఇదిచరకు మీలో స్వరూపనిష్పత్తి లేకుండా ఉన్న ఒకటి, శాస్త్రాలు గలగనావచ్చి కలిసేటప్పటికి స్వరూపమును సంపాదించుకొని సాహిత్యమయిందా? అన్నప్రశ్న సాహిత్యంగాఉన్న ఒకటి (కావ్యవిద్య) శాస్త్రాల సంబంధవలన స్పష్టసాహిత్యము కాగలిగిందా? అసలు 'సాహిత్యము' అనబడేదాన్ని ఆ విధంగా అనకపోతూఉంటే అట్లా అనిపించటానికి శాస్త్రాలు కలిగినా? శాస్త్రాలు కలియకపుణ్యము చేయలేకపోతే శాస్త్రాలపచ్చి కలిసి వాట్లాడుకొని 'సాహిత్యము' అనే పేరు పెట్టినవా? దీనికికూడా అనువరణ ప్రతిక్షిప్తలు ఇవ్వించుదామని దీని తాతలు శాస్త్రాలను కలిపారా? అట్లా కలిగిలుపు చేసినారనాతనే ఇది సాహిత్యమయిందా? అనే ప్రశ్నల సమాధానాలనుగూడా నెమరిగా భావించితే సాహిత్యదర్శనపథ్యంలో కొంత అవలంబనం కలుగుతుంది. ఎందువిధంగా శాస్త్రాలు కూడుకొన్నవో భావించడానికి ఇది ఒక ప్రణాళిక.

వ్యాకృతి మేళనము

కావ్యవిద్యలో శబ్దాక్షరాలకు అను ప్రవేశం ఉన్నది. శబ్దములు కావ్యద్వారంలో ప్రవేశించేటప్పటికి శబ్దాలలో పాటు వ్యాకరణంకూడా జొరబడింది. వ్యాకరణవిద్యకు కావ్యవిద్యాతిరిక్త స్థలంలో ర్పక్షిని కలుగజేసే అవకాశం కనపడలేదు. అన్ని ధాతురూపాలకు గాని అన్ని సుబంధరూపాలకు గాని ఇతరత్రా ఎక్కువ వినియోగంలేదు. విశిష్ట శబ్దవిబంధనలో నేదశాస్త్రాలకు పురాణోపాసాలకూ ఆభివేశంలేదు. అందువలన ఈ వైయాకరణాధిమతసుబంధతలంతాలు ఇక్కడ ఆడిగి స్వాగతం పుచ్చుకొన్నవి. "సుపాం త్రికాంచ వ్యుత్పత్తిః సాశబ్ద్యం పక్షీర్దృతే" అనే కావ్యవార్గంలోని గుణము ఈ ఆధారాన్ని విశదించేస్తున్నది. ఇట్లాగే వ్యాకరణ శాస్త్రానికి సంబంధించిన నియమాలు సంప్రదాయాలు సాహిత్యసభలో ప్రవేశించినవి. ఈ విధంగా ప్రవేశించిన వ్యాకరణం మిక్రిమిరబోయి చాలా సానాలు ఆక్రమించుకొని సాహిత్యంలో కూడా తానే ప్రధాన మనిపించింది. అందువలననే సాహిత్యము వ్యాకరణపశువుకు పుచ్చుధూత మన్నారు.

చివరకు వైయాకరణులు “ప్రథమేహివిద్వాంసో వైయాకరణాః—వ్యాకరణమాలత్వాత్స్వవిద్వానాం” అని ప్రాయించుకొన్నారు. ఈ కాణిశాలపలన సాహితీకన్య తన మృగులపదాలను వ్యాకరణస్ఫటికీకరణ కాలమీద ఉంచవలసి వచ్చింది. ఇంతటి వ్యాకరణపు ఫులుముకును చూచిచూచి ఆప్పయ్యదీక్షితులు— “ఈశబ్దశాస్త్ర నియమాలు అలంకారశాస్త్రంలో అంతగా వ్యత్యాసకములు కావు—” అని అన్నాడు.

న్యాయ ప్రవేశము

శబ్దాన్నిబట్టి శబ్దశాస్త్రం ఈవిధంగా రూపాన్నిబట్టి ఇతరశాస్త్రాలు ప్రవేశించడానికి తలపడినవి. సాహిత్యంలో నిరూపించబడే అర్థాలు నానావిధంగా ఉంటవి. లోకస్థితిములయిన సర్వసంక్రమ్యతాత్మకములు కొన్ని కవికల్పనారూఢములు కొన్ని. వీటిలోకూడా యుక్తిప్రమాణానుభవాలనుబట్టిన అర్థాలు కొన్ని ఉంటవి. కవిలోనుండి కవిత్వాంతి వివిధంగా వచ్చేదీ మును మనవిచేస్తాను. యుక్తిస్థితి నిబంధనములో ఏర్పాటు ప్రవేశించింది. హేతువాదమునేది తార్కికుల సామ్య. సాహిత్యంలోఉండే హేతువాదానికి సంబంధము కుచిర్చి ఏర్పాటును ఇందులో కుదించారు. ఈ తర్కము సాహిత్యచార్యులలో అర్థాల హేతు హేతుముద్భావ నిర్ణయములో ఉంచుటకే కాక అలంకారాలలో ప్రవేశించింది. అందువలననే తర్కవ్యాయ మూలాలంకారాలు పుట్టినవి. ప్రత్యేకంగా “అనుమాన”మనికూడా ఒక అలంకారం. చివరకు రసవాదంలో కూడా శ్రీశంకుకవాదము తార్కికమే. [ఈ వాదముప్రతిభ 2వ సంపుటము 3వ సంచికలో ముద్రితమైంది] ఇట్లా తర్కం తన ఇనపవాదాలను పెట్టడమువలన కొన్ని భావసుమాలు నలుగుడుపడ్డవి. అలంకారికులు తమ కొన్ని గమనికలను తర్కచాప్యలోక దింపారు. అట్లా రచనచేస్తేనే గౌరవమనికూడా భావించారు.

మీమాంసాను ప్రవేశము

ఏదైనా ఒకఅర్థమును నిరూపించితే ఇది ప్రమాదానిదవునా! కాదా? అని శంకకలుగుతూ ఉంటుంది. అందువలన సాహిత్యవిద్యార్థులు ప్రమాణానుసారముగా ఉండాలని తలచేటప్పటికి మునుగువేసికొని మీమాంస ప్రవేశించింది. తన ఆధికరణ నిబంధనచేయమంటూ వ్యధకరణం ప్రారంభించే సరికి కొన్ని మీమాంసామూల కాలంకారాలు బయలుదేరినవి. వికల్పము, పరిసంఖ్య, ఆధాపక్ష ఇటువంటివే. ఆప్పయ్య దీక్షితులవారు అదేమిదేమని మాంసపుష్టి కలవాడు కావడముమూలాన ప్రతివోటా మీమాంసాగంధమును అంటించాడు. భట్టలోలుటుని రసవాదం మీమాంసకమతానుసారంగానే ఉంటుంది. మీమాంసకుణ్ణి నపుం సకు డన్నారు. కాని సాహితీప్రయులు భయపడినాలో యేమా తమ గ్రంథాలపేర్లలో మీమాంసాపదమును కలిపారు. కావ్యమీమాంస, సాహిత్యమీమాంస, రసమీమాంస, చిత్రమీమాంస ఇటువంటివే.

సాంఖ్య ప్రవేశము

సాహిత్యములో ప్రతిపాద్యాంశమును బట్టి ఇతరశాస్త్రాలు ప్రవేశము పొందుతున్నవి. అన్నిటి ప్రతిపాద్యము ఒకటే అయినా ప్రతిపాదనలో విచిత్రత ఉంటుంది. ప్రతిపాదన విచిత్రతను బట్టి ప్రస్థానభేదము కలుగు తున్నది. సాహిత్యప్రస్థానములో ఇతరప్రస్థానముల సంబంధసామ్యము ఉండకపోదు. సాహిత్యరీతిలో ప్రసంగవశాన సాంఖ్యసిద్ధాంతము నిరూపితమైంది. సాంఖ్యాభిమానం కలిగిన కవులు కొందరు నానావిధాల జగద్భాదలను పొందుతూ ఆ బంధత్రయవిముక్తికొరకు ప్రకృతిపురుషునివేకానిక సంబంధించిన విశేషాలను కావ్యాలలోకూడా నిబంధించారు. రసవాదాలలో భట్టనాయకవాదము సాంఖ్యసిద్ధాంతం మీదనే ఆధార పడి ఉన్నది. రజస్తమా గుణాలు నశించిపోతే ఉద్రక్తమై సత్వోత్తేకం వలన ప్రకాశానందయము నిజగు విద్విత్రాంతి సాతత్వానుభూతి కలగడమంటే సాంఖ్యప్రకాశికను ప్రవేశించు దేసినట్లే అని భావించాలి.

వేదాంత పరిమింబనము

ఈ విధంగానే ఉత్తరమీమాంసకు ప్రతిబింబనము కలుగుతున్నది. వేదాంతములో కూడుకొన్న విభేదాలుకూడా ఆయా కవుల ఆభిమానానుసారంగా ప్రవేశ పెట్టబడినవి. అకోపమూలకాలంకారాలు అధ్యవసాయ మూలకములు అపోర్థ్యాత్మకములూ వేదాంతమూలకములే అనిగ్రహించవచ్చు. రసవాదులలో సిద్ధాంతభూతమైన అభివక్తగుప్తుని రసవాదమును కొంద రచ్చైత్యేదాంత సరంగా సమన్వయించారు. పండితరాజ జగన్నాథుడు ఈ వాదము నిర్గుణ పరబ్రహ్మసరమని గట్టిగా పలుకుతున్నాడు. తాను రసగంగాధరించి రసచర్చ చేసి నపుడు కూడా అచ్చైత్య బ్రహ్మభావపరక సమన్వయమునే ప్రదర్శించాడు. భావచర్చలోకూడా ఇదే ప్రగతిని ఊహించాలి. సాయిచర్చణలో వైర్వచిష్టావైర్వచములను ఆనుబింబనమును కొంద రుపలక్షించుకొంటున్నారు. శృంగారాది రసాలకు భగతుడు కూడా దేవతాగుణరూప విశేషాలను చెప్పడమునుబట్టి నగూ వేదాంతవాదాలకు సాహిత్యంలో అనుప్రవేశం ఉన్నదని కొందరు నిశ్చయించడానికి అవకాశం కలిగింది నవరసాధిపతులయిన ఆయా దేవతాగుణాలకు కూడా సాహిత్యంలో అవకాశం వున్నదని ఆభిమానికంగా కొందరు చెప్పడంకన్దు. ఆయా గుణాలంకారాలకు రసాలకు సంబంధించేట్లుగా మంత్రోద్ధారం కూడా చేస్తే మంత్రశాస్త్ర ప్రవేశం ఈ విధంగా కూడా వున్నదని చెప్పడానికి అవకాశం వుంటుంది.

ఇంతా శాస్త్రాల కలయిక

సాధనాంశములను సాహిత్యము నిరూపించుతుంది. ఆంధ్రవలస వాటి ఆధారమునుబట్టి యోగాను ప్రవేశమును కూడా చెప్పడానికి అవకాశం వున్నది. సాహిత్యంలో వాదానుసంధాన ప్రణాళిక వున్నది. ఇది యోగమర్యాదే కావచ్చును. మానవ జీవితాన్ని సంస్కరించడానికి సాహిత్యం ప్రయత్నించుతుంది. కాలవలె ఇది వుపదేశిస్తుంది. కర్తవ్యాకర్తవ్యములను ఇది బోధించుతుంది. కాబట్టి ధర్మశాస్త్రము కూడా తనకు ప్రవేశాన్ని పుడికి పుచ్చుకొన్నది. ధర్మశృంగారము ధర్మవీర్యము అనేరసభేదాలు సాహిత్య ధార్మికతను సూచనము చేస్తున్నవి. దసాధానకు వ్యవస్థ చేయవలసి వచ్చినపుడు ధర్మమును ఆనుసరించకతప్పదు. శ్రౌత్తార్థవిధులను సాహిత్యము నిరూపించక పోవడము లేదు. కాబట్టి ధర్మసంధిం కూడా సాహిత్యానికి కొంత అడ్డురాకపోలేదు.

ఇట్లాగే కామందకీయాది నీతిశాస్త్రసాండ్రిత్యాన్ని కొందరు కవులు సాహిత్యంలో విప్రక్షేప్ణం చేశారు. ఆరాంతరన్యాసాలంకారములో నిరూపించబడే సామాన్యరూపమైన ఆగ్రము లోకాత్మికాంతాగ నిబంధనము, సాహిత్యానికి అభీష్టము. అక్కడ జ్యోతిషానికి భూగోళశాస్త్రానికి ప్రవేశము వున్నదట. ఈ విధంగానే ఒక టేమిటి! రత్నశాస్త్రం, గజశాస్త్రం, అశ్వశాస్త్రం, సాముద్రికం అన్నీ సాహిత్యంలో కొంతకొంతగా వున్నవి. ఈ విధంగా నిబద్ధసాహిత్యంలో శాస్త్రాలఛాయలు కనపడుతున్నందువలన “సాహిత్యము సర్వశాస్త్ర సామరస్యోత్తకము” అని అంటున్నారు.

శాస్త్రాలు కూడి ఉంటే సాహిత్యమా ?

ఇది సత్యమని అంగీకరించడానికి సమాధాయులవ్యాధయం బాధపడుతుంది. పై విధంగా శాస్త్రాలప్రవేశం వున్నదని ఒప్పుకోవడానికి అధ్యంతరం లేదు. కాని సాహిత్యానికి ఆయా శాస్త్రాలకంటే ఆతిరిక్తంగా స్వరూపం లేదంటేమట్టుకు సహించ లేము. ఒకగ్రంథంలో ఈ శాస్త్రాలుఅన్నీ కరువగట్టి వున్నవనుకొండి. ఆ గ్రంథాన్ని విభాగించి విభాగించి ఆయాశాస్త్రాలను విడివిడిగా తీస్తే సాహిత్యానికి స్వరూపం వుండ

దంటారా! అది గోచరం కా దంటారా! ఒక దేహంలో వున్న కరచరకాద్యవస్తువుల నన్నిటిని విడివిడిగా ఊడ దియ్యండి. ఆ అవయవాలకంటే అతిరిక్తంగా ఆ దేహంలో ఆత్మ అనేది లేదా! అవయవాలు తీస్తే పోయిందంటారు కాబోలు అయినా ఆ ఆత్మ ఆ అవయవాలస్వరూపమే కాదుగాదా! ఇంతకన్న అతిరిక్తమేగా! అదేగా దేహానికి దే త్వమును ఇచ్చింది! అట్లాగే సాహిత్యవిద్యలో శాస్త్రాల అనుప్రవేశ ముండుగాక. అంతకన్న అతిరిక్తంగా ప్రత్యేకస్వభావము దానికి వున్నది. దీ అనవలసినదేమే. అసలు ఆ స్వరూపసంపాదకం కాని శాస్త్రీయాంశాలకంటే భిన్నంగా గోచరమయ్యే తత్వం సాహిత్యంలో లేదు అని అనడం మట్టుకు పరమార్థం కాదు.

శాస్త్రాలు కలిసినా సాహిత్యానికి స్వరూపం వున్నది. అదికూడా శాస్త్రీయాంశాలమాదిరిగా గోచర మవుతూనే వున్నది. దర్శనాలలో పరస్పరము సంబంధము వున్నందువలన సాహిత్యదర్శనంలో ఈ శాస్త్రాల కలయిక వచ్చింది. అంతమాత్రాన సాహిత్యమును శాస్త్రాలకలయిక అనవద్దు. సాహిత్యానికి ప్రతే కత్వము ఉన్నది. మీరు నేటిని “శాస్త్రాలు” అని అంటున్నారో వాటిలో ఇతర శాస్త్రసంబంధం ఉన్నందువలన వాటి వివిక్త విషయత్వము నశిస్తున్నదా? మీమాంసలో ఇతర శాస్త్రాలు అనేక కలసినవి, అంతమాత్రాన దానికి స్వరూపమని లేదు. ధర్మ శాస్త్రంలో ఆర్థిక విషయాలు కామవిషయాలు మోక్ష విషయాలూ వున్నవి. అయినా అది ధర్మశాస్త్రమే. అట్లాగే ఆర్థశాస్త్రంలో ధర్మ కామమోక్షాలూ, కామశాస్త్రంలో ధర్మార్థ కామమోక్షాలూ వున్నవి. వాని వానికి స్వరూపనాశము ఏమీ లేదు. సాహిత్యంలో ఇతర శాస్త్రాలు కలిసినప్పుడు స్వరూపం పోతు దని ఎందు కనుకోవాలి? ఇతర శాస్త్రాలు కలియునూ వచ్చు. సాహిత్య స్వరూపము వుండనూవచ్చు. సాహిత్య విషయాలకూ శాస్త్రీయాంశాలకూ పరస్పరసామ్యము వుండవచ్చువలన సాహిత్యాంగములుగా నిరూపించబడిన శాస్త్రీయాంశాలు సంవాదభరముతో సాహిత్యంలో కనపడుతున్నవి.

సాహిత్య నిబంధనానికి పూనుకొన్న కవులు అంతకుపూర్వం నానాశాస్త్రాలను వ్యాసంగము చేసి వుంటారు. కాకపోయినటయితే సాహిత్య నిబంధనానికి శిగిన పరిశ్రమ వాడుకున్నా వుండుచును. సాహితీ రసకత్వంలో వున్న సమయంలోకూడా తదితర శాస్త్రాల సంస్కారమును విడనాడలేక పోషణం మూలన, ఆ పరిచయ గంధమును విడిచి వుచ్చలేక శాస్త్రీయ విషయములను నిబంధనము చేస్తారు. అట్లాగే నిబంధించారు. తాను రచించే సాహిత్యంలో శాస్త్రీయాంశాలను నిబంధించాలి అని కవి అనుకున్నప్పటికీ శాస్త్రీయాంశక బుద్ధికంటే పూర్వ కాలంలో కవిశృద్ధయల్లో సాహిత్యానికి సిద్ధస్వభావము వున్నది. శాస్త్ర వాసన సాహిత్యంలో శాస్త్రాలను దిగింది. ఎక్కడైనా సాహిత్యరంగంలో శాస్త్ర పరిభాష కనపడిందంటే అక్కడ ఈ చెప్పిన గతిని సమన్వయించుకోవాలి. శాస్త్రీయము లనబడే ఆయా విషయాలకూడా సాహిత్య శాస్త్రీయములే అవుత వని అసలు సిద్ధాంతము. ఎన్ని శాస్త్రాలనైనా సరే నిబంధించండి. శాస్త్రాల సహితత్వము సాహిత్యానికి సాహిత్యత్వమును సంపాదించలేదు. అట్టి సాహిత్యత్వ సంపాదకమైన సాహిత్య ధర్మము వేరే వున్నది. సాహిత్య పరమార్థము తెలియనివారు శాస్త్రాల కూడిక వుంటే సాహిత్య మనుకుంటారు. అది కేవలమూ పొరపాటు. అనుభవం దీనికి వ్యతిరేకంగా వున్నది. శాస్త్రవాసనలేనివాళ్లు కూడా సాహిత్యాన్ని వేరుగా గ్రహించు తున్నారు. సాహిత్యము ప్రత్యేక పదార్థ మని వారి హృదయనుభవము. సాహిత్యానికి వివిక్త విషయత్వము లేకపోతే అటువంటి అనుభవము కలుగనే కలుగదు.

ప్రత్యేకత

సాహితీ చర్చకు చేసేటప్పుడు ఒక అనిర్వాచ్యమైన హృదయ పరిస్పందమును ప్రతిపానవునూ అనుభవించు తాడు. ప్రతివస్తువుకూ కూడా సహజంగా స్పందం ఉన్నది. అచేతన మనబడే పదార్థముకూడా తనలో

తాను స్పందించి స్పందించి మహాలక్ష్మ్యమును చేరుకొనడానికి నిరంతరము దీక్షతో ప్రయత్నించుతూ ఉన్నది. జడపట్టువుకు ఆస్పందం ఏ విధంగా వస్తుంది? అనే ప్రశ్నకు ఇక్కడ అవకాశం లేదు. అది అంతా కూడా పరశివాభిన్నమైన కరణశక్తిప్రభావము. ఆస్పందిసామాన్యానికి అంతకూ అనందభావము లక్ష్యము. ఆస్పందిము ప్రపంచవిలాసముతో కూడుకొని కూడా నిర్లిప్తంగా ప్రవర్తించుతున్నది. ఈ విషయను నే సాహిత్యము నిరూపించుతుంది.

ప్రజాపతిలో నుండి సృష్టి నిర్మిమిత్తంగా వచ్చింది. కవిలో నుండి కవిత నిర్మిమిత్తంగా వస్తుంది. కవిత లోక స్వభావమును ఏమీ ఆపేక్షింపదు. ప్రాకృతికమైన వస్తువు ఏదైనా ఒకటి కవితలో హేళనగా ఉండాలి అని కొందరనుకుంటారు. అది కేవలమూ దుర్లలితక్రీడ. కవిలో కూడకొన్న ఉన్నే ప్రసారమే కవిత. కవిత యొక్క నిమేగగృహీతి సహృదయునిచర్చణ. శక్తిచక్రానికి సంబంధించిన ఉన్నేనిమేషములు ప్రపంచస్వ విలాసములకు హేతువులని పరమార్థము. ప్రపంచవిలాస మంతా కూడా ఉన్నేనిమేషాంతరములలో ఉన్నది. కవిలో బయట దేరిన స్పందము అనందభావమును లక్ష్యముగా చేసుకుంటున్నది. అతని ఉన్నే ప్రసార మని చెప్పదగిన ప్రపంచవిలాసంతో కూడకొన్న అతని కవిత నిర్లిప్తంగానే ప్రవర్తించుతున్నది. కవిహృదయ కుహరంలో స్వస్థాపితశక్త్యలూ కూడకొని ఉన్నవి. అవి ఉనికి బయటికి వచ్చినపుడే కవితారూపమును పొందుతున్నవి రామాయణ మహాకవి శాంతసమాధిలో ఉన్నపుడు రామాయణ మహాకావ్య మంతా ఒకే పర్యాయము అకస్మిక ప్రత్యవభాసము పొందింది. వ్యాసభట్టారకుని నీరవసమాధిలో భారతగాధ అంతా గోచరించింది. కివులు ఆయిన వాస్తవీ, వ్యాసుడు, రాళిదాసు, భవభూతి మొదలయినవారి హృదయ భూములను విచ్చుకొని కవితాంశూరములు బయట దేరి వస్తవి వారు నిరూపించేది అంతా కూడా నిర్లిప్తమైన మహాభాగం. ఈ విశేషంతో కూడుకొని ఉండే సాహిత్యము ఇతరశాస్త్రాలకు సంబంధించింది ఎందుకు కావాలి?

సాహిత్య ప్రత్యభిజ్ఞ

సాహిత్యతత్వంలో ప్రత్యభిజ్ఞావాదము కూడకొని ఉన్నది. ఈవాదమునకే స్పందవాదము అని పేరు. ప్రతిభకు అభివ్యుత్థముగా ఉన్నజ్ఞానమును ప్రత్యభిజ్ఞ అంటారు. నిర్దరంగమైన పరమాత్మయొక్క నిర్వికల్పమైన స్వరూపముకివృత్తికి స్పందము అని పేరు. పరమాత్మలోని సక్రియత్వము స్పంద మనబడుతుంది. నిర్వికల్పనిరాకారుడయిన పరశివునిలో శక్తిరూప మయిన స్పందనము ఉన్నది. సృజింపబడిన స్వరూపదాగ్ధములూ స్తంభాది బ్రహ్మసర్వంతము శివాత్మకములే. పరశివునిలోని స్పందశక్తివలన జగత్తుకు పున్నేషము కలుగుతున్నది. స్పంద తత్వములో దుఃఖము లేదు. సుఖములేదు. గ్రాహ్యములేదు. గ్రాహకములేదు. మూఢభావములేదు. ఆ పరశివునితో అటువంటి అభిన్నానుభవము పొందుట ప్రత్యభిజ్ఞా పరమార్థసారము. ఈ ప్రత్యభిజ్ఞలో అందరూ అధికారులే. ఈ అధికారతా సంపాదనకు ఏ నియమమూ లేదు. పరమార్థస్థాస్థి నిర్లిప్తానుభవ వలన కాని రాదు. స్వాకాయామాది కన్దసాధ్యములయిన సాధనలు దీనిలో అవశ్యకములు కావు. శివాత్మకమైన ప్రతివస్తువునూ సమర్థము చేసికొని ప్రత్యభిజ్ఞారూపముగా భావించి పుడే నిరావరణమైన చైతన్యస్వరూపము భావించుతుంది. ఇది స్పంద వాదముయొక్క సామాన్యస్వరూపము. ఈ స్పందదర్శన పరమార్థము సాహిత్యంలో కూడుకొని వున్నది. త్రిందువలన సాహిత్యము దర్శనమైంది.

ఆనందము గమ్యము

ప్రతి శాస్త్రానికి అనందము గమ్యము. అట్టిది పరమప్రాప్త్యంగా లేకపోతే వానికి ప్రకృతే లేదు. వ్యాసాచార్యుల పరాశబ్రహ్మేందనముకొరకు ప్రయత్నము చేస్తున్నది. అకర్తవ్యతాసిద్ధికి మీమాంస, సకల బంధవిచ్ఛేదానికి

సాంఖ్యము, జడములైన అణువులకు కారణీభూతుడైన ఈశ్వరస్రాస్తికి న్యాయము, సహస్రారామృతస్రాస్తికి యోగము, బ్రహ్మభావానికి వేదాంతము ప్రయత్నము చేస్తున్నది. అంటే అనంద భేజమును చూడడానికి మేము రెత్తుకున్న వన్నుమాట. ఈవిధంగానే స్వయాపనముపలకికి సాహిత్యము యత్నము చేస్తున్నది.

సా హిత్య ము

మొదట్లో నిరూపింపబడిన సాహిత్యశబ్దముయొక్క ఆర్థములను బాగా భావించితే ఈ భావము విశద మవుతున్నది. శబ్దార్థములు సాహిత్యములో స్వరూపమును సంపాదించుతున్నవి. “సహితయోర్భావః సాహిత్యమ్” శబ్దార్థాలు రెండూ సాహిత్యములో సమరసీకృతములై ప్రవర్తిస్తున్నవి. శబ్దము శక్తి. అర్థము శివుడు. శివశక్తుల సామరస్యము సాహిత్యములో వున్నదన్నమాట “వాగ్ధా వివసంపుక్త వాగ్ధా ప్రతిపత్తయే” అని ప్రవము చేస్తూవున్న కాలిదాసు ఈ అర్థమునే విశదం చేస్తున్నాడు. చక్రీశ్వరితో కూడుకొన్న పరశివుడు సాహిత్య సింహాసనములో కోటించుతున్నాడు. కాబట్టి “శబ్దార్థా కావ్యం” అని కావ్యస్వరూప నిరూపకులు చెప్పుతున్నారు. అర్థము ప్రకాశాత్మకము. శబ్దము విమర్శరూపము. ప్రకాశవిమర్శాత్మకమైన తత్వము సాహిత్యములో ఉన్నది. శబ్దమే కావ్య మనేవారు లేకపోలేదు. పండితరాజు “రమణీయాగ్రప్రతిపాదక శృద్ధిః కావ్యం” అని అంటున్నాడు. అర్థమే కావ్య మని ఎవరూ ఆనరు. ఏవిధమైన సృష్టితయినా శక్తి శీలము కాబట్టి సకలస్పష్టికూడా శబ్దమునుండి వస్తున్నది కాబట్టి కవిత్వాస్పష్టికీకూడా శబ్దమే మూలకారణము కావడముమూలన “శబ్దము కావ్యము” అని అనడము అసముచితము కాదు.

దర్శనకారులు - ప్రపంచము

ఇతర దర్శనకర్తలు ప్రపంచములో ఉండిన్నీ ప్రపంచానుభవము పొందుతూకూడా తాము ప్రపంచాశీతులై కూడా ప్రపంచమును ద్వేషించుతున్నారు. నీరసమంటున్నారు. ఇంకా ఏమేమో ఇద్దముచచ్చినట్లుగా అన్నారు. సాహిత్యదాగ్ధానికులు ప్రపంచమును విమర్శించి శివాత్మకమని భావించుతారు. నీరస మనరు. ప్రపంచంలో ఉపభోగ్యతనే నిరూపించుతారు. అందువలన సాహితీరచయినిపై శాస్త్రకారులకు కోపంవచ్చింది. ఆ కోపపాధను భరించలేక “కావ్యాలాపాంశ్చ వరయేత్” అన్నారు. ఈ వచనానికి స్వార్థంలో ఆక్రోశాయం లేదు. తమ తమ శాస్త్రాలను రక్షించుకొనడమే ఇందులో ముఖ్యశయం. ఈ మాట ప్రత్యేకింకా వారు ఎందువలన వినరవలసివచ్చిందో ఇదివరకు ప్రతిభలో ప్రకటింపబడిన ‘కావ్యసౌందర్యము’ అనే నావ్యాసంలో నిరూపించాను.

కా వ్య కాం త

సాహిత్యము కాంతాఽమృతమని సాహిత్యకారులు అంటున్నారు. అందువలన కావ్యాలాపాలను విడవాలని శాస్త్రకారులు అంటారుకాబోలు. కాంత అంటే దోపి మేమిటి? శాస్త్రకారులకు కాంత అక్కరలేదా? కాంత ఉన్నంతమాత్రాన కచకుచాములు ఉంటునని శ్రోత్రియులు బెదిరిపోస్కరలేదు. సాహిత్యము కాంతా మయమైన ఉపాస్తిని బోధించుతున్నది. “స్త్రీతి నామాపి మధురం” అని కుంతకుకు అంటున్నాడు. అన్ని ప్రాణులలో కంటే మానవప్రాణిలో స్త్రీజాతికి సౌందర్యం ఉన్నది. ఇతరప్రాణులకంటే మానవులు అధికంగా కామనేవనానికి అర్హులయ్యుచున్నారు. పుష్కలమైన ఉపభోగ్యము ఉండగా సమృద్ధమైన శక్తి ఉండగా నిగ్రహించుకొని ఉపాసించాలి అని కవితలో కామినీత్వాపాదనము చేయడములోని పరమార్థము. సాహిత్యము శ్రీవిద్య. స్త్రీత్వాలోపము ఉన్నందువలన స్త్రీవిద్య అయినా కావచ్చును. సాహితీసేవ స్త్రీమూర్తిని భావింప చేస్తున్నది. శ్రీదేవిని ఆరాధింపచేస్తున్నది. ఇటువంటి ఆరాధనాదృష్టిని మాని ఏమో ఉన్న దని భయపడి పరుగురెత్తేవారి పలుకులకు అర్థము లేదు.

సా హిత్య పా న న

సాహిత్యములో ప్రణయము ప్రతిపాదించబడుతున్నది. అసలు పృష్టిప్రక్రియ అంతా కూడా వింద్రియకము కాని ప్రేమపలన కలుపబడుతున్నది. అటువంటి లోకోత్తరప్రేమభావాన్ని సాహిత్యము నిరూపించుతున్నదంటే సంతోషించడానికి బహులు ద్వేషించేవాళ్ళు వుండవచ్చు. వాళ్ళను చూసే జాలిచేస్తుంది పాపము! వాళ్ళకు ఉపాసన తెలియదు. సాహిత్యము అద్భుతము మధురము అయిన ఉపాసనను బోధించుతున్నది. సాహితీ పథంలో మొదట భాసించేది శబ్దము. ఈ శబ్దమును ఉపాసించడము సాహితీపరమార్థము. శబ్దము నాలుగు విధములు - పరా, పశ్యంతి, మధ్యమా, వైఖరీ అని. ఇట్టి శబ్దోపాసన స్పందనతత్వములో విశేషము. అశీనప గుప్తుడు ధ్వన్యాలోకగ్రంథానికి వ్యాఖ్యానం వ్రాస్తూ—

యమస్తీలశక్త్యన విశ్వ ముస్తీలత్రి క్షణాత్
స్వాత్మైయతనవిశ్రాంతాం తాం వందే ప్రతిభాం శివామ్.
ప్రాజ్యం ప్రోక్షాసమాత్రం స ద్భేదే నానూత్ర్యతే యయా
వందేఽశీనపగుప్తాహం పశ్యంతీం తా మిదం జగత్.
అస్మాత్రితానాం భేదానాం స్ఫుటతాపత్తిదాయినీమ్
త్రిలోచనస్త్రియాం వందే మధ్యమాం పరిమేత్వరీమ్.
స్ఫుటీక్యతార్థైచ్చిత్ర్యజహిఃప్రసరదాయినీమ్
తుర్యాం శక్తి మహం వందే ప్రత్యక్షార్థనిదర్శినీమ్.

అని ఈ నాలుగువాక్యాలనూ స్తవం చేస్తున్నాడు. తద్వారా ఉపాసనీ పరమార్థమును నూచించుతున్నాడు. ఈ శబ్దోపాసనావిషయంలో వైయాకరణులు స్ఫుటతలో సామ్యము వుండవచ్చు అని అనడామలు నిరూపించారు. శాన్తీకులకు శబ్దాల సాధుతానిష్ఠయంతో తృప్తి కలిగింది. సాహిత్యవిములు అంతటితో తృప్తిపడరు. సుబంతిజంతసాగరాలలో వైయాకరణులు మునుగుతూ లేలతూ వుంటారు. వీరు వాటిలోనే ఈమలాడరు. వర్ణపదవాక్యగ్రచనా ప్రబంధరీతిలో శబ్దారాధన చేస్తారు. శబ్దగుణాలు శబ్దాలంకారాలు ఈ నాదోపాసననే నూచనచేస్తున్నవి. వర్ణాలలోకూడా మధురవర్ణాలను ఎంచి ఇంకాఇంకా ఇతర వర్ణాలను కూడా గణించి ఉపాసించుతున్నారు. ఆ అర్థాన్ని చెప్పడానికి అనేకపదాలున్నప్పటికీ విశిష్టమైన ఏ ఒక పదమో సాహితీవిదునకు వుపయోగించుతున్నది. సమాసాలలోచిత్రవిచిత్రపద్యాలతో శబ్దమును ఉపాసించడము కనపడుతున్నది. రచనలో, రీతి వృత్తులలో, ప్రబంధభేద ప్రభేదాలలో ఈ శబ్దోపాసన ఎంతగా పల్లవించి లాగ్యము చేస్తున్నదో సాహితీవేత్తమాత్రమే తెలుసుకుంటాడు. ఇతర శాస్త్రాలయాపితత్వము సాహిత్యము మీద కొంత ప్రసరించడము మూలన వాచకారాధన, లక్షకారాధన, ష్లోకకారాధనకూడా సాహిత్య విదుని హృదయంలో విప్రులవకాశం పొందినవి. అగ్ర ప్రతిపాదనలో శబ్దమందరత ఆక్రమరేమ అని అనుకుంటే అది “నగ్నారాధన” అని అనక తప్పదు. అట్లే దిగంబరమైన అనుభవమును సాహితీవాడు దాకాంక్షించడు. సాహితీ అటువంటి మడి కట్టుకోనక్కరలేదు.

అగ్రముయొక్క ఆరాధన నానావిధాలు. శబ్దమలకేత సంపాదించబడిన జగద్గస్తువును ఆరాధించుట దీనిలో ఉంటుంది. ప్రపంచ పదార్థమును భావనలో వడపోత పోషింకొని ఆరాధన చేయుట ఆరాధనాని విశేషము. కావ్యముకేత ప్రతిపాదించబడిన పదార్థానికి ప్రపంచప్రసిద్ధి అవశ్యకము కాదు. కావ్య వస్తువునకు జగద్గస్తువుగా ఉపభోగ్యత్వము లేదు. భావనామయమైన వస్తువుగా అది ఉపభోగ్య మవుతుంది. కావ్యవిశేషము వలన ప్రతిపాదించబడే అగ్రము అనంతవిభావరూపంగా ఉంటుంది. అవన్నీకూడా లోకదృష్టిలో జడా

త్తకములే. సర్వజడపదార్థములు సంవిక్షులో సమన్వయము పొందుతేవి. ఆ సంశేదనము అహమాత్మక మయిన భోక్తలో సమన్వయము పొందుతుంది. నానావిధానం కారాలతో కూడుకొన్న ఆభోక్త్యవర్గ మంతా శివాత్మకమయిన మహాభోక్తలో స్వాత్మ సమావేశము పొంది సమన్వయము పొందుతుంది. ఈ విధముగా భావనామయ ప్రవాడికాపత్తి వస్తువులే ఉపభోగ్యము లవుతున్నవి. కాబట్టి కవితను నిబంధించే కవి ఏవస్తువు నైనా స్వీకరించుతాడు. చంద్రుడు - సముద్రము - వేణువు-పువ్వు - వెన్నెల - మంజీరము - రశమి - సీమంతముణి ఏనైనా సరే కవికి స్వీకార్యములే. వస్తువును జాగృత్యము ఉన్నప్పుడే ఇది స్వీకార్య మవునా కాదా అనే సందేహము కలుగుతుంది. కాని భావనామయ భారూపత్వములో కవికి అన్ని సుందరములే. ఈ విధంగా ఒకవిధమైన భావనా జగద్వస్తువును ఉపాసించడము ఇక్కడ గోచర మవుతుంది.

భావనామయ మయిన సుందరత వస్తువుగా బాగా అనుగతమయితే చిత్రీకరణగుతున్నది. అపుడు చిత్ర వస్తూపాసన సిద్ధమవుతుంది. ఇదే సాహిత్యపరిభాషలో అలంకారము. అలంకార ప్రపంచములో లోకాల నన్నిటిని తిరగడము ఉంటుంది. అన్నిటికీ ధౌతికసమన్వయము ఉంటుంది. అగోప సౌందర్యము, అహర్య సౌందర్యము, అధ్యాత్మిక సౌందర్యము దీనిలో అస్వాద్య మవుతుంది. ఈ సౌందర్యచర్చణ అంతర్వికాస హేతువు.

శబ్దోపాసనావిషయంలో దండి వామనాదుల గ్రంథాలు విదగముఖమైనవాదులు ఒకవిధమయిన ప్రసా సమును ఏర్పాటు చేసినవి. చిత్రార్థ విషయములో భామహనుద్రటాదుల గ్రంథాలు గతిశోధనము చేయ దానికి ప్రయత్నించినవి.

ఈశబ్దప్రపంచము ఈ ఆగ్ర ప్రపంచము అంతా కరణేశ్వరీ ప్రభావమును అనుసరించిన ఉన్నేషము. వీటికి స్వాత్మ సమన్వయము సంపాదించుట నిమేష మవుతుంది. నిమేషావస్థలో శబ్దార్థ ప్రపంచములన్నీ స్వరూప లగ్నములై రయమయత్వమును పొందుతున్నవి. అన్నిటికీ రసాత్మి పర్యవసానము ఉండాలి. రసాత్మి పర్యవ సాసము పొందకుండా పేరుగా బెండుగా ఉండేది ఏదీలేదు. రసాలు అపాసనలో పరమావధిని సూచించు తున్నవి. ఇదంతా గొప్ప ఉపాసన కాబట్టి శోక భయభుగ్గులు కూడా అస్వాద్యము లవుతున్నవి. స్వాత్మ సమావేశమును సంపాదించుతున్నవి. అత్తరసానుభూతిని కలిగించుతున్నవి. ఇదీ సాహిత్య దార్శనికత.

ఈ ద ర్శ న గ్రం థ స ర స త

సాహిత్యములో దార్శనికతత్వము వున్నదని నిరూపించడానికి ప్రత్యక్షజ్ఞావాదగ్రంథము లాధారములు. ఈ వాదము వసుగుప్తుచేత ఉన్నీతిమైనా అభినవగ ప్రసారేత సమున్నీత మయింది. అసలు ఈ స్ఫురదవాదము వసుగుప్తుతో ఆరంభమయిందని అనుకో నక్కరలేదు. సాహిత్యము ఎపుడు పుట్టిందో అప్పుడే ప్రారంభ మయింది అని నిశ్చయించాలి. భరతముని నాట్యశాస్త్రము స్ఫురదవాదమును నిరూపించుతున్నది. సాహిత్య శాస్త్రము కావ్యరచనములో పుట్టింది. ప్రత్యక్షజ్ఞావాదంకూడా అక్కడే పుట్టిందనాలి. అచార్య దండి స్ఫురదవాది కాదని అప్పటి అలంకారికులు నిరూదరణ చేశారు. దాక్షిణాత్యత్వము కూడా అందులో హేతువు కావచ్చు. కాని దండి స్ఫురదవాది కాకపోడు. ఆ విషయమును భోజరాజు గ్రహించాడు. అందువలననే తన సరస్వతీ కంఠాధరణములో దండివరమును అనుసరించాడు. అలంకారికులకు అందరికీ స్ఫురదాభిమానము అధికంగా ఉన్నది. అసలు రసవాదము స్ఫురదవాదమే కాని కొంద రనుకున్నట్లు అద్వైతనిర్గుణపరబ్రహ్మ

పరము గాను, అభినవగుప్తుకు రసవాదములో పైచేయి. అతడు స్పందనవాదికదా? ఉపనిషద్భక్తులు చెప్పే తాదా? శారదాతనయుడు తన భావప్రకాశంలో రసవాదమునంతా స్పందనవాదపరంగానే సమన్వయించాడు. ఇదే అభినవగుప్తునివాద మని ధ్రువపరుస్తున్నాడు. అలంకారికు లందరూ స్పందనవాదులు కాబట్టి తమ గ్రంథాలకు కూడా సారిభాషికమైన శీర్షకు పెట్టుకొన్నారు. ధ్వన్యాలోకము, కాన్యాలోకము, కావ్యప్రకాశ, భావప్రకాశ, మొదలయినవి ఇటువంటినే. ఈవిషయము తెలియని కొందరు ఏదో తమ ఇష్టమువచ్చిన శీర్షకు పెట్టుకున్నారు. అసలు నాట్యముకూడా స్పందనవాదమే. నాట్యము రసమూ ఒకటే. నాట్యశాస్త్రానికి ధ్వన్యాలోకానికి వైర్విప్ర్యాఖ్యానాలవలన స్పందనగుప్తుడాయుగ పోతుందని అభినవప్రభు వ్యాఖ్యానాలను ప్రాశాద్య. అభినవభారతిలో, లోచనములో ఆతడు నిరూపించినది స్పందనార్థమే. అభినవశిష్యుడయిన షేషు రాజు లోచనానికి వ్యాఖ్యానకర్త. ఆది ప్రకటితముయితే మన కేమీ సందేహము ఉండదు. సాహిత్య దార్శనికత చిరంతనమే అయినా ఆనందవరనాథనవగుప్తులద్వారా దాని దార్శనికత నిరపడింది. ఉజ్వలనీలమణిలో రూపగోస్వామి సాహిత్యతంత్రవేదాన్ని మార్చడానికి ప్రయత్నించాడు. పంగదీప్తిశక్తిసంప్రదాయమును, మధుర్యభావమును రసంలో కలపాలనుకున్నాడు. సాహిత్యకాముడీ కర్తకూడా ముప్పాటకారికలకే ఎరుపెట్టాడు. కాని సాహిత్యవిషయంలో ఈ పంగవాదము స్వీకృత మయినట్లు కనపడదు.

కవుల స్పందన శక్తి

అంతకుపూర్వము సంస్కృతకవులు సాహిత్యదర్శన వేత్తలే. అభిజ్ఞానశాకుంతలము ఈవిషయమును చెప్పుతున్నది. అభిజ్ఞాన అనేపదమే ప్రత్యభిజ్ఞానప్రదాయమూచకంగా ఉన్నదని విమర్శకులు నిశ్చయించారు. కేవలమూ కథాప్రతిపాదనము వారి ఆశయముకాదు. అటువంటి ఆశయము ఉండరాదని కూడా ఆనందశాసనము, రసనిబంధనము వారి ముఖ్యభావము. సాహిత్యమును కామినీత్వసమాహ సణిమవలన నాయకానాయకస్మి వేశమును కవులు గ్రంథాలలో ఆంకితా కూర్చారు. కవుల గ్రంథాలలోని కథలను అన్నిటిని స్పందనవాదపరింగా సమన్వయించి చూపవచ్చు. కామినీకామకులలో శృంగారము నిబంధింప బడుతున్నది అంటే ఆది ఉన్నేప్రభావము. వారి వియోగనిబంధనంలో నిమేషవిలాసము ఉన్నది. అందువలనే వియోగమును వర్ణించాలని కవులకు కష్టపడ్డారు. విప్రలంభరచన లేనిది శృంగారపరిపూర్ణమే ఉండదని కూడా అన్నారు. అంగ్రుడయిన భవభూతి పరావారుపాశ్చిని సూచించుతూ గ్రంథరచన చేశాడు. ఆతని కథాస్పందన కథ చాలా సుందరము. ప్రత్యభిజ్ఞానవాదము స్పష్టముగా ఉన్న గ్రంథాలను అలంకారికులు ఉదాహరించారు. వానికి ప్రశస్తి వచ్చింది. కావ్యాలూ అటువంటినే. రఘువంశశ్లోకాలకు కొందరు కొన్ని సంప్రదాయాలలో స్పందనపరంగా అర్థము చెప్పుతున్నారు. నైషధమును రచించిన శ్రీకృష్ణుడు తన గ్రంథములో అదినండి అంతమువరకూ స్పందనార్థమును నిబిడముగా నిబంధించాడు. గ్రంథగ్రంథాలను తాను బుద్ధి పూర్వకంగా ఉంచినట్లు చెప్పుకున్నాడు. రామాయణభారతాలకూడా ఇందుకు విరుద్ధములు కావు. ఈవిషయ విస్తృతికి నా “ఉపేక్షిక”లో విపులవకాశం ఇస్తాను.

భావకవిత్వ స్పందనము

అంగ్రుల మధ్యయుగంలో సాహిత్యనే అభ్యుతంగా ఉన్నది. అప్పటి సాహిత్యంలో దార్శనికత్వమును వారు స్పష్టంగా నిరూపించారు. సాహిత్యంలో దార్శనికత్వం ఉన్నదని మరచి పోయిన ఈ కాలంలో భావకవిత్వము ఆ విషయాన్ని జ్ఞాపనం చేసింది. “భావకవిత్వము” అనేపదాన్ని వెగటుగా చూచేవారు సాహిత్యతత్వాన్ని, సరిగా తెలుసుకోరు. ఉద్భటుని కావ్యాలం కారసారసంగ్రహంలో ప్రతిహేతేంద్రరాజు లఘువృత్తి వాస్తూ

“ఏమిం రత్నాదికానాం భావానాం పంచాక్షర్యభావాం యన్యనుభావాదిభి శ్చతుస్సంఖ్యైః సమస్తత్వేన వ్యస్తత్వేనచ యథాయోగం నూచనాని స్వలక్షణస్వరూపాణాం సామాన్యవసాపాదితానాం ప్రతిపాదనాని తైః కావ్య ముపనిబద్ధమానం ప్రేయస్యత్ । ప్రేయశ్శబ్దవాచ్యం ప్రియతరేణ రత్నాలంబనేన విభావేన రతి సుపలక్ష్యతే, రయాచ సాహచర్యాత్ రత్నాదయో భావాః పంచాక్షర్యదశగమ్యంతేః ఏవంచ భావకావ్యస్య ప్రేయస్య దితి లక్షణయా వ్యవహేతః”.

అని అంటున్నాడు. అతడు భావకావ్యపదాన్ని ఉపయోగించాడు. భావశతక మని ఒక పుస్తకంకూడా ఉన్నది. ఇప్పుడు భావకవిత్వ మని ప్రయోగించితే దోష మేమిటి? కాబట్టి ఇప్పుడు దోష అలంకార శాస్త్రము కావాలి. ఇప్పుటి గమనికలను అర్థంచేసుకుంటూ అభినవపథమును అనుసరించిన అలంకారశాస్త్రం కావాలి. ఇప్పుటి కవితారీతులలో అనేకవిధములయిన పోకడలు ఉన్నవి. నానావిధంగా ఉండే అన్నిటిని కలగలిపితే వెగటు పుట్టుతుంది. అట్లా కాకుండా ఏ ప్రస్థానానికి ఆ ప్రస్థానం విడివిడిగా ఉంటే సహృదయుల చర్చణను అనుకూల్యం కలుగుతుంది. నానాదృక్పథాలలో కూడకొన్న నానారీతుల్ని నానావిధంగా చూడడమే మంచిది. ఒక విధానంలో వేరొకవిధానాన్ని ఖండించడం యుక్తం కాదు. అది ఆస్పయోజక చేస్తే కూడాను. విజాతీయతత్వానుసంధానానికి ముందుగా సాహిత్య శాస్త్రగ్రంథాలు ఏమిటో తెలుగులో చూడాలి. ఇప్పుటి అభినవకవిత్వాన్ని అడరించడానికి యోగ్యతను సంపాదించే సాహిత్య దాహనిక త్యాన్ని గ్రహించాలి. అప్పుడు చర్చణాసామర్థ్యం పుట్టుతుంది.

ఈ దర్శన కు డు

ఈ సాహితీదర్శనతత్వగ్రహీత సహృదయుడే. సహృదయుడు సాహిత్యయోగి. నిష్కలీభూతమయిన మనో మకురం కలవా డయితేనే సాహిత్యదార్శనికత్వాన్ని గ్రహించగలడు. రసోల్లాసంసో నిర్భరమైన కవీశ్వరుని అత్త గుడప్రాధిమికలిగిన స్వచ్ఛ శబ్దార్థదర్శనంలో ప్రతిబింబించుతుంది. శ్రోత ఆ శబ్దాలను భావించుతూ ద్రావితాభ్యంతరం ఉవుతాడు. మహాభోక్తృత్వం సంపాదించుతాడు. కవ్యాత్మసంవాదభాజను ఉవుతాడు. అప్పుడు స్వరూపసంవేదనము కలుగుతుంది. అప్పుడే సహృదయుడు చతుర్వర్గ పరిపుష్టిని సంపాదించగలడు. అదే పరాగతి. అతడే ఈ దర్శనమును సుదర్శనం చేస్తాడు.

రసోల్లాసే కవే రాత్నా స్వచ్ఛ శబ్దార్థదర్శనే
మాధుర్యాబోయుత ప్రాధే ప్రతిబింబ్య ప్రకాశతే
సంపీతస్వచ్ఛశబ్దార్థ ద్రావితాభ్యంతర సతః
శ్రోతా త త్సమ్యక్తః పుష్టిం చతుర్వర్గే పరాం వ్రజేత్.

సాహితీ రసానుభూతికి అధికారి ఎవరో శ్రీ వావిళ్లవారి రజతోత్సవ సంపుటిలోని మా “రసానుభూతి”ని చూడండి.

స్వప్తి వాదము

ఈ సాహిత్యదర్శనమునా

ప్రతిపాద్యము :

రసాత్మ సంవేదనము
స్వరూప సాత్కారము
పరశివానుభూతి

సాధనము:

ఉపాసన

ఆనానక్తితో జగ వ్యస్తువును స్వీకరించుట
నిర్లసముగా ప్రసరించి విలాసమును అనుభవించుట
అనుత్కంఠతో ఇంద్రియవిషయములను సేవించుట.

సంస్కారము:

ఉన్నెడ నమేపారెగవృత్తి
సాధారణీకృతి
భావనాసంస్కారము
ఆత్మ శ్రీ ధూరి.

ని రా శ

జీవితనావ భగ్న ములు చిందిరవందర గాగ జేరు వీ
హావన మైన ఆకలకు హాదులు చేసి, జలము పోసి, ప్రే
మావనిలోను నాటుము; భయాకులవృత్తిని మాను మింక; సం
భావన చేయులే పెరిగి భర్తనుమద్రుజుచు నామనిక

నారో పెద్దరుహను లేపి సుగుచు నిర్మించు చోతల్లి; నీ
రీలాలోలత హాదుగాను; తగ దీరీతి విజృంభింపగా;
జారై పొంగెడుగాక నీహృదయసంసారమ్ము సంద్రమ్ముగా
చాలాహంకృతి పచ్చినెత్తురులలో కల్పమై జీవింపగా

గండశిలాదికర్కశము చాటు భవస్మృతివీధి తల్లి, ఆ
గుండె కడెల్లునచ్చినదొ కొండలు పిండిగ చేయునట్టి ఆ
ఖండలవజ్రభీమ మగు కర్కశసంపద; మారిపొమ్ము బ్ర
హ్మాండము నెల్ల ముంపగల మాపెదతల్లిగ కృష్ణవేణిగా;

ఇమ్ముగ హాసచంద్రికల నెక్కడో దాన సుధారసమ్ము లే
తె మ్మని నిద్రలేపుము బలే! సొగ నై నరసప్రవాహమై
కమ్మనివాసనల్ విరియగమ్ముచు లోకము నిత్యనూతన
త్వమ్మున వెల్లగా తలపు చాల్చుము నీవె రసాధిదేవివై;

మ హా య జ్ఞం

౧

ప్రపంచ మంతట పరంపరాకం,
విపంచి కింతట వసంతరాగం;
ఆహవకర్త — ఆహవభర్త
ఎవడో ఎవడో

మరి

ఎవ డెవడో — ఎవ రెవరో;

ప్రపంచ మంతట పరంపరాకం,
విపంచి కింతట వసంతరాగం.

కులగిరులే హోతలుగా,

నుద్ధాతలుగా,

విధిదర్శన నేతలుగా,

ఋక్షఋషభకోలాహలమే

ఋత్విక్కుల రోమంధముగా,

సముద్రహేషల సామిదేనితో

హాహాకార స్వాహాస్వసముల,

ఆత్మల హేషల ఆమంత్రణముల,—

స్రక్కువమ్మ లీదిక్కులు నాలుగు;

హవ్యకవ్యములు, ఆమీక్షమ్ములు,

సాన్నాయ్యమ్ములు, చరుపరమాన్నము

లర్కారాజన ఆత్త దేహములు;

ఉపాకృతమ్ములు, వషట్కృతమ్ములు,

కృపాతిరస్కృత కృశానతేజులు;—

స్థండిలమండిత చండాసలునకు

అపవిత్రాశయ ధవిత్రములతో

స్వేదాంకురముల, చిదిమేనేస్తూ,

విషాకోసమై విషాణపూరిత

సురాదానమున పరాధీనుగా

బండించేస్తూ, బలిభుక్కునుగా

పాతించేస్తూ, పశుతుల్యముగా

గవేషణమ్మో సుభీషణముగా;

విషతుల్య మ్మగు విశ్వదానమును

గగనము నంటే కరాళకాళీ

సుతలము పాగ్రేతే సుధూమ్ర వర్ణ

౨

సురోహితార్చిస్సురింగినీగణ

మనోజవమ్ముల— మార్తాండాంశల—

ఆహ్వనిస్తూ అవరోకిస్తూ

అండపిండబ్రహ్మాండములను

అండపిండ బ్రహ్మాండము నిండిన

ఆహవనీయము కర్పణచేస్తూ,

ఆకలి తీరని ఆరాటముతో,

అంతులేని హఠయోగముతో,

చేనే ఈయజ్ఞపు

చిద్విలాస మది యేమో

చిత్త వీధిలో చిద్దైమా కట్టిన

మత్తాశయ మది యేమో!

ఎ నైనైనవా!

ఎ న్నొతవా!!

ప్రపంచ మంతట పరంపరాకం,

విపంచి కింతట వసంతరాగం.

వా వి లా ల సో మ యా జా ల

ప్రణయ లేఖ

పట్టకాండ రంగయ్య

ఆదరముతో చదువు చెప్పితి
వాడు లెన్నో భరించి నాకై.
గణ యతి ప్రాసాద్యఖిల ర-
క్షణము నేర్పితివి.

నీప్రభావముచేతనే కద
నే నిటులు కవయిత్రి నై తిని
కాంతునిగ వరియించు బొప్పదె
కవిని కవయిత్రిల్?

ఎంతయో మది వింత వింతగ
సంతసించును తలచు చెల్లవు
దగుదు నంచు త్వడీయపత్నిగ
నచిరకాలములో.

గగనసౌధము లెన్నో కట్టితి
కాంతునిగ భావించి నిన్నే
మట్టిపారై పోవు నేమో
మామరాళయమే!

తల్లిదండ్రులు వలదు వల దని
తగవులాడుచు పట్టుపట్టిన
వారిమాట నిరాకరించితి
వరుడ వని నీవే.

అందకత్తెను కాను నే నని
ప్రాణనాథ నిరాకరింపకు
బాహ్యసౌందర్యముకొరకై
భ్రాంతి చెందకుము.

ఆత్మసౌందర్యము మౌనమే
అన్నిటిని మరపించి నాథా,
అమలబ్రహ్మానందసౌఖ్యం
బిమరజేమునుగా!

తెలివితేటలు, రూపరేఖలు,
కులము, గోత్రము, ధనము, ధాన్యము,
గుణగణములు చూచి నే ని
కొరనే లేదు.

కేవలము నీలో లయించిన
పావనం బగు దివ్యకవితా
వాచ్యమాధురికే పరించితి
వల్లభా, నిన్ను.

కవిని భర్తగ బడయవలె నను
కాంక్ష కల్గెను చిన్ననాడే.
సత్కవీ, నీకరుణ నిపు డది
సఫల మగుగాతరా!

సరససారస్వతములోనే
సంతతము కృషిసల్పి నాథా,
అనుపమానానందవై భవ
మనుభవించెదను.

అందయై నీ వొప్పియుండ న
ఖండకీర్తి గడింతు నంతట
అంధ్రకవియిత్రీమతల్లి య
టంచు కొనియాడరా-

సత్కవుల సాహిత్యగోష్ఠికి
సంతతము చనుచుండు నీతో
తోడు నీడగ మెలగు చెప్పుడు
కూడిమాడెదను.

వట్టెమంచముమీద హాయిగ
పవ్వళించిననీకు ప్రేముడి
సత్కవీశగ్రంథశాలము
చదివి వినిపింతు.

తావక ప్రయశిష్యురా లని
దయ వహించెద వంచు నాపై
గాఢవిశ్వాసముతో ని
రాంక్షచేసితిని.

పరిణయోత్తరకాలమున సం
ప్రాప్తకష్టము రెల్ల నోరిచి
అవసరంబగునేని ప్రాణము
లర్పణము నేతున్.

సంతతము హృదయాధినాథా,
సత్కృపామృతదృష్టి బరపిన
సంతసించెద భక్తి భరమున
స్తవము నేయుచును.

నిక్కముగ నాదేహరాజ్యము
నీకె వట్టము కట్టితిని; నీ
వధివసింపుము హృదయపీఠిక
నమలరాగముతో.

ఒప్పినను, నీ వొప్పకుండిన
నోప్పియా, నీకడ వసించుచు

పాదపద్మములన్ భజించెద
భక్తి భావమున.

ఒల్లకుండిన దీని కేనియు
నుల్లమున నీ మధురనామం
బెల్లవేళల భక్తితో స్మరి
యించుచుంచెదను.

రానిచో నీదివ్యరూపము
లోన నాహృదయేశ్వరా, యీ
మానవత్వము విడిచి నే నిదె
లీనమై పోదు.

నీవు నాకు లభింపగల్గిన
నిర్మలానందాద్రి మున్నుడు
రానిచో నీ హేయభువిపై
కాంక్ష నా కేలా :

మానసిక సౌఖ్యము కొరకే
మానవతి యీజగతి నుండుట
అదియె దుర్లభ మైనచో జని
వ్యర్థ మౌను గదా.

అన్నివిధముల నీడుజోడుగ
చెన్నుమీరుచు నుండి నాథా,
వన్నెవాసియు గాంచు మన దాం
పత్య మెల్లెడల.

పాల ముంచిన నీట ముంచిన
భార మంతయు నీదె నాథా,
చరణదాసి నటంచు మాత్రము
జ్ఞప్తియుండు గదా:

వనలక్ష్మి

రెండుచింతల లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రి

నాపియురాలి దీప్త పదనాంచలమందున దోచు లేతన
దీప్తి ప్రసవమ్ము, నీ యశులు, నీ నవకోమలపల్లవప్రజం,
బీ ప్రభమాళ దోచు మెరు, పీమ్మదుమంజులకోకిలాస్వనం,
బిప్రతిమానశోభలును, నాయువు లయ్యె వనాంతలక్ష్మికిన్.

ఈ నిదురించుపత్రముల తెంతయు నీ దగునట్టి నీడలన్.
తాను నిజాస్తరాంత తెడతక్కువ గాగ కురంగ మిచ్చటన్
మానవకోటిమీద ననుమానము దక్కి కనుల్ మొగుడ్చు నా
హా నను గాంచి లేచునొ భయంపడి పారునొ యావదాళలన్.

ఇది వన మగు నిది మంజుల
మ్మదులస్వనయుతగభీరమేదురవల్లి
విదళనకరమధుకరసం
పదలకు లౌముదుల చాలవాల మనదగున్.

విషమసాయకుని తప్పించుక తిరిగె రా
ఘవుడు ప్రియన్ బాసి కానయందె
వనలక్ష్మితో సహవాస మర్థింతురు
దివ్యాంగనలును ధాత్రీశసుతలు
అది యాటప ట్టగు నది రంగతల మౌను
విరహజ్వరార్త లౌతరుణజనుల
కందు గదా తొల్లి యమరేంద్రతుల్యున
కధికవిక్రమనిర్జితాఖిలారి

కా యయాతికి శర్మిష్ఠ కయ్యె తెలిమి
వన మనగ నేల, యిదియు జవ్వనమె యగును
విహరణస్థల మగు నిది విజ్ఞులకును
ప్రాణి ప్రకృతిని బోల్చుదర్పణమె యగును.

ప్రాణమ్ము గల దీలతాంతమ్మునకు లేమి
యీనిరంకుశకర్కశై కళిలకొ
వృద్ధి యున్నది పూర్ సమృద్ధిగా నింపు నీ
మృకాలతకాశ కల్ల యగుట
యీలోహనిర్మితకాలాసలున కేమొ
మారణసాధనాగారమునకొ
చలన మున్నది శైలతలవినిస్సృతయి
కణపబడుట సాయుధునకొ యేమొ

అణుపణువునందు పులికించునార్తరక్ష
ణునియసమశక్తి యివ్వనమున గన నగు
దీన నా కగుమోదంబు దేవలోక
నందనోద్యానమున పురందరుసకట్లు

వానవచ్చినరాత్రి

“పాప”

ఒకట కొబ్బరిచెట్టు, నిస్సహాయంగా పొడుగైన ఆకులు అడిస్తో అస్పష్టంగా కనబడుతున్నాయి. అంతటా అలముకుపోయిన బూడిదరంగుతో అకాశం అస్పష్టంగా కనబడుతోంది. గదిలో మరీ చీకటిగా మరీ చల్లగా ఉంది. సూర్యుడు ఎప్పుడు అస్తమించాడో తెలియదు. రాత్రి ఎప్పుడు వచ్చిందో చెప్పడం కష్టం. మధ్యాహ్నం అంటే చీకటి పడుతోనే ఉంది. వాన పడుతోనే ఉంది. ఎదురుఇంటి నల్లటి చూరుకింద మాత్రమే చినుకులవిసురు విటవాలుగా కనబడుతోంది. మందంగా వాన ఒకటే శుభ్రంగా వినబడుతోంది. మధ్యమధ్య మీసాలు గొంతుకుంటున్నాయి. ఆవతల ఆప్పు చప్పుడు తడికొబ్బరి ఆకులు కొంచెంగా మెరుస్తున్నాయి. ఒక కొబ్బరి మట్టమీద ఒకకాకి ఒంటరిగా కూర్చుంది మధ్యమధ్య రక్కెలు దులుపుకుంటూ! ఆది కాపుమనషం లేదు. సోమరిగా వాన వెలిసిపోతేక పోతోంది.

నేను కిటికీకి దగ్గరగా చుప్పటి కప్పుకుని కూర్చున్నాను. లేచి దీపం వెలిగించాలన్న ఊహ మనసులో తట్టి వెంటనే అడుక్కి పోతోంది. అమ్మి ఊహలూ అలాగే అడుక్కి పోతున్నాయి, స్వీల్లో తాబేళ్ళలాగ. ఆ విటవాలు చినుకులు రప్పు వెయ్యకుండా చూస్తున్నాను. కొంతసేపటినుంచి అవీ కనబడడం లేదు. ఎదురు ఇంటి చూరుకింద చీకటి అంతటా అలముకు పోయింది.

కొబ్బరిమట్టమీద కాకి ఎగిరిగది ఆవతలఅరుగుమీద వారింది. “కాపు! కాపు!” మంది. రక్కెలు దులుపుకుంది. చూరుకింద దండెంమీద వారింది. దండెం ఊగింది. కాకి “కాపు! కాపు!” మంది. “ఎవరో చుట్టాలు వస్తారు.” అని ఊహ తేలబోయి మునిగి పోయింది. దూరంగా ఉన్న చుట్టాలు జ్ఞాపకం వచ్చి పోతున్నారు - స్వీల్లో తాబేళ్ళలాగ.

ఎదురుఇంట్లో దీపం వెలిగింది. వానచినుకులు అస్పష్టంగా వెలిగిన కిటికీ అంతమేరా కనబడుతున్నాయి. ఎవరో కిటికీ వెనక ఆదుర్దాగా అటూ ఇటూ తిరుగుతున్నారు. ఆబొంగురు గొంతుక నాకు పరిచితమయినదే. ఆమందస్థాయి నేను వింటో ఉన్నదే. ఆబొంగురు కి భార్య ఆ ‘మందరస్థాయి’. ఈవేళ ఇంకో మూడోగొంతు, సన్నాయిలా వినబడుతోంది.

కాకి మళ్ళీ “కాపు కాపు” మంది. “ఎవరో చుట్టాలు”... ఆనుకున్నాను మళ్ళీ. చుట్టాలకోసం మనసులో ఎక్కడో కాకి “కాపు కాపు” మన్నట్టు అనిపించింది. ఎంతో ఒంటరిగా అనిపించింది. చుప్పటి కొంచెం గట్టిగా కప్పుకున్నాను, అంతచలి జెయకపోయినా, ‘ఓంయి’ మని ఒకగాలి వీచింది. కిటికీదాకా జల్లుకొట్టింది.

ఇంటిముందు సందులోనుంచి ఒంటెద్దుబండి చలిచేత గజలవాడుతో “దుర్దుర్” అంటూ జెడుతోంది. ఎద్దుకాళ్ళచప్పుడు తడినేలమీద తప తప మంది. ఎదటి గోడలో తలుపు తెరుచుకుంది. ఒక్కసారి సందు రిస్సున వెలిగింది. కొద్దిగా చూరునీళ్లు దారాలలా జారుతున్నాయి. వాటిలోంచి చూస్తే ఎదటి గుమ్మానికి వోమతెర వేసినట్టుంది.

“ఏయి! బండీ!” అన్నాడు బొంగురు.

“బాబో!” అంది బండీ!

“జగన్నాథపురం బండి కిడతావా?”

“కట్టనండి బాబో!”

“పోనీ నీయిష్టం వచ్చినంత పుచ్చుకో!”

“ఎంతిచ్చినా వొద్దండయ్యా! ఈ గాలి, వానా, ఈ పొవ్వు. దుర్ ...దుర్ ...” బండి వెళ్ళిపోయింది.

బొంగురు తలుపటాయిస్తూ కొంతసేపు గుమ్మంలో నిలబడి తరవాత లోపలికి పోయి తలుపు మూసుకున్నాడు.

“ఎల్లా గడతా రండి! బళ్ళు దొరకవిన్నాడు?” అన్నాడు బొంగురు.

“ఎల్లాగో నండీ?” అంది సన్నాయి.

“పోనీ ఈమూల పక్కనేస్తాను, ఈరాత్రికి ఇక్కడ పడుకోవే. ఎల్లా లేకపోలే!” అంది మందరస్థాయి.

వంటిల్లంతా వాన. వొంగురుండ! ఇల్లు నేయించమని ఎన్నోసార్లు చెప్పాను. నె లాస్టేగరికి అడ్డకోసం మాత్రం తయారు” బొంగురు చిరాకుగా అన్నాడు.

“ఎల్లాగో మదీ?”

“ఎల్లాగో మదీ?”

వాన బోరుగా పడుతోంది. కాక చందెంమీద “కావు కావు” మంది ఒంటరిగా. అరుగుకింద పెట్టెమీద అడుగులచప్పుమా గజగజ వినబడ్డాయి.

“మట్టాలు” అనుకుని ఉలికిపడ్డాను.

“కుర్రోడు! కుర్రోడు” గగగర మంది ఒకమీద గొంతు: “పల్లెదురా?” అంది ఒక అడవి కిచకిచ.

రెండుమూర్తులు ఆరుగు ఎక్కాయి. గగగర గడ్డం ఉన్నట్టు ఎదటి కిటికీ వెలుగులో అగ్గవ్వంగా కనిపిచింది. మెదలో పెద్దజోలి. కిచకిచ సుంకలో ఒక కుర్చివాడు నిద్రపోతున్నాడు. అరుగుమీద మూలగా నదుకున్నాడు.

“ఇంట్లో దీపం నేను. ఎవరూ లేరేమో” గగగర అన్నాడు.

“నిద్దరోయాడు కుర్రోడు” కిచకిచ అంది.

“మూలగా తొంగో పెట్టు”

“ఎదవోన! ఎంచే పుంటదో”

“ఇయ్యో లింక సత్రం కాడి కల్లరేం”

“ఈమా పిక్కడే తొంగుదాం”

వానచప్పుడు చీల్చుకు నటుక్కున సన్నాయి గొంతు ఎదటి ఇంటిలోంచి వినబడింది.

“ఎల్లాగో ఇక్కడ చిక్కిడి పోయాను?”

చందెంమీద కాక చపచప లాండింది. చందెం డోగింది.

“కాక గోయి!” అంది కిచకిచ.

“వోనీ” అన్నాడు గగగర.

“కాక్క నలేల్లవా?”

“మనలా నలేల్లే నచ్చిపోవో?”

వాన శ్రేణి ఎక్కువచి ఒక కిణం మిగింది. అరుగు మీద ఒక బట్ట కొట్టంది. అరుగుమీద మూర్తులు గజగజలాడాయి.

“ఉండ్రో... ఉండ్రో!” కిచకిచ కిచకిచలు పెట్టెమీద నవ్వించి.

“న లేల్లా బొద్ది మదీ” గగగరచప్పుడో గగగర అన్నాడు.

నేను దున్నడే ఇంకా దున్నడేగా కప్పుకున్నాను. గదిలో ఎక్కడో “టూ, టూ” అని చినుకుల చప్పుడు నమిస్తూ ఆలోచనా సమీపించి వినబడుతోంది ఇప్పుటికీ వినబడింది. ఎటోమాత్రం తెలియలేదు.

“అమ్మోకిన్న పెట్టింది” ఇంటిమీద అంది కిచకిచ.

“పాతగుడ్డలు కుక్కోడి కక్కపు”

“ఇయ్యోలో పెద్దగుడ్డ ఒకా బిచ్చాప్రదా”

“ఎదరకే?”

“అమ్మోకి నదువుకునే బాయిరా?”

“ఎందు నుచ్చుకున్నా?”

“ఏం?”

“ఎన్నాల్లమట్టి నూస్తున్నా ఆబాబుని?”

“లేచేశే, అంతా అనుమానమే నీకు... ..అంతా

నావంక నూత్నే.....నీకు కోపం గాదంట్రో?”
వేళాకోళంగా కించపించింది.

“తొనలు దేరిన అడదాన్ని అందరికీ నూడాలనుంటుంది. నువ్వు జాగ్రత్తపడాలి... సదువుకునే కుక్కోళ్ళ కాడ ఏ ముచ్చటోకో.”

“తొనలు దేరమట్టే నా కెక్కువ ముట్టెడతారంతాను.”

కొంతసేపు నిశ్శబ్దం- వానచప్పుడు తప్పు. అమూర్తులు అరుగుమీద నడుము వాల్చిన ధ్వని.

ఎదటిఇంటి బాంగురుగొంతుక : “పోనీ, అమూలమీరిదరూ పడుకోండి. నే నిల్లా గుమ్మందగ్గర వేసుకుంటాను.”

మందరస్థాయి : “ఎల్లా గండీ?”

సన్నాయి “ఎల్లాగ? ఇక్కడ చిక్కుపడి పోయాను.”
గదిలో ఏమూలా చినుకులు “టప్ టప్” పడుతున్నాయి. బయట కొబ్బరిఆకులు గలగల మన్నాయి. పెద్దచినుకులజల్లు పెద్దచప్పుడు చేసింది. చలిచేత అరుగుమీద గజగజ.

“స లే త్తందిరా,” కించపించింది.

“సలేం టెకే, పీకిదాకా మెక్కి! ఇంకా దగ్గరగా జరుగు.” గరగర విగిసినపళ్ళమధ్య నించి అన్నాడు.

“జల్లా త్తందిరా?”

“తొరుపోనలు...ఎదర వొరసలో జల్లుండిదు?”

“కడుపు నిండు గుంటే... కొంచెం స లేత్తుంటే”
కించపించింది ఏదో రహస్యం చెపుతున్నప్పుడు లాగ.

“ఈ వో శెల్చిపోలే...”

లోపలినించి - ఆకలిలాగ - నా గొంతుక్కి ఏదో అడ్డు పడింది. చలికి - ఆకలికి - పడదు. దుప్పటి మంచంమీదికి గిరవటేళాను. ఇండాకాటినించి వేస్తాన్న ఆకలి ఇప్పటికీ జ్ఞాపకం వచ్చింది. రబ్బరుబోడు తొడిగి పంచి పైకి దోపి గొడుగు తీసుకుని అరుగుమీదకి వచ్చాను.

“అయ్యగో రున్నా రింట్లో” గరగర.

తలుపు తాళించేసి గొడుగు తెరిచి రోడ్డుమీదికి దిగాను. దారి బారుతోంది. చేతిలో గొడుగు ఒణుకుతోంది. ఒక అరుగుమీద కర్రతలుపుల మధ్యనించి కొంచెం తెలుగూ, కుట్టుమిషనుయొక్క వానవంటి బోరు వస్తున్నాయి. ఇద్దరు ఒకటేతువ్వాయి కప్పుకుని చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని పళ్లు టకటక మని పిస్తో పోతున్నారు.

హోటలు గుమ్మాలు ఎక్కి గొడుగు ముడిచాను. నేల అంతా తడికాళ్ళతో తడిసింది. ఎరెక్ట్రీక్ దీపాలచుట్టూ దోమలు వెబ్బలాడుతున్నాయి. విస్తరి దగ్గర కూర్చున్నాను.

నాపక్కన కూర్చున్న పెద్దమనిషి ఆతని స్నేహితునితో అన్నాడు “ఇంకా మీవాళ్లు రాలేదుటోయి?”

“వస్తే ఈ హోటలుక ర్తం ఎందుకూ?”

“ఋతువు మారిందోయి!” ఇద్దరూ నవ్వారు.

ఎదురువరసలో విద్యార్థులు ఇద్దరు పరధ్యానంగా భోజనం చేస్తున్నారు!

“మనలాడిలో అంతా వానేరా! రాత్రి ఎల్లాగో గాని” ఒకడు అన్నాడు.

“రెండోఅటక సినిమాకి పోదాం ఏరా?” రెండోవాడు.

“ఏమి టీవేళ?”

“ఏదో టార్జాఫిల్డ్లా ఉంది.”

నేను తొందరగా భోజనం ముగించి లేచాను. ఎదటివిద్యార్థులూ నాతోటే లేచారు. కుళాయిదగ్గర ముందు నేను చెయ్యి కడుక్కుంటో ఉన్నాను.

“దసరాకి తప్పకుండా ఇంటికి పోయి రావాలిరా. ఈహోటలు తిండి...ఇదీ ...” విద్యార్థులు అనుకున్నారు.

నాకు ఆకలి తీరివట్టు లేదు. పెరుగు కమ్మగా ఉంది. చల్లగా లోపలికి వెళ్ళినా, ఎంచేతో చలి కొంచెం తగ్గింది.

“కడుపు నిండు గుంటే... కొంచెం సలేత్తుంటే...
...” అన్న మాటలు మరుపులనుంచి జ్ఞాపకంలోకి
వచ్చాయి.

అలాంటి పడినరోడ్డు వెంటి ఇంటికి బయలు
దేరాను.

తాలాకాఫీకులా కొట్టిన ఎనిమిదిగంటలు వాని
చప్పుడుమీద తేలి వినబడ్డాయి. ఇంకో లోకంలో
నించి వచ్చినట్టు. వానచప్పుడుతప్ప తక్కినచప్పు
ల్లన్నీ అంతే - ఇంకో లోకంలోనించీలా వినబడు
తున్నాయి. ఒక ఆరుగుమీద రెండుమేకలు పడు
కుంటే రేస్తో ఆశాంతిగా ఉన్నాయి. చినుకుల
తెరను చీల్చుకుని ఒక కారుయొక్క కళ్లవంటి
దీపాలు నెమ్మదిగా సాగి వస్తున్నాయి-రెండుపక్క
లకీ బురదనీ, నీటినీ చిమ్ముకుంటే వచ్చి వీధి మీద
పడుతున్నట్టుగా. ఒక ఇంటి పెట్టుమీదికి ఎక్కి
బాగ్గుతగా నిలబడ్డాను. చూరునీళ్లు బురుగుగా
గొడుగుమీద పడ్డాయి. గొడుగు నేనూ దడదడ
లాడాము. కొంచెం ఎర్రటిరోడ్డు బాడి చింది, నా
పంచిమీద మరకలు పడ్డాయి. కారు వెళ్ళిపోవడం
తోటే రోడ్డు కారుచీకటి అయిపోయింది. చూరు
పక్కనే నిలబడి సిగరెట్టు ముట్టించాను. పొగ
హాయిగా వెచ్చగా గుండెల కిందదాకా దిగి పైకి
వచ్చేస్తోంది. ఏదో అద్భుతమయిన సంబంధం ఉంది
ఈ వానికి, చిల్లటి కిమ్మటిపెరుకీ ఈ సిగరెట్టు
వెచ్చని మళ్ళుకీ. పీల్చినప్పు డెల్లా ఎర్రగావెలిగి సజీవు
డయిన స్నేహితునిలా అనిపించింది సిగరెట్టు.
నాకు ఒక్కసారి గొడుగు ముడిచి రోడ్డుమీద కుర్చీ
వార్ల తలకాయలమీదనించి గెంతుకుంటే పరు
గెత్తాలనిపించింది. కాని నేను పరుగెత్త లేదు.

ఆరుగుమీదికి ఎక్కి గొడుగు ముడిచి తాళంతీశాను.
‘అ...అ...మే’ ఆరుగుమీద మూడవగొంతు
నిద్రలో పలవరించింది.

‘శ్ శ్ శ్ శ్’ నెమ్మదిగా కిచకిచ జోకొట్టింది.
అప్రయత్నంగా నేను ఆ పక్కకి చూశాను. ఆ చీక
టిలో మూడుమూర్తులూ, అస్పష్టంగా, పుష్టిగా
ఒకళ్ళ నొకళ్ళు అదుముకుని చలిని నిర్లక్ష్యంచేస్తూ

పడుకున్నారు. ‘లొనలు దేరిన’ అమెముఖం గు
పట్టడానికి ఆ చీకటిలో సాధ్యం కాలేదు. అగ్గిపుల్ల
గీసి ఆ చలిచీకటుల అచ్చైతాన్ని భంగపరచడానికి
నాకు సిగ్గువేసింది.

ముడిచిన గొడుగునించి ఏకధారగా నీరు కారి
ఆరుగుమీద ఒక గీతలా పాకి కింద పడిపోతోంది.
ఆ చీకటిలో ఎక్కడో దాగిన కొంచెం వెలుగు
ఆ తడిగీతమీదపడి అద్దంమీదలా కొంచెం మెరు
స్తోంది.

ఒకక్షణం అల్లా అగ్గి లోపలికి వెళ్లాను. తలుపు దగ్గ
రగా మూసి అగ్గిపుల్ల గీశాను. పొడుగుపాటినిడలు
గోడలమీద వంకరటింకరగా అడాయి. చిన్న కోడి
గుడ్డుదీపం వెలిగించి, బాగా తగ్గించి గోడకి తగిలించాను.
సగం తడిసినబట్టలు విప్పి పొడిబట్టలు కట్టు
కున్నాను. తడిబట్టలు ఆరవేశాను.

తలుపు తెరుచుకుంది. గాలేమో ననుకున్నాను.

‘గుడ్ నైట్ సార్...’ బొంగురు గదిలోకి
వచ్చాడు. ‘మీరు భోజనాకని వెళ్లినట్టున్నారు.
అబ్బ! ఏం వానండి! తెగ మొత్తుతోంది.’

బొంగురు నాతో మాట్లాడానికి అదే మొదటిసారి.
మేము ఎరురుఇంటి వాళ్ల మయినా, మాపరిచయం
మాభార్యలద్వారానే.

‘మాకు కొంచెం ఇబ్బంది వచ్చిందండీ ఈవేళ.’
బొంగురు తను వచ్చినప్పటికీ ఉపోద్ఘాతం మొదలు
పెట్టాడు. గొంతుక తగించి అన్నాడు. ‘అవిడ
చూశారూ, అసన్నగొంతుకావిడ మధ్యాహ్నం
తయారయింది మా యింటికి. మాఅవిడకి చిన్ననాటి
స్నేహితురాలు. నిన్నే వచ్చి జగన్నాథపురంలో
దిగారట. ఈవేళే చూడానికి తయారయింది. ఏ
మంత మించిపోయిందో! అవిడ వచ్చిందిమొదలు
ఇంకా కాస్త తెరిపి అయినా లేదు.’ కొంచెం
పొడుం ఎడమచేతులో వేసుకుని, కుడిచేతివేళ్లతో
పట్టు పట్టాడు. ఎడమచేతిని టపటపా దులిపాడు.
అవిణ్ణి పంపించేద్దామంటే ఎక్కడా బండి దొరకి
లేదు... మా వంటిల్లంతా వాన. గదిలో ఓ పక్క

కురుస్తోంది. రాత్రి ఎల్లా తెల్లవారుతుందోగాని, నేను పక్క దులిపి పక్క వేసుకున్నాను. కాలువా దులిపి మడతపెట్టి మంచంమీద పెట్టాను. చలిగా ఉన్నా నా కెందుకో ఉక్కగా అనిపించింది. ఆ బొంగురు రావడంతోటే గదిలో గాలి వేడెక్కి పోయినట్టుగా చిరాకుగా మంచంమీద కూర్చున్నాను. బొంగురు పచారుచేస్తున్నాడు. ఆయన నీడ ఆయనకంటే లావుగా, పొడుగు వేగంగా గోడ మీద పచారుచేస్తోంది.

‘అల్లా కూర్చోండి’ అన్నాను నేను.

ఏవో జ్ఞాపకం వచ్చినట్టు బొంగురు అగి నరాలు ఒక త్రిణం బిగబట్టి ఒక్క పీల్చుతో పాడుం అంతా పీల్చి ముక్కు చులుపుకున్నాడు. తరువాత కిటికీ దగ్గర కుర్చీలో కూర్చున్నాడు.

‘మా అవిడాను అవిడాను అగిదిలో పడుకోవాలి. కొంచెం నేను ఈ రాత్రికి మీ యింట్లో...పడుకోడానికి...’

‘అల్లాగే మీ పక్కా అదీ తెచ్చుకోండి’ అన్నాను నేను.

‘తెచ్చుకుంటా నండి బాబూ! మహాచెడ్డకష్టమండి. చుట్టమెచ్చి ఏదో ఆయి పట్టుకుం దన్నట్టు... ఆయ్యో! అదీగాక ఎల్లాగండి! ఎల్లాగండి! అంటో కూర్చుంటే ఇవతలవాళ్ళకి మనస్థిమితం ఏమన్నా ఉండాలా బాబూ?...నాకు మహాచెడ్డ...’ ఇంకో పాడుంపట్టు పీల్చి ‘ఇప్పుడే వస్తానండి, పక్క తెచ్చుకుని’ అని వెళ్లిపోయాడు.

నాలో చిరాకు వర్ష పుహోరులా హెచ్చింది. దీపపు వెలుగులో నా మంచంపక్కని టపటప పడుకున్న చినుకులు కనబడ్డాయి. చిన్న కాలవ గట్టి గోడలో ఉన్న తూముడాకా ఒక రకటింకరిగా ప్రకటిస్తోంది నీరు. మంచంమీద నడుము వాల్చాను. కాలువా కప్పుకున్నాను. వాన హోరు విసా లనుకో కుండానే వింటున్నాను.

వానహోరులాగే విధివిరామం లేకుండా వినబడుతోంది సన్నాయిగొంతు. “ఎల్లాగే? ఇక్కడ చిక్కండి పోయాను?”

బొంగురు గబగబా తలుపు తెరచి లోపలికి వచ్చాడు. అబ్బ! మహా దారుణంగా కొడుతోంది వాన ... ఆరుగుమీద ఎవరో పడుకున్నారండోయి పాపం... ఈమూల వేసుకోనాండి!... శ్రీరంగ రంగా!... అపదుదాగక!... అమృత్యు తలుపు వేశెయ్యనాండి! ఆయన తలుపు వేసి వచ్చి వాల్చినపక్కమీద పడుకున్నాడు.

శ్రీరామం భజ శరణం...యుద్ధవార్తలు ఏమిటండీ! జపావాడు మనమీద పడితా డంటారా? ఏం యుద్ధమో గాని బాబూ ప్రాణాలు తెంచుతోంది. ఎన్నాళ్ళో గాని ఇది... శ్రీరామం భజ శరణం... ఆమృత్యు! ఆమృత్యు!... శ్రీత చింతామణిమ్.

ఆయన్ని చుట్టచుట్టి పరుపుతో సహా ఆవతలికి గిరవా టెయ్యాలనిపించింది కాని నేను కళ్ళుమూసుకుని నిద్ర నటించాను. బొంగురు ఏవో మాట్లాడుతోనే ఉన్నాడు అత్యధిక.

ప్రాణాలు తెంచుతారు. మంచీ చెడ్డా ఉండాలి కాస్త. అందులో అడపీనుగు లయితే మహా చెడ్డ కష్టం...శంభో...శంభో... నిద్రపోయారా? ... నిద్రపట్టింది గావును.

నాకంటే ముందుగా ఆయనకే నిద్ర పట్టింది. ఏదో చిరాకు నాకు నిద్ర పట్ట నియ్యలేదు. ఈ వాన... ఇంత ఒంటరిగా నేను ఈ యింట్లో. గుర్రు పట్టి నిద్ర పోతో పక్కని బొంగురు.

సన్నాయిగొంతు అగి అగి వినబడుతోంది ‘ఎల్లాగో గాని...’

‘జల్లు తగ్గిందిరా’ కిచకిచ సగం నిద్రగొంతుకతో అంది.

ఆమెముఖం ఎల్లా ఉంటుందో చూడా లని ఎంతో కుతూహలం కలిగింది. ఆరాత్రి అవంతగా, కొత్తగా, ఎప్పుడూ ఎరగని ప్రాణిలా అనిపించింది. వాన కురుస్తో ఉంటే అంత సంతృప్తిగా ఉండే జీవిని నేను ఊహించుకో లేకపోయాను.

‘ఎల్లాగే... ఇంటిదగ్గర...’ సన్నాయి నిట్టూర్పు విడిచింది.

అమెముఖం ఎల్లా ఉంటుందో చూడా లని అని పించ లేదు. అమెను నే నెప్పుడూ చూచి ఉండను. కాని ఆరాత్రి అమె ఎంతో ఎరుగున్నమనిషిలా అనిపించింది— ఆ ఒంటరితనం, ఆ ఆచారా.

రెండుఎలకలు కీచు మంటో ఇంకో లోకంలో జీవుల్లాగ వాటినిడలలో కిలిసి చటుక్కుని గదికి అడ్డంగాపరిగెత్తాయి. ఇంటికప్పు చిల్లులుపడి టపటప పడులో ఉన్న చిరుకులు మల్లీ ప్రాణం పోసుకు విన బడ్డాయి.

అన్ని అలోచనలూ నాలో నీడల్లా అలుముకు పోతున్నాయి. ఈగదిలో బొంగురూ నేనూ— ఇద్దరమూ ఒంటరిగా. కాని మా ఇద్దరి ఒంటరితనానికీ సామరస్యం లేదు. ఒకదాన్ని ఒకటి ఎరుకును ఆకాంతి పుట్టిస్తాయి.... ఎదటిఇంటిగదిలో సన్నాయి. మందరసాయా... ఒకరి హృదయపు ఆవరణలోకి రెండోహృదయం అడుగు పెట్టలేదు. ఎవరిఆకాంతి వారిదే. ఎవరిచిరాకు వారిదే.

గోడ నున్నదీపం రప్పు మంటే గోడలమీద నీడలు పొడుగ్గా పొటిగా సాగాయి గాలికి కదిలే నల్లటిచీరల్లాగ. అరుగుమీద నిశ్చింతగా నిద్రిస్తో ఉన్న వార్ల కాంతి చల్లగా ఆప్పుడప్పుడు మెల్లగా గదిలోకి వ్యాపిస్తోంది. కాకి దండెంమీద సమాధిలో ఉంది.

అలోచనలు చెదిరిపోతున్నాయి. వానచప్పుడు జో కొడుతోంది....కిచకిచ ఒత్తిలింది...నా ప్రయా

ణానికి సద్దుకుంటోన్నాను....సన్నాయి ఎల్లాగండి. అంది జాలిగా...అంతటా నిండిపోయింది. ఓ అర్థ నాదంలా ఎల్లాగండి? అని...అన్నీ ఎల్లాగండి అన్నాయి...రైలుపెట్టెలో ఒక్కణ్ణి...వాన... చటుక్కుని పక్కబల్లమీద సన్నాయి ఎల్లాగ?... ఒక అవతారంలాగ... మా అవిడా నేనూ బండి మీద వస్తున్నాం!...లొనలుదేరిన అమె అగపడి ముప్పి అడిగింది....మా అవిడ చిరాకు పడింది.... ...నాగది తెరిస్తే...ఎవరూ!!...బొంగురు కాదు... సన్నాయి అక్కడ పడుకుంటా!!!... 'ఎల్లాగ?'... 'ఎల్లా'.....'ఎ...ల్లా'.

మొగంమీద ఎవరో మొట్టికట్టు అనిపించి ఉలికి పడి లేచాను. నుదురు తడిగా ఉంది. ఎడమకంటి మీదుగా చెక్కుమీదికి నీరు కారింది. తలగదా మీద టప్ టప్ చినుకులు పడుతున్నాయి. క్రమంగా మనగ విడి మెలుకువ వచ్చింది. మంచం దిగి పక్కకి ఈడ్చాను. మూసినకిటికీ తెరిచాను. బొంగురు వెలిపాయాడు. వెలుగు పశుత్వంలా కళ్ల మీదికి వచ్చిపడింది. కాకు లన్నీ లేచి కాపు కాపు మంటున్నాయి.

ఆచారాగా అరుగుమీదికి వచ్చాను. అరుగు కాళీ. నిద్రకళ్లు మలుపుకున్నాను. కాళీ! చేతులారా ఏదో పోగొట్టుకున్నట్లు అనిపించింది.

కాకు లన్నీ ఒకటేగోల 'కాపు కాపు' మని. వాని కురుస్తోంది.

సంకాంతి కల

[మొన్నరాలివ పసిమొగ్గ మా 'బాట్టి' ప్కృతి]

అనాటి నీమంద
హాసహాచిన్సులో
చిక్కుకొనె మాబాబు
చిన్నినవ్వులమాల;
జారవిడ లేదుగా దారి నేకడనా
కొని తెచ్చినావపే క్రొత్తసంక్రాంతి :

దిద్ది తీర్చినది నీ
తెలి ముగ్గు రహదారి
అనాటి మా యయ్య
అడుగుజాడ ల వేవి ?
కంట బడ వేలనే కను బొడుచుకున్న ?
చెరువుకొన్నావుగా చెనటిసంక్రాంతి ?

వలపారు నీ చేతి
కలల విరి నెజ్జలో
కన్నయ్య తెలిచూపు
కల్వహాసరు లేవి ?
ఏలనే ఈగడ్డి పూలపెందూ ?
తావు లూడ్చిన మ్రోడుతీవ సంక్రాంతి :

స్వాగతమ్మను నీకు
భోగిమంట నివా?
ఆరవి చితిమంట
లయ్యె నాయెదకు !
అజ్ఞమ్ము వోయకే అంటినజ్ఞాల్;
రగిలింపకే నిప్పునెగల సంక్రాంతి !

కొనకళ్ల వెంకటరత్నం

కా ల గ తి

వి. వి. శ్రీనివాసాచార్య

ఎన్నిమారులు కాలవాహినికి నెదురు
తిరిగి ఇట నాగిపోవ యత్నించినాను !
చిర మటులనే, జనని అంకసీమయందె
శిశువునై యున్కి వలచితి చిన్ననాడు;
కాల మనెడి రక్కసునకు జాలి లేదు!

అటపాటలతోడి బాల్యమ్ము గడపి
బ్రతుకు కడలిని వల వేయ బనువువేళ
పెనగులాడగ నేల దుర్బిధి నెదిర్చి :

లోకపుకా వేదనల యెండ సోక నీక
చల్లనైన వృక్షమువోలె సాకినట్టి
మాపితృస్వరూపము తెరమాటు చేసి,
బ్రతుకుబరువులె తెడిముహూర్తమున- 'వలదు
మోయ లేను భార' మని వాపోవ లేద !

ఇప్పుడు నేనును తెరపైన నెగురు నొక్క
బొమ్మనైతి నీ నాట్యరంగమ్మునందు
గజ్జెకట్టి కంఠము శ్రుతి గలిపికొంటి.

ఈప్రవాహమ్ము న న్నిట్లు లెంతవరకు
తీసికొనిపోవునో! ఎట దిగవిడచునో !

గాన మాధురి

దేవా!

నీగానమాధురీని ర్తలోర్తి కలపై
తరళగతి పయనమై తరలు సుత్కంఠతో
పూవుడింగివోరె పొలిచినది బ్రతుకు
తావులం దేలు నేదీవి చెంగటకొ !

పూలదొన్నెల తేనె జాలువారిన యట్లు,
చిగురాకుపై మంచు చిటిలి రాలిన యట్లు
పోహణింతువు కళల్ పుల్క రెద నిండ,
తొల్కరించిన నోటి మొలకలై నిగుడ.

నవవధూమృదుభాషణములోని తరితీపి,
కన్నయ్యకనుల మాగన్ను నిద్దుర మంపు
కలికి పాటలలోన మలచుకొన్నావా !
జిలుగుమెత్తని వేళ్ల చిన్నారి కొసల.

నీవు పాడినపాట నిలిచి తొణికిసలాడి,
పన్నీటి సరసియై పరిధవిల్లినచోట,
మున్నలిడిరా మనసు మోహరించేను
ఒడలు దువ్వలువలా విడిచి తటిమ్రాల.

[శ్రీ ద్వారం వెంకటస్వామినాయుడు గారి
కచేరి తర్వాత]

ఈకన్నెవిరులలో
ఎంత చిక్కనిమెరుగు
లొల్కబోసితి వోయి దేవా !
పూలు ముడిచేనేర్పు
చాలు నీ కని నన్ను
తూలనాడితివోయి దేవా !

కన్నయ్య నిదురలో
కమ్మనై న ప్రళాంతి
గ్రుమ్మరించితి వోయి దేవా !
బిడ్డలను గనుప్పిజ్జ
భిక్షమా నా బ్రతుకు
బికిరంపు పాత్రలో దేవా ?

ఈరసాల ద్రుమాళి
కిన్ని తీయని పండ్లు
పరుల కి మ్మని పనిచి దేవా !
పరిరసములతీపి
పట్టించుకో నాకు
కుక్షిమాత్ర మొసంగినావా !

కొనకళ్ల వెంకటరత్నం

ఏలా?

మొక్కపాటి సుబ్బారావు

నువు లేనీ వెన్నెల యేలా
పూదోటా నీడలు యేలా
నీనవ్వుల వెలుగులలోనే
నే నెరిగితి వెన్నెల సౌఖ్యం !

నువు లేనీ చంద్రుడు యేలా
పూలలో వెన్నెల లేలా

౧౫౪

నగుమోమూ నిన్నూ కాంచే
భా గంటిని చంద్రునిరూపం !
నువు లేనీ కోయిల యేలా !
పువ్వుదోటల పాట ల వేలా
నవ్వించే భామవు లేకా
కవ్వించే సౌఖ్యం లేకా !

శిల్పబాల

అడివి దాపిరాజు

౧

అన్వేషణ

నీల మహాగభీర పథ
నిశ్చలయామిని సర్వతారకా
గోళమయూఖ కాంతి
సితకోమల కౌముది చంచలాముఖా
లోల లలాటికా రుచుల
లోహిత సుందరమూర్తి సాంధ్య బా
లాలలితాబ్జ లోచనములక
పరికించెద యుష్మదర్థమే !

..౨

ప్రత్యక్షము

పరవశులుత్రొక్కెడు వెలుంగుతరగగముల
నొంయు నూత్న కణముల యొడులలోన
అరమెగుడు నీలపత్మల స్ఫురిత మంద
హాససుందర ముఖనిర్గతాచ్ఛశాంతి
మృదుల బాహూపధానవై నిదుర జెందు
శిల్పమూర్తిని నిన్ను దర్శింప లేక
వేసరితి నిందు నందును వెదకి వెదకి !

3

సాగరశ్రుతి

దెసల క్రీనీడమొత్తముల్ తెరలు గొమ్మ
సాగరధ్వానమున శ్రుతి సంతరించి
నూత్న నిస్సృనములు శ్రుతి సోలి ములుగ
తాళగతులు లయింప గీత మొకండు

నేను గళ మెత్తి దీప్తరాగాన పాడ
అదియు ఉల్కవలె నెగసి యాశ లుజ్జ్వ
లింప వర్ణాల జమ్ముచు లేమ, యిరుల
హృదయసీమ నదృశ్యవై యొదిగి యున్న
మూర్తి శిల్పాత్మలైన నీమ్రాల నిలిచె.

౪

ప్రయాగ

ఏల వారించెదవు దేవి, యీ మనోజ్ఞ
కౌముదీపూర్ణ యామిని కంఠమెత్తి
నిన్ను మనసార పాశుచునున్న నన్ను ?
దరులు ముంచెత్తి మిన్నంట పొరలిపారు
చున్న దుర్వార గాంగజలౌఘమునకు
బిసకిసల బాహు వటు సాచి బేలవగుచు
నేతుబంధన యత్నమ్ము నేయుకంటె
రమ్ము హృదయ సింహాసన రాజ్ఞి, కృష్ణ
వేణికా పూరమై దేవి బెరసిపోమ్ము !

౫

యాజ్ఞ సేవి

సురభి చందన తరుఖండసుందరేంద్ర
నములు మత్సూర్వ వాసనా క్రమిత జీవి
తాళయమ్ముల నీ ప్రణయాగ్ని కీల
యజ్ఞ దీక్షాననుండనై యాహుతింతు
దేవి యెన్నటికేని తద్దివ్య ధూమ
మాలి కోతిత్తమైన నీ మహితవర్ణ
లేఖకామూర్తి సాక్షాత్కరింపకున్న !

౬

బదిర

నీవు బదిరణాదేవి యీనిర్మలంపు
కమయామినీ నిశ్చల కాంతివేళ
గాఢరాగ రాగాలాపకంతునైన
నన్ను వినవు గాంధర్వప్రసన్నుడై క
రగి చిరునగవుల పులికణలజేలు
అమృతకిరణుండు పారవశ్యమున కలగి
లాస్యము కల్గెరి దిశాశుభాస్యలు చెలి!
వల కరగదు నీయెద యంచుకంత
కలగ దెచ్చటి దీ నిర్వికారజడిమి!

౭

పూజ

ఆ నవారుణసంధ్యాపథాంచలాన
సృత్య చలితచరణ కింకిణీరవమ్ము
దివ్యగానాల లోకాల దేల్చినపుడు
గౌతమీతీరమందు సాక్షాత్కరించి
పరమ కల్యాణమూర్తివై వచ్చినావు
బద్ధ పద్మాసనుడనై భక్తివశత
కన్ను లరమోడ్చి భక్తి నేక మొసర్చి
పూజ లొసరింపగ దలంచి పుణ్యశీల,
ధూపమైతి కర్పూరంపుదీప మైతి
దామమైతి సుహానివేదనము నైతి!

అద్వైతము

ప్రణయ రాజ్యాని కేకాతపత్ర మిచ్చి
చక్రవర్తిని చేసి నీ చరణయుగళి
హృదయ ధనరాశి కాన్కగా నిడునొకండు
కంటకావృత భీకర గహనమందు
అంధకారము మాయించి ఆన లంట
జీవిత పథమ్ము నిర్మించు శిల్ప కాము-
దీరుచిర వంచు గొల్పు పథికు షోకండు.
చంద్రకాంత శిలాశిల్ప చతుర సంప
దద్భుతద్వార ప్రాకార ప్రాంగణ ధ్వ
జముఖ మండప గోపుర స్తంభ వివిధ
విగ్రహ మహా విమానాది విభవ మొలుకు
దివ్యదేవాలయమున ప్రతిష్ఠ చేసి
మంత్రము పఠించు శిల్పకర్తయు షోకండు.
ముకుళిత హృదంబుజాభినీ మూర్తి వగుచు
చిరతరగవేషణప్రాప్త చిన్తయ స్వ
రూపలై స్వానుభూతి నిరూఢ దివ్య
మంగళోజ్జ్వల దీపవై మామకీన
జీవితమ వై మదాత్మవై సిద్ధరస వ
సంత మద్రేహవల్లివై—

ఇంత యేల

ఈవ నేనైతి వేనైతి నీవ జేవి!

సహజ యాన పంథీ

(మూడు రంగముల గీతి నాటిక)

శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి విరచితము

~ అంకితము ~

శ్రీ చింతా దీక్షితులు అన్నగారికి

~ పాత్ర వర్గము

వృద్ధ బ్రాహ్మణ బృందము	...	దేవీ దాసు
యువ బ్రాహ్మణ బృందము	...	చండీ దాసు
చతుల దాసు	...	రామ మణి
విశ్వంభర నాకూరు	...	తారణి

పీఠిక

ఇది చండీ దాసుచరిత్రలో ప్రధానఘట్టము. ఈ కథ మొదట ఎందులో చదివానో గుర్తు లేదు. రమారమి ౨౪ సంవత్సరాలకిందట శ్రీ దినేశ చంద్ర నేన విరచిత మైన పంగసాహిత్య చరిత్రలో స్పష్టముగా పఠించాను. అతర్వాత చండీదాసువిషయమై అనేక వ్యాసాలూ పుస్తకాలూ తిరగవేశాను. పంగభాషలో చండీదాసు పదసముచ్చయము పఠించాను. అతని సాధనకు చాలా ముగ్ధుడనై ఆంధ్రములో ఈగీతి నాటిక రచించాను. మూడవరంగ

ములో చండీదాసు రామమణిని స్తుతించే భాగము మాత్రము మాతృకలోని భావానువాదము. తక్కిన గ్రంథ మంతా ఉపజ్ఞాజాతము.

కృతులవలె గీతాలు కొన్ని కట్టుగా చేశాను. కాని నాటిక నడవ దని అవిధానము విడిచి Musical Speech వలె ఉండేపద్ధతి అనుసరించాను. ప్రదర్శనానికి బాగుండేటందుకు బృందగీతులు, నాట్యములు నడుమ నడుమ విధించాను. మూడో

రంగము మదరాసులో మహానట సభవారు ౧౯౪౧ మార్చిలో ప్రదర్శించారు.

చలన చిత్రములో కనపడే చండీదాసు చరిత్రకూ దీనికి సంబంధము లేదు. అది జనసామాన్యము అనే వారిని సంతోషపెట్టడానికి నిర్మించినది. ప్రధాన కథారేశము మాత్రము చాలా కొద్దిగా సరిపోతుంది. అంతే.

నాకు సాధనే ప్రధానము. కాబట్టి దానికి అనుగుణమైన ఆధారాన్ని అవలంబించి ప్రపంచించాను. సామాన్య దృష్టితో చూస్తే చండీదాసు జగత్తులో ఉత్తమ కామిజనములో గణ్యుడు: పౌరమాన్యక దృష్టితో, మధురసాధన చేసి, స్త్రీని జగదంబగా భావించి నిశ్చేయసప్రాప్తి కాంచిన నిరుపమానసిద్ధుడు. అందుచేతనే శ్రీగంగాకృష్ణ చైతన్య మహాప్రభువులు చండీదాసు చరిత్రకూ, పదాలకూ, ప్రమోదము చెంది ప్రశంస చేసినారు. తమచర్యలో రాధా తత్వము ఆవగతము చేసుకొని, శ్రీకృష్ణచైతన్యము శ్రీకృష్ణునితో ఐక్యము పొందగలగ దానికి కొంత వగకు చండీదాసుపదముల ప్రాబల్యమే కారణ మని సంప్రదాయనేత్రు లభింపారు.

బౌద్ధులలో హీనయాన, మహాయాన, వజ్రయాన, సహజయాన గాములు ఉండేవారు. అందులో వంగదేశములో సహజయానము ఎక్కువ ప్రచారములో ఉండేది. శాస్త్రీయులు గాన్ని కొన్ని మార్పులతో అవలంబించారు. వారికి శూన్యపురాణము, గుప్తసాధన తంత్రము మొదలైనవి ప్రమాణ గ్రంథాలు. సహజయానమే చరిత్రభాషలో సాహజీయా అయిపోయింది. ఆంధ్రదేశములో బాలా త్రిపురసుందరీ ఉపాసనలో దాని ఛాయలు కొద్దిగా కనపడతవి.

చండీదాసు శక్తిపూజలోనుంచి రాధాకృష్ణ భక్తిలోకి మారిపోయిన మార్గము చూపించ వలె నని మొదట అనుకొన్నాను. అలాగే చివ్వు అది అనవసర మనిపించి మానివేశాను. అభిరుచిని ఆభినివేశాన్ని బట్టి ఒక్కొక్కరు ఒకవిధంగా రచిస్తారు. స్వభావతః సాధనతః నాకు హృదయంగమ మయిన పథమునే అనుసరించాను.

రామమణి పదకరి, అని పరిశోధనవల్ల తేల్చిన వంగ జైష్ణవవిద్వాంసుడు అమె రచించిన మాడు పదాలు దొరకినవి, ప్రకటించినాడు. బ్రాహ్మణోత్తముడు, కవివతంసుడు, నవనీతి హృదయుమా అయిన నరోత్తముని అనురాగామృతమవల్ల అమరత్వము పొంది, అమృతవాక్కుతో అనేక పదాలు అమె చెప్పిన దంటే ఆశ్చర్యము లేదు.

వాసుల. వాసవి, వాసుల - ఇత్యాది నామాలతో పూజలు పొందిన దేవత ఎవరో స్పష్టముగా తేలలేదని పురాతత్త్వ శేత్రులు కొందరన్నారు. ఒకానొక ముత ప్రకారము అమె నాగేశ్వరి. అగమవిదులు అమె పార్వతీదేవికి ఆపరావతార మన్నారు. చండీదాసు కుటుంబమువారు శాస్త్రీయులు కావడంచేత, దేవి పార్వతి అంశ అయి ఉంటుంది.

ఆఘోరపంథి, నానక్ పంథి, కబీర్ పంథి అన్నిటూ సహజయానపంథి అని నామకరణము చేశాను' గీర్వాణ సంప్రదాయము కాక, హిందుస్థానీ పద్ధతిని పెట్టినవేరు సహృదయులు సమృత్తిస్తా రని నమ్మకము.

క్రీ.శ. ౧౩౫౦ ప్రాంతాలలో వంగదేశాన నామ్మరు గ్రామములో ఘటన జరిగినట్లు భావించాను. కాల పరిమితి రెండువారాలు.

ప్రథమ రంగము

(ఉదయకాలము, ప్రథమయామము. నకులదాసుకుటీరమున కెదురుగా బ్రాహ్మణబృందము కూడినది. లోనుండి నకులదాసు వెలుపలికి వచ్చి వితర్దిక ప్రక్కన నిలుచున్నాడు.)

బ్రాహ్మణ బృందము

అకటా, బ్రాహ్మణులే
అక్రమమ్ము చేయ
మిగులు తెగలవారు
మీరిపోవ రొక్కొ...అకటా!...

శంభో! కలికాల
సామజంబు మిగుల
దృష్టి మాచు వంగ
దేశమందు దిరుగు!...అకటా!...

ఇంతకన్న వేరే
హేయకార్య మేద
ధర్మవర్తనులను
తల్లడిల్ల జేయ?...అకటా!...

శుద్ధభూసురుండు
శూద్రయువతి నొకతె
వలచె సన్నదుప్త
వార్త పుట్టె నేడు!...అకటా!

బ్రాహ్మణమ్ము కేమొ
ప్రళయ మావహించి
సర్వనాశనమ్ము
సంఘటించు వేగ!...అకటా!...

నకుల దాసు

ఏల ఆర్యులార, మీకు
ఇంతటియుద్వేగ మొదవె?
శాంత మైనమీమానస
సరసియందు భంగపటలి
ఈవిధాన రేపినట్టి
దేభావానిలమొ కదా!...ఏల...

అన్నదాదు లీగ్రామము
నందతిసామాన్య లగుట
ఆర్యులార, మీచేతో
వ్యథ యెటు తొలగింపగలరు?...ఏల.

ఈప్రభాతకాలమందు
ఏమిటి కరుదెంచినారొ
ఆర్యమహాశయులు మదీ
యాంతికమున కడుగ వలతు...ఏల...

బ్రాహ్మణ బృందము

అంకురమ్ము గాంచి
ఆదిలోనె వెజ్జ
ద్రుతముగానె వ్యాధి
ద్రుంచివేయ మేలు...అంకు...

బ్రాహ్మణుండె కాని
భష్టు డయ్యె నేని
అర్చకత్వమునకు
అర్హు డెట్లు లగును?...అంకు...

నేడు మొదలుగాగ
నీడు సోదరుండు

ఆలయమ్ములోన
అడుగు పెట్టరాదు!...అంకు...

న్యాయబుద్ధి వైన
నకుల దాన శర్త!
తడయ కడపవలయు
ధర్త విప్లవమ్ము!...అంకు...

నకుల దాను

వలచినాడె శూద్రజాతి
వనితను నాసోదరుడు!
నిషధయోగ్యుడనుచు వాని
నిన్న మొన్నదాక పొగడి
నేడు వానిమీద పెద్ద
నింద మోపుచున్నవారె!...వలచి...

అట్టికార్య మెంతమాత్ర
మాచరింప డని తలంతు:
నాకు దెలియునంతలోన
న్యాయవర్తనండె చండి...వలచి...

కారణమ్ము లేక మీరు
కలత చెందువారు కారు.
శాంతచిత్తు లగుదురేని
సత్య మేమో తెలిసికొందు...వలచి...

బ్రాహ్మణ బృందము

తొలుత రామి ప్రాంగణమ్ము
త్రొక్కకుండ జూడవలయు!
నిజధర్తం బేమొ తాను
నెరపి చనక దేవదాసి

బ్రహ్మచారి యయిన యువకు
భ్రమ పెట్టుచు నుండ దగునె? తొలుత...

తనయంతర మేమొ మరచి
ధరణిసురుని భ్రష్టు జేయు
కండ కావరమ్ము వేగ
కరగించుట ధర్త మగును...తొలుత...

నకులదాను

ఎవరి నైన నొక్కసారి
హెచ్చరింప దగును గదా!
చెప్పిపట్లు చేయకున్న
శిక్ష చేయ భావ్య మవల ...ఎవరి...

విప్రుల మయి ధర్తమునకు
విస్లనంబు సహియింతుమె?
నిజము తెలిసికొన్నమీద
నిరోధిత మార్కులార! ...ఎవరి...

(బ్రాహ్మణబృందము నిష్క్రమించుచు. నకులదాను
చింతాక్రంతుడయి వేసిక మీద గూగుచుండును.
ఇంతలో పార్శ్వమునుండి యిరుచుమిరుచు ఇరువది
యేండ్ల యువకుడు దేవీదాసు ప్రవేశించి నిలుచుం
డును. నకులదాను తలయెత్తి చూచును.)

దేవీ దాను

నమ్మబోకు నమ్మబోకు
నకులదాన, వీరినిండ!
శుద్ధవర్తనంబు నీదు
సోదరుండు చండిదాసు!
పరుల కెట్లు తెలియు సతని
భావములో నైర్మల్యము?...నమ్మ...

ఓర్వ లేనివార లెవరొ
ఊరక అపనింద వేయ
విసమువోలె ప్రాణిపోయె
విప్రకులముసందు గూడ...నమ్మ...

పాప మతడు రామమణికి
పదియడుగుల దూరమందు
నిలుచు గాని యొక్కమారు
నికటముసకు బోవలేదు...నమ్మ...

దానిని వీక్షించినంత
తగులములో బడినదీతి
భావించుట కేవలముగ
భ్రమ మనియే యెంచవలయు...నమ్మ...

సకుల దాసు

నీదు భాషణముల
నిండునంతనంబు !
సరళవ ర్తనుండె
చండి, అయిన గాని
జాగరూకు డగుట
సముచితమ్ము కాద?...నీదు ..

కొంత లోకభ యము
కూడ నుండవలద ?
అటులు కానినాడు
అప్రతిష్ఠపాలు!...నీదు...

దేవదాసివంక
తేరిచూచుచున్న
అనుమానింతు రన్న
ఆశ్చర్యమ్ము లేదు...నీదు...

దేవీ దాసు

రామి యాననము
రమణీయం బే,
ఆభావముతో
అవలోకింపడు

ఆకర్షించెడి
ఆనన మయినన్
అనురాగముచే
ఆలోకింపడు.

ఆవదనములో
అతిమానుష మగు
కాంతి యేదియో
కానంబడు నట.

తన్మయు డై యా
దాసిముఖమ్మును
అద్భుతదృక్కుల
నాలోకించును!

సకుల దాసు

నీ కనిపించద
నిజముగ నియ్యది
అస్పష్టం బగు
యావన రేఖగ?...నీ కని...

రజకయువతిపై
రక్తి జనించెన
అవిదితముగనే
అంతరంగమున!...నీ కని...

ఇంక వివాహం
బెటులో చండికి

చేయుట శుభ మగు
శీఘ్రముగనే...నీ కని...

దేవీ దాసు

బహువిధముల నే
పరిశీలించితి,
కాదు యావన వి-
కారచేష్టితము ...బహు...

అనురాగము కా
దంతర్గతము,
కాయవాంఛయును
కాదు నిజముగ ...బహు...

తద్వీక్షణమున
ద్రవీభూత మై
ఆతనిహృదయం
బలిమధురం బై —

అప్రయత్నముగ
అంకురించినది
కమనీయం జౌ
కవితాబీజము!...బహు...

నకుల దాసు

ఇది నూతనోదంత !
మెంతకాలం బాదు
చండి కుదయించి యీ
సహజకవితాశక్తి ?

ఆదికవీశ్వరుం
డైన వాల్మీకికులకు

౧౯౩౩

శోకమ్ము వహించె
శ్లోకరూపము తొలుత.

దేవదాసీముఖ ది -
దృక్ష చండీదాసు
కవిని జేసెనె! ఏమి
కర్తమ్ము విప్రనకు !

అనుదినమ్మును తాను
ఆరాధనలు చేయు
ఆవాశులాదేవి -
యానన ప్రభలచే
అతనిహృదయమ్ములో
అంధకారము తొలగి
ఆవిర్భవించు గా
కకలంక మౌకవిత !

దేవీ దాసు

జగదంబికా ముఖ
చ్చవియె తోచును రామి
వదన బింబమునందు
వాస్తవమ్ముగ నాకు
అన్నాను మనచండి
ఆవేశమున మొన్న -

నకుల దాసు

శాంతం పాపమ్ !
చాలును చాలును !
వినజాలను నే
విపరీతోక్తులు !

సకలచరాచర
జగజ్జననిశిని

చాకలిదానికి
సామ్యమే! శివ శివ !

సరళ హృదయు డా
చండికే వలనా
మతి చెడిపోయిన
మాట నిశ్చయము!

చెప్పి చూడు నీ
స్నిగ్ధుని కావున
విపరీతోక్తులు
విడిచిపెట్టు మని!

దేవీ దాసు

గతమాసమే చండి
కనన మారంభించె:
కాని శ్రీవాళులా
కారుణ్యపాత్రమై
అచిరకాలములోనే
అఖిల దేశములందు
భక్తుండు కవి యన్న
ప్రఖ్యాతి గణించు.

సామాన్యముగ లోక
సంగ్రహార్థము మీర
లనుసరించెడి ధర్మ
మత డనుష్ఠింపండు.

సహజయానమ్ములో
సాధకుం డాతండు:
అత్యంతయోగ్యుడే
ఆదృష్టితో జూడ.

నకుల దాసు

సాధన కై నను
శాస్త్రము వలదా ?
నిజభావంబే
నియమం బగునా ?

దేవీ దాసు

గుప్తసాధనతంత్ర
కోశ ప్రకారము
సవకన్యకలు:

పిప్ర,

నట, శూద్ర, గోపాల,
కాపాలి కాంబవృ
గణికా రజక మాలి
కా కార పుత్రికల్
కమనీయ విగ్రహాలు.

సాశీల్య తామ్రణ్య
సంపన్నలు విశేష
వైదగ్ధ్య యుక్తలై
వరలు కన్యకలనే
అకలంక బుద్ధితో
ఆరాధనము చేయు
నాతండు సిద్ధు డా
ననుట నిస్సంశయము.

నకుల దాసు

శాస్త్రోక్తం బని
సమ్మతించినను
సహజయాన మెటు
సరళమార్గ మగు?

ప్రతిభ

ఆ విధానమున
ఆరాధనయే
అనిపించును నా
కసహజ మనియే.

బహుశీఘ్రముగా
భ్రష్టం డగుటకు
అను వగుయానం
బని యొక్కటియే !

దేవీ దాసు

చండి పదముల నొక్క
సారి పఠియించుచో
దెలిసికొందువు వాని
దివ్యప్రభావమ్ము !

నకుల దాసు

విధ్యుక్తధర్మముల్
విడువ రా దని చెప్పు.
వీని రచనలు తెచ్చి
వినిపింపు మొకమారు.

(నిష్క్రమించును. నేరొక మార్గమున చండీదాస
పరధ్యానముగా ప్రవేశించును.)

దేవీ దాసు

శూన్య దృక్కులతోడ
చూచుచున్నా వేల !
పలుకకున్నా వేమి
భావించుచున్నావు ?

చండీ దాసు

రామమణీ, రామమణీ !
రామమణీ, బ్రహ్మమయీ !

ద్వితీయ రంగము

(నూర్యాస్తమయ సమయము. వాసులాదేవీ మందిరమువెనుక పుష్కరిణిలో మోముమీద గూరుచుండి రామమణి చిత్రతాయత్త ను గుఱచును. శాంతముగా వెనుకనుండి ప్రవేశించి—)

తారణి

ఏమే చెలియా,
ఏకాంతముగా
నుపవేశించితి
పుడకముపల్లను !
వెదకి వెదకి నిను,
వేసని చివరకు
చూడగలిగితిని
సోపానముపై !
పలుకవు చెలియా,
సంధ్యాముగ
సలిలము గాంతువు!
స్వస్థత యేనా?
నీ వడసముపై
నే డది యేమో
కనబడు చెలియా,
కమనీయద్యుతి !
లలితభావముల
లక్ష్మ్యభూతముగ
కళ లూరును ముఖ
కమలము సఖయా !
అతిమధుర మృగు
నది తలపోయుచు

చున్నదావలె
నొప్పెదు సఖయా !
వృత్తాంతమును
వివరించెడు నెడ
ఈ నీచెలియకు
ఎంతయు ముడ మగు.
సంధ్యారాగ
చ్చవి నిమగ్న నము
పసిడిబొమ్మవలె
భాసిలె దోస్తీ !
మనవంశమునకు
మంగళదేవత
చందమునకా స్త్రీయ
సఖి, యోచెడవే !

రామ మణి

(పైకి మించి లేచి)

ఆహా! యెంత మంచి
దమ్మ వాసులాంబ
నేవలోన నేను
చేరి నట్టి ఘటిక !
ఆహా యెంత...

నాటనుండి యేదో
నాలో తీయ నైన
కొత్తదనము నాకే
గోచరించు చెలియా !
ఆహా...

నాకు గానబడును
నందనమ్మువోలె
ఆక్షణమ్మునుండి
అగ్రహారసీమ!
ఆహా...

(రామమణి నాట్యము చేయును. మందహాసముతో
అమె బుజము తట్టుచు—)

తారణి

అవును సఖీ, అవును సఖీ,
అగ్రహారసీమ సఖీ,
కానబడుచునుంట కటులు
కారణమ్ము కలదు సఖీ!

నాన్నూరు గ్రామములో
నందనమ్మువోలె నీకు
అగపడులే కేవలమ్ము
అగ్రహారసీమ సఖీ!

(నాట్యము)

రామ మణి

వెలసియుండు కతన
విశ్వజనని చెలియా,
అగ్రహారభూమి
అగును చందనంబె!

(నాట్యము)

తారణి

తెలియు లేవె నాకు
దేవీమందిరంబు
వెలయుచుంటె కాక
వేరే యున్నదిలే!

(నాట్యము)

రామ మణి

అగ్రహారమందు
అవనీ దేవు లుందు:
రగ్రవర్ణ మన్న
ఆదరమ్ము నాకు!

(నాట్యము)

తారణి

అందు నొకరి యెడల
అధికభక్తిలేదా!
భక్తికన్న తరణో
పాయ మేమి చెలియా!

అమృతామీద
అధికభక్తి నీకు;
అర్చకునిమీద
అంతకన్న భక్తి!

(ఉభయులు చేతులు పట్టుకొని నాట్యము)

రామ మణి

అనబోకే అనబోకే!
అవనిసురుల చెవిని బడిన
ఆసరణములోని కయిన
అడుగు పెట్టనీయరు గదె!
అన.....

ప్రేమయేని భక్తియేని
పెరవారికి దెలియనీక
మనసులోనె నిలుపుకొనుట
మంగళమ్ము ప్రాణసఖీ!
అన.....

కొలదినాళ్ళ క్రిందనె కద
కోలాహల ముప్పతిలై!
భూసురోత్తములకు కినుక
పుట్టింపగ రాదు సఖ!
అన.....

(నాట్యము)

తారణి

వాలి: దే ఓసి, నీదు
సలపుజూపు ప్రియసఖ!
ఉత్తమం బైనచోట
ఉన్నతం బైనచోట
వాలినదే.....

వెనక జస్సలో దళము
వేసి పుట్టినావు గదె!
కానిచో నీకు విప్ర
కామి యెట్లు దొరకునే!
వాలినదే... (నాట్యము)

రామమణి

కామి అనకె తారణి!
గాయకుండు సామాన్య
సరణిరక్తివా డటే!
సహజయాన పంథిటే!
కామి...

(నాట్యము)

తారణి

చదువుకొన్న దాననా!
సహజయాన మెట్టిదో
ఎట్టిసాధకుండో నా
కెట్లు తెలియునే చలీ!

అయిస నడుగవలతు నొక్క,
టతడు నీబుజముమీద
చేయి వేసినా డేమొ
చెప్పగలవె ప్రియసఖ!
(నాట్యము)

రామ మణి

కలుగ నేల నీకు
కారణమ్ము లేక
ఈ కుశంక చెలియా?
ఏర్పరింపగలవె?

తారణి

కవిగాయకునకు
కలదా నీమీద
నిండురక్తి చెలియా!
నిజము నరసినావా?

రామ మణి

తెలియ కేమి, ధరణి
దేవునిసమున
దీనురాలిమీద
దివ్య మైన ప్రేమ!
(నాట్యము)

తారణి

నమ్మకమ్ము లేదే
నాకు రామమణి,
బ్రాంతి యేదో నిన్ను
పట్టి విడువ దాయె!
ప్రేమ మున్న ముద్దు
పెట్టుకొనడ నిన్ను?

గ్రుచ్చి కాగిలిచు
కొనడ నెరిచాన !
(రామమణి కన్నీరు విడుచును)

పెట్టుకొనక నిన్ను
పెండ్లియాడు నేమొ
తెలివితోడ మెలగ
నేల్చి వేసికొననె !

రామ మణి

(నూతన వివాహముతో)

నామీద నున్న
నాధుఁడు తే వనియె
తెలవోయుచున్నానె
తారణ, తారణ !

కాదు లోకీక మైన
కామ ప్రదీప్తార్చి
అతిమానుషం బైన
అచరాగదీప మది !

తారణ

అచరాగ లక్షణాః
లాలింగసమ్ములున్
చుండసమ్ములు తల్ప
సుఖసమాజమ్ములున్.
మాకు దెలిసిన వివియె !
మనసులో ననురక్తి
గుఱమ్ముగా నుంచు
కొన్న లాభం బేమి?
వాఙ్మనః క్రియలలో
వలపు మలపులు దెలియ

పంచేంద్రియ గణము
ప్రమద భరితం బగును.

రామ మణి

ఈ ప్రేమములో
నేమా త్రమ్మును
స్వారస్యంబే
సఖియా, తోచుచు.

తారణ

దేహేంద్రియ సం
తృప్తి నొసంగిన
చిది నె కాదా
ప్రేమ సఖల మగు !

ఈ మన తరువులు
హేయము లనియెడి
వేదాంతము నే
విసజాలను చెలి !

(నాట్యము)

రామ మణి

పరిణత ప్రేమనీ
భావముల్ నెచ్చెలీ,
భర్తతో సంతృప్తి
చిడయవలయును గదా.

అవివాహితకు నాకు
అట్టిసౌఖ్యము మీద
భావమ్ము లేదు: నా
పథము ప్రత్యేకమ్ము.

తారణి

నాకు గలుగుచుండు
సహమ సదుమ జాలి
నిన్ను దలచుకొన్న
నిక్కువముగ చెలియ !

పోడశాబ్దముల
సుందరాంగి దేవ
దాసి వృత్తిలోన
తగులు వడిన దకట !

పెండ్లి యాడీ చెలియ,
బిడ్డలను గాంచి
నీవు సంతసించ
నేను చూడ వలెతు !

(నాట్యము)

రామ మణి

బిడ్డ లేటికి నాకు చెలియ,
మొదట

పెండ్లి యేటికి నాకు సఖయ,
శ్రీ వాసులాదేవి జననీ
సతత

సేవలోనె సుఖము చెలియ !
(నాట్యము)

తారణి

అర్చకస్వామిపై నీకు
కలుగు

అనురాగ మే మగును సఖయ !
అడుగవే ఒకసారి నిన్ను

పెండ్లి

ఆడు మని ఆయనను చెలియ !

రామ మణి

అడుగజాల సట్టిమాట !
ఆమహాత్ము దర్శనము
అహరహమ్ము కలుగునేని
అంతే చాలు నాకు సఖ !

అగ్రవర్ణ జాతు డైన
ఆమహానుభావు డేడ !
రజకకులోద్భూత యైన
రామమణీదాసి యేడ !

తారణి

(ఆమె బుజము తాకి)

విస్తరింప డన్నమాట
విస్త్రము చండ్రిదాసు !
అట్టివాడు నీకు నాథు
డగుట యెట్లు ప్రాణసఖ !

దీప ముండగానె యిల్లు
తెలివితోడ చక్కబెట్టు
కొనుట మేలు, లోలోపల
కుమిలిపోవ నేల సఖ !

రామ మణి

సాప, మాయనకు
బ్రాహ్మణు డనియెడు
అతిశయమే లే
దంతరంగమున.

పత్నిగనో డవ
పత్నిగనో నను

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

జూడడు చెలియా,
శుద్ధమానుడు!

ఆనయనమ్ముల
నమ్మతము కురియును
నన్ను గాంచునెడ,
నమ్మవె చెలియా!

(నాట్యము)

తారణి

ఇట్టిప్రేమ శాశ్వత మని
యెంచరాదు ముద్దరాల!
బ్రాహ్మణు డెన్నటికైనను
పరిత్యాగశీలి చేలి!

కాముదీరనమ్ము గ్రోలి
కాలయాపనమ్ము చేయు
కవిజనోక్త యాచకోరి
కా విధమ్ము నీది చేలి!

(నాట్యము)

రామ మణి

స్వామివదన చంద్రికా
జాలపానమత్త మై
నానయనచకోరికల్
నాట్య మాడు నెచ్చెలీ!

అర్చకస్వామికరుణ
అమృతాంశుకరుణ యుండ
అన్య మేది వాంఛనీయ
మనిలోన నాకు సఖి!

(నాట్యము)

(వేణుపుంజము శనుకనుండి మందగమనముతో దేవీ
దాసు శ్రవేకించును. ని. లిరువురు ఆతనికి నమ
స్కరింతురు.)

తారణి

(ముందరికి పోయి)

ఇటు దయచేసితి
రేటికి స్వామీ!
మీగమనములో
మిక్కిలి మాంద్యము!

ముఖమో చింతా
ముద్రిత మైనది!
అప్రియ మిపు డే
దైనను గలదా?

దేవీ దాసు

ఊహించినది నీవు
యొక్కమే తారణి!
అమృతాంశుకరుణ
అపస్మతము రామిపై!

(ఆమెశైవు చూచును)

తారణి

(దీనముగా)

అది యేమి! సేవలో
అపచార మేమైన
చేసెనా మారామి?
చెప్పవలయును స్వామి!

దేవీ దాసు

రామికంఠము చాల
రమణీయ మెనదే:

నృత్యనాట్యములలో
నిపుణురాలే రామి.

నేవలో లోపస్థు
చేయలే దేనాడు.

కాని శ్రీవాసులా
కరుణమాత్రము తొలగె !

తారణి

(విచారముతో)

అత్యాహితమే
మయినను పొసగెనె
అస్థువారి కృప
అపస్మత మగుటన్?

దేవీ దాసు

అట్టి దేమియు లేదు :
అయిన నీ నెచ్చెలికి
శ్రీవాసులా నేవ
శీఘ్రముగా తొలగు.

(రామసునితో)

ధర్మకర్తలు నీకు
తమ నిర్ణయము దెలుప
ఆజ్ఞ యిచ్చిరి నాకు
ఆగ్రహోదగ్రులై -

తారణి

ధర్మకర్తలకు
దయ మృగ్యంబా!
అన్యాయం బీ
యానతి స్వామీ!

రామ మణి

(భైరవము తెచ్చుకొని)

ధర్మకర్తలకు
దయ లే దనకే!
దురదృష్టమును
దూరిన లాభమె !

తారణి

నిష్ఠుర మగునీ
నిర్ణయమునకున్
కారణ మేమో
కనుగొన చచ్చునె ?

రామ మణి

కారణ మేటికె
గడచిన దానికి?
ధర్మకర్తలకు
తల యొగ్గగ వలె.

దేవీ దాసు

ధర్మకర్తలు సంఘ
ధర్మాలు పాటించు;
రవనీసురుం డైన
అర్చకస్వామికిన్ -

దేవదాసికి నున్న
దివ్యానురాగంబు
కామసామాన్యము
గా గ్రహించినవారు.

దేవదాసి నతండు
దేవ్యాలయములో

కాంచకుండగ జేయ

కర్తవ్య మనుకొనిరి.

తారణి

విపరీతము! దేవళమున
వీరి వియోగము వలన
లగునె ధర్మసంస్థాపన!
మన్వాయం బన్వాయము!

దేవదాసి వృత్తి వారు
తీసివేసినారు, కాని
అర్చకస్వామి నింక
నావలకుం బంపలేదు.

దేవీ దాసు

కొంతసుగుణమె! కాని
కుదురుగా నెన్నాళ్ళు
అమ్మవారికి చండి
అర్చకుడుగా నుండు!

తారణి

దాసిమీద మీచండి
దాసస్వామికి సైతము
దయ తప్పగ లేదు గదా
ధర్మ కర్త నిర్ణయమున?

రామ మణి

నేటినుండి నాకు

నీదు సేవ తొలగె,

కాని వాసులాంబ,

కరుణ మాన కమ్మ!

(దేవళమువైపుచూచి నిశ్శబ్దముగా నోదనము చేసి
తారణి బుజముపై తల వాల్చును. ఆమె చేసిన
సయిందును, ఇరువురను బయలుదేరి కొన్నియడు
గులు వేయుదురు. ఇంతలో వేణుపుంజము శెనుక
నుండి నెమ్మదిగా అడుగులు వేయుచు అకసము
వంక జూచుదు)

చండీ దాసు

రామమణీ రామమణీ,

రామమణీ బ్రహ్మమయీ!

తీరినదా నేటినుండి

దేవదాసివృత్తి నీకు!

నీవు దండ లేకుండగ

నేను సేవ చేయగలనె!

వాసులాంబ కేది మనస్సె

వాత్సల్యము రామమణీ,

రామమణీ, రామమణీ,

రామమణీ, బ్రహ్మమయీ!

తృ తీ య ర ం గ ము

(దేవాలయ ప్రాచారమునకు ముందు ద్వారము దగ్గర, రమ్యామి మధ్యాహ్న సమయము)

దేవీ దాసు

పాశకృత్యముల
పరిసమాప్తిలో
అవశిష్టము లే
మయినను గలవా ?

విశ్వంభరుడు

ఆయత్తంబే
అంతయు: బ్రాహ్మణు
లింకను చాలే
దేమి కతంబో ?

దేవీ దాసు

చాలదో పిలువీ
సప్రాప్తానులకు
ఎంతటి యాగ్రహ
మీ సజ్జనులకు !

(చండిదాసు పిలుపు తెరచుకొని యీవలకు వచ్చుట చూచి)

ఎచటికి బోయెద
నే మిది చండి,
ఇంకను దైన్యం
బేటికి చెపుమా !

చండి దాసు

ఇంటివరుసను బోయి
ఎల్లవారల అన్న

పేరు పేరున నన్ను
పిలిచి రమ్మన్నాడు.

దేవీ దాసు

సకులదాస, అ-
న్యాయము చండిని
పేరు పేరునను
పిలువం బంపుట!

విశ్వంభరుడు

సత్స్వరమ్ముగను
చండిదాసా,
పొమ్ము పిలుపునకు:
ప్రొద్దెక్కినదే.

(చండిదాసు నిష్క్రమణము)

అన్యాయంబౌ
అతనినె పంపుట?
సకులదాసునకు
నయ మవిదితమా?

అంతరంగమున
అహంకార లవ
మపస్పృత మగు నీ
యాహ్వానముతో.

చండి దాసే
చని బ్రాహ్మణులను
స్వయముగ బిలిచిన
శాంతి పొందుదురు.

సంతర్పణకై
నమ్మించినపు
డహంకారమున
కవసర మేలా?

దేవీ దాసు

అన్నపోరు పడబాలక
అంగీకారము చూపెను,
ప్రాయశ్చిత్తార్థముగ
భావింపడు దీని నతడు.

విశ్వంభరుడు

ఏది కలదో మాననమున
నెవరు చూడగలరు? కాని
బాహ్యవర్తనమునకే
ప్రాధాన్యము దేవీదాస !

దేవీ దాసు

ప్రాధాన్యమును సక
ల్పమునకే యొసగవలయు
కార్యమునకు కా దనియెడి
ఘనసూత్రము నెరుగవలయు-

విశ్వంభరుడు

(పైకి చూచి)

మన యదృష్టవశము చేత
చుండముగా నున్నవాడు
నేడు దివాకర దేవుడు
నిజచండిమ చూపకుండ.

దేవీ దాసు

సంతర్పణకై యున్నవి
శాలలు ముఖమంటపము

గళక

లయినను సుఖభోజన మగు
నాతీపము మందగింప.

(ఇంతలో కొందరు బ్రాహ్మణులు చెంబులతో
ప్రవేశించి, తలుపుతీయగా లోనికి బోవుచురు. వీధి
పంట బోవుచున్న తారణి వారిని గాంచి కొంచె
మాగి, ద్వారముపైపు నడుచును.)

తారణి

ఏ మిది స్వామీ,
ఎరుగం జెప్పుడు,
ఉత్సవ మేదే
నున్నద యియ్యెడ?

దేవీ దాసు

బ్రాహ్మణసంత
ర్పణ జరుగును లే,
అంగణభూమిని
అర్ధఘటికలో.

విశ్వంభరుడు

పో దూరముగా !
భూసురు లదిగో
అరుగుదెంచినా
రంతికిమునకే.

(తారణి కొంతదూరము తొలగును. బ్రాహ్మణులు
వచ్చి లోని కేగుదురు)

తారణి

(కొంత యీవలకు వచ్చి)

వినగోరెద నీ
విశేష మేమో
తెలియం జెప్పుడు
దేవీ దాసా !

విశ్వంభరుడు

పో నీ కేటికే ?

భూసుర కార్యము:

చాకలిదాసికి

స్థానము లే దిట.

(తారణి బయలుదేరును)

రజకకులోద్భవ

రామిమూలమున

సంఘటిల్లె నీ

స్థానము భూసురులకు !

తారణి

(జనుకకు వచ్చి)

సంతర్పణ మన

సంతసమే కద

బ్రాహ్మణులకు : మరి

బాధ యెందులకు?

విశ్వంభరుడు

బాధ యెందులకు ?

భ్రష్టాని జేసెను

చండ్రి దాసుని

చాకలి రామి!

బ్రాహ్మణు లెల్లరు

ప్రాయశ్చిత్తము

విధించినా రా

వెర్రి వటువునకు.

సంతర్పణ మీ

సందర్భమున నె.

వేడు క్షమాపణ

విప్రుల నాతడు.

రజకకులోద్భవ

రామిమీద సక

పదము చెప్ప నని

ప్రతిజ్ఞ చేయును.

స్థరింప డిక నా

చాకలిదానిని

స్వప్నమునందును

చండ్రిదాసుడు!

బ్రాహ్మణవటువును

పట్టిన పీడయు

మలగిపోవు నీ

మధ్యాహ్నముతో!

తారణి

దూషణ పడుటకు

దొరకెను రామియే!

మనబంగారము

మాత్రము మంచిది!

విశ్వంభరుడు

తెగువరి యెవ రిం

దేవదాసా?

దేవీ దాసు

తారణి, రామికి

దగ్గరబంధువు.

తారణి

ప్రథమవారమున

ప్రణయం బెవరిది ?

చండిదాసుద ?
చాకలి రామిద ?

చెల్లును విప్రులు
చేసెడి దంతయు,
నిమ్మజాతులకు
నిండలు తప్పవు !

తెలియక అడిగెన
దేవీదాసా !
స్వామికి చిత్తము
చలించిపోయెన ?

దేవీ దాసు

నలుగురును వేధింప
నకులదా నేతెంచి
బోధింప బోధింప
పోరుపడ లే కితడు
తలయూపినాడు సం
తర్పణము కావినం.
సమృత్తింపడ, బహి
ష్కారము నిశ్చయము.

(మరికొందరు ప్రాప్తజ్ఞులు వత్తురు. శారణి
త్వరితముగా నిష్క్రమించును.)

నకుల దాసు

(బయటికి వచ్చి)

పంక్తిపావను లై న
బ్రహ్మగుల్ రా లేదు,
చండి పిలు పందమిని
జాగు చేసెద రేమొ.

దేవీ దాసు

పిలువవలె నెల్లరను
వేరు వేరున చండి.
తువకు దయచేయుదురు
దొడ్డవారలు వారు!

నకుల దాసు

ఏతెంతురేని వా
గెదురుగా జని మీరు
తోడి తెం దాదరము
తోడ సంగణమునకు.

(లోనికి బోవును)

విశ్వంభరుడు

అదియందు రామిమీద
అనురాగము మనచండికి
ఏవిధాన జనియించెనో
ఎరుగుదువా దేవీదాస?

దేవీ దాసు

విపణివీధియందు పండ్లు
విక్రయించు చున్నతీరుణి
కడకు బోయి చండిదాసు
కావలయును ఫలము లనియె.

అంతలోన నెవ్వండో
అరుగుదేర నితనిమాట
మరచిపోయి, వానితోడ
మాటలాడజొచ్చె నాపె.

కొన్నిపండ్లు వాడు వెంట
గొని చనగా, మనవానికి

ఫలము లొసగె నందుకొనుచు
పణ మొక్కటి యా నుగాత్రి.

“ నిలువబెట్టినావు నన్ను
నీ వాతనితోడ మాట
లాడుచు నాపణమునకు త
దర్థభాగ మిచ్చినావు! ”
అని చండీదాసు డడుగ
ఆపె మందహాసముతో
“అతనిమీద నాకు చాల
అనురాగం” బన్నదంట.

విశ్వంభరుడు

ఆశ్చర్యము లే,
చనదా మరి యా
పడతికి వేసిన
శ్రేష్ఠకు బదులుగ?

దేవీ దాసు

అనురాగం బనెడి శబ్ద
మాలకించి సంతచండి
కంతరంగ పరివర్తన
మయిన దంట విశ్వంభర!

విశ్వంభరుడు

ఈమాత్రమునకు
నేమాత్రము నే
చలనం బొందను
సామజంబునలె.

దేవీ దాసు

ఆ క్షణమునుండి
అనురాగముగూర్చి

చండీదాసు చింత
సలుప సాగినాడు.

దేవదాసి కొలది
దినములకు నతని
కర్తవ్యముచేత
కంట బడిన దన్న!

విశ్వంభరుడు

అర్చకుండు చండి
ఆలయమున నూత్న
దేవదాసి యైన
దీని గాంచి యుండు.

దేవీ దాసు

అవును: బ్రహ్మచారి
ఆలయమున దేవ
దాసి గాంచు కతన
తస్యైత్య మొందె.

విశ్వంభరుడు

ఋష్యశృంగు చందంబున
నితడు దాని యురోజములు
పట్టి యేమి పండ్లివి యని
శ్రేష్ఠ వేయ లేదు గదా!

దేవీ దాసు

చాలు నీదుపరీహాస
సరణి! రామమణి నతండు
భావించును దేవతగా
భక్తితో నిరంతరము.

చదువుకొన్నవా డగుటను
సరళహృదయు డగుటవలన

సాధనావిశేషమందు

సహజయానపంథీ యయ్యె.

(ఇంతలో బ్రాహ్మణులు రాగా, వారి నాడరముతో లోనికి సంపురుగు. వేరొకదిక్కునుండి తారణి, రామమణి ప్రవేశింతురు.)

తారణి

ఓసి వెర్చిదాన!

ఒప్పుకోవె యిప్పుడు

కనులతోడ నైన

గాంచినట్టి దాని!

విప్రు డెప్పుడు గూడ

విస్తరింప లేడు

అగ్రవర్ణజాతు

డనెడుమాట చెలియ!

ప్రేమ మేవిధాన

పెరుగు దోహదమ్ము

లేనియెడల, లోలో

లీన మగును గాని.

ఒక్కసారి యైన

ఒడలిమీద చేయి

పడని యట్టిప్రేమ

బద్ధ మెట్టు లగును!

రామ మణి

(కన్నీరు విడిచి)

స్వామి ముఖము చివర

సారి కన్నులార

తనిని దీర జూచి

తనువు విడుచు దాన!

విశ్వంభరుడు

(వాని మాటలు విని)

ఏమి పనే రామ మణీ!

ఎవరు నిన్ను పిలిచినారు?

ఇచట నీకు హవిర్యాగ

మిచ్చువారు లేరు సుమా!

పొమ్ము పొమ్ము శీఘ్రముగా!

భూసురోత్తములు వత్తు!

రేమి కదల కున్నదాన

విచటనుండి రామమణి!

(ఇంతలో బ్రాహ్మణులు వత్తును)

దేవీ దాసు

వేచియున్నవారు లోన

విప్రు లెల్ల తమగాకకు

సర్వ మాయత్త మాయె

సంతర్పణ కార్యులార!

(ఇంతలో చండీగాను వచ్చును. ఆతనిని చూచి ఎలుగెత్తి)

తారణి

కడసారి మిమ్ము

గాంచి రామమణి

చచ్చి పోవు సంబ

చండీదాన స్వామి!

(తల యెత్తి ఆతడు ముందుకు వచ్చును)

విశ్వంభరుడు

తిరుగ బెట్టినా

దేవీదాసా,

పాగల్ చండీకి

ప్రణయవ్యాధి!

(బ్రాహ్మణుల కలకలము)

నకుల దాసు

(లోనుండి వచ్చి)

ఏటికి వచ్చితి

రిచటికి మీరలు?

పొమ్ము రామమణి!

పొమ్ము తారణి!

తారణి

వెడలిపోక మేము

విప్ర సంఘమునకు

పార్శ్వదేశమందు

పాదుకొనము స్వామి!

(బ్రాహ్మణుల కలకలము. ఎలుగెత్తి)

కడసారి మిమ్ము

గాంచి రామమణి

చచ్చి పోవు నంట

చండి దాస స్వామి!

(చండిదాసు తటాలన రామమణి కడకు బోవును)

నకుల దాసు

(అక్షేగముతో)

పట్టు కొనుడు పట్టు కొనుడు

పాగల్ చండిదాసును!

ఇచటి కేల దాపురించె

ఈ రజకపితాచము, శివ!

విశ్వంభరుడు

(ముందుకు నడిచి)

చండి మైల పడినవాడు

చాకెత దేహమును తాకి

దిమ్మరించు జలకలశము

దేవదాస, వానిమీద!

బ్రాహ్మణ బృందము

(మ్రువాగీత)

శివ శివ విప్రుడు

చెడిపోయిన వా!

డేటికి నలిలం?

బెట్టు శుద్ధు డగు?

హర మహాదేవ!

అగ్రవర్ణజాడు

చాకెతపదములు

స్పర్శ చేయునే!

కలిప్రభుత్వమే

కాకుండిన యెడ

ఇట్టియకార్యం

బెట్టు సంఘటిలు?

చండి దాసు

(రామమణి పాదములకడ మోకరిల్లి దీనదృష్టితో)

వినదగవే నా

విజ్ఞాపనమును

రజక శిరోమణి

రామమణి!

చల్లని దగునీ

చరణద్వయమును

శరణు చొచ్చితిని

రామమణి!

నీ హృదయంగమ

నిర్మలహృదము

ప్రతిభ

నిరుపమమ్ము గదె
రామమణి!

కల్లోలం బగు
గదె నా చిత్తము
కననియెడల నిను
రామమణి!

ప్రాణాల్ కుదుటను
బడు నీదర్శన
భాగ్యం బొదవిన
రామమణి!

నిర్మలినం బగు
నీ యనురాగము
నికషితహేమము
రామమణి!

కామగంధమే
కానరాదు నీ
గాఢరక్తిలో
రామమణి!

రజకకన్యకవు
రమ్యాకారవు
రమణివి నా కో
రామమణి!

తల్లివి నీవే
తండ్రివి నీవే
దైవము నీవే
రామమణి!

నీవే మత్రము
నీవే తంత్రము

నీవే స్వర్గము
రామమణి!

బ్రాహ్మణ బృందము
(ప్రవాగీతము)

విసలేము విసలేము
వీనివాక్కులు శివా!
రం డోయి రం డోయి
రండు బ్రాహ్మణులార!
చాలు జాలును విస్త
సంతర్పణము హారా!
ఆలసింపకు డోయి
అలము సాపము మనల!

నకుల దాసు
(చేతులు జోకించి)

క్షమియింపవలె మహా
జనులార, మమ్ములను!
ఉద్ధరింపును పెద్ద
లున్న శుడగువీని!

చండీదాసు
(రామమణికో)

నిన్ను భజించిన
నిఖిలోపాసన
నెరవినయల్లే
రామమణి!

తావకముఖశశి
దర్శనసుఖమున
ధన్యుడ సగుడును
రామమణి!

నీ తారుణ్యము
నీ మాధుర్యము
నిరుపమానములు
రామమణీ!

దేవదాసివో !
దివ్యాంగనవో !
దేవి వాసవివో
రామమణీ!

వాస్తవముగా
వరప్రదాయిని
వాగ్దేవతవే
రామమణీ!

నీవు నిక్కముగ
నిగమత్రయజన
నివి గాయత్రివి
రామమణీ!

చాకెత వయ్యను
సకలచరాచరి
జగజ్జననివే
రామమణీ!

బ్రహ్మణ బృందము

(చెంబులలో నీగు పారబోసి)

అల మలమ్ ! వినజాల
మంచికా దూషణము !

నాన్నూరు బ్రాహ్మణులు
నగుబాట్ల పా లయిరి !

దుష్టాంగమును మనము
త్రుంచివేయుట మేలు !

విప్రసంఘమునుండి
వెలివేసినా మితని !

నకుల దాసు

(కన్నీళ్ళతో)

ఏమి చేయుదు శివా !

ఈ వాసరమునుండి

తోడబుట్టినవాడు

దూర మై పోవునే !

బ్రాహ్మణ బృందము

(ధ్రువానీ)

చాకలిదానా !

జయము గాంచితివి !

కడుపు నిండెగా !

కదలుము శీఘ్రమ !

బ్రాహ్మణ యువకులు !

భద్రము భద్రము

స్త్రీమాయలలో

చిక్కుదు రేమో !

దేవీ దాసు

(విప్పాని శత్రువులతో లెక్కరహితముగా జూచుచు)

చాకెత యేదీ !

జగదంబికయే !

సరిగా జూడుదు !

నజ్జనులారా !

బ్రాహ్మణ బృందము
(ధ్రువాగీతి)

వీనిని నయితము
వెలివేసితి ! మిక
పదుడు పదుం డో
బ్రాహ్మణులారా !

అన్య బ్రాహ్మణ బృందము
(సౌవ్యగీతి)

చాకెత కాదే !
చతుర్భుజంబుల
జనని వాసులా
చ్చాయ గనంబడు !

బ్రాహ్మణ బృందము

కించి త్తయినను
కి మ్మన జేలా !
చండీ దాసుకు
స్మయమో భక్తియో !
మనవారల కిట
మతులు పోయినవి !

పదుడు పదుండో
బ్రాహ్మణులారా !
ఏకమత్యమే
హరించి పోయిన
దవసీసురులం
దక్క టక్కటా !

భ్రష్టత్వమునకే
స్రాబల్యం బిక !
పదుడు పదుండో
బ్రాహ్మణులారా !

(బయలు దేరుచు)

చండీదాసు

(అగ్నివిమిలిత శేషుడై)

రామమణీ, రామమణీ,
రామమణీ, బ్రహ్మమయీ !
రామమణీ, బ్రహ్మమయీ !
రామమణీ, రామమణీ !

అనుబంధము

(సాధన)

సహజమార్గ మెల్లవాగు
సంబరమున నుగ్గడింతు,
కాని కోటిలో నొకండు
గ్రహించును సహజసరణి.

నాయికాసాధనలో
సరుడు స్వీయశరీరము
శుష్కకాష్ఠత్యముగా
జూచుకోవలయు సుము.

బ్రహ్మాండవ్యాపి యైన
ప్రణయతత్త్వ మెరిగినట్టి
సాధకుండు మాత్ర మగును
సహజయానపారగుండు

అథమగుణనియెడ నెట్లో
అనురాగము కలుగుయువతి
బ్రదుకు ముల్లు గుచ్చుకొన్న
ప్రసవమట్టు లగును గదా !

భ్రమను నీచనాయికా
ప్రణయనక్తు డయినవాడు
బాధ చెందుగద పిశాచ
పరీవృతుం డైనయట్లు.

దంతములకు రసన కుండు
దాంపత్యమె యట్టివారి
కలయిక : తరుణమ్ము నందు
కాటుపడుచు నుండు గాదె !

తరుణియొ ప్రేమకు
తస్య యురాలై
శీలము విశువక
స్థిరముగ నుండును.

కసబమ నిర్ల
క్ష్యముగా జగతికి
ప్రణయము మనసున
పదిలము చేయుచు.

అనురాగముచే
నాయమ హృదయము
కామరహితమై
కడు నిర్లల మగు.

చూచుచు సమముగ
సుఖదుఃఖములు
పరిపూర్ణ త్వము
పడయును క్రమముగ.

పరజన నిందకు
పాల్పడ వలయును
సంకల్పమును
సడలగ నీయక.

నత్య మైన ప్రేమ కలుగు
సాధకుండు మిందూకమ్ము
నాగుబాము నోటియందు
నాట్యము చేయింపవలయు.

ప్ర • త

దారమ్మన నెవడు మేరు
ధరణీధర శృంగమ్మును
వ్రేలాడం దీయగలడా
విమలరక్తి యాతనిజే.

దంతావళమును లూతా
తంతువుతో నవలీలగ
బంధింపంగలుగు నతడు
ప్రణయసిద్ధు డగుట ధ్రువము.

న మా ప ము

సాహిత్య సృష్టి *

జాన్మలగడ్డ సత్య నారాయణ మూర్తి

సత్యం శివం సుందరమ్, శాంతం శివ మచ్యైతమ్' అనే పరమాశయాలను వ్యక్తీకరించేది సాహితీ. తత్వ శాస్త్ర దృష్ట్యా లక్ష్యమిదే. శాంతారణ్య సీమల్లోను నదీ తటాలందూ గంధీర సమూహంలో ఉండి మునీం ద్రులు కవీంద్రులైనారు. తూర్పు దిక్కున కంపు సొంపు లోచినప్పుడూ, నక్షత్ర రుచిరాకాశాన్ని తిలకించి నప్పుడూ, ప్రభాత కనక రశ్మిలో వనరమ నవ్య సౌందర్య రేఖాసందీప్త మైనపుడూ, కామదీ ప్నాత ఆయుస ధూడేవి కనులకు విందొనర్చేటప్పుడూ, అంబర చుంచి గిరిశిఖరంనుంచి వెన్నెల వాక అవిరతంగా జాలవాణి టప్పుడూ, అనంతని గననాలవంటి ఉత్తాల తరంగాలతో సాగరము అనంతగీతిక లాలపిస్తూ నింగిమిది నిందు చుంస్తుని చూచి మురుస్తూ మనో మోహన దృశ్యాన్ని ప్రదర్శించేటప్పుడూ, పల్లవిత మాకందా లెక్కి నిస్తబ్ధ నిశీధంలో అనంత విశ్వముమీద దృష్టి సారించి సమస్త భువనాలకూ మధుర సందేశం పంపిస్తూ మురిపిపోయి అనంత జీవకోటిని మురిపిస్తూ ప్రశాంత గీతికలు ఆలపిస్తూ తారకలతో అంతరంగిక మైత్రి చేస్తూ కోయిల కోమలి మధురభావ భిక్ష పెట్టేటప్పుడూ, సౌరభ వైభవాన్ని దశదిశలకు వెల్లడిస్తూ అందక లైలెన వనబాలలై ఆలకేబహుళ ప్రమానాల నగుమోములు హృదయాన్ని పులకరింపజేసేటప్పుడూ ఆ కవీంద్రులు అనిర్వచనీయమైన తన్మయత్వంపొంది అంతరంగాల్లో భావభువనాలను సృష్టించి గంధీర వాక్కులతో వాటికి రూపం కల్పించారు. బాహ్య సౌందర్యాన్ని అవలోకించేటప్పుడు వారి హృదయాలు అంతరంగిక సౌందర్యంతో ప్రభుల్లా లైనవి. ఈ సౌందర్యం భావానికీ, క్రియాకూ సంబంధించి నది. క్రియాసౌందర్యమే సంస్కృతి. బహుళకాళా నిలసితమైన సారస్వత తరువూ, అనంత భావమణి

సగితమైన సభ్యత కవలబిడ్డలవలె అరణ్యశ్రమో పాంతాల్లో వరిలినవి. భావశబలతా, క్రియా సఫలతా అక్కడివే. అనందవ్రతము, ఉదారా శయోపాసనమూ ఈ గురుకులావాసంలోనే ఏర్పడ్డవి. మనయోగు లెంతసౌందర్య పిపాసువులు ! మానసకాసారంలో మలయపవనస్ఫుర్న సృజించిన చిరుకెరటాలమీద హాయిగా ఉయ్యలలూగే కల హంసలలాగా ఆ తభావ స్తానంలో రాజహంసలై పరిలోప వీచికల్లో వారు డోలావిహారం చేశారు. కవులై, మహాప్రవక్తలై, నదివులై, ఆచార్యులై వారు వెలశారు. ముక్తిమాతలై వరలిన ధృమహా స్థులను ముక్కుమూసుకొని ఎవరికైనా వారు దేవులాడి నారని దుష్టమర్మచేయుట న్యాయము కాదు.

‘అరణ్య సందేశం’ (The message of the Forest) అనే న్యాయంలో రవీంద్ర కవీంద్రుడు, అరణ్యక ప్రాధవాన్ని ఉద్ఘాటించాడు. ‘అరణ్యక’ నామము చాని జననల మేవో చెప్పుతూనే ఉన్నది. అక్కడ తత్వశాస్త్రానికి మతం లోకై వర్ధిల్లింది. సాహితీకి నెచ్చెలిఅయి వెలసింది.

హిందూయుగంలోనే కాకుండా తక్కినయుగా లల్లో కూడా ఈ వైఖానిక దృశ్యం పొడకట్టినది. బుద్ధుడు, బౌద్ధమతం, బౌద్ధసారస్వతంకూడా సౌందర్యంలోనే ఉద్భవించినవి. వనంలోనే వర్ధిల్లినవి. లుంబినీవనం, గయదగ్గర ఉయికాలవనం, వారణాసికి సమీపంలోని రేణవనం (మృగదావనం) తేతవనం, అనాధపండితుని ఆరామం, రాజగృహ సమీపంలోని రమ్యమైన గిరిప్రదేశం, తక్షశిల, అనూరాధపురం, అమరావతి మొదలైన స్థలాలు బౌద్ధమతానికి, బౌద్ధసాహిత్యానికి కేంద్రస్థానాలు. భారతీయ పరివ్రాజకులు చాలమంది టిబెట్, చైనా.

* మదరాసులో జరిగిన పరిషద్వార్షికోత్సవములో చేసిన ఉపన్యాస సారాంశము.

జపాను, సయాం, బర్మా, సింహళము, శ్రీలంక, బాబిలను, పర్షియా, గ్రీసు, మొదలైన ప్రదేశాలకు శాస్త్ర భారతీయ మత మండేగాన్ని సాహిత్య సందేశాన్ని అసంఖ్యాకుల మ్రొల ప్రకటించారు. మొగాస్తసిను, పాపియాన్, హ్యూయనుతాంగు మొదలైన విజ్ఞానయాత్రికులు మన దేశానికి వచ్చి భారతాంబ అనుగ్రహించిన జ్ఞానభిక్షను కైకొని భారత మహిమను తమదేశాలలో జలదగంధిర స్వరాలతో చాటినారు. జిజ్ఞాసువులు అనేకులు వివిధ దేశాలనుండి వచ్చి మన ఆశ్రమాలలోనూ, తత్వశిల, నలంద, నవద్వీపము మొదలైన ప్రదేశాలలో వర్ధిల్లిన విశ్వవిద్యాలయాలలోను మన ఆచార్యుల చరణోపాంతాన నివసించి బహుళాంశాలను నేర్చుకొన్నారు. “నమో తస్య భగవతో ఆరచనో సమా సమ్ బుద్ధస్య” అని “బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి, ధమ్మం శరణం గచ్ఛామి, సంఘం శరణం గచ్ఛామి” అని తథాగతుని వాక్కులను పునర్వరణ చేసుకుంటూ మహిమోపేతమైన రచనలు చేసిన ప్రతిభావంతులు వారిలో అనేకులున్నారు. ఉప నిషచ్చిఖల నుండి జాలువారిన భావభాగిరథిలో పరమహంసరై ఓలలాడి అంతరంగికంగా తత్పూరమును క్రోలి మహిమోపేతమైన హృదయ పరిణతను పొంది వివిధ దేశాలలో వివిధసారస్వతాలకు అధినేతరై వరలి అద్భుత సంస్కృతిని సృష్టించారు. టిబెట్, చైనా, జపాను మొదలైన సీమల్లో బహుళ శతాబ్దాలకు పూర్వం వర్ధిల్లిన సాహితీ నాగరికతలుకూడా భారత ప్రబోధానికే ఋణపడి ఉన్నాయి. పాశ్చాత్యదేశాల్లో చారిత్ర యుగం తలచూపకముందు గ్రీకు దేశములు క్రిటు ద్వారా శ్రీలంకతో సంబంధ మేర్పరుచుకొని అక్కడి సభ్యతలో నెలకొన్న భారతాశయాలను హృదయం గమం చేసుకున్నారు. క్రీ. పూ. 322 సంవత్సరాన అలెగ్జాండరు మన దేశానికి వచ్చి శాస్త్రీయ తత్వాల ప్రాచీనతీర్థ దేశాలకు సన్నిహిత సంబంధము ఏర్పడ్డది. నెల్యూకస్ కూతురు హెరెన్ కిని చంద్రగుప్తమౌర్యునికిని జరిగిన పాణిగ్రహణం ప్రాకృచ్ఛిమ సంస్కృతులకూ, సాహిత్యాలకూ

జరిగిన కల్యాణమే. పిదప అలెగ్జాండరు తన పేరిట అలెగ్జాండ్రీయా నగరాన్ని కట్టడమూ అది గొప్ప విజ్ఞానకేంద్రమై అసియా, విశ్వపాల సభ్యతకు సంధిస్థలమై వర్ధిల్లడమూ అందరికీ తెలిసినవిషయాలే. గ్రీకు నుంచి విజ్ఞానమృతులు ప్రతీచీఖండంలోని నేత్రేరు దేశాలకు ప్రసరించినవి. రోమనులు, పర్షియనులు భారతదేశములో సత్వత్వ సంబంధాన్ని కలిగి ఉన్నారు. పాశ్చాత్యదేశాలలో ప్రసిద్ధిపొందిన గ్రీకు, ల్యాటిన్, ఫ్రెంచి, జర్మన్, అంగ్ల సాహిత్యాలను పరిశీలించి భారత సాహితీని, భారతతత్వ శాస్త్రానికని, భారత సంప్రదాయానికని, భారత సంస్కృతిని అవి ఎలా ఋణపడి ఉన్నాయో సోదాహరణముగా తెలుపవచ్చు. సౌందర్యోపాసనలోను, ఆనంద క్రతములోను, సత్యనిష్ఠలోను, ఉదాత్తభావమనములోనూ భారతవృష్టాంతాలను మేలుబంతులుగా చేసుకొని అన్యదేశాల తాత్వికులు, కవులు, ప్రవక్తలు, ఉత్కృష్ట రచనలు చేశారు. బహుళసాహిత్యాలలో వివిధ పాత్రలలోను, వివిధ కథా సరివిధానాలలోను, కథా ఘట్టములలోనూ బృహత్కరింపబడ్డ భావదార్ధ్యాన్ని, కళావిషయాలనూ పేర్కొని భారత వైజ్ఞానిక గంగోత్రిలో నుంచి అవిగళంగా వెలువిన మహిమోపేతపూరం వానిలో ఎట్లు అంతర్యామినిమై ఉన్నదీ చెప్పవచ్చును. అతిసంతోషంగా శ్రీ వైజ్ఞానికాంశాలను ఇక్కడ సింహావలోకనం చెయ్యడానికి హేతువు ఉదాత్త సాహితీ పరమాశయ ప్రదీప్తమై ఉంటుందని, మహిత సంస్కృతిని మహిమీద నెలకొల్పి మానవ కళ్యాణానికి మార్గదర్శక మాతుందని, గంభీరోద్దేశ భరితమై చిరస్థాయిగా ఉండేది కాబట్టి సౌందర్య సౌప్త సౌమనస్య మాధుర్య సమన్వితమైన భాషణంలో అమరత్వ మహత్వంచేత మండితమైన రచన పరంపరలో అది అత్యంత ప్రకాశం కావించుకొంటుందని తెలుపవలెనని ఉద్దేశించడమే.

రసము, వ్యంగ్యము, ఔచిత్యము వీటి లాగానే అంతరంగిక బాంధవ్యాన తెలసే సౌందర్యము, సత్యము, శివమితను ఆశయములునూ సాహితీహృద

యంలో ఒప్పికంటాయనేవిషయమును తెలిసినచే కేవలము విషయవివరణమే ప్రధానాశయంగా కల ఆర్థశాస్త్ర ఆలోచన కాస్తామలు వాఙ్మయానికి సాహితీభావకూ ఎట్టి వ్యత్యాసముంటుందో తెలియ తగినది. దీన్ని గుర్తించినప్పుడు పూర్వోక్తాశయా లకు భంగం కలిగినప్పుడు, భాష ప్రయోగాన్ని గురించి పోరాటానికి పూనుకోము.

విషయస్థభావాన్ని ఆనుసరించి తెలి నడవటము తథ్యము. రచయిత ప్రకృతిని ఆనుసరించి వాని వ్యాదయంలో భావ ముత్పన్నమాతుంది. సాంస్కృతి విహీనువు, ఆనంద ప్రతుడు, కళాస్రయంభావుడు, భావనావీణ్య విహంగుడు విహించేవాడు. ఆయన కళాస్రస్థి సుందరభావాన్ని సృష్టిస్తాడు. అంద కత్తెలవంటి మాటలనే కేమిస్తాడు. సాహితీ సేమం తిని చక్కని చక్కలవంటి చివనలతో అలంక రిస్తాడు. స్వర్ణంలో సుందరంగులకే తావున్నట్లు కళా ప్రపంచంలో సుందరమనోభిరచనలకే తావున్నది.

సభరత హృదయులూ: సాంస్కృతికభూతి కల వారు మాత్రమే ఉదాత్త సాహిత్యసృష్టిని చూచి ఆనందించగలరు. ప్రకృతులు ప్రతికూల మైనప్పుడు సృజన ఎట్లు తలచాప కలుగుతుంది?

భావ నది వంటిది. పుట్టినచోట అది చిన్నచై ఉం టుంది. సముద్రపు దిక్కుకు పోయ్యేకొద్ది దానిలో కొత్తనీరు వచ్చి కలుస్తూ ఉంటుంది. అనేక కేదా రాలను తనిపి వాటిని సస్యసమన్వితము చేస్తుంది. కాలంగడిచే కొద్దీ కొత్తతలపులను, కొత్త పదాలను కొత్త సాంపులనూ పొంది భావ సౌష్ఠ్యసాందర్యా లతో ప్రకాశిస్తుంది.

స్వతస్సిద్ధంగా తెలుగు మాధుర్య భరతమైన భావ. వేయి సంవత్సరాలకు ముందే నన్నయ నన్నెచోడ ప్రభృతులు ఈ అంశాన్ని గుర్తించారు. మన కవిత్వ యం వరలిన తరువాతనే అంగ్ల మహా కవులలో మొదటివాడైన ఛాసరు ఉదయించాడు. ఛాసరు కాలంనుండి బెర్నార్డ్ షా కాలంవరకూ అంగ్ల సాహితీ ఏరీతి క్రమాభివృద్ధి పొందిందో అంగ్ల

సాహిత్య విద్యార్థులు ఎరుగుదురు. నన్నయనుండి నేటి వరకూ అంగ్ల సాహిత్యంలో అటువంటి అభివృద్ధి లేదు. మన వాఙ్మయంలో చెప్పదగ్గ గద్యరచనమే లేదు. నన్నయ మొదలు చిన్నయ వరకూ గద్యమే లేదు. చిన్నయమారి వ్యాకరణమూ గద్యరచనమూ తరువాతవారికే శరణ్యా లైనవి. చిన్నయ దృష్టిలో పడని రచనలు అనేకాలు ఇంకా అణిగిపడి ఉన్నాయనే విషయం ఆధునిక పరిశోధకులు ఎరుగుదురు. వాఙ్మయాన్ని సమగ్రంగా పరిశోధిస్తేనే కాని అంగ్ల భాషాత్పత్తి క్రమమును నూచించు సక్రమమైన వ్యాకరణాన్ని వ్రాయలేరు. అంగ్లానికి అరవానికి కొంత సంబంధ మున్నట్లు రెండు భాషలలోని శబ్ద జాలమును, ధాతువులను పరిశీలించినపుడు తెలుస్తున్నది. ఈ ధాతువుల పుట్టు పూర్వోక్తరాలను ఎర్ర క్షుండా అంగ్ల శబ్ద చరిత్రకూడా ఎరగకుండా జటిల పదసంస్కూలైన మూలాలను సృష్టించి ఒక పండితుడు వాటిని వల్ల వేయ మని కానించినంత మాత్రాన గుడ్డిగా మనము ఆనుకరించ కూడదు. హేతువివరణ లేకుండా ఏ విషయమైనా సుబోధకం కాదు. శబ్దచరిత్రను, భాషాచరిత్రనూ సంపూర్ణంగా తెలుసుకోన్నవారే అదర్శ నిఘంటువును, అదర్శవ్యాకరణాన్ని సృష్టించగలరు. ఇలాంటి అధికారసంపత్తి కలవారు కీర్తికేషులు మహాపా థ్యాయులు శ్రీ గిడుగు వెంకట రామమూర్తిగారు. వీరిచేత పూర్వోక్త రచనాన్ని నిర్వహింపజేయించే బాధ్యత అంగ్ల మహాజనులమీద ఉన్నది. దురదృష్టవశంచేత వారు ఈ బాధ్యతను నిర్వహింప జాలక పోయినారు. రమారమి ఎనభై యేండ్లుజీవించి ఆ మహాపండితుడు దివంగతుడైనాడు. అంగ్ల వసుంధరలో నిర్దుష్టమైన నిఘంటువు లేదు. భాష గమనానికి లోడ్పడే వ్యాకరణము లేదు. ఈ లోపాల్ని మాపుచేయకుండా సముచితనియమాలను తెలిసికోకుండా పదప్రయోగాలను గురించి పోరా డడము కూడనిపని.

నైస్సయుగంలో ఉచితమైన మార్పుల తలచాప డము నిజము. హేతువు తెలుసుకోకుండా, విను

స్థించి విషయాన్ని అనగతం చేసుకోకుండా ఆంధ్రా నుకరణానికి పూనుకొనేవారు తమ మనుష్యత్వానికి తలవంపులు తెస్తున్నారన్నమాట. వారు తమ హేతు శక్తిని వ్యర్థం చేసుకొంటున్నారన్నమాట. ఏ సాంప్రదాయాన్నినా బోజలో నిలపెట్టి క్రాసు పరీక్షచేసి అర్హత గుర్తించిగాని నేటి జీవాసువులు దానికి అంజలి ఘటించరు. ఏ జీవితాంగణము లోనూ నిరంకుశత్వము ఈ యుగంలో అధికారాన్ని చలాయించలేదు. ఆంధ్ర ధాతుచరిత్రను గాని శబ్దచరిత్రనుగాని జీర్ణము చేసుకొననివారు వాగనుశాసనాలై విజృంభింపరాదు.

పైన్సుయుగ ప్రాధమ్యం వల్ల సలకాల ప్రతిబంధకాలు దుర్లిపడ్డవి. రేడియోలవల్ల, టంక్ టెలిఫోనులవల్ల అనుక్షణం ప్రపంచంలోని మారుమూల వారి తో కూడ పరిచయము కలుగుతున్నది.

ప్రపంచజాతులు, సాహిత్యాలు ఈనాడు సన్నిహిత సంబంధం కలవై పోయినవి. యుగపురుషులైన సాహిత్యచార్యులు ఇతర సమాలలోని రచనలను పరీక్షించి నూతనవిజ్ఞాన మొంది అపూర్వములు, అద్భుతములు అయిన కొత్తిరచనలను ప్రసాదించి ఆంధ్ర భారతికి అంతర్యామీయ ప్రశస్తిని చేకూర్చి ఆఖలప్రపంచ సాహిత్యసమేళన సమయమునందు ఆ డేవని సింహాసనారూఢగా చేయుట ఆధునిక ఆంధ్ర రచయితలకు పవిత్ర కర్తవ్యము. సలకాలప్రతిబంధకాలవల్ల ఇతర దేశాలతోగాని, ఇతర వాఙ్మయాలతోగాని సంపర్కంలేని సమయంలో ఉన్న పరిస్థితులనే నేడు కూడా ఉండాలని తలచే వారు విజ్ఞాన పాపాసువులు కారు. కాలదిశావలయంలో రంగారు క్రొంగొత్త తరుకులపై నూతన రచయితలు చూపుట సారించుట ఉచితము. అన్ని కాలాలలోనూ, అన్ని దేశాలలోనూ, పాతబడక నిత్యనూతనాలై ఉండే భావాలు కొన్ని ఉంటవి. నైసర్గిక జాతిజీవితంలోనుంచి ఆవిర్భవించిన జాతీయాలనూ, సాంఘికాచారాలనూ, ప్రత్యేక జాతీయశయాలను నూచించే భాషా ప్రయోగాలనూ, చారిత్రక విషయాలనూ, శల్లేఖించే భావబంధుర

శబ్దాలనూ ప్రోసిరాజనక ఇతరభాషాపరిచయం వల్ల ప్రకూరిన జ్ఞానాన్ని అనుసరించి రచనలో కొత్త ప్రాకిడలు ప్రవేశపెట్టుట మన కర్తవ్యము.

హేతురహితాలైన నియమాలనూ, సంకలవంటి నియమాలనూ, మారీకృతం చేయడమంటే సమస్త నియమాలకూ నీరుదలడమని కాదు. సహేతుకములైన నియమాలను సమచిత్తమైన భాషాగమనానికి తోడ్పడే నియమాలనూ మనము శిరసావహించి తరాలి. స్వాతంత్ర్యము కావలసిందే. కాని విచ్ఛల విడి నడక కూడదు.

ఇంతవరకూ మన భాషాంగణములో ఉన్న లోపాలను మాపు చేసుకోవడము నేటి సాహిత్యసేవకుల కర్తవ్యము. సాహిత్యసేవకులంటే ఏ కొందరు రచయితలో కారు. వ్యక్తిగతంగా ఎవరుకూడా నేడు దొడపని చెయ్యలేరు. దీన్ని గుర్తించబట్టే సోదరులు కొందరు ఈ నవ్యసాహిత్యపరిషత్తును నెలకొల్పారు. దీనిలోని సభ్యులు సంయుక్తంగా పూర్వోక్త కర్తవ్యాలను నిర్వహింపగల సమర్థులు. పెద్దలైన సాహిత్యపాఠశులు వీరికి చేయూతి నివ్వవలసిన బాధ్యత కలదు. విశ్వకళాపరిషత్తువారి సహాయముకూడా అవసరమై ఉన్నది. పూర్వోక్తమైన వ్యాకరణాన్ని నిఘంటువునూ విశ్వకళాపరిషత్తువారే ప్రచురించే యెడల ఆంధ్ర భారతికిని, ఆంధ్ర జాతికిని, మిక్కిలి ఉపకారం చేసినవా రౌతారు. విశ్వకళాపరిషత్తువారి ఆమోదం నవ్యసాహిత్యపాఠశులకు ఎంతో శక్తిని కూరుస్తుంది. ఆంధ్ర భారత ప్రపంచ ప్రశస్తిని లేగలుగుతుంది. గ్రంథరచనాన్ని సుసాధ్యం చేయ్యగలుగుతుంది.

గద్యగ్రంథాలు లేని లోపాన్ని ముందే ఉల్లేఖించి ఉన్నాను. అంగ్లవంగాది భాషల్లో గద్యగ్రంథాలు బహుళంగా ఉన్నవి. దండి బాల ప్రభృతి సంస్కృత రచయితలు తమ భావాలను విశేషంగా గద్యలోనే బహిర్గతము చేశారు. ఆంధ్ర దేశంలో గద్యరచయితలకు అదరణమరాగాలు తక్కువ. గద్యంలో వివిధరీతి రచనలు ఉన్నవి. వ్యాసము,

కథ, లేఖ, విమర్శన, మొదలైన రచనా విధానాలు ఇతర భాషలలోవలె మన భాషలోనూడా సృష్టికావాలి. ప్రాచీనప్రతీచీ రచనావిధానాలనూ పూర్వపునిక సంప్రదాయాలనూ పరిశీలిస్తూ యుగమత్యాసను తెలుసుకొని కాలదిశావలయంమీద కన్నుంచిన నవ్యసాహిత్య పరిష్కృతవారు ఈ లోవాన్ని కూడా పూర్తచేసి తమ ధర్మాన్ని నివ్వహించాలి.

చారిత్రకంగా అంద్రవాణికి కొన్ని మేధు చేపూరినా కొన్ని చెరుపులుకూడా కలిగినవి. మన రాజన్యలు విశేషించి సంస్కృతానువాదాలను అనుకరించి అనుసరణములతో గుమ పాక్షికలను సంబంధించిన ప్రబంధరచనలకూ ప్రోత్సాహమిచ్చారు. రాజులు, రాణులూ పాత్రిలుగా ఉన్న గ్రంథాలు మాత్రమే, పాఠితోషికాలు పొందుతూ వచ్చినవి. అధునికి ప్రపంచములో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వం ప్రతిస్థితి పొందుతున్నది. ప్రజాసమస్యలు అందరి ఆదోద్యమిని ఆకర్షిస్తున్నవి. ప్రజాజీవితంలోని అమాలులలో విశేషప్రాముఖ్యాన్ని పొందుతున్నవి. ప్రజలను త్రోసిరాజుని సాహిత ప్రత్యేకజీవితాన్ని గడపలేదు. ప్రజాజీవితాన్ని సృష్టించజాలే రచయితలు ముందంజవేయాలి. ఉన్నత తాత్విక వీణల్లో మెలిగినప్పటికీ వస్తున్నంతకీ ముందైన రచయితలు పట్టియుల జీవితాన్ని ఇతవృత్తింగా దీసికొని చక్కని పద్యాలు అల్లారు. దీనికి ఆతని Solitary Reaper ప్రిస్తాంతము. బరన్ను మొదలైన వారి ఉపసంఘమీదా అంగ సాహిత్య విద్యార్థులు తెలుగిది కాదు. సామాన్యజనులకు సాహిత్యంగాణంలో చోటిచ్చేటప్పుడు వెనకటి రచనా విధానంలో కూడా కొంతమార్పు ఆవసరమని మన రచయితలు గుర్తన్నారు. రసప్రధానమైనది సాందర్య సముద్వితముయినది గంభీరభావగర్భితమైనది ధ్వని బంధులైనది సాహితీ ఉన్నప్పుడు ఈ గుణాలను గ్రహింపగలిగిన వారే సాహితీ రచనలలోని మాహాత్మ్యాన్ని గుర్తంప కలగవే అంశం తెలుసుకొని అందరికీ తెలియాలనే విషయాన్ని మాత్రమే కృష్టిలో పెట్టుకుని పూర్వో

క్లిభత సాహిత్యాశయాలకు భంగం వచ్చే ితిగా సాహిత్యగ్రంథరచనము చేయడము కళోపాసకులకు తగినదే సంగతి సత్యముని తెలుసుకొని నివృత్తలాన ఉన్నతవీధికి ఉదకించడము వీరిక తవ్వమై ఉండాలి గాని తామే నివృత్తలానికి దిగి తమలో ఉత్కృష్ట సాహిత్యాశయాలను బోతుగోతుల్లోకి దిగలాగ చూడడము ఆకృత్యమనే సంగతి తెలుసుకొని కృతిక భాషాప్రయోగము సుందర సాహితీ రచనము కాదని మనం గమనించుకొని శాశ్వత సాహితీని సాధించుటకు తమ ధర్మమును ఎరిగి నట్లయితే పామరులకు సహితమూ సుబోధక మయ్యే మూలలలో సాంధ్యవర్ణనైన ప్రయోగాలకు అర్హతగల శబ్దాలను వీరి రచన రచనలలో వాటిని ప్రయోగించి సాహితీజీవికి సమర్థక గమనాన్ని చేపూర్చి సామాన్య ప్రజాజీవితాన్ని నూతన రచయితలు తమ దరికి చేరదీసుకొనవలసి ఉన్నది.

రసగ్రహణ విషయమైనది మరొక్కమాట. చదివిన వారు రసగ్రహణ పోషకులని, చదువనివారు రసగ్రహణాలు కారని తలపరచు. రసరసితశృంగారములైన పండితులు ఆనేకులున్నారు. రసభరిత హృదయులైన పామరులూ ఆనేకులున్నారు. పామరులందును ఆనేకులు కవులైనారని ప్రపంచ సాహిత్య చరిత్రలవల్ల తెలుస్తున్నది పామరులలో ఆనేకులు పండితులవలె తమ ఆనుభూతిని, భావమును వ్యక్తీకరింప లేక పోవచ్చును. కళాకాశలముతో వ్యక్తీకరింప బాలకపోయినా రసానుభూతి సందగల శక్తి పామరులలో కొందరి మన్నది. ప్రబోధమువల్ల రసగ్రహణశక్తి రాదు. ఆది సహజ ప్రకృతి ననుసరించి నది. అందునికి చెరువు, అకంఠితు కట్టమును కలిగించు పని ప్రయోగములు పనికి రావు. పాండితి విద్యంధిణమే రచయిత అయినైతే అతిదు చేయునది రసాభాషక్రియ.

వివిధ సంఘటనలు మనుష్య హృదయంలో పుట్టించే వివిధోద్వేగాలే వివిధరసాలు. ముఖంప కలసి వచ్చినపుడు ముఖంపనివారు, సంతోష సమయాల్లో, సంతోషింపని వారు, కరుణ చరణితులు

కావలసి వచ్చినపుడు అట్లు కానివారు మానవులలో ఎందరో ఉండరు. ఏ అల్ప సంఖ్యాకులలో తప్ప తక్కినవారు ఆయా సన్నివేశాలలో వివిధోద్వేగములు పొంది ఉచ్చించుట ఎరుగుదురు. ఆత్మపరిశీలనను కలవారు ఆరితేర లేదన్నప్పుటికి వారి ముఖచిహ్నాలనూ, హాసభావాలనూ పరిశీలించి నష్టపు వివిధరసానుభూతిని వారు పొంది ఉన్నారని గ్రహించవచ్చు. కళాకాళలము గల రచయిత ఇలాంటి అనుభూతిని పరిశీలన హృదయాలలో సృష్టింపగలడు. ముద్దుగొలిపే చంటిబిడ్డవంటి చిన్ని జెల్లమిద భూరిశిలాఖండం పడితే గుండె కలవారు సహింపలేరు. లలితమైన భావాలమీద బండరాళ్ల వంటి శబ్దాలను దొర్లించేవాడు హృదయం కలవాడని ఎలా చెప్పడం? లాలిత్యలావణ్యాలను ఎలచే పదాలనే అతడు ప్రయోగిస్తాడు. ఈ విధమైన రచయితలను గుర్తించి ఈ పరిషత్తువారు వాని ప్రోత్సాహిస్తారని నమ్ముతున్నాను. ఆదర్శరచనలను పరిశీలన కైతికి సంబంధించిన వివాదమైన ఒకరినొకరు డీకొనేవారు తమ పోట్లాటలనుంచి మరలి సత్య సందీప్తాలై సౌందర్య సంశోభితాలైన (సత్యమూ సౌందర్యమూ విభిన్నాలు కావు కాబట్టి) రచనలను సృష్టింపగలరు. దోషము విశేషించి పాఠకుల్లో కాక తమందే ఉన్నదని గ్రహింపవలసిన రచయితలు చాలామంది ఉన్నారు. ఆత్మపరిశీలనచేత స్వీయ గుణదోషాలను తెలుసుకొని క్రమంగా వీరు ముందంజ వేసి అనేకులకు మార్గదర్శకులై ఆదర్శ పూజనవల్ల వాగ్దేవిని ఆలంకరింపగలుగుతారు.

బంకించంద్ర, కవీంద్రులవంటి సుప్రసిద్ధ వంగ రచయితలు సాహిత్యాశయాలను తెలుసుకొని గొప్ప రచనలను చేసి ప్రపంచదృష్టిని ఆకర్షించారు. ఆధునిక యుగంలో ఆంగ్లాగ్రామ్యమైనదని ఎన్నడుతున్న ఆంగ్లరచనా విధానంమీద మనసుంచి వాటి ననుసరించి తమభావాలను కొత్తరీతులలో వ్యక్తీకరించారు. ఈ పరిషత్తుకు సంబంధించిన వ్యక్తులు కొందరు ఈ విషయాన్ని గ్రహించడము సంతోషదాయకము. క్రమనిష్ఠచేత వీరిరచనలు చక్కని పరి

ణామంపొందవలెనని ఆశిస్తున్నాను. జానులెనుగులలో విలసిల్లుతున్న పాటలూగేయాలూ మనజనపదాల్లో ఇదివరకే విశేషప్రళస్థిని పొందినవి. కాని సంస్కృత వృత్తసమన్వితమైన గ్రంథాలే రాజాదరణ పొందుటచేత అవి మూలమృతి. రాజాదరణ నేడు ఇంచుమించుగా తొలగిపోయినది. ప్రజాదరణమే నేటి సాహిత్యానికి అవసరమై ఉన్నది. దీన్ని పొందగోరేవారు సంస్కృత వృత్తాలమీదనూ, సంస్కృతపద సముదాయంమీదనూ తాము చూపే మక్కువకింటే నైరర్థకమైన తెనుగుపదాల మీదనూ, తెలుగుమాటలమీదనూ చూపస్తారు. ఆశుకవనమూ అవధానమూ మేధాశక్తిని ప్రకటించేవేకాని కళానైపుణ్యాన్ని ప్రకటించేవి కావని, ప్రధానంగా ఎనుటవాని మెదడును కాకుండా హృదయాన్ని పలకరించే స్వీయహృదయసముద్భవ రచనమే సాహిత్య మనిపించు కొంటుందని తెలుసుకొని ఈ ఆశయసిద్ధి విశేషించి స్వీయమాతృభాషా ప్రయోగంచేత నివృత్తిపొందుదని గ్రహించి, ఉచితమైన రీతిగా వారాంధ్రభావాలని నేవిస్తారు. కొందరు ధనాధ్యుల బోషణవల్ల నెలకొనే సంప్రదాయం వెనుకొడి ప్రజా సామాన్యం ఇచ్చే బోషణవల్ల తలయెత్తే సంప్రదాయం ముందంజ వేస్తుంది. అముహూర్తంలో నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు సంపూర్ణ విజయం పొంద గలుగుతుంది. కాలశక్తిని ఎవరు ప్రతిఘటించగలుగుతారు?

శిష్యవ్యవహారిక భాషా ప్రయోగము మాత్రమే ఈపరిషత్తుకు ఆశయమని అనడానికి వీలులేదు. ఆధునిక యుగానికి, ఆధునిక సమస్యలకూ, ఆధునిక జీవిత విధానానికి, ఆధునిక ఆశయాలకూ అనుకూలమైన భావ సామగ్రిని తమరచనలలో వ్యక్తీకరించడము మన కర్తవ్యము. కవీంద్రుడు, మనీంద్రుడు అయిన రవీంద్రుని రచనలను పరిశీలించి నష్టపు ఈర్ష్య భావ సామగ్రి గోచరస్తుంది. జాతీయత్వసిద్ధి, అంతరాతీయత్వసిద్ధి, రవికవి ఆశయాలు. భారత భాగ్యోదయాన్ని కాంక్షించి అయన జాతీయ గీతాలు రచించాడు మానవ కళ్యాణాన్ని కాంక్షించి మహాదాశయ సం.

దీప్తానైవ గేయాలను రచించాడు. గవీంద్రుని మేలి
దృష్టాంతాలను మేలుబంతి చేసుకొని ఇలాంటి రచ
నలు సాగించడము మన కవుల పవిత్ర కర్తవ్యము.

ఈ మహా సభలో మన కార్యక్రమం జరిగేటప్పుడు
జపానువారు తూర్పున యుద్ధ విజృంభణము చే
స్తున్నారు. శాంతి ప్రతిష్ఠ సాహిత్యాశయాలలో ఒక
టని ముందే చెప్పాను. ప్రాచీనకాలంలో భారత
సాహిత్యాచార్యులు శాంతి సందేశాన్నీ జగత్తులోని
నానాదిశలకు పంపించారు. వాణి చేతిలో వెలిగేది
వీణ కాని బాంబు కాదు. భారత సేవ చేసే సమ
యంలో వసుంధరను సుమాధుర్యఫలితం చేయడం
సౌందర్యదీప్తం చేయడం మనపూర్వలు గ్రహిం

చారు. మహిమోపేత భారత సాంప్రదాయం తెలు
సుకొని ప్రపంచంలోని మనీషావంతు లందరూ
ఈకోజన భారతమాతమీద దృష్టి సారిస్తున్నారు.
శాంతి తారక మంత్రోపదేశాన్ని చెయ్యగలిగింది
భారతమాత మాత్రమే. పన్నీటి జ్వలవలె ఈ తల్లి
తలపును చల్లని పలుకులలో న్యక్షీకరించి మనకవులు
వసుమతిమీద శాంతి సేవన చెయుదురు గాక! జగ
త్తుని అనంత భరితంచేసి మహిత సాహిత్యాశయ
సిద్ధిని చేకూర్చుదురు గాక! భారతాంబును, భారత్తుని
అనంద పరితోషంలో ఓలలాడింతురు గాక!
అనంద వ్రతముగాను, సౌందర్యోపాసనలోనూ,
ఛన్యజీవులై వెలయుదురు గాక!

నీ యడుగులు

శ్రీ శివరామం

నీ యడుగు నవ్వదులే జననీ! ధ్వనించు
అదికాలపుగాథ లై అహరహమ్ము;
ఆగమమ్ములు, ఋక్కులు, అమరకావ్య
ములు, యుగమ్ముల సందేశములును అవియె.

నీయడుగుజాడలే తల్లి! నిలిపి నన్ను
పలుకరించెడు పావనస్థలము లటవె!
అవియె దేవాలయములు, ఋష్యాశ్రమములు,
మయసభలు, రాజరాజేంద్ర మందిరములు.

నీ యడుగుదారులే నవిశ్రీ : యనంత
సరణు లయ్యె ప్రాకృత్తిమాళలకు నడుమ;
అవియె సౌరాపగలు, మహాహార్య దివ్య
సానువులు, లోకలోక నిశ్రేణు లవియె.

ప్రత్యుషశ్శతపత్రముల్, త్వత్పదమ్ము
లమరమందారములు, వినతాస్మదీయ
మస్తకస్యస్త పూజాసుమమ్ము లటవె :
ఓతెలుగుతల్లి !.....

రవీంద్ర నిర్యాణము

పెద్దిభట్ల రామ చంద్ర రావు

అస్తమించెను రవికవి అస్తమించె !
లోకబాంధవు నిర్యాణ లోపమునను
జగతి యార్చిన యూర్పులసమయ మయ్యె.
కాళరాత్రిని పూర్ణిమ కౌగిలించె.

ఆత్మవికసన మొనరించు నట్టిగమన
మరసి రసభావబంధురం బైన మురళి
విశ్వమోహనగానమ్ము వినిచినాడు:
వేణువుం దాల్చు నీనాటి వెన్ను దేమొ :

మానవాభ్యుదయమ్ముకై పూని యొకడె
విశ్వభారతి నామక విమల భూరి
గురుకులమ్ము సంస్థాపించి ధరణి కెల్ల
ఓజ్జబంతిగ జూపి మె పొందినాడు!

అస్తమించిన రవి పున రవతరించు
సహజరుచితోడ ప్రాభాతసమయమందు
భువన మంతయు వెల్గును తోధతోడ
సకల లోకకల్యాణమ్ము సంతరించు!

చం డీ దా సు

(గేయ నాటిక)

రజనీ కాంత రావు

(ప్రగాయైకజీవియైన వొక వంగకవి జీవితకీర్తనం:
ఆర్ ఇండియా రేడియో, మదరాసు కేంద్రమున ప్రసారతం)

పాత్ర పరిచితి :

చంఢీదాసు : ఆదర్శనీలి, రాధాకృష్ణశర్మ, కవియైన యువకుడు.

నమలదాసు : ఆయన సోదరుడు; విశాఖాక్షి ఆలయంలో ఆర్చకుడు.

రామిని : చంఢీదాసునకు ప్రేమపాత్రురాలైన రజనీని; ఆలయదాసి.

పూజారులు, ధర్మకర్తలు, సాంఘికులు, గృహజనం...

పూర్వ రంగము

=బృందగీతి=

ప్రేమగానము! ప్రేమగానము!

సకల జగదభి రామగానము!

ఆదికవి వాల్మీకి కోకిల

అమృత మంజుల సామగానము!

రామగిరి వని దివ్య వంశీ

విరహపూరిత భవ్యగానము!

నాట్యదాతృ సఖి పదాంకిత

సన్యతమజయదేవ గానము!

రజనీ ప్రియుడైన చంఢీదాసు

విశ్వప్రణయగానము!

ప్రేమగానము! ప్రేమగానము!

సకల జగదభిరామ గానము!

* మద్రాసు ఆర్ ఇండియా రేడియోవారి ఆనుమతితో.

ఒక దోరంగము

(నన్నూరా గ్రామంలోని-విశాఖాక్షి, దేవాలయం,-
గర్భగుడిలో శంఖధ్వనం, ఘంటానాదం,-
ఆవరణలో సన్నాయి; - మంటపంలో పూజారులు)

= బృంహగీతి =

త్వాం నమామో వయం మాతరమ్ !
సలిసదళ సంస్థిత శుభశయనే !
అభినీలాలక చుంబితసయనే !
లలిత మధుర హాసాంచిత నదనే !
అసితచ్ఛవి సంకాశితరదినే !
దగంత సరిత స్రణవయసినే !
అనంత అచల స్రణయగాయని !
త్వాం నమామో వయం మాతరమ్ !

= పూజారి =

మమదాసా! మమదాసా! చండీదాసునులు!

= మధుదాసు =

చండీ! చండీ! (పట్కమిస్తాడు)
ఇదుగో! ఇక్కడే - ఇంకా పూలు కోస్తూనే
వున్నాడు. ఏవీ పూలు? ఏమిటిచి చండీ! -

దేవి నేవించుటకు మించిపోవువేళ
సజ్జచేబట్టి పూదోట పక్షి నిల్చి
వెర్రిగానమ్ముతో దృష్టి వ్రేలవైచి
ఒక్క-కుసు మమ్మయిన కోయకుంటివేల?

= చండ్రిదాసు =

(నిమిలితదృష్టితో తన్నయిచే)

తలపు తెరల డోలలనూగు మననే
చెలిమికలల జోలలతోగు సొగనే
పాడి, మనికి స్పర్శముగాగ

గడపివైతును !

గడియ గడియ మాధవు ప్రేమగాధ !
ఒడలు మరచు రాధిక తీయ బాధ !
పాడి జగమె బృందావనిగ

సలిపివైతును !

(దూరమునుంచి నేలపూడ్చి రజకకన్య - రామిని)
తెరువగులులేనిబాట!
మరపునకురానిపాట!

= పూజారి =

రా, చండీ, రా, ఇక లోనికిరా! బదుగో రజ
కని ఆలయపు దాని వస్తూంది. మనం దానిని దరియ
కూడదు. పద పదా.

= రామిని =

(నేల పూడ్చుతూ ప్రవేశం)

తెరువగులు లేనిబాట!
మరిపునకు రానిపాట!
కరవునకు నెంచునోట!
కుంయు సమృతంపునూట!

= చండ్రిదాసు =

(ఆమె నెమర్కొని)

ఓహో తరుణాశాఙ్గ్యతీ!
సీహారసదృశమే నీగీతి
దీనానవగు ఓనాతీ!
మానసమునకలిగెనుప్రీతి!

= పూజారి =

శ్రీ మునుకుతోంది చండీ! ధర్మచ్యుతి కలుగు
తుంది జాగ్రతి. ఆ నీమరాలి కూనిరాగముపైని ఆ

కివికా వ్యాధ్య లేదిది! ఆయ్యో! అపికి అంత
చేయకగా పోతు రా.

= రా మి ని =

(చింతిదాసుకు మోకరి)

మీ శైవ్యో మహామాన్య!
నేను వేదరజకన్య—
వలపు బరువు తలపులచే
మీదు తేనెపలుకులచే
భయమున నామది కలంగు,
ప్రియమున నాయెడచెలంగు!
సరస నిలువరానిదాన,
క్షమియింపుడు పోవుదాన.

= చం డీ దా ను =

మాధవమధుమరభీష్ణి
రాధాస్వేషణలో—
యుగయుగాలు జగజగాలు
వేచివేచి తిరిగితిరిగి,
బృందావనమందే, కాళిందీతీరముసందే,
సఫలమనోరథత కాంచె
మాధవమధుమరభి !

(కొందరు సాంఘికులు వృక్షులు కలకలంతో
చరచర వత్తురు.)

= సాంఘి కు డు =

పతిత జనములతోడ సంభాషణమ్ము
ధార్మికుడ! మాను, పాపసంధాయకమ్ము!
ప్రేమపేరిట మతి నీతి నీమ ముడిగె!
చాలు కుహనాకవిత్వసంస్కార మింక!

౧౪౬

= రా మి ని =

(శమకకు రిప్పకుంటూ)

స్వామి! వేదదాన మీదు
చదవు లెరుగినట్టిదాన
పూజ్యకృపావీక్షణాల
బ్రహ్మకు గడవు దాసురాల
సహజము, నాదోష ఏదో
క్షమా పాత్రమోకాదో!
స్వామి! వేదదాన, నన్ను
క్షమియింపును పోవుదాన!

= చం డీ దా ను =

జ్యోతాన్నితరభిత తరంగిణీ రజనీ!
మత్స్యేష్వాశయ దివ్యరాగిణీ తరుణీ!
విజన మదీయ హృదయ గృహతారానారీ!
రజకీనీ రూప మాధురీ! సనకీశోరీ!

(సాంఘికుల కలకలం హెచ్చుతుంది)

= రా మి ని =

(మళ్ళీ మోకరించును)

దివ్యమైన మీ సన్నిధి
వేదనైన వా పెన్నిధి—
తెలియని నా మదిని రేగి
కల లెవో జడు లయి మూగు—
మీరు వలపు తెరువరులో
అమృతమాను సురనరులో!
ఊపిరాడనీక కురియు
ఈ పరీమళములబరువు
ఓపలేను కరగిపోదు
ఒరగిపోదు మీ యడుగుల—

ఎదలోపలి యెదలో యే
నదులో కదలిపొంగి మీ
పదాజ్ఞముల పయికి బారి
మెదలగోరు నిది దోసమొ?—

(తిరస్కారనూచకంగా సాంఘికుల కోలాహలం)

= సాంఘికులు =

దోసమే రజకినీ వృథాయాస మేను—
అధమ సంజాత; వాతని దగ్గజ్జ
కాన తత్పదచ్ఛాయయందేలి నిలుప
తగవు! కట్టుకథల చెచ్చి కెగయ లేవు!

= చం దీ దా ను =

ప్రణయశేలలో ప్రేయసిరాధిక!
ప్రేమికుడే మాధవుడు!
ప్రణయ శక్తిరాధిక సగన్తాత!
ప్రేమమూర్తి మాధవుడు జగత్పిత!
ఓ జగద్యాపిని! రజకినీ రూపిణీ!

రెం దో రం గ ము

పక్షులకలరవాలతో పాతః కాలపు వెలుగుల్లో
రజకవాటిక

(ఊతపదంతో-రేవులో-బట్టలునుకుకొనే
రజకజనం)

= బృందగీతి =

తొలు సంజ విరిసేటిపూవా, నువ్వు
మలు సంజనే వాడిపోవా!
మురికి ముకుగున కన్నువిడిచావే, సిరికి
సిరమెక్కి సివమెక్కి నడిచావే!

జగజ్జననీ! అసంత ప్రేమఖనీ!
నీ శీతల చరణతలమై శరణమోయి
దివ్యతన్వ!

(— సాంఘికుల కలకలం —)

= బృందగీతి =

కల వంశీ స్వరధనులో
మలయానిల మధురిమలో!
ఝరులై పొరలుచు పులకించు
విరులై యురలుచు పొలయించు!
యువసౌరభ మదరుతులో
సప్తభావోజ్జ్వల గతులో!
అభులై పాటల తమకించు
అలలై ఆశల నెమకించు!
హిమ మౌక్తిక శరణిమలో
తరుణాశల అరుణిమలో!
నెలలై అమృతము లొలికించు
కలలై కోనైల మొలిపించు!

కతలు కబురులు సత్తై మంటావు! నువ్వు
నెతల పాలొదువేమంటావు!
వెలుగు చీకట్లు మరిచావా, నీకు
కలుగు నిక్కట్లు తలిచావా!

= రామిని =

(తనగృహము ముంగిట)

ఈ పేదపూవలపు లే పగిలి చేరునో,
ఆశాశలనుదాటి ఆప్తభాకరమూర్తి!—

వలసేది, తలపేది, మరపున నశించునో,
అలమునాశల వెలుతురుల ప్రశోభించునో!-
పంకజాంగనకు అకలంక తేజోఘనుని
అంకపీఠము కోరు టడియానయే యే మొ!-
మనలుసూర్యునిమంటవిసురులోనుసియతానో,
ఎనగుప్రేమ జ్యోతికొనలనై కృమెయతానో!-

(దూరమున చండీదాసు కేక)

= చం డీ దా సు =

రామిని!.....రామిని!

= రా మి ని =

అయ్యో.....తాకురు వస్తున్నావే! తాకురు!...
తాకురే వస్తున్నావు. ఈకన్నీటితో యెలా యెదు
రేగను?

= చం డీ దా సు =

(దూరము నుంచే)

-రామిని!...(దగ్గరగావచ్చి) రామిని!...

కనలేనేచెలి కనలేనె!

నయనసుమదళముపయిని హిమకణము

కనలేనే...కనలేనె!

వినలేనే చెలి వినలేనె!

మందమధురరుతి యందు విధురగతి

వినలేనే.....వినలేనె!

చెలిమి కలిమి నెడలో నలత!

కలలోపల లోకము కలత!

బ్రతుకు బ్రతుకే బరువై.....కరవై...

కనలేనే.....కనలేనె!

.....రామిని!.....రామిని!

కనలు కమలమ్ము తుహినాంబుకణములందు

రవికరస్పర్శనంది చిర్నగవు చిందు!

౧౯౨౯

వదనశశి జూచి బాష్పాంబువార్ధి యెగయు
వార్ధికదలాడి యెగయదో వదన శశియు!

= రా మి ని =

తాకుర్! తాకుర్!..... ఎన్నాళ్ళకురాక!
ఎంత దయ! ఇమిగో - తరుకాళి - పీఠం. విజృంభకండ్రి
నన్ను తాకుర్, అమాపు - అదయగల ప్రేమగల
తియ్యనిచూపు నాపైనుంచి మరల్చకండి!

నరననెన్నడు మీరు నిలిచి యున్నారో!

బరసి చూపుల చూపులొల్కు చున్నారో!

ఇరులశ్రోలి హసించు వెలుగు కన్నానె!

వరమనోజ్ఞ స్వర్గ మంటి యున్నానె!

వలితెచ్చెమెరలపాటలొలసె!

చలువ వెన్నెలరేచి తళతళలు పొలసె!

మనసులోపలి వెతల జడివాన వెలిసె!

మూకవడి ముడుగు నాస్వరము!

తాకురు రాకలో తియ్యకలవరము!

= చం డీ దా సు =

జీవననందినీ, జీవననందినీ

నీ మందహాస చంద్రశేఖ స్పందనా విశాస

మందువిందుగక్రొందఘ్నలెన్నోచిందె!

నీ సుందర నయనాళియుగళి మంద్రగాన

రవళియందు విందుగ క్రొందేనె లెన్నో
చిందె!

నీ సందన నిశ్చలన పవన బృంద మృదు

విలాసమందు విందుగ క్రొందావులెన్నో
చిందె!

జీవననందినీ! జీవననందినీ!

= ఇ ద్ద రు =

మన ప్రేమ

సస్యసౌందర్య భూములలో

ప్రభవించి ప్రభవించి

నమ్రమరు సీమమగునో

కమ్రసుమధామ మగునో !

మన ప్రేమ

కల్లోలిసి తరంగములగా

పయనించి పయనించి

శీర్షసికతాద్రి యగునో

పూర్ణకలశాద్రి యగునో !

మన ప్రేమ

కాలగాఢాగ్ని కీలలలో

తపియించి తపియించి

దగ్ధతరుకాండ మగునో

ముగ్ధమధుభాండ మగునో !

మన ప్రేమ

దీర్ఘఋంఋమామారుతములగా

ప్రసరించి ప్రసరించి-

విరహనిశ్వాస మగునో,

సరసదరహాస మగునో !

మన ప్రేమ

సువిశాలగంగసవీధులలో-

విహరించి విహరించి-

పరమస్వేచ్ఛాభ్రగామి యగునో !

నిరంధికసౌఖ్యధాని యగునో !

(ఈల సంజ విశేషిపూవా నువ్వు మలుసంజనే వాడిపోవా' అనేబృందగీతి మారంజించి క్రమంగా చివర విడచుచుండి.)

మూ దో రం గ ము

గర్భగుడిలో - చిరుగంట గంగగణ వాయిస్తూ దేవ

తార్చనలో మగ్నుడైన నకులదాసు.

(ముందువాకిలు కలకలముతో సాంఘికులు)

= సాంఘి కు డు =

= సాంఘి కు డు =

అది శక్తి ! దేవి !

వేదత్రయీమూర్తి !

ధర్మప్రకాశిని !

ధర్మసంకాశిని !

నిర్మలాత్మ ప్రభాభాసిని !

హేజననీ !

పతితదీనక్షమాసంగిని !

ప్రేమాంతరంగిణీ !

శావనీ !

అహహ ! దేవీచరణశీలు డహరహమ్ము !

అదిశక్తి సమర్పనాభ్యాసపరత

గర్భగుడియందే, ధర్మ భంగమ్ము చేయు

భ్రాతృభౌర్త్యమ్ముపేక్షించు వ్యర్థమమతే

గర్భగుడియందే భౌతార కాలమహిమ !

(నకులదాసు చేతిలోని దేవతార్చన గంట క్రింద పడును)

నిత్యకర్మవ్యతికామి నిందిత పథ

గామి నేటితో వర్చాధికార మెడలు!

నేటితో నాత్యసంఘసాన్నిధ్య మెడలు!

ఇదియె ధర్మజ్ఞసమితి విధించు శాస్తి!
ఇదియె ధర్మచ్యుతు డనుభవించు శాస్తి!

= అం ద రు =

చండీదాసు స్వధర్మపాలనకు వెలి!
చండీదాసు స్వసంఘలాలనకు వెలి!
(ఫరి మోగుతుంది. తొలు) పాటులో నకులదాసు.

= స కు ల దా సు =

శరణు శరణు ప్రశాంత దాంతస్వాంతులారా
శరణు శరణు!
మీదుదూషణభాషణములకేనెబాధ్యుడ!
బాలు డాత డపరిణతుండు!
ఉద్వేలమా భావగతి నాపగ చాల డాతడు!
బాలు డాతడు!

= గ సాం ఘి =

బాల్యాప్రాప్తి, వయస్సా
కల్యా రూఢియు నభేద కలితులు దా
శ్శీల్యాచరణంబున దా
ర్బల్యా సతస్వకర్మ భంజనమందు.

= ఆ సాం ఘి =

అధ్యాత్మపరత్వము చెను
మిథ్యేంద్రియలాలనత్వమిహి కాపధికుల్
వధ్యులు కాకుండినచో
సాధ్యమె ధర్మంబు పృథివి సాగుటకెటులు?

= స కు ల దా సు =

ఎరుగమిని చేయు తప్పే జీవిత మెల్ల
తరిమి సాధింపగా తగవగునె ధర్మాత్మ!

పొరపడిన దుర్బలుల సరిచేయగా వెరవె
కరుణింపవో కృపామహితాత్ములార!

= స ం ఘ వృ ధ్ధు =

కఠినదండన కాని మార్గ మ్మొకటి
కలదు ప్రాయశ్చిత్త కర్మమే!
దేవినన్నిధి దివిజ తర్పణ
కర్మదీక్షితు జౌచు సత్పథ
గమనమునకై ప్రతిస వట్టిన
సవ్యముగ నాపైని నడచిన
సాంఘికస్వత్వమున కర్హత
సంఘటిల్లును, సంఘవృద్ధులు
సమృద్ధింతురు, సంతసింతురు!

= స కు ల దా సు =

భ్రాతృప్రేమాద్వైమా ఆశలే
నాహృదిని కలుగు!
మహిత సంఘప్రేమ పాత్రుడై
నాభ్రాత మెలగు!
మాతృసేవా ప్రసన మాన్యుడై
ధన్యుడై చెలగు!
పతితదీనక్షమాసంగిని!
ప్రేమాంతరంగిణీ! జననీ!

= అం ద రు =

దిగంత సరిత ప్రణవరూపిణి!
అనంత అచల ప్రణయగాయని!
త్వాం సమామోవయం మాతరమ్!

నాలుగో రంగము

సాంఘికుల శాసనంట్ల సమాగమానికి పిలువక
తపిస్తాన్న రామిని చంఢీదాసుల వియోగ వేదన

= బృంహగీతి =

ఎవరు విన్నా రెవరు కన్నారు!
రాధికా ప్రణయమ్మునకుసాటి!
మాధవుని ప్రేమమ్మునకుసాటి!
ఎడలు రెండూ ఏకమన్నారు!
గడవియోగమే పైచమన్నారు!
తమ సమాగమ మింక ముగిసేనా!
తనువారసి ఉసురులే యెగసేనా!
చందురుని చెంగలువ వలచేని!

చాతకము జలధనుని తలచేని!
చలితుపానుల కలువ మడిసేని!

చాతకము దాహార్తి సుడిసేని!
చందురుడు చెంగలువ జూచేన!

జలధరుడు చాతకము గాచేన?

ఏటికో, యీ ఊణిక ప్రణయాలు,

సాటిలేనిది రాధ ప్రణయమై,

సాటిలేనిది కృష్ణప్రేమమై!

తేటివలపే మేటి లంటావ!

పూవువలపే పొగడబోతావ!

పూవు కొరకై తేటిరాదేని,

తేటికొరకై పూవుపోయేన?

ఏటికో, యీ ఊణిక ప్రణయాలు,

సాటిలేనిది రాధ ప్రణయమై,

సాటిలేనిది కృష్ణ ప్రేమమై!

(రజక వాటిలో రామిని కలపాత)

= రామిని =

కురియదేహో ప్రజభవిహో
మధుమురళీ సుధార్పుః!
యమున దర్శితమ మలమే
పిలుపులెవో కలచు నెడ!
శ్వసనవినాతృషిత మహి
నీరవతా, విరాగతా!
విరహావ్యథా విదాహమో!
నిదాఘమో! నిరయమ్మో!

(అలయంలో చంఢీదాసు కలపాత)

= చంఢీదాసు =

నామురళి
మధురశ్రుతుల పలుకదే!

నా హృది
సుధాధారలను చిలుకదే!

కోకిలకు
మూగ వోయెనొ కంఠరసము!

కేకిక
ఆగిపోయెనొ నాట్యజనము!

చీకటులు
మూక మునుదుగ రగిలెనే!

ఘూకరులి
వ్యాకులత కెద పగులునే!

నా మురళి
మధురశ్రుతుల పలుకదే!

(రజకవాటిలో రామిని వాపోత)

= రా మి ని =

దాసికానా పాణబంధూ!

సన్నదాసింతువే ప్రేమసింధూ!

ఆశలేనురిగితూలేనో! ఆకాశమేవిరిగితూలేనో

చెలికై తపించు ఏకాకి మనికి ఆకలిలో

నశించువాడ సోకి!

హృదయమ్ముపై రాలురువ్వు, లోకమ్ము

అదయమా వెడనవ్వు నవ్వు!

చంద్రుడే యిరులలోదాగె, జగము

తంద్రులో కనుమూసి తోగె!

బృందావనికి నీవురావో, మధుర

మందానిలము లింకలేవో!

దాసికానా పాణబంధూ!

సన్నదాసింతువే ప్రేమసింధూ!

(బయట ప్రళయంగా ఘంటామాదతం
వీస్తూంటే అలయంలోపల కలిగిపోయిన గుండెతో
చండిదాసు.

= చండిదాసు =

ప్రియతమా! గాఢాంధకార బంధురరాత్రి!

గగనమ్ము కాలమేఘాచ్ఛన్న మీరాత్రి!

నలుగడల తాపనంకులమా మనస్సులో

అలముకొను పాపపంకిలమా తమస్సులో

వలచికొన్నాను నా కరుణానిధిని నిన్ను

పిలిచికొన్నాను!

దరికి రాబోవు నీదారి కంటకితమ్ము

తలుపుగడవైచి హేళనచేయు సంఘమ్ము

కుటిలలోకమ్ము ప్రేమకృపాదరిద్రమ్ము!

జటిల ధర్మవివాద జడితమ్ము హృదయమ్ము

క్రూర మగు లోకభర్తమ్ము నెదుర్కొనలేను!

కోరికగు ప్రణయజీవన సందుకొనలేను!

గగనమ్ము కాలమేఘాచ్ఛన్న మీరాత్రి!

ప్రియతమా! గాఢాంధకార బంధురరాత్రి!

(ప్రక్కతి ఒక్కసారిగా కొన్నిక్షణాలపేపు శాంతి
తిస్తుంది. ఒక సంఘవృద్ధుడు వోదాత్తుగా చండి
కద్దకు చేరుతాడు.)

= సంఘవృద్ధుడు =

వేళమించె కన్నులు తెరువుము,

విశాలాక్షి పదముల నొరగుము!

చిరుతహృదయ మారాటమ్మున

పొరలు గ్రమ్మెధర్మమై డలను

వంత లునపు ధర్మమార్గము,

చింత లునపు ధర్మమార్గము—

శాంతియుతము ధర్మజీవిక!

కాంతియుతము ధర్మజీవిక!

(దూరాన సన్నాయి, మంత్రఘోష)

ప్రదో రంగము

(అలయంలో - సన్నాయి, ఘంటానాదం విస
కస్తూంటాయి)

= బృందగీత =

ప్రణయ పరిశుద్ధండు

చండిదాసు ప్రాయశ్చిత్తమంట!

వలపు తాపసియైన మాధవు

మనసె కల్లప కలితమంట!

చెలిమికై తపించు రామిని

చిరుతహృదయము వేల్పుమంట!

చకితరవిశశితారకా స్రభావ్యాపిన్ !
చరణ చారణ సకలవివిజ మనుజావళి !
నిరుపమ ప్రేమిని !
వరప్రేమగాయని ! వాసంతదాయని !
విశ్వసుందరి, వేదమాత ! గాయత్రీ !
ప్రాయశ్చిత్త మంటపంలో - సాంఘికల ధన్య
వాదాలు ధిక్కారాలు-ఛిక్కారాలు-కల్లోలంగా
చండిదాసు, రామిని - కలిసి - ప్రస్థానము.

= ఆ చా ర్యు లు =

తక్కువ వెలంది వేదమాతగ నుతించు
విజ్ఞ సంఘంబులోననే విప్లవంబా
వెర్తితలలో ఘటిల్లెను వీనికతన
ఈ క్షణమె-ధర్మపతితుడౌ నితడు జన్మ
భూమిచుండ ననర్హుడై పోవుగాక !

= న కు ల దా సు =

అగ్రజునిన్నీర్థ హృదయమ్ము వ్రీల్చితివోయి-

అనుజ, అనుజా ! పోవుదువా, పోవుదువా-
తండ్రి!

పోవుదువా తండ్రి !- పోయితివో !
దేవీ, విశాలాక్షి - ఓవిశ్వహృదయినీ,
భగ్నహృదయుడవు, విభ్రాతృకుడ
లోగొనుమమ్మ !

(గుండెపగిలి, కూలిపోవును.)

= సా ం ఘి కు ము =

వంశమును, సంఘమును గురువగుల ధిక్క
రించువాపి; ఆత్మభ్రాతృ ప్రేమమణిని
కాలదన్ను నారకలోకగామి అరిగె;
సంఘమున కొకయెడ స్మృతాంతి గలిగె,
ప్రేమఖిని సకులూచాన్య హృదియెప్పిల
నర్వలోకమ్మునకును విపాదమయ్యె !

(జనసందోహం క్రవంగా తగ్గుతుంది.)

ఉత్తర రంగము

= బృ ం ద గీ తి =

మాధవదేవుని మధువనము జగము
రాధారమణీ జీవనము !—

ప్రణవవికంపిత పవనాలింగిత
తరుకుంజలతాకరము !—

ప్రణయ కదంబిత మధుకరచుంబిత
ప్రసవసౌరభాకరము !—

మదశకుంతరవ మధుప్రభాతము,
హృదయ రాగమంజరీ విభాతము !—

గ్రీష్మవికాస విచికిలోచ్ఛాస్వనము,
ఊష్ణాగమవంశీ నిశ్వాసము !—

జలధర మర్తర జాత్యోల్లాసము,
చలద్వినర్తక చపలాహాసము !—
శశికర సుషమాలన విన్యాసము,
శిశిరతుషార విహార విలాసము !—
రాధామాధవ ఖేలసము జగము
బాధాభేదోన్మూలసము !—

మహాప్రస్థానంలో - చండిదాసు, రామిని ప్రణయ
తరణిపైని—

= రా మి ని =

నిను వీడి మనుదునే నాథ ! నా
మనికి కనువెలు గీవెకాద !

ఒరగి నీయెడదనే మెదలి, నే
కరగి పోయెద మేను వదలి!—

= చంఢీదాసు =

నినువినా, దేవి! నాకమ్మైన వలతునే?
క్షమింపవో-ధర్మజడితు దోషముప్రియా!
కలలలోకపుటంచు మెరసి నీవై వెలసె—
వలపు తెరువరి యెడదసాలసి తీవలుమలసె-
తెలివి మరుగునదాగి వలపు నెరుగనిభూమి
నినువినా, దేవి! నాకమ్మైన వలతునా?
మనికి స్వర్గమైపును కాదు!
జగము బృందావనము కాదు!
మనమె స్వర్గము సఖ!
మనమె బృందావనము!

= రామిని =

సీరాధికను నేనె!

= చంఢీదాసు =

మాధవుడ నేనె!

= ఇద్దరు

మనమె స్వర్గము ప్రియా!

మనమె బృందావనము!

(తాండూల అవధిలో—

మనప్రసాన ప్రణయ నాకలో—)

= ఇద్దరు =

ప్రియా! నడవనీ మనప్రణయ నాక!

వేగగడవనీ లోకమ్ము డాక!

మనకు కాల మొకటే వెల్లుచేక!

ఎడదలేకమై సోలునందాక!

ప్రియా! నడవనీ మన ప్రణయనాక!

= బృందగీతి =

రజకీసి ప్రయుడైన చంఢీదాసు

విశ్వప్రణయ గానము!

ప్రేమగానము, ప్రేమగానము!

సకలజగదభిరామ గానము!

ప్రేమ

పలుకుతూ, అంతలో
కులుకుతూ నాసభీ!
ఒకకటోస్తావు నీ
ఓయ్యార మంతాను!

అరుణారణము నీ
యధరపల్లవము!
కరుణాసమన్వితము
కన్నులయందము!

తొలకరిమెరపులా
తొంగిచూస్తావు!
ప్రేమతో నాగుండె
పిప్పి చేస్తావు!

తొలిగె వమవస బాట
వెలిగె వెన్నెలతేట
కలిగె మనుగడతోట
పలుక కమ్మని పాట!

రసపిపాసికి ప్రాణ
మసదృశ మౌవేణు
రవ మెల్ల నీవేను
న వ న వా న ం ద మ్ము!

కవటాకు వలె ప్రేమ
మృదులమై, మధురమై
ప్రేమల మ్మయి, జీవి
తాళలకు భవన మయి
అలరారు నాసభీ!
కల గాదుగా సభీ!

పలుకుతూ, అంతలో
కులుకుతూ నాసభీ!
ఒకకటోస్తావు నీ
ఓయ్యార మంతాను!

కల రెల్ల విరిసెనా ?
వల పంత పందెనా ?

“ప్రేమరాగము” నా.డి.

ఆశా గానము

ఓ ప్రియురాలా!
వీలాకాశపు
గోళంలో వెలిగేతారా
ఓ ప్రియురాలా!

తళతళ మను నీ
తను వొక జ్ఞానా?

మన్మథకీలా!
ఓ ప్రియురాలా!

నింగితెరలనుండి
తొంగి చూతు వ
పాంగవీక్షణ త
రంగాల నోటాల

నవహేలా!
ఓ ప్రియురాలా!

అకొన్ననిరీక్షణలో
ఏకోసం రే యంతయు

ఎదురు చూచి సొద గుందితి
మిన్నునుండి దిగిరావా?
న న్నేలగ నో బేలా!
ఓ ప్రియురాలా!

“ప్రేమరాగము” నుండి

మ బ్బు ల్లా రా!

పరుగెత్తే మబ్బుల్లారా
ప్రపంచ మిది గమనిస్తారా!
అందాలకు తావలమై పేమ
బంధాలకు స్థావర మైనది!
పరుగెత్తే మబ్బుల్లారా
ప్రపంచ మిది గమనిస్తారా!

అంతులేని ఈయాకాశంలో
ఎంతదూర మిటు పయనిస్తారు?
చింతలవంతల జీవితిన మానవ
సంతతి కిటు దూరదూరంగా
ఎంతదూర మిటు పయనిస్తారు?
పరుగెత్తే మబ్బుల్లారా!

పరజాతికి బానిసలైన
కొరమాలిన జీవుల మేము!
మీ న్వేచ్ఛను చూచే మేమూ
ఓ! స్వప్నాలను కంటున్నాము!

వింతరంగుల మబ్బుల్లారా!
ఎంతదూర మిటు పయనిస్తారు?
దిగి రందోయి దివియో భువికి
అడుకొందాము అమరావతిలో
పాడుకొందాము భద్రాద్రిలో
పరుగెత్తే మబ్బుల్లారా

“ప్రేమరాగము” నుండి.

పెనుమర్తి కామేశ్వర రావు.

“చలంగారి” “స్త్రీ” : రెండు భాగాలు “పా”

ఆహార నిద్రా భయమైథునంచ, సామాన్య మేతతో పశుభి ర్న రాగామ్
ధర్మో హి కేమా మధికో విశ్వేషో, ధర్మేణ హీనః పశుభి స్సమానః.

ఇట్టి ధర్మశ్రవణా లంటే చలంగారికి చాలాఆగ్రహం. నిజమే. కేవలధర్మ శ్రవణాలు ఆధునికవిమర్శనకు సరిపోవు. నాకుకూడా నచ్చవు. కాని ఈశ్లోకములో ఇమిడి యున్న భావము ధర్మశ్రవణము కాదు. ఎందుచేత నంటే—

ఏయితరప్రాణికి లేని పరామర్శపూర్వక బుద్ధిజ్ఞానము ఉండడమువల్లనే, మనుష్యుడు అత్యధి కుడు అయినాడు. శారీరక వృత్తులు, ఆవృత్తులను నడిపించే చైతన్యవాసనలు ఆబుద్ధి జ్ఞానములు కావు. చైతన్యవాసనలను, వాటివల్ల ప్రవర్తకము లైన శారీరకవృత్తులనుకూడ తనస్వాధీనమం దుంచుకొని, అల్పోక్త్యుష్ణములు, మంచిచెడ్డలు, ధర్మాధర్మములు, సిద్ధసాధ్యములు, నైసర్గికాదర్శకములు అనేభేదములను చేసుకొంటూ, తనకుమాత్రమే గల బుద్ధికి అర్హమైనట్టి నడవడిని అవలంబించినప్పుడే, మనుష్యుడు పశుభిన్నుడౌతాడు. ఇది సర్వాంగీకార సిద్ధాంతము. ఈసిద్ధాంతమును చలంగారు వారి గ్రంథములో ఆమోదించి యుండక పోయియుంటే, నా ఈ విమర్శన వ్యాసమునకు ప్రసక్తి లేకపోయియుండును. “ఉత్తమ స్త్రీ పురుషులను,” “ఉన్నతాశయములను,” “ఆత్మైశ్వర్యమును,” “ఆత్మవృద్ధిని” “పరమ ధర్మమును” “ఉన్నతాదర్శమును” వీటిని ఆమోదిస్తున్నా, “హీనగుణము లనీ,” “నిచ మనీ,” “అధమమనీ,” “క్రుఢ్యు” అనీ, కొన్నింటిని నిరసిస్తున్నా, చలంగారు వ్యక్తి సంఘములను వారి గ్రంథమందు పదేపదే నొక్కి విమర్శించియున్నారు. ఇట్లు ఆ మూలసూత్రమును అంగీకరించినందున వారితో కలిసి సంప్రతించుటకు ఆవశ్యకమైన సామాన్యస్థలము ఒకటి కుదరినది. కాని ఆ సూత్రమునకు సమన్వయ ప్రతిపాదనములలో ఎన్ని వ్యత్యాసములు సంక్రమించినా, అవన్నీ సరిచేసుకొనుటకు అవకాశ మున్నదనే ఆశ ఉండబట్టే ఈ వ్యాసము వ్రాస్తున్నాను.

వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యము, ప్రేమజీవనోత్కృష్టత, స్త్రీహక్కులు, సాంఘిక నిరంకుశత్వ బాధలు, సెక్సు* జీవనములో అత్యవశ్యకమైన మార్పులు, కేవలాచారప్రవృత్తి మౌఢ్యము - ఇటువంటి విషయముల గురించి చలంగారు ఉద్దేశముతో వ్రాసిన వ్రాతలతో చాలావరకు నాకూ ఏకీ భావ మున్నది. కాని విచక్షణ దృష్టిలోను, విచారణ పద్ధతి లోను, ఆభావముల సమన్వయములలోను చాలా ముఖ్యమైన భేదమున్నది.

* సెక్సు (Sex) అనే పదమునకు సరిపడిన మాట దొరకలేదు.

ఉత్తమాధము నిర్ణయము చేసేటప్పుడు ఒక వినిగముకము ఉండవలెను. ఏది ఉత్తమము ఎందుచేత, ఏది అధమము ఎందుచేత, — అని స్పష్టముగా నిర్ణయించుటకు ఒక సామాన్య లక్షణము ఉండకపోతే, ఎప్పుటి కప్పుడు మారుతూ ఉండేదే సమాధానమైతే, ఆ ప్రశ్నలకు ఉచితమైన ప్రత్యుత్తరము కుదరును. ఇది మంచి, అది చెడ్డ, అని నిర్ణయించుటకు “నా ఇష్టమని” చెప్పవలసి వస్తుంది. ఒకవ్యక్తియొక్క ప్రవర్తన మంచిది, నీతివంతము, ఆదర్శ ప్రాయము అని తీర్చానించుటకు తగిన ఆధారము ఉండకపోతే, విచారణ వ్యవహారము, జ్ఞానపరీక్ష, అసంభవ మగును. ఈ సూత్రసిర్వచనమును చలంగారు వారి విచారణలో చక్కగా పాలించలేదు. దీని ఉల్లంఘనవలననే వారిచర్చ లోపభూయిష్టమైనది. మనుష్యుని ప్రవర్తన పరీక్షకు వచ్చునప్పుడు సిద్ధసాధ్య భేదము చాలా అవశ్యకము. ఆకలివేస్తే ఆహారము తింటాడు; ఆకలి వేస్తేనే ఆహారము వుచ్చుకోవలెను. కోపము వస్తే మనుష్యుడు కొడతాడు; కోపము నాపుకొని కొట్టకుండా ప్రవర్తించవలెను. శ్రీ పురుషులు ఇట్లు ప్రవర్తిస్తారు; వారు ఇట్లా ప్రవర్తించవలెను. ఇది మనుష్యునికి సహజము; కాని వాని అభివృద్ధికొరకు ఈ సహజమైనదానిని నిరోధించవలెను. ఇట్లు ఒకటి నైసర్గికము. ఒకటి ఆదర్శకము. ఈ భేదము చాలా ముఖ్యమైనదిగదా. దీనిని చలంగారు ఒకచోట అంగీకరించినా వాదన సమన్వయము చేసేటప్పుడు పూర్తిగా ఆ భేదమును నిరసించి కేవల స్వభావ వాదులైనారు. అంటే “నా ఇష్టం” కాబట్టి అని వాదించడము.

“నేను స్వభావవాదిని. ఆదర్శనిరోధము నేను అంగీకరించను.” అని వారు ఇప్పుడు వాదన కోసం వాదించవచ్చును. అలాగే అయితే వారి పుస్తకము, వారి ప్రచారిము నిర్ధకము. వారి ప్రయత్నమంతా మార్పులు కావలసియున్నవి అనేకదా కావలసియున్నవి! ఎప్పుడైనా ఆదర్శము, సాధ్యము అవుతుండిగాని, నైసర్గికము, సిద్ధముకానేరదు. ఈ వివేక సమక్షమున చలంగారు ప్రాసిన ఈ వాక్యములను విమర్శించవలెను. “కామం లేనివాడికి కామంగలవాడు సాసాత్తుడువలె కనపడతాడు. భార్యమీద ఇష్టంగలవాడికి వ్యభిచారం అర్థంకాదు... ఒకరిస్వభావం యింకొకరిది కాదు.” ఇట్టి వ్రాతలు పుస్తకములో చాలా చోట్ల కనిపిస్తాయి. ఇందులో ఇమిడియున్న శాస్త్రము ఎట్టిదనగా వీరు ఆదర్శములను అంగీకరిస్తూ, నైసర్గికమైనదానిని (అనగా ప్రతీవారిస్వభావాన్ని కోరికనీ) సమర్థిస్తారు. *

* ఆదర్శము నైసర్గికము కానిదా అని వారు తర్కించవచ్చును. ఒకఅర్థములో ఆదర్శము నైసర్గికమే. నైసర్గికము కానిది ఉండనే ఉండదు. సాధ్యము సిద్ధము అవుతుంది. అది అవసరభేదము. ఒకదానికి కార్యమైనది మరొకదానికి కారణ మవుతుంది. అట్లే ఆదర్శవిషయములోనూదా. ఎవరికి ఎప్పుడు ఏలాగు ఏది ఉంటుందో అదంతా అలాగే అంగీకార్యమనేది ఆదర్శపు ప్రవర్తన కాదు. ఆ భేదముతో ఈ పదములను ప్రయోగిస్తున్నాను.

స్వభావాన్ని సమర్థించడంతోసం ఆదర్శసంబంధమైన పదములను ఉపయోగిస్తారు. స్వాభావికమైనది ఆదర్శస్థాయముగా చదువకులకు హాచరించి ఈ సూక్ష్మభేదమును వారు గమనించలేదు. దానిని గమనించలేకు యువకిసోదకులు వారి తీవ్ర నిరసనప్రచారములో మునిగిపోతారు. నేను కొండరితో ఈ గ్రంథము గురించి ముచ్చటించడము సంభవించినప్పుడు ఈ పెద్దలోపమును తెలుసుకోగలిగినాను.

ఆమధ్య కొన్నాళ్ళక్రిందట మిస్ మేయో “మదర్ ఇండియా” అనే పుస్తకమును ఈ దేశపు ఆచార న్యవహారాలను నిరసించుటకు గాను ప్రచురపరచెను. ఆ పుస్తకము చదివినప్పుడు పుట్టిన వెగలు ఉద్రేకము నంటివే కొంతమీద చలంగారి “స్త్రీ” చదివినప్పుడుకూడా పుట్టినవి. మిస్ మేయో సూచించిన దుర్గుణములు పూర్తిగా అసత్యములని ఎవరూ అని యుండలేదు. ఆలాగే చలంగారు వర్ణించిన గోగలక్షణములు కేవలము అబద్ధములని ఎవరూ వాదించలేదు. కాని ఉన్న సత్యముంతా ప్రచారోద్రేకములో మలిన మైపోయినది. ఒక్క వ్యక్తి జీవితములోనే సత్యము, సాభాగ్యము, సౌందర్యము పూర్తిగా సందర్భము కానప్పుడు, అనేక వ్యక్తుల సంసారములలో లోపములు లేవని అనగలమా! ఇంతమంది వ్యక్తులకూ, ఇన్ని సంసారాలకూ, సరిపడేటట్లు తీర్పులు ప్రతిపాదించాలంటే ఉద్రేకము నకూ ప్రచారమునకూ తావు ఇవ్వని శాస్త్రదృష్టి చాలా ముఖ్యము. ఆలాగు కానప్పుడు పచ్చకామిళ్ళ రోగముగల వాని దృష్టికి ప్రపంచముంతా పచ్చగా కనబడినట్లు, ఉద్రేక పూరితమైన హృదయానికి సంసారాలన్నీ కుభుతో మురుగుకూ ఉన్నట్లు గోచరించును. శాస్త్రదృష్టితో పరీక్షించినపుడు ఎన్ని సంసారాలను చలంగారు విమర్శించినా రని అడగవలసి వస్తుంది. ఆ విమర్శన శాస్త్రీయపద్ధతులపైని జరిగినదేనా? ఆ సంసారాలు ఎట్టివి? అట్టి పరీక్ష జేయుటకు వీరు సంపాదించిన కుశలత ఎట్టిది? వీరు చేసిన తీర్మానములకు ఆధారములైన పరికరములు ఏవి? ఈ ప్రశ్నలను ఇంత స్పష్టముగా అడుగుటకు ఒక కారణము గలదు. వారి తీర్పులు చాలామంది విచక్షణుల తీర్పులతో సరిపోలేదు. కేవల స్థూలా నుభవమే ఆధారమైనపుడు తమ తీర్పులు సత్యములనీ, తమ ప్రతిపక్షులవి కపటములైన వనిన్నీ నిందించడము వలన ఉపయోగము లేదు. కాబట్టి పరికరముల ఔచిత్యమును పరీక్షించవలసియున్నది.

వీరి “స్త్రీ” నృప్తి అంతటా ఉన్న స్త్రీజాతికి చేరినదా, అనగా ప్రపంచములో ఉన్న స్త్రీలకు స్త్రీసామాన్యమునకు సంబంధించినవా వీరి తీర్మానములు? లేక ఒక విశిష్టభాగమునకా? ఈ విభాగము గ్రంథములో స్పష్టముగా కానరాదు. కాని ఒకటి రెండు చోట్ల పడి యున్నమాటలను బట్టి చూడగా ఈ “స్త్రీ” ఆంధ్రసోదరి అని ద్యోతన అవుతున్నది.

కొన్నికొన్ని చర్చల సందర్భమును బట్టి చూడగా హిందూమాత యేమో అని పొడ గట్టును. ఇదమిథ్యమని చెప్ప వీలులేనట్లు సూచనలు సంకలనమై యున్నవి. స్త్రీరకములన్నిటిని కలిపి యెక్కుడ వది సమస్యయి స్త్రీ దానిని ఉడవారించుకొంటూ గ్రంథమును అర్థము చేసుకోవలసి వస్తుంది. ఇట్టి నిర్వచనములో ఒక చిక్కు ఉన్నది. కేవలము స్త్రీస్వభావ మునే విషయముగా చేస్తే, ఆచారవ్యవహారములను ఖండించటంబు, చలంగారు చేసిన సంకలనము కడరదు. ఆచారములు ఏయొక రకమునకే చెందునుగాని స్త్రీజాతి కంతటికీ ఆయాపముననే వర్తించవు. ఒకరి ఆచారములు మరొకరివి కావుగదా.

చలంగారి పుస్తకమంతా ఉన్నది వివాహదాంపత్య సంబంధమైన సంఘ నియమములపై చేసిన ఘోర సంగ్రామము. ఈ నియమములు అన్ని దేశములలోనూ ఒకే తీరున లేవు. ఉండవు కూడా. అందులో వారు వెక్కిరించిన ఆచారములు చాలా చిన్నవి. భార్యా భర్తలు పడుకొనేగదులు, శృంగారించుకొనే వేళలు, చేసుకొనే నిరసాలు, ఇట్టి చిన్న చిన్న వ్యవహారాలు. ఇవి కుటుంబములోని సంప్రదాయములను బట్టిస్తే, పరిస్థితులను బట్టిస్తే చాలవరకు మారుతూ ఉంటవి. నాగరికత, ధనము, విద్య, అలవాటులు, ప్రవర్తనలు స్నేహితులు, ఈ మొదలైన భేదములవలన, వ్యక్తులకూ వ్యక్తులకూ, కుటుంబాలకీ కుటుంబాలకీ వీటిలో భేదాలుంటవి. భర్త భార్య మాత్రమే ఉన్న కుటుంబములోను, అత్త మామ ఆడబిడ్డలు అన్నదమ్ములు ఉన్న కుటుంబములోను ఒక్కలాటి ఆచారవ్యవహారములు ఉండవు. వారికి గల గృహవివసతులు పరిస్థితులు, ఆ యాచారాలలో ముఖ్యభేదములను కల్పిస్తవి. అందుచేత ఖచితమైన పరికరములు లేనపుడు విచారణ ఖచితముగా ఉండదు. ఏవో కొన్ని సంసారాలను, ఎవరో కొంతమంది స్త్రీపురుషులను స్థూలదృష్టిని చూచి, తమ న్యాసుభవములో కలిగే అసంతృప్తిని ఆదృష్ట్యో కలిపి గ్రంథములలోని తీర్పులను (ఆ అసం తృప్తికి, ఆ అనుభవమునకు సరిపడేవాటిని ముఖ్యముగా) ఏర్చి, వీటి నన్నిటిని సంకలనము చేసినట్లు మనము ఊహించగలము. గ్రంథములో తర్కము తక్కువ; ఉదాహరణములు లేవు; ఉన్నదంతా వేదవాక్యములవంటి తీర్పులూ, క్రైస్తవపూరిత తిరస్కారమున్నూ, “నా అభిప్రాయం” “నా ఇష్టం” అని వాడిస్తే తిప్ప, లేనప్పుడు తర్కనిదర్శ పూర్వక నిర్వచనము అత్యావశ్యకము. సంకాయ ఇష్టం, కేబేజీ సహించదు అన్నట్లు చర్చలలో అంటే పనికిరాదుగదా. పరిజ్ఞానము తక్కువైనవారు, చక్కగా తమ బుద్ధిచేత తర్కించు కోలేనివారు, చలంగారి తీర్పులను ఆస్తవాక్యములుగా ఆదరించవచ్చును. లేదా వీరి వర్ణన లకు ఏవగించుకొనేవారు వీరి సూత్రములలో ఇమిడియున్న పాక్షికతత్వమును గ్రహించక ఈ గ్రంథలాభమును పొగొట్టుకోవచ్చును. ఎటుచూచినా వీరి ప్రయత్నము చెడిపో తున్నది.

వీరి వాదమున కంతటికీ వునాదిసూత్రము స్వేచ్ఛ. పురుషుని కుండి స్త్రీకి లేదని. స్వేచ్ఛ సర్వవిషయ గతమైనదిగదా. జీవన వ్యాపారాలన్నిటికీ వర్తించునది. ఒక్క కామమోహము లకు వివాహదాంపత్యములకు మాత్రమే వర్తించేదికాదు. స్వేచ్ఛ అనే బీజము అవిర్భవించి ఆకులు కొమ్మలు వేసేటప్పుడు, ఆ బీజశక్తి అన్నికొమ్మలకు సంక్రమిస్తుంది గాని ఏ కొమ్మకో ఆకుకో చెంది విరమించదు. ఆ బీజశక్తి లేనప్పుడు ఏఒక్క ఆకుకీ బలమువచ్చేటట్లు చేయజాలము. స్త్రీ పురుషులకు సమానమైన హక్కులు ఉండాలని వాదించడం ఈ రోజులలో అనవసరమని నా విశ్వాసము. ధర్మశాస్త్ర గ్రంథాలలోను, సాంఘిక చట్టములలోను స్త్రీ స్వేచ్ఛ అంగీకరింపబడలేదని మత్స్యనిఘోషము నృధాగా ఆయాసపడడమే. మన ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములు ప్రాచీనములైనవి. వాటిలో స్త్రీ స్వేచ్ఛ ఎట్లున్నదో నిర్వివాదముగా తేలలేదు. ప్రాచీన హిందూస్త్రీకి చాలా గౌరవము ఉండేదని వాదించే విమర్శకులు ఉన్నారు; ఈ అభిప్రాయము రానురాను చారిత్రకమండలిలో దృఢపడతూ ఉన్నది. ఈ మతగ్రంథాలలో ఉన్న దేవో లేనిదేవో స్పష్టముగా తెగదు. అందుకే వాటి జోలి మనకెందుకు? ఇంతకీ వాటిలో ఉన్నదాని ప్రకారము అవలంబన ఉందా లేనిదానికోసం పెనుగులాడడం ఎందుకు? సాంఘిక చట్టాలూ నియమాలూ ఎప్పుడూకూడా ఎక్కడైనానలే, చాలా సంకుచిత పద్ధతినే అవలంబించుకొని ఉంటవి. అవి క్రమముగా మారుతవి. సరస్సులో అలలవలె కనబడకుండా ఉద్భవించి, చాలా చాలామందముగా విస్తరిస్తూ, విజృంభించే సమయానికి కనబడకుండా నీటిలో కలసిపోతవి. ఈ మార్పులు కూడా అట్టివే. భిన్న భిన్న వ్యవహారాలను నిబాధితముగా నిర్వహించుకుంటూ ఉండే వ్యక్తులు అనేకులు ఉంటూఉన్నారని ఘంటాపథముగా చెప్పగలము. అందుచేత ఒకరు అనుకొని కోశే స్వేచ్ఛ మరొకరిలో లేదని ఒప్పుకోవలసినదే. చలంగారు కోశే మార్పు కావాలని ప్రయత్నించడములో తప్పేమీ లేదు. కాని తిరస్కార పూరిత నిరసనము వృధా అవుతుంది. సువ్యక్తముగా తర్కనిదర్శనములతో శాస్త్రపద్ధతిపైని పరికరములను సూచిస్తూ, లోపాలను, ఆ లోపాలను తీర్చే అనుకూల సాధనాలను సుస్పష్టముగా నిర్వచిస్తే ఎంతో ఎక్కువ ప్రయోజనము.

అన్ని సాంఘిక నియమములలో వివాహసంస్థ చలంగారిని ఎక్కువగా రేపినట్లు కనిపిస్తుంది. వివాహమువలన కామస్వేచ్ఛకు మోహస్వేచ్ఛకు భంగము కలిగినదని వారి తీవ్రాగ్రహము. వివాహమువలన నియమము వచ్చిందనీ, నిగ్రహము ఆవశ్యకమైందనీ వారి కోపము. అయితే నియమనిగ్రహ విరహితమైన స్వేచ్ఛ ప్రవర్తింపలేనని వారి అదర్శమా? అట్టి స్వేచ్ఛ స్వాభావికమని వారి అభిప్రాయమా? స్వేచ్ఛాప్రవర్తనకు నియమ

నిగ్రహములు స్వాభావికమైన ఆదర్శములు. అది సర్వాంగీకృతము. అట్టిదే వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు వ్యక్తినిరోధమునకు గల సంగ్రామము. ఈ పోరాటము ప్రపంచమంతటా అన్ని విషయాలలోను ప్రజ్వలిస్తూఉన్నది. సీరోధములేని స్వేచ్ఛ పనికిరాదు కాబట్టి ఈ రెండింటికి ఆనుకూల్య మెట్లు కుదర్చడమో అనే సమస్య తెగకుండా సలిచియున్నది. ఇంకా ఎక్కడా కుదరని ఈ సమస్య కామమువిషయమై కుదరాలంటే లోపము ఎవరి దవుతుందో గదా? మనుష్యుడు వ్యక్తి యెంతో సాంఘికజీవి. అంతకంటె యెక్కువగా సాంఘికత్వము మనుష్యుని పరిణామములో చాలా ఉత్కృష్టసోపానముగా సిద్ధించింది. ఈ పరిణామములో వ్యక్తుల అన్యోన్యసంబంధములేగదా నీతిగా ఆవిర్భవించినవి. ఈ నీతివ్యక్తి మనోనిర్మాణములో అంతర్భూతమైయున్నది. ఈ నీతిసంబంధము వలననే గదా మనుష్యుడు మృగములకంటె ఉత్కృష్టజీవి అయినాడు. దీని వలననే గదా వ్యక్తి రాను రాను ఎక్కువగా అభివృద్ధి చెందడానికి సాధ్యమయినది, సాధ్యమవుతూఉన్నది. ఈ నీతిని నిరసిస్తే ఏమి అనడమో తెలియదు. ఈ నీతి సృష్టినుండి మారకుండా ఒకేలాగున ఉన్నదనిగాని ఉండాలనిగాని ఎవరూ అనరు. నీతి ఆవిర్భావాల గురించి చర్చ వేరు. నీతిపై ద్వేషము వేరు. చలం గారు సాంఘిక నీతిని కసితిరా వారి పుస్తకములో ఎక్కడ పడితే అక్కడ విషయచర్చకు అవసరమున్నా లేకున్నా తిట్టి తిట్టి విజృంభించారు! ఎందుకో అంత ద్వేషము. ఇప్పుడు జరుగుతూఉన్న వివాహాలు బాగాలేవు, దాంపత్యసంబంధములలో మార్పులు కావాలి. నిజమే. అనేకవిధములైన మార్పులు చూపించే వివాహాలు ప్రస్తుతము జరుగుతూనే ఉన్నాయి. “రాక్షసి” అన్న సంఘము వాటిని స్పృగేయలేదే. చలంగారిని ప్రీవంటి పుస్తకాల్ని వ్రాయనిచ్చిందే ఆ సంఘం. మామూలు పద్ధతులను అతిక్రమించ గలిగిన ధైర్యసాహసాలు ఉన్నవారు సుఖంగా వ్యవహరిస్తూనే ఉన్నారు. క్రొత్తపద్ధతిని అవలంబించడానికి సాధారణముగా మనుష్యునికి ఇష్ట ముండదు. కొంచెము ఇష్ట మున్నా దానికి కావలసినంత ఉత్సాహశక్తి ఉండదు. అది మనుష్యుని స్వభావము. చలంగారు స్వభావాదులే అయితే ఈనీతిని నిందించకూడదుగదా. నీతి అన్నది తప్పదు, ఉండాలి. కాని ఏది నీతి ఏది నీతికాదు అనే పరిష్కారము వేరు. ఆచరణలో “నాఇష్టము” అనే సూత్ర మేనా మరేదైనా ఉన్నదా అని ప్రశ్న.

వివాహమనే సంస్థపై చలంగారు ఘోరమైన ఆగ్రహం వెలిబుచ్చారు. సంఘ నీతి అనే పేరున వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు కలిగించిన ఆటంకాలలో కెల్లా ఎక్కువ అన్యాయమైనది ఈ వివాహ సంస్థ అని వారి కోపము. ఆ స్వేచ్ఛ “మోహపు స్వేచ్ఛట”. అనగా ఏకకాల మందు చాలామందిమీద మోహం కలిగినపుడు ఆ మోహాన్ని అనుభవించుటకు ఆటం

కము ఉండకూడదు. వివాహానికి ముఖ్యోద్దేశము మోహముని వారి నుతం. మోహం ఆధారంగా ఉండాలి వివాహానికి, వివాహం జరిగేటప్పుడు. మోహపు ఆకర్షణ పోతే ఆ బంధం ఉండకూడదు. ఇది వారి తీర్మానం. ఇది మనస్సున ఉంచుకొని వెక్కిరింతకోసం వివాహోద్దేశాలను వారి గ్రంథం నాల్గవపుటలో కొన్ని గుణించారు. ఎవరు ఎక్కడ ఆలాగు వివరించారో తెలియదు. వివాహము ఒక బంధం. కాబట్టి వివాహము గురించి ఒక్క మంచి మాటను పొరపాటునైనా చలంగారు అని యుండలేదు. వివాహబంధం అసలు సృష్టిలోది కాదనిన్నీ స్వేచ్ఛకోడే వ్యక్తులను బంధించడానికి కవటులు కల్పించారనిన్నీ, కాబట్టి స్వేచ్ఛాపరాయణులు ఈ బంధనాన్ని తెగగొట్టవలె ననీ వారి హెచ్చరిక.

మనుష్యుడు పశుస్థితినుండి నాగరకస్థితికి పరిణమిస్తూ వివాహసంస్థ అనే ఉత్కృష్టసోపానాన్ని అధిష్టించి నాగరికతాభివృద్ధిని సాధ్యపరచుకొన్నాడు. కాబట్టి వివాహసంస్థకు పూర్వముండే పశుస్థితికి స్త్రీ పురుషసంబంధము తిరిగివెళ్ళనని దృఢముగా జ్యోతిషము చెప్పవచ్చును. ఆరంభమునుండి ఇప్పటివరకూ ఈ సంస్థ ఒకేతీరున ఉండలేదు. అన్ని నాగరకసంఘాలలో ఒక్కలాగే లేదు. కాని వివాహములేని సంఘములేదు. ఎన్ని మార్పులు వచ్చినా వివాహములేని సంఘము ఉండజాలదు. ఇప్పుడు జరుగుతూఉన్న వివాహసంబంధపు వ్యవహారా లన్నీ సమంజసము అని ఎవరూ వాదించరు. కాని జరిగియున్న వివాహాలన్నీ మలినబంధనయుక్తములే అని చెప్పట చాలా సాహసము.

మోహపుస్వేచ్ఛపై ఆధారపడే స్త్రీపురుష సంబంధమువల్ల కలిగేలాభము ఒకస్త్రీ బహుపురుషులతోను ఒక పురుషుడు చాలామంది స్త్రీలతోను సంభోగసంబంధాలు కల్పించుకోవచ్చుననిగదా చలంగారి ఆశయము. ఈ కామస్వేచ్ఛ మనస్సు ఆత్మ అనే పదార్థములేని వారికి పరమధర్మమువలె భాసించవచ్చును. మనస్సుకు ఒక విశేషగుణము ఉన్నది. ఒక మారు కలిగిన అనుభవాన్ని ఎన్నటికీపోకుండా మనస్సు ఉంచుకొంటుంది. మైనపు ముద్దలో చిన్నచిన్న నొక్కులన్నీ ఎట్లు ఇమిడియుంటవో ఆలాగే మనస్సున ఈ అనుభవ సంస్కారాలు ఉంటవి. సమయమువచ్చినప్పుడు అవి వ్యక్త మవుతవి. స్త్రీపురుష సంబంధము ఎంత కామోద్రేకమున అయినదైనా కేవల శారీరకమే అయి ఉండిపోదు. మనస్సుపై కలిగే ఆ అనుభవము మరొకప్పుడు మరొక స్త్రీ పురుషులతో సంబంధము కలిగినప్పుడు ఉత్తేజకమై స్మరణకు వస్తే, అప్పుడు ఆ రెండు అనుభవాలను సరిపోల్చుట సంభవిస్తుందిగదా. ఆ సరిపోల్చడమువల్ల హృదయములోఉద్భవించే సంరంభము మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యభంగానికి కారణ మవుతుంది. ఇట్టి స్మరణసంరంభ నిరోధములేగదా హిస్టీరియా రోగానికి కారణము. కేవలము రోగరూపాన్ని చాల్చుకుండా బాధించే హిస్టీరియా చాల

వ్యాప్తమైయున్నదని ఆధునిక విమర్శకుల శాస్త్రము. ఇట్లు మనస్సుయొక్క ఆరోగ్యము చెడితే, ఆవ్యక్తుల జీవితమంతా ఎట్లు అనర్థదాయక మవుతుందోగదా. అట్టి ఉపద్రవాన్ని చలంగారు ఆమోదిస్తారా అని అడగవలసి యున్నది.

ఈ ప్రమాదపు వాదానికి హేతువు కామమును మోహమును చలంగారు అంత అధికముగా * పరిగణించడము. చలంగారుకూడా అంగీకరించిన ప్రేమ తత్వాన్ని వివాహ సంబంధానికి వునాదుగా చేస్తే ఈ తప్పుదాకినండి తప్పించుకోవడానికి సాధనం దొరుకుతుంది. ప్రేమ తత్వాన్ని ఏమాత్రమైనా సరే అనుభవములోనికి తేగలిగినవారికి వివాహం బంధంగా తోచదు. శరీరభోగమే కోరే బుద్ధిహీనులకు వివాహం బంధముకాక ఏమవుతుంది? చలంగారు మోహాన్ని విడిచిపెట్టి ప్రేమను హెచ్చరిస్తే వారు కోరిన స్వేచ్ఛ ఆత్మైష్ణత్వము, సాధించ సుకర మవుతుంది. మోహాధక్తులకంటే ప్రేమపరాయణులు ఉన్నతులు కారా.

వివాహము, దాంపత్యము, పాతివ్రత్యము వీటిలో వారి మతప్రకారం చేయవలసిన మార్పులను చలంగారు ప్రతిపాదించారు. ఎవరియందు ఎంతకాలము మోహముంటే అన్నాళ్ళే ఆ స్త్రీ పురుషులు సంభోగ సంబంధాన్ని ఉంచుకోవలెను. ఎప్పుడు లేనట్లు తెలిసినా, ఆ వివాహబంధాన్ని తెగదీయవలెను. వారికి పుట్టిన పిల్లలు ఉంటే వారిని పరిపాలకుల పోషణకు అప్పచెప్పాలి. స్త్రీ స్వతంత్రంగా ధనమును సంపాదించుకొంటూ ఉండాలి. పాతివ్రత్యమనేది ఎప్పుడు ఎక్కడా లేదు: ఉండకూడదు, కాబట్టి దంపతులని ఏ యిద్దరిని కట్టి పెట్టకూడదు. ఆకర్షణే ప్రధానం. ఆకర్షింపబడినవారే దంపతులు. ఇట్టి తీర్పులు ఇంకా ఉన్నవిగాని వాటి నన్నిటిని వివరముగా చర్చించడానికి అవకాశము చాలదు. ఇవి అన్నీ మంచివికావు. అన్నీ చెడ్డవికావు. ఈ మార్పులకు ఆధారాలు, ఆధారపరికరాలు, ఎక్కడివి అని ఆలోచిస్తే పాశ్చాత్య గ్రంథాలలోనివి అయి యుంటవి అని తోస్తున్నది. ఎందుచేతనంటే, కొన్నిచోట్ల కొన్ని తెలుగు వాక్యాలు ఆపుస్తకాలలోని వాక్యాలకు భాషాంతరీకరణాలా అని శంక కలుగుతుంది.

వివాహసంస్థపై పాశ్చాత్యగ్రంథాలలో చీన్రఖండన ఉన్నది. నిజమే. కాని వారి తగాయిదాలకు బీజము కామస్వేచ్ఛావాదము కాదు, ఆధ్యాత్మిక స్వాతంత్ర్యము. వారి దేశములలో ఈ పోరాటము సుమారు నూరుసంవత్సరాలనుండి జరుగుతూనే ఉంది.

* వారి గ్రంథంలోని ప్రేమ యోగం ముగింపు అనే అధ్యాయాలలో ఈ తత్వాన్ని వారు ఉపపాదించారు,

చాలామార్పులు వచ్చినవి; కాని కుంకటి వ్రేళ్ళతో కదిలి ఆనంధ తిరగబడలేదు. వారి జేతలలో జరిగిన చరిత్రను చక్కగా గమనించి మనదేశపు ఆచారాలలో మార్పులు హెచ్చరిస్తే చాలా శ్రేయస్కరము. వివాహముగురించి వ్రాసిన ధీమంతులు ఆ జేతలలో ఉన్నారు. స్త్రీ అనే గ్రంథము తయారుకావడానికి ఉత్సాహము పుట్టించిన పండితులు కొందరు ఉన్నారని నా విశ్వాసము. ఆ గురువర్యుల గ్రంథాలనుండి కొన్ని వాక్యాలను ఇక్కడ పొందుపరచాలని నాకు తోచింది. “ప్రేమభావముయొక్క లోతును గాంభీర్యమును బాగా తెలుసుకోగలుగుటకు వివాహఖండన యెంత సహకారో అంతకంటె యెక్కువగా వివాహసంపదనుభవము సహాయపడుతున్నది.” “ఈ సమస్యలగురించి ఎవరూకూడా ఇప్పటికి ఇదమిద్దమనే తీర్పులకు రాలేదు. విషయము చాలా క్లిష్టమైనదిన్నీ, అనేక సందేహాలతో చిక్కుపడినదిన్నీ”. “సెక్సువాసన (instinct) వంటి తీవ్రమైన బలము గలది మరొకటి లేదు. దానిని ఒక్కమారు తప్పతొవలో పెట్టితే తీరని ప్రమాదాలు సంభవిస్తవి. కాబట్టి వివాహసంస్థలో మార్పులంటే భయపడడానికి కొంతకారణ మున్నది.” “యావ జ్జీవమూ ఏకపత్నీవ్రతాన్ని పాలించడము అసంభ్యాకులైన స్త్రీలకు సహజమైన యేర్పాటు.” సహజమైనదని వారి అభిప్రాయం చిత్తగించండి. ‘ఆరోగ్యవంతులందరికీ వివాహము సిద్ధించునట్లు సాధనాలను సమకూర్చకపోతే ఏర్పాటులన్నీ నిరుపయోగము.’ ‘ఏకపత్నీ వివాహసంస్థను మార్చడానికి ప్రయోజనము మానవకుటుంబముయొక్క పురోభివృద్ధిమాత్రమే కావలెనుగాని వ్యక్తుల కామోద్రేకాన్ని తీర్చుకోవడమై యుండకూడదు.’ ‘ప్రేమపరిణామ మంతా ఏకపత్నీ వివాహసంస్థవై పే నడుస్తూఉన్నది.’ ‘ప్రపంచమందున్న సంస్థలలోకెల్ల మూలమైనసంస్థ వివాహము; దానిని వివేకముతో ఉపయోగించుకోవడము వల్లనే మానవజాతిని ఉద్ధరించసాధ్యము. ఆ సంస్థలోఉన్న లోపాలను విమర్శిస్తే దానిని దూషించడంకాదు సరేగదా, దాని ప్రయోజనమందుగల విశ్వాసాన్ని ప్రతిపాదించడము అన్నమాట.’ * ‘నాకు వివాహసంస్థయందు దృఢనమ్మకము ఉంది. ఒక పురుషునికి ఒకే స్త్రీయందుగల ప్రేమగాను, నా భార్యయెడల నాకుగల సంబంధమువలె పరిణత స్నేహ భావముగాను వివాహము ఉండవలెను.” “వివాహసంస్థ ఎంత లోపభూయిష్టమైయున్నా అదిలేకుండా మన ముండలేము.” చలంగారి వ్రాతలలో అక్కడక్కడ ఇట్టి అభిప్రాయాలు లేకపోలేదు. ‘ఒక స్త్రీకి ఒకే పురుషుడు, ఒక పురుషుడికి ఒకే స్త్రీ అనే ఆదర్శం చాలా పున్నతమయింది.’ (59 పుట.)

x Monogamy అనే అంగ్రవచానికి సరియైనమాట దొరకలేదు. వ్యాకరణం ఒప్పుదుగాని ఏకేశవ సమాసం చేస్తే కుదుర్చుకోవచ్చును. xx Judge Lindsay.

“సాధారణ ప్రజలందరికీ యీ వివాహబంధం అవసరం. అవసరమే. కనకనే ఆసంస్థ అమలులోనికి వచ్చింది, నిలచివుంది.” (87) అని చలంగారు వ్రాశారు. కాని ఇవి వారి మొత్తపు అభిప్రాయాలు కావు. సకృత్తుగా ఉంటవి. అందుచేత ఇట్లు ద్వితీయకమైన స్వవిరోధము పుస్తకములోని అన్ని విషయాల గురించి కనిపిస్తుంది. ఈ స్వవిరోధముగురించి ముందు విమర్శిస్తాను. కాని ఈ మంచివనుకొన్న వాక్యాలలో కూడా వివాహము బంధమేగదా వారిమతములో.

చలంగారి అభిప్రాయములో స్త్రీ పురుష సంబంధము వ్యక్తిగతమైనదని. వ్యక్తి స్వేచ్ఛా వాదమైనవారు ఈ తప్పసూత్రమును కల్పించుకొన్నారు. స్త్రీ పురుష సంబంధము కాని శాంతితో విరమిస్తే వారు ఉపపాదించిన తీర్పులను ఆమోదముతో ఆలోచించగలము. ఆలాగు కాదుగదా. “వివాహము కంటిబంధమైన సాక్షాత్తుగా ఆధారపడి యున్నది.” * కాబట్టి వివాహసంస్థకున్న సంఘమునకున్న అన్యోన్య సంబంధము గలదు. వ్యక్తుల సంబంధమును బట్టి వారి పిల్లల అభివృద్ధి ఉంటుంది. పిల్లలద్వారా మానవజాతియొక్క పురోభివృద్ధి నిశ్చితమవుతుంది. అంత ప్రాముఖ్యమైన వివాహసంస్థను మోహముపై ఆధారపెట్టుతామా లేక ప్రేమపై నిలుపుతామా చలంగారు చెప్పవలెను. చలంగారి తీర్పులన్నీ * * సంస్కారము పొందాలిగదా.

స్త్రీపురుష సంబంధ స్రావణమైన వస్తువును మూడువేర్లతో చలంగారు వర్ణించారు. అందులో ప్రేమ అని వారు చెప్పినదానితో సంపూర్ణమైన ఆమోదము అందరికీ ఉంటుంది. కామ మోహము లని మరి రెండు ఉన్నవి. కామం ఊచితమనినీ, మోహం అలాగుగాక కామసంబంధం తరువాతకూడా ఉండి స్త్రీ పురుషులు ఒకరినొకరు ఆకర్షించుకోవాలనే పట్టుదల పుట్టిస్తుంది. గ్రహారంభమందు ఈ భేదాన్ని చేసినా, చర్చలో మాత్రం ఆ భేదాన్ని అంతగా పాటించినట్లు కానరాదు. ఈ మాటలకు ఆ అర్థం వారు ఎక్కడనుండి సంగ్రహించారో నేను పోల్చుకోలేక పోయినాను. కామానికి వీరు ఇచ్చిన లక్షణము ఋజువు కాకపోయినా, కామాన్ని స్త్రీ పురుష సంబంధమును వ్యక్తపరచే అర్థంలో ప్రయోగించారు పండితులందరూ. ధర్మాన్త కామమోక్షములు పురుషార్థములు. కామనూత్రాదులు కామశాస్త్రం అని ప్రయోగం. కామము ప్రబోధచంద్రోదయములో నాయకుడు. కామిణీ, కామినీ, కాముక అని వాడుక. మన్మథునికి అందుచేతనే కామ అనిపేరు. కాని మోహము అనే పదానికి చలంగారు కల్పించిన అర్థానికి ప్రమాణము కానరాలేదు. మూఢాత్మ కన్యలం మోహం అని అమరం. Fainting, Delusion,

Infatuation, Illusion of love అని ఆప్తేక్షిక్ సరీ. వ్యభిచారిభావాలలోని మోహము అన్ని రసాలకు సాధారణము. చిత్తవిభ్రమ అనే అర్థంలో రూఢిచేశారు. వాస్తవముగా కామము, ప్రేమ ఈ రెండే వాడవలసిన పదాలు. “వీరు ప్రేమ అనుకునేదంతా కామమే” అని చలం గారే వాడారు. మోహమునే పదాన్ని చలంగారు ఒకచోట కామంతోను, ఒక చోట ప్రేమతోను సరిపెట్టి వారి ఇష్టము వచ్చినట్లు వాడారు. పదముల అర్థకల్పనకు కూడా సూత్రం నా ఇష్టమేనా ?

ఏదై లేనేమి. కామమోహములతో పుస్తకమంతా నింపేరు. వారి మామూలు ప్రకారం మధ్య మధ్య ప్రేమతత్వాన్ని చాలా గౌరవంతో నిరూపించి స్వవిరోధం చిక్కు తెచ్చి పెట్టారు. ఇట్టి స్వవిరోధపు వాదము విషయమై ప్రత్యేకంగా ఆలోచించుదాము. చలంగారే ఈ ప్రేమతత్వాన్ని ఆధారంచేసుకొని దాంపత్యసుఖం, వివాహబంధాలు, స్త్రీనీతి, మోహంకామం అనే అధ్యాయాలు వ్రాసియుంటే ఎంతో బాగాయుండి ఉండును. అలాగే చేస్తే కామం అనే ఊణిక స్వభావోద్రేకాన్ని, మోహ మనే అధమ వ్యాపారాన్ని బల పరచే తీర్పులు పుస్తకాన్ని నింపివేయకపోయియుండును. కామోద్రేక శక్తిని కవిత్వం మొదలై న ఉత్కృష్టవ్యాపారాలలోకి మార్చగలమనినీ, మార్చుకోవడం మానవొన్న త్యమనినీ చలంగారే ప్రతిపాదించియున్నారు. ఈలా గున్నా మోహంకోసం అంత అట్ల హాస మెందుకు చేశారో వారినే అడగాలి.

ఇట్టి తప్పుతోవలూ పడడముచేతనే, సంఘ మనే సమస్యగురించి చాలా అపసిద్ధాంతాలు వ్రాయడము సంభవించింది. వ్యక్తి సంఘముల సంబంధం, వ్యక్తిస్వేచ్ఛ సంఘనిరోధము అనే సమస్యగురించి ఇదివరకు వ్రాసియున్నాను. సంఘం అనే వస్తువుపై వారు చాలా ద్వేషాన్ని వ్యక్తపరిచారు. వాస్తవముగా సంఘమని ఒక ప్రత్యేకవస్తువు లేదు. వ్యక్తుల అన్యోన్య సంబంధముల నిర్మాణమే సంఘం; కొందరు వ్యక్తులు కొందరి వ్యక్తుల అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించరు. అంతే. కాని ప్రతీవ్యక్తికి మనోగతమై ఒక చిత్రిమైన భావము ఉన్నది. తాను అందరితోను అట్టి ఉన్నట్లున్నూ తనతో అందరూ అట్టియున్నట్లున్నూ ఒక భావము ప్రతీవ్యక్తిలోను లీనంగా తాండవమాడుతూ ఉంటుంది. ఇదే సాంఘిక భావము వాసన, (instinct.) దీనిని ఎంత తీవ్రవ్యక్తి వాదియైనా నిర్మూలించ లేదు. సంఘనిరోధము సంఘబహిష్కారము అనేవన్నీ వ్యక్తిలో ఉన్న ఈ భావము యొక్క ఆ విభావములు కాని, వ్యక్తికి బహిర్గతమైన దేదీ లేదు. ఎవరో కొందరు వ్యక్తులు ఆపని చేయడానికి చేయించడానికి ప్రయత్నించ వచ్చును. కాబట్టి సంఘాన్ని దూషించడమంటే, ఆవ్యక్తులను తిట్టడమన్నమాట. వ్యక్తియైన తనకి ఎంత స్వేచ్ఛ కావాలని

చలంగారి వాదనో, అంత స్వేచ్ఛ ఆ ప్రతిపక్ష వ్యక్తులకు అక్కరలేదా అని తర్కించాలి. సంఘనిరోధము వాస్తవముగా వ్యక్తిగతమే కాబట్టి సంఘము వ్యక్తిని నిరోధిస్తున్నదని చెప్పడము తప్పువాదన. వ్యక్తిని నిరోధించగలిగే దేదీ లేదు - అంత వ్యక్తిత్వము వ్యక్తి లేకపోతే తప్ప. కాబట్టి ఆ లోపము వ్యక్తిదే పూర్తిగా. తన వ్యక్తిత్వమును సాధించు కొనుటకు కావలసిన శక్తి - ఉత్సాహములు లేక, తన దుర్బలమైన కోరికను తాను నిర్వహించుకోలేక, తన లోపాన్ని కప్పిపుచ్చి, తన ఆశ్చర్యకారవాన్ని ఇతరుల దృష్టిలో నిలపాలని, వ్యక్తి ఈ సంఘనిరోధ వాదాన్ని ప్రారంభిస్తాడు. తాను చేసుకోలేని దానిని ఇతరులు చెయ్యాలని నిర్బంధించడం అన్నమాట. ఎంత సరసంగా ఉంది ఈవాదన. చిన్న పిల్లలకు వివాహం చెయ్యకూడదని ఉపన్యాసాలిచ్చిన స్త్రీముఖులు, వ్యక్తిత్వ శక్తిహీనులై ముసలమ్మ ఒప్పలేదని సమాధానం చెప్పినట్లే, తన ఉద్దేశ నిర్వహణమునకు సంఘబాధ అడ్డువచ్చిందని గోలపెత్తడం. ఉన్న రహస్యమేమిటంటే, తనపనికి ఇతరుల ఆమోదం కావాలని వ్యక్తిని కోరుతున్నాడు. అట్టి ఆమోదాన్ని కోరికపోతే సరిగదా. సంఘమూలేదు; నిరోధమూలేదు; అది ఒక పెద్దభ్రమ. ఈ భ్రమ మోహితులకు సంఘము ఒక రాక్షసి! మనుష్యుని స్వభావం బాగానలిగిన పాత మార్గాన్ని పోవడం. క్రొత్తమార్గమంటే చాలా కష్టం. ఆ కష్టానికి ఇష్టంలేదు. శక్తిచాలదు. ఈ సమన్వయమును గత శతాబ్దములో శాస్త్రజ్ఞులు కనుక్కొని యుండలేదు. అప్పటికి మన శాస్త్రము ఇప్పటింత వృద్ధిజెంద లేదు. చలంగారికి ఇది తెలిసి యుండు నని నావిశ్వాసము.

పూర్వము వెలి అన్న భయము ఎక్కువగా ఉండేది. ఇతరుల ఆమోదాన్ని కోరియుండడమువల్ల కొంతవరకున్నూ, అశాస్త్రీయమైన పిచ్చినమ్మకాలు, నరకము, బెడిసి కొట్టడము, అదృష్టము, పుణ్యము, పునఃజన్మ, కర్మలు - ఈ మొదలైన నమ్మకాలు వ్యక్తులను ఎక్కువగా బాధిస్తూఉండేవి. ఆంగ్లవిద్య వ్యాపించడముచేత, పరిస్థితులు బాగా మారడముచేత చాలా వ్యత్యాసాలుగల వ్యక్తుల సమ్మేళనములచేత ఈ నమ్మకాలు శీఘ్రములై పోయినవి. ఆర్థికదుస్థితి ప్రబలమై విస్తారముగా వ్యాపించనందునకూడా ఈ పౌరాణిక మతసంబంధమైన నమ్మకాలు చింకివి అయిపోయినాయి. కారాగృహము, అస్పృశ్యత, ఇతర వర్ణములతో సంవ్యవహారత్వము, ఆహ్లాదకరములైన ఈ రోజులలో వెలి యెక్కడ ఉన్నది. గ్రామాలలోనే లేదు. పూర్వము గ్రామాలు ఎక్కువ చిక్కనివిగా ఉండేవి. కుటుంబశిక్షణ కఠినముగాఉండేది. అప్పుడు అందరూ ఒకేవిధమైన ఆచారవ్యవహారాలు కలిగియుండేవారు. అప్పుడు వెలిబాధ సుకరము. ఇప్పుడు వెలిపెట్టేవారూ లేరు. వెలి పడేవారూ లేరు. ఒక్క కుటుంబములోనే భిన్నరుచులు, భిన్న ఆచారాలు

గల వ్యక్తులు ఉంటున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో సంఘబాధ అని విజృంభించడం దూదితో కత్తి సాము వంటిది. ఈ సంగతికూడా చలంగారికి తెలుసును. 'ప్రతిదినము మారిపోతున్న సంఘాన్ని బూజుపట్టి, పుచ్చి, రాలిపోతున్న యీ సాత నియమాలనే ఆధారం చేసుకుంటే దొంగతనమూ కపటమూ తప్ప యేమీ మిగలదు.' (10) అనివారే వ్రాశారు. ఇంకా ఇట్టి వాక్యాలు పుస్తకములో అక్కడక్కడ ఉన్నాయి. ఇదంతా యెరిగిస్తే సంఘము రాక్షసియని, పుస్తకములో సగం ఈ సంఘ బాధా తిరస్కారంతో నింపేరే. ఎందుచేత, వారినే అడగాలి.

సాంఘిక భావి నిర్మాణమే సంఘము. దాని ఆవిర్భావము వ్యక్తుల అన్యోన్య సంబంధ నిర్మాణము. ఇట్టి సంఘములేని వ్యక్తిలేదు. ఉండదు. ఉండలేదు. వీరి సంబంధాలే నీతి. తత్వతః వ్యక్తిత్వ ప్రాబల్యాన్ని అంగీకరించ వలసినదే. కాని ఈసంఘము, ఈ సాంఘిక నీతి తప్పవు. కాబట్టి ప్రతీవ్యక్తి తన వ్యక్తిత్వాన్ని తన సాంఘికత్వాన్ని తన కింపైన సాశ్వత మేళవింపు చెనుకోవాలి. ఆ బాధ్యత పూర్తిగా వ్యక్తిదే. "సంఘవ్యక్తిమీద తన నిబంధనలను విధించకుండా జరగదు" అని చలంగారు వ్రాశారు. వ్యక్తుల జీవితాన్ని ఉన్నత పదవికి నడపడానికి ఈ సంఘము అత్యవశ్యకము. సాంఘిక నీతికూడా అవసరమే. ఇది పండితుల అభిప్రాయం. గ్రంథవిస్తృతి భీతిచే వారి వాక్యాలను ఇక్కడ పొందు పరచలేదు.

చలంగారి వాదతమకం వారితోత చాలా తప్పు సూత్రాలను చెప్పించడమే కాకుండా, వారి పుస్తకము నిండా స్వవిరోధాలను వేయి నిండించింది. తప్పు సూత్రాలకు ఒక చక్కని ఉదాహరణ ఇచ్చి స్వవిరోధాలగురించి మనవిచేస్తాను. అలవాటు కూడదనే ఒక సిద్ధాంతాన్ని వారు బయలుపరిచారు. అలవాటువల్ల క్రొత్తదనము పోతుంది. కాబట్టి రొమాన్సు ఉండదు. ఏరోజుకు ఆరోజు ఏ నిమిషానికి ఆ నిమిషం క్రొత్తగా ఉండాలట. క్రొత్తయిల్లు, క్రొత్త బట్ట, క్రొత్త శృంగారం, క్రొత్త భార్య, అన్నీ ఈ విధంగా క్రొత్తవి ఉండాలి. ఇందుకోసం వేశ్య వ్యభిచారాలని వారు కొనియాడారు. చూచారా, ఊణికిమైన కామ స్వేచ్ఛ వాదం ఎంతవరకూ తీసుకొని పోయిందో. ఇది యెక్కడైనా సాధ్యమా? చలంగారి జీవితములో అలవాటు సాతదనం లేనేలేదా? అలవాటులేని జీవి ఉందా? (Habit is second nature) అలవాటు రెండో స్వభావం అని శాస్త్రము. తీవ్రస్వభావ వాదులైనవారు ఈ స్వభావాన్ని ఎందుకు ఇంతగా నిరసించారో కామస్వేచ్ఛ నిలపాలని కదా. అలవాటు చైతన్యముయొక్క స్వభావం. చైతన్య మున్నచోట అలవాటు తప్పదు. అలవాటు అయి తీరుతుంది. అలవాటు వద్దంటే చైతన్యాన్ని లేకుండా చెయ్యాలి. ఒక

* Herbert, Elen Key, Justice Lindsay ల గ్రంథాలలోనుంచి ప్రమాణాలు చూపవచ్చును.

మాగు చేసిన వ్యాపారాన్ని రెండోమారు చేస్తే అలవాటు అయిందన్నమాట. ఇది మనస్సుయొక్క స్వభావ సూత్రం. అలవాటుద్వారా మనస్సు తన శక్తిని వృధా కాకుండా కాపాడుకొంటుంది. అలవాటులు మంచివని చెడ్డవని ఉన్నవి. చెడ్డవాటిని మార్చుకోవాలి. మంచివాటిని పెంచాలి. ఏ అలవాటునైనా మార్పడం చాలా కష్టదాయకము. అందు చేతనే పరిజ్ఞానం కలవాడు అలవాటు కాకముందే తెలుసుకొని, ఆ వ్యాపారాన్ని మొదటిమారే చెయ్యడమే లేదా అని పరిష్కరించుకోవాలి. ఒకమాగు చేస్తే మన శక్తి ఆ దారినే పరుగెత్తడానికి తయారవుతుంది. కాబట్టి బుద్ధియుక్తమైన అలవాటులను సంపాదించుకోవాలి. “అలవాటువల్ల చెడ్డ ఏమీ లేదు. మనుష్యులందరూ దానిని ఆధారం చేసుకొనే జీవనయంత్రను నడుపుతున్నారు. అది లేనిది ఎవరూ ఉండలేరు. “అని పండితా భిప్రాయం. ఈ నేను వ్రాసినది చలంగారికి తెలియనిది కాదు. అయినా ఎందుకు ఆలాగు వాదించేరు అని అడుగుతారు విమర్శకులు చలంగారిని

అయితే ఇంతకంటే ఎక్కువగా బాధించేది గదా స్వవిరోధం చిత్తగించండి. నిగ్రహం గురించి స్తుతీ నిందాకూడా పుస్తకంలో వెదజల్లియున్నవి. “అసలు శక్తిలేనివాడు గొప్ప నిగ్రహిక్రింద చెలామణి అవుతున్నాడు కురూపి పతివ్రత వినట్టు. కొందరు నిజంగా సెక్సును ఉన్నతరూపం దాల్చేటట్టు (Sublimate) చేసుకోగల వారున్నారు? “యువకులలో సహజమైన నిగ్రహశక్తి (Controlling) ఉంది.” “వెంటనే యీ కామశక్తికి దోవ చూపకపోతే అది అపాయకరమైన మార్గాలలో పడుతోంది” “ఏమిటీర్నూ!” “నిగ్రహం అవసరముకాదు. సాధ్యముకాదు. నిగ్రహంలో ఏమీ కౌన్నత్యంలేదు.” “నిగ్రహం చాలా ఆరోగ్యవంతం” “అందుకోసం అమిత నిగ్రహం కలిగి ఆనందాన్ని కొంచెం కొంచెంగా గ్రహించాలి” మనసునూ శరీరాన్ని స్వాధీనములో వుంచుకొని ఆనందాన్ని అనుభవించాలి.” “కనక నిగ్రహము అత్యవసరం” “నిగ్రహం పుణ్యకార్యమని దొంగ మాటలతో పూజిస్తారు.” ఇక బాలు నిగ్రహం గురించి స్వవిరోధము. ఆలాగే త్యాగం గురించి. “స్వార్థత్యాగం కావాలి” “త్యాగం చెయ్యని స్త్రీ వాలియ్యని గొడ్డు.” ఇట్టి చిన్నచిన్న సంగతులలోగల స్వవిరోధాన్ని విడిచి, పెద్ద సమస్యలగురించి సంక్రమించిన స్వవిరోధాన్ని ఇదివరకే సూచించి యున్నానని మనవి చేస్తాను.

ఇంత బుద్ధిమంతులు ఇట్టి పుస్తకాలు వ్రాయగలిగిన ధైర్యవంతులు, ఇన్ని గ్రంథాలు చదివినవారు చలంగారు ఇట్లు స్వవిరోధములతో నిండిన వాచాలను ఎందుకు చేకారని ప్రశ్న ఎవరికైనా పుట్టకమానదు. వారి పుస్తకములతో మాత్రమే పరిచయముగల నావంటి వారుకంటే ఎక్కువ ఋజువుగా యీసం దేశానికి సమాధానం చెప్పగలిగే వారు వారితో బాగా

కలిసిమెలిసిన స్నేహితులు అట్టి స్నేహితులకు చలంగారిబుద్ధి ఎట్లు పరుగెత్తుతుందో తెలుస్తుంది. నేను ఊహించినంతవరకు నా సమాధానం ఇదివరకే నూచించియున్నాను. వారు కేవలం స్వభావప్రియులు. వ్యక్తిత్వమును సమర్థించాలనే దీక్ష వారి బుద్ధిని ఆక్రమించడం వల్ల ఈ స్వభావసమర్థన దృఢపడింది. ఎవరిఇష్టం వారిది అన్న వాదము బయలుదేరింది. ఈ వాదములో ఉన్న లోపాన్ని గుర్తెరుగుటకు తగినసాధన దేనినుండి వారు పొందగలరో దానియెడల వారు ద్వేషాన్ని కల్పించుకొన్నారు. లోకములో స్థూలదృష్టికి గోచరమై యేది బహుత్వము అవి స్వభావాలు. వాటిని శాస్త్రప్రదర్శకులమీద విశేషించి ఆ బహుత్వమును ఆశ్రయించుకొన్న ఏకత్వమును గ్రహిస్తే సేగాని, ఈ స్వభావవాదలోపము తెలియదు. అట్టిది ఫిలాసఫీ. ఫిలాసఫీ అంటే ఏ. ఏ., పరీక్షకు చదివే మూడుపుస్తకాలే కావు. అది ఒకవిధమైన విమర్శనదృష్టి, పరిశోధనపద్ధతి. ఆ ఫిలాసఫీ అంటే వారికి ద్వేషము. దానిని వెక్కిరించారు. కాబట్టి వారి వాదలోపాన్ని వారు కనుగొన్నారుకారు. ఆ లోపాన్ని వర్ణించడానికి ఒక లోకోక్తి ఉంది. తీర్థానికి తీర్థం ప్రసాదానికి ప్రసాదం అని. కాబట్టి ఒకచోట స్తుతి, ఒకచోట నింద, ఒకచోట స్వభావం, ఒకచోట ఆదర్శం, ఒకచోట ప్రేమ, ఒకచోట కామం, ఒకచోట ఆధ్యాత్మికం, ఒకచోట కేవల పశుత్వయుక్తమైన శారీరకము, ఒకచోట ఈ సౌఖ్యం, ఒకచోట ఆ సౌఖ్యం, ఒకచోట హృదయం, ఒకచోట ఇంద్రియాలు, ఒకచోట సంఘక్షేమస్తుతి. ఒకచోట సంఘద్వేషము ఇట్లు భిన్న సోపానాలకు జెందినవాటిని కలగాపులగంగా కలిపివేసినారు చలంగారు.

తన చుట్టుప్రక్కల నున్న లోపాలను చూచి, మండిపడే స్వభావం చలంగారిదని నా ఊహించుచిదే అది. ఆ స్వభావాన్ని వారు ఆంగ్లభాషలో ఉన్న సెక్సువాజ్యుయంచేత పోషించేరు. సినిమాలో చూచిన నాయకి శృంగారం ఇంటి గృహిణివద్ద లేదని అలిగిన రొమాన్సు రసీకుని వలె చలంగారి హృదయగ్రంథి శిథిలమై పోయింది. అట్టి పరిస్థితిలో వారిని గట్టిపరచేది సమీకరణ తత్వం అది లేకపోయింది.

శారీరక స్వభావ వాంఛలను సమర్థించాలని పశుసంబంధమైన సామ్యములను ఉపయోగించి

* Man cannot live without an Absolute. If he cannot believe in a true absolute, he will believe in a partial and fictitious one. When once the hold of the absolute has relaxed and the Conclusion reached that all is relative. Men are ready to become slaves...In the absence of an ultimate philosophy, Men tend towards money or sex. Dr. W. R. Matthews. No action can be divorced from moral judgement, there is nothing in the world which can be deprived of the value that belongs to everything in its relation to moral ends. - Dr. Livingstone.

చేరు వారు. “పశువుల్లో, పక్షుల్లో పిల్లలిని కనడంవల్ల ఆడవాటికి ఆహారం సంపాదించుకోడానికి ఆటంకం కలుగు తోందా; ఆలాగే మానవస్త్రీకూడా చెయ్యాలి”. పశువులలో సాధ్యమైనది మనుష్యులలో సాధ్యమనే ఉపమాన తర్కము; తప్ప ఈలాగే వారి వాసనా వాదం (Instincts) తయారయింది. ఈ వాసనలే ఆత్మ అని చలంగారు వాదించారు. మంచి చెడ్డల పరిష్కారానికి వాసనలు (Instincts) ప్రమాణము అని వారు వాదించారు. ఇష్టంలేని కూర మ్రొంగలేమే అని భోజనం చెయ్యకుండా ఉంటారా? అనే పశువ్యాపార సూత్రాలను ధర్మపరీక్షలో ఉపయోగించారు. అసలు సృష్టిలో లేనిది అని ఒక సిద్ధాంతం నిర్మించారు. ఇవన్నీ కూడా ఆ స్వభావ సమర్థన ప్రయత్నంవల్ల సంభవించిన అపసిద్ధాంతాలు. పరిణామములో భిన్న సోపానాలకు చెందిన పశుమానన జాతులను ఉపమాన సూత్రాలద్వారా నిర్వచించడం చాలా తప్పువాద మని మనవి చేస్తున్నాను. ఈ పోరపాటుల వలన ఈ ప్రమాదం వచ్చింది. గ్రంథం ఎక్కువపు తున్నాదని ఒక పండితుని అభిప్రాయాన్ని తెలియజేసి చాలిస్తాను. గొప్ప పరిశీలన లేనిదీ గంభీరమైన బాధ్యత వహించనిదీ, శాస్త్రజ్ఞుని అనంత కృత ఉండనిదీ, పరిజ్ఞానము * పరికరములు తర్కశిక్షణ సంపాదించనిదీ, ఏదో

* తల్లితండ్రుల మాట వినే కుర్రవాడికి గతులు లేవు.

ప్రజలకి ఎంత కోపం తెప్పిస్తే నాకు అంత సంకోషం.

వివాహముకంటే వేశ్యవ్యభిచారం మంచివి.

వివాహమువల్లనే జలసీ వచ్చింది.

వేశ్యావృత్తికి కారణం వితంతువులకు కామం తీర్చుకొనే హక్కు లేకపోవడం.

మార్పుకోసం యితరులు కావలసివస్తే వారిని పొందడంలో తప్పువుండ కూడదు.

కామోద్రేకం ఒక భర్తతో తీరకపోతే నలుగురి నెందు కంగీకరించకూడదు.

కొందరు సమానమోహంతో యెక్కువమందిని మోహించగలరు [ఇది తప్పు, వాస్తవముగా]

వారివారి వాంఛలప్రకారం అనుభవింపవలసిందే.

సుఖిలోగాలకోసం మందు సృతిమనిషివద్ద ఉండాలి; యే నిమిషాన యేబుద్ధిపుట్టి యెటువంటి స్థలానికి కడు

తాడో [మనిషి, పశువా, ఆలాగు చేయడానికి]

కామం తీర్చుకోక ఎండిపోయిన స్త్రీ అంతరాక్షసి ఇంకోరు ఉండదు.

భర్త కష్టమోగి, సుఖమోగి, ఏమడూ నరహంతకుడూ బితే మరీ - మంచిది.

వేశ్య న్యాయంగా స్వేచ్ఛగా సౌఖ్యమిస్తుంది... ఈ పెళ్ళికూతుళ్ళు బోగంవాళ్ళలో జయోగంతు విజవ చెయ్యరు.

గొప్ప హృదయంగల స్త్రీని పదిమంతో పంచుకోడమే ఉత్తమం.

ఎందరు భార్యలకు నిజమైన భక్తివుంది భర్తలమీద.

పాతస్త్రీ కొత్తస్త్రీ కన్న చాలానయం.

వేశ్యనరిగిన పురుషుడు తిరిగి భార్యముఖం చూసేవాడెంత నిర్భాగ్యుడై వుండాలి.

ఇట్టి సరసోక్తులు వేలకువేలు వెతకవచ్చు పుస్తకములో!

నదుద్దేశము ఉన్నాదని ఏవో వ్రాతలు వ్రాస్తే చేసే మేలుకంటే ఎక్కువ కీడు చేయడ మవుతుంది.

ఇంత విపులంగా చలంగారి పుస్తకముపైని ఈ వ్యాసం వ్రాయడంవల్ల నేనా అభిప్రాయంలో ఈ పుస్తకము ఎంత విలువగలదో వ్యక్త మవుతున్నది. పనికిమాలిన పుస్తకమని నేను తలంచేయుంటే నా తీరుబడిని వృధావుచ్చి యుండను; కాబట్టి వేరే నా ఆమోదాన్ని వర్ణించ నక్కరలేదని నా విశ్వాసం. సెక్సు విషయము ఆధునిక జ్ఞాన ప్రపంచములో గొప్ప ప్రాముఖ్యాన్ని వహిస్తూ ఉన్నది. సెక్సు బూతుకాదు. * దాచవలసినది కాదు. చక్కగా తెలుసుకోవలసినదే. కాని యువకులు చాలామంది దీని విషయమై కొంచెం కొంచెం భోగట్టా ఆంగ్ల భాషలో ఉన్న నాటకాలు, నవలలు, కథలు చదివి సంపాదిస్తున్నారు. కాని ఇంగ్లీషు రానివారికి ఉపచరించేటట్లు తెలుగులో మంచి గ్రంథాలు కావాలి. నేను పరిగినంతవరకు ఇప్పటికి రెండు గ్రంథాలే బయలు వెడలినవి. ఒకటి ఇది, రెండోది తాతా కృష్ణమూర్తిగారు వ్రాసిన “వలపు” * ఇద్దరు గ్రంథకర్తలూ ఉపాధ్యాయులే, సాథాలు చెప్పతగినవారే. “వలపు” కంటే “స్త్రీ” ఎక్కువ వుద్వేగం గలిగి, ప్రచారమునకై వ్రాయబడినది. ఈ కళంకము లేని కేవల శాస్త్రగ్రంథ మొకటి ఏ యువక సోదరులై నా శీఘ్రకాలంలో వ్రాయదురని వేడుతున్నాను.

చలంగారు ఈ గ్రంథం వ్రాసి ఈ విషయమై విచారణలు బయలుదేరేటట్లు చేసినందుకు చలంగారికి ఆంధ్రులు కృతజ్ఞులు కావలెను. నా వందనములు అర్పిస్తున్నాను వారి పుత్రానూ ధైర్యములకు. వారు తమ గ్రంథాన్ని “స్త్రీ”కి కృతిగా ఇచ్చి, స్త్రీయెడల వారికి గల గౌరవాన్ని ప్రదర్శించారు. గర్భనివృత్తిమార్గాలు, సుఖకోగాలు, గర్భం, గర్భప్రావం, పంధ్యత్వం అనే అధ్యాయాలు, స్త్రీ స్వేచ్ఛ సాఘికనీతి అనేవాటికంటే ఎన్నోరెట్లు స్త్రీ గౌరవాన్ని ప్రతిపాదిస్తున్నాయని నా అభిలాష. ఈ విషయముల గురించి నేను నావ్యాసములో ఏమీ ఎత్తుకోలేదు. ఆ పూజ్యభావంతోనే విడాకులగురించి కూడా విడిచిపెట్టాను. నేను పండితుడనని గర్వించలేదు. చలంగారు మాత్రం—

‘అపరితోషాద్విదుషాం న సాధుమన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్’ అనే మహాకవి వచనమును ఆదరిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

“ప్రేమమయ మీ జీవనము
త్యాగమయ మీ జగము.”

* ఆలాగని పచ్చిగా వ్రాయ నక్కరలేదు.

* మొదట చలంగారు వ్రాసినట్లు జ్ఞాపకం.

సంపాదకీయము

అష్టమ పరిషత్ సమావేశము :

హైదరాబాద్ లో జరుగుతుం దనుకొన్న అష్టమసమావేశము చెన్నపురి ఆంధ్రమహాసభవారి ఆహ్వానమున మదరాసులో 1941 సంవత్సరము డిసెంబరు 24, 25 తేదీలలో శ్రీ ఆదివి బాపిరాజుగారు అధ్యక్షులుగా జరిగినది. ఆంధ్రమహాసభవారి పక్షమున శ్రీ బి. యస్. మూర్తిగారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షత వహించి పరిషత్తుకు స్వాగతము చెప్పినారు. శ్రీ కల్లూరి సుబ్బారావుగారు ఉపక్రమోపన్యాసము చేశారు. అధ్యక్షోపన్యాసముతో 24 తేదీ ఉదయకార్యక్రమము సమాప్త మయినది. ఆసాయం కాలమూ, మరునాటి ఉదయమూ ప్రసంగములూ, పక్షములూ జరిగినవి.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణ మూర్తిగారు “సాహిత్యసృష్టి”, జమ్మలమడుక మాధవరావు శర్మగారు “సాహిత్యదార్శనికత”, మాచిరాజు దేవీప్రసాదుగారు “వికటరచన (Parody),” నోరి నరసింహ శాస్త్రిగారు “సాహిత్యము: సనాతనత్వము,” అనే విషయాలను గురించి ఉపన్యసించారు.

దేశిరాజు కృష్ణశర్మ, దేవీప్రసాదు, గంగాధరతిలక్, రజనీకాంతరావు, అనిసెట్టి సుబ్బారావు, ఏలూరి సుబ్రహ్మణ్యం, మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి, సింగరాచార్యులు, ఊటుకురి సత్యనారాయణరావు, మాధవపెద్ది బుచ్చిసుందరరామశాస్త్రి ప్రధ్వతులు తమతమ నవ్యరచనలు చదివి వినిపించినారు.

26, 27 తేదీలలో పరిషత్సభ్య సాధారణసభలో ఎన్నికలు జరిగినవి. కొన్నితీర్మానములు ఆమోదించినారు. ఎన్నికలలో వచ్చినసభ్యుల పేర్లు స్థలాంతరమున ప్రకటించినాము.

తీర్మానములు:

1. ప్రతిభ ప్రతికకు సంవత్సరపునందా మూడురూపాయలు ఉండవలె నని శాసనభవారు ఏకగ్రీవముగా తీర్మానిస్తున్నారు.
2. ధనసంపాదనకోసము “ఆర్థికోపసంఘము” ఒకటి ఉండవలె ననీ, జిల్లాకు కొందరు సభ్యుల చొప్పున ఉండా లనీ తీర్మానించడ మయినది.
3. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు ప్రచారకళాఖ ఒకటి ఉండా లని తీర్మానిస్తున్నారు.
4. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు నవమసమావేశము శ్రీ నంపూరి సుబ్బారావుగారి ఆహ్వానముపైన ఏలూరులో జరపడానికి అంగీకరించడ మైనది.

ఆదాయ వ్యయములు :

[౧—౨—౧౯౪౦ నుంచి]

ఆదాయము — విరాళములు

శ్రీశ్రీ చిరుమామిళ్ళ విజయపార్థసారథిగారు

రూ ౧౦౦

శ్రీశ్రీ రాజా మాణిక్యరావు, హయగ్రీవరావు వారు

౨౫

శ్రీ కాళ్యూరి సూర్యవారాయణగారు	౧౦
శ్రీ తెలికిచర్ల వెంకటరత్నంగారు	౧౦
శ్రీ కామ్రాగారు	౫
విడిపత్రికల అమ్మకమువల్ల	౨౫
పత్రికకు చందాలవల్ల	౩౨౦
	<hr/>
మొత్తం	౪౯౫

వ్యయము :

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాకాలకు	౬౫౦
పోష్టి వస్త్రా	౧౧౦
	<hr/>
మొత్తం	౭౬౦

నవరస గంగాధరము

ఆంధ్రుడయిన జగన్నాథ పండితరాజు సంస్కృతమున రచించిన రసగంగాధరము ప్రసన్నగంభీరమైన ప్రసిద్ధ ఆలంకారశాస్త్ర గ్రంథము. శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరామ శర్మగారు దానిని తెలుగులోకి చక్కగా అనువదించినారు.

గ్రంథ మంతా 'ఆననములు' అనే పేరుతో నాలుగు భాగాలు. రసభావ గుణవిశేషములకు సంబంధించిన సరస సమంజస విమర్శ ప్రధమానవంలో ఉన్నది. పండితరాజు పద్యాలలోని మార్మికత, మనోహరత్వము, కవితా రచనకు ముఖ్యవిశేషముల చర్చ, విశిష్ట పరిష్కారాలు, ఇందులో ఉన్నవి. సాహిత్యాభిలాషు లందరూ చూడవలసిన ఉత్తమగ్రంథము. ఈ అనువాదము మహామహాపాఠ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, శైయాకరణ, సార్వభౌమ, బ్రహ్మశ్రీ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిలవారికి అంకితము. ప్రధమానవము 300 పుటలలో ఆంధ్రముగా అచ్చుపడినది. జూలైలో పరిష్కృతువారు ప్రకటిస్తారు.

త్రివేణి

ఇంగ్లీషులో త్రైమాసిక పత్రిక. శ్రీ కోలకెమ్మ రామకృష్ణస్వామి రావుగారు బహుకాలము నుంచీ చిక్కులకు ఓర్చి సమర్థతతో నిర్వహిస్తున్నారు. కొన్ని ఇబ్బందులవల్ల జనవరిలో మదరాసునుంచి బెంగళూరుకు మార్చి ప్రకటిస్తున్నారు. యావద్భారత దేశములోకి ఉత్తమ మయిన ఈ పత్రిక ఇక ముందు అశ్రమముగా వస్తుందని నమ్మతాము.

నామ—రహితం

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

కర్త పితాపురము యువరాజా శ్రీ రావు వేంకట మహీపతి గంగాధర రామారావుగారు. 'అతి వాస్తవికచిత్ర' అనేకేర ఒక కొత్త పాఠ్య బయలుదేరి నవ్యసాహితీ ప్రవాహములో కలుస్తున్నది. సాహితీవాహిని నీరసించి రస విపాసువులకు విసుగుపర్చించిన కాలములో, ఏదో నవతీతము ప్రసాదించు డమునకు ప్రతీచిని ఈ పాఠ్య బయలుదేరింది. ఎక్కడ పుట్టినా ఎలా పెరిగినా తెలుగు సారస్వతక్షేత్రాలకు దీనిచలన నేటికి లభించింది. దీనిపాలిటి తెలుగు భగీరథుడు శ్రీ శ్రీనివాసరావు. తెలుగుయువ కవులు ఎందరో ఆ పాఠ్యలో మునిగి ఓలలాడుతున్నారు. వారిలో శ్రీ యువరాజాగారు "గంగాజలై రుభివి భగీరథయత్నకృష్టైః తృప్తిం కరోమి కథమ పృథునా బుధానాం" అన్నట్లు సహృదయ లోకాన్ని సంతృప్తిపరచడానికి ఈ గ్రంథాన్ని పైకి విసరినారు.

ఈ గ్రంథానికి పేరు పెట్టలేదు. దేనికైనా వ్యవహారముతోనమే పేరుపెడతాము మనము. కవులద్వైషము స్పష్టముగా అచగాహన కావడమునకు గ్రంథమునకు నామకరణము అవసర మంటారు కొందరు. కావలసినవారు పేర్కొనడమునకు ఆయినా గ్రంథానికి పేరుపెట్టడము వ్యవహారధర్మము అంటారు మరి కొందరు. ఆయితే నామరహిత మనేదే ఈ గ్రంథానికి పేరు అని చెప్పవచ్చును. వివిధావస్థలలో కవికి కలిగిన భావాల సంపుటము ఈ గ్రంథము. వస్త్రైక్యము లేనప్పుడు పేరు పెట్టడమువలన వచ్చే ఫలము లేదు. పద్యము మొదట చ॥ మ॥ క॥ అని ఉంటేనే కాని పద్యములాగు చదవడము సాధ్యముకాదు అనే అచారపరులకు నామరహిత మనేపేరు కొంచెము కంటగింపుగానే ఉంటుంది. గ్రంథ విషయానికి సంబంధించని కవికర్తరసాయనమూ, శ్రవణానందమూ, కవిశిరోరచంద్రోదయమూ అనే కేర్మకు వివిధ ముగాను తీసిపోని నామరహితం అనే పేరే ఆ అచారపరులకు కొంతసంతృప్తి కలిగిస్తుంది. బొమ్మవేసి దానికింద 'ఫలానా' అని వ్రాయడము ఎదుటివారి బుద్ధిని, ఊహను, కొంచెపరచడ మని కొంద రంటారు. వారి కే సమాధానము అక్కరలేదు.

వివిషయములో నైనా సరే మార్పును ఒప్పుకోనిపెద్దలు ఈ గ్రంథముద్రణాన్ని చూడడముతోనే కళ్లు పెద్దవి చేసి ముఖము చిటిస్తారు.

ఇది పితాపురము యువరాజావారి రచన అని తెలియడముతోనే చిరునవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొనే ధైర్య వంతులు వారు. గ్రంథము వ్రాతప్రతిగా కాకుండా అచ్చుప్రతిగా కావడమే వారికి ముఖ్యము. అచ్చు విషయములో అందమూ చందమూ అకర్షణా ఉండ వలసినపని లేదు వారికి. బహువిధి అచ్చుకూ, పంచాంగపు ముద్రణానికి అలవాటు పడినకళ్లు వారివి. అటువంటివారికి ఈ గ్రంథము ద్రణము విడ్డూరముగా కనిపించడములో ఆశ్చర్యము లేదు. కక్కురితీ, లోభత్వమూ, చిక్కిరిచిక్కిరితనమూ పోయి గ్రంథముద్రణవిషయములో తెలుగువారికి కొత్తగా ఏర్పడిన అభిరుచికి ఈ గ్రంథముద్రణము ఒకానొక

కొత్తకూపము. బాహ్యకృతి హృదయాకర్షణకు ప్రధానముగదా ! గోడ సొగసుగాలేకపోతే చిత్రము కూడా కట్టవలసినంత రక్తి కట్టదు.

ఈ గ్రంథము అతివాస్తవికకవితకు చెందినదని మొదటనే చెప్పాము. ఏరచనకైనా భావమూ, భాష, ఈరెండూ ప్రధానాలు. కవి భాషలో చూపించే పలుకుబడివల్లా, అలంకారాలు మొదలైనవాగ సులవల్లా, భావానికి ఒకవిధమైన హృదయంగమత్వము ఏర్పడుతుంది. భాష ఆకర్షణీయముగా లేకుంటే హృదయము భావోన్ముఖము కాలేదు. అట్లా కాకుండా ఉన్న చున్నట్లు నగ్నముగా భావాన్ని తెల్లడించడమే ఈమాదిరిరచనకు లక్షణ మంటారు తద్రచయితలు. యతిస్రావలు లేకుంటేనే పద్యాలకు గాంభీర్యమూ, విదగతా తగ్గిపోతుం దని భయపడేవారికి ఈరచన పచ్చిశెలగ కాయ గొంతున పడ్డట్లు ఉంటుంది. పదబంధపుసొగసులూ, అలంకారాలూ, ధ్వనులూ వగైరా లేకుండా బట్టి భావావిష్కృతి తోనే సహృదయులకు రసానుభూతి కలిగించడానికి ఎంతో ఆలోచకశక్తి ఉండాలి. మామూలు రచనలో అసలు భావము గంభీరముగా లేకపోయినా భాషాశైలికి చివరవరకు పాశుణ్ణి లాగుకొని పోతుంది. కాని అతివాస్తవికకవిత ఎంతనగ్నముగా ఉంటే అంతసొగసుట. అసలు మానవునికి కలిగే భావాన్నిటికీ స్వప్నావస్థ ఆలవాల మని, ఆక్కడ స్ఫురించినభావము తెల్లడికి రానురాను స్వచ్ఛతనూ, స్వారస్యమనూ ప్రత్యేకితనూ పోల్చుతుం దని, అందువల్ల స్వాన్నికస్థితిలోని భావ ప్రపంచాన్ని బాహ్యలంకారాలకు పాలు గాకుండా యథాతథముగా చిత్రించడమే అతివాస్తవికత అని ఆసంద్రదాయవాదులు అంటారు. కాని వాస్తవికత హెచ్చినకొద్దీ కవిత్వాలక్షణాలు దూరమై మనోజ్ఞత చప్పుబడిపోవచ్చు. అట్లా కాకుండా చెప్పగలగడమే ఆ రచనలోని శిల్పము. అదే కళాప్రపంచానికి జీవగత్త. నిజము చెప్పవలసివస్తే అతివాస్తవిక కవిత నూత్రరచనవంటి దని చెప్పవచ్చు. ఎంత కొద్దిమాటలతో ఎంత గొప్ప భావాన్ని ఎంత సులువుగా చెప్పగలిగితే రచన అంత గొప్ప దవుతుంది. శబ్దార్థాలంకారాదులకు అందులో ప్రాధాన్యము లేదు గాని ఆవకాశము లేకపోలేదు. కాని ఇప్పటికిది అనుకరణము. అందులోను ప్రథమావస్థ. వేయేండ్లనుంచి వస్తున్న సాహిత్యములో ఈ కొలతబద్ధకు చాలిన రచన దొరికడము కష్టమనుకుంటున్నప్పుడు ప్రథమావస్థలో ఉన్న ఈ అతివాస్తవిక కావ్యాలను ఆ కొలతబద్ధతో కొలవడము అన్యాయ మనక తప్పదు. కాబట్టి సహృదయులకు కొంత తాలిమి ఆవసరము.

ఈ గ్రంథమును రచించిన శ్రీ గంగాధరమారావుగారి సాహితీసంపదా, రచనాకుశలతా, రసజ్ఞతా సహృదయులకు తెలియనివి కావు. కొన్ని నాటకాలూ, కొన్ని కావ్యసంపుటాలూ వీరిదివరకే ప్రకటించి ఉన్నారు. వీరి కావ్యాలలో చినుకుల చిందులు అనే కావ్యసంపుటమును శ్రీ డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఆంగ్లభాషలోకి అనువదించారు. వీరి నాటకముల ప్రదర్శనములను రసజ్ఞులగు ప్రేక్షకులు చూచే ఉన్నారు. అటువంటివారి రచన అయినప్పుడు ఈ గ్రంథములో ఏమి లేకుండా ఉంటుందా? శ్రీవారు గ్రంథానికి ఉపోద్ఘాతరూపముగా 'తొలిజాము' అనే పేర ఈ రచన గూర్చి అభిప్రాయము తెల్లడించాడు. అందులో "పద్యం గద్యం కాకుండా, వింతయైన సంగీతంతో

క్రొత్తభావాలు పెంచి మూడుమాటల్లో ముప్పుది తగుకలూ, మూడువందల హృద్భావాలూ చూపించాలని యత్నించాను. కాని తృప్తికలుగలేదు" అని వ్రాశారు. తమకే తృప్తిలేని రచన లోకానికి సంతృప్తి ఇస్తుందా? అని వారకే సంశయము కలిగి "మంచిది నిలుస్తుంది, చెడ్డది నశిస్తుంది. కాలమే చేస్తుంది ఆ పని" అని భారమంతా కాలపురుషుడి తలమీద పడవేశారు. అది ఒకవిధముగా గ్రంథకర్తకు సహజముగా ఉండవలసిన పిన్నయభావాన్ని సూచిస్తున్నది. అయినా మనము దానిని సత్యమని కూడా ఒప్పుకోవాలి. క్రొత్తత్వోప త్రోక్కిన మహాకవులందరూ లోకములో బాధపడలేక ఈ విధముగానే "కాలో హ్యాయం ని వధి ర్విపులా చ సృద్ధీ" అని నిర్లక్ష్యముగా భవిష్యత్తుపైన భారము వేసి తమరచనలను సాగించారు. వారలొగే యువరాజువారుకూడా తమ సరికొత్తరచనను కాలపురుషుడి చేతిలోని త్రాసులో పడవేశారు. ఒకవేళ అది పైకి రాకపోవచ్చును. కాని అదే సారవంతమని లోకము ఎప్పుటికైనా రండు చేతులూ చాపి దానిని అందుకొంటుంది. తూనికలో పైకి వచ్చినదే నిరర్థకమైనదని గ్రహించగల రజజ్జత లో కానికి ఉన్నది. యువరాజువారు చెప్పిన మాటలకు తోడుగా మేము పూర్వకవి ఒకడు అన్న "ఏగతి రచియించిరేని సమకాలికు లెవ్వరు మెచ్చరే గదా" అనేమాటలనుకూడా సహృదయులకు మనవి చేస్తున్నాము.

ప్రతివానికీ ప్రతివిషయములోను ఒక నిర్ణయమూ, ఒక ఆభిరుచి వీర్పడి ఉంటవి. ముఖ్యముగా సారస్వత విషయములో ఆ ఏర్పాటు తప్పదు. ఏ ఏర్పాటు లేనివాడు మ రేచైనా చేస్తాడు గాని సారస్వతముజోలిక రాదు. ఆ ఏర్పాటు సహజమైనా ఎదటివాని భావమూ, ఆభిరుచి, పదతీ తెలుసుకోవలెనంటే మన ఏర్పాట్లను దూరముగా పెట్టితిరాలి. ఇది ఇలాఉండి తీరాలి అని బయలుదేరడముకన్నా, మరోవిధముగా ఉన్నదానిని అనుభవించవలెననే ఓషికతో కావ్యపాఠకులు ఉండకుంటే కవిత్వము అసలు అర్థము కాదు. సహృదయ హృదయాహ్లాదకత్వమే కవిత్వమునకు లక్షణముగా చెప్పారు పెద్దలు. సహృదయు డంటే సమానానుభూతి కల హృదయము కలవా డని అర్థము. కావ్యము కవి స్వానుభవము కాని పాఠకుని అనుభవము కాదు. పరానుభూతి మనకు ఆస్వాద్యము కావలెనంటే మొదట అహంభావమును వదలుకోవలె. మనది సర్వమూ వదలుకొంటేనేగాని మనకు పరానుభూతితో సానుభూతి కలగదు. ఏదో ఒక నిర్ణయమును ముందుగానే చేసి, ఉన్న పరికరాల నన్నిటిని దానికి సమన్వయ పరిచడమునకు ప్రయత్నించే చరిత్రకారుడు సత్యమును గ్రహించలేడు. పరికరాల నన్నిటిని బట్టి సత్యాన్ని నిర్ణయించవలె. అట్లే ఇటువంటిదానినే నే నంగీకరిస్తాను అని బయలుదేరేవాడికి ఉన్నదానిని గ్రహించే ఓషిక నశిస్తుంది. అప్పుడు అతడు రచనలోని మంచి చెడ్డలను గ్రహించలేడు. కాబట్టి కావ్యపఠయిత అహంభావమును వదిలి లేనేగాని కావ్యరసము అనుభూతము కాదు. అటువంటి పాఠకులకు ఈ గ్రంథములోని సంతృప్తి కలుగుతుందని చెప్పవచ్చును.

కవిరచన భావప్రపంచానికి సాంకేతికము. సాంకేతికమైన భావము బోధపడడమునకు కొంత శ్రమపడవలెను. శ్రమపడకుండా ప్రతిదీ అనుభవమునకు రావాలని అందరూ అనుకుంటారు. దేనికై మనము శ్రమపడమో అది మనహృదయముదాకా రానేరదు. ఆ అనుభవములో మనుత ఉండనే ఉండదుకవిత్వముతో

బుద్ధికన్నా హృదయానికి ఎక్కువ సంబంధము ఉన్నది. ఆ సంబంధమును నీదిగా చేసుకోవలె నంటే దానికై నీవు శ్రమపడక తప్పదు. కాబట్టి కవిభావములకు సాంకేతికమైన కావ్యమును సావధానముగా మనము చేయవలెను. ఒకసారి కిందినుంచి పైకి చూచినమాటైన సత్యము అవగాహన కాదు. ఎంత పండితా పండితుండా రసము లభిస్తుందా! ఇటువంటి గ్రంథాలను ఒకసారి చదివి ఇందులో ఏమీ లేదని చెప్పడము తప్పు. కొన్ని సార్లయినా చదివితేనే గాని కవి ఏర్పరచిన సాంకేతికజాలము విడిపోయి భావము బయటపడదు.

ఈ గ్రంథము మొదటినుంచీ చివరవరకు చదివితే ఈ కవిజీవితములో ఏదో ఒక అవేదన ఉన్నట్లు పొడగట్టుతుంది. ఆ అవేదనే కవి సృష్టిపై మనకు సానుభూతిని కలిగిస్తున్నది. తన అశయాలనూ అదర్శాలనూ తన పరిసరాలూ సరిపడనప్పుడు జీవితములో అవేదన బయట పడుతుంది. పరిసరాలకు లొంగిపోయిన వానికి నిజమైన జీవితము లేనేలేదు. లొంగిపప్పుడై పోరాటము. ఆ పోరాటములోని జయపజయాలను, కష్టసుఖాలనూ సాధకబాధకాలనూ పండి అనిగ్గును కావ్యరూపముగా కవి సృష్టిస్తాడు. ఇంద్రధనుస్సువంటి ఆ సృష్టినే అనుభవిస్తూ మనము మనలను ముంచిపోతాము. అదే తత్వయత్నము. అదే రసానుభూతి. ఆ అనుభవము మనకు కలగలేకపోతే మన సంస్కారములోనో, అనుభవంలోనో లోప మున్నదన్నమాట. సంస్కారశోభి యైనరచనా సంస్కారముగీత పైనసంస్కారము, ఈ రెండూ కలిస్తేనేగాని కావ్యరసము అనుభవమునగుండు. ఈ గ్రంథములోని 7, 9, 10, 11 కావ్యములను చదివిన వారికి కవిజీవితములోని అవేదన స్పష్టముగా అవగాహిత మవుతుంది. ప్రస్తుతము మనజీవితము సందర్భంలో బోధిస్తున్నది. పాఠమీది అభిమానము, కొద్దమీది కోరికా జీవితాన్ని తానుమారు చేస్తున్నది. అయితే మన కర్తవ్య మేమిటి! ఈ గ్రంథకర్త ఈ విషయమును ఎంతచిన్నమాటలతో ఎంత గంభీరముగా చెప్పినాడో 11-వ కావ్యము చదివి చూడండి. “నాడు కాను నేడు. నేడు కాదు రేపు. పొంగిపోవు కాలవాహిని. దాని నడ్డుపెట్ట గలరె!” అని మామూలు అంగీకరిస్తూ ఏమిట కానొడుగుకు అంతే-అంతే-అదైన శక్తిదీ! అని మానివుని శక్తిహీనలను చూచుతూ, అట్టివారిని ఆత్మపించవద్దని లోకానికి బోధిస్తున్నా డీ కవి.

ఈ కవి పద్యనాయక వంశీయుడు. కేరళ పొందిన ఒక సంస్థానానికి భావి పరిపాలకుడు. పూర్వరాజుల పాలనపై ఈయనకు అభిమాన మున్నది, ఇప్పటి రాజుల పద్ధతులూ, వాలనా ఈయనకు నచ్చలేదు. ప్రజలు కృత్రిమతాదురులై రాజులపై తిరగబడుతున్నారని, కారణ ఏమిట! ఇప్పటిరాజులు చేతగాని వారు. అందుచేతనే శక్తి, కృత్జ్ఞత, సత్యం- స్వస్థి చెప్పాయి అని కవి యభిప్రాయము. ఆ అభిప్రాయమును ఉద్రేకపూరితమైన భావంలో అతి గంభీరముగా, 11 వ కావ్యములో ఎల్లా జెల్లడించినాలో చూడండి. తాను పూర్వరాజులవాడనే అనుకొని, దేశానికి దాస్యాన్ని రాకుండా గతించిన అనాటి పీరుల శౌర్యమును, అనాటి పీఠాంగనల అత్యుత్సాహమునూ, అనాటి శాంతి భద్రతలనూ స్మరిస్తూ కవి పాడిన ఆ కావ్యమును పాఠకులూ ప్రజలూకూడా చదివి అనందింప తగ్గిది.

ఈ గ్రంథములోని కొన్ని కావ్యములు పాఠకుని హృదయముతో కొత్తకొత్త సమస్యలను రేకెత్తిస్తున్నవి. మచ్చుకు 1వ కావ్యము చూడండి. సిద్ధార్థుడు సర్వసంగపరిత్యాగము చేసి లోకకల్యాణాన్ని

సాధించి భగవంతుడైనాడు. అంతవరకే మన మెరుగుదుము. కాని తనకోసము సర్వమూ అర్పించిన యశోభగవతి ఏమి చేశాడు! ఆమె తన ఆరశరీరము గదా? ఈ కావ్యము చదివినప్పుడు నాకు రవీంద్ర మహాకవి లక్ష్యణుని భార్య అయిన ఊర్ధ్వశోభిని గూర్చి వ్రాసిన మాటలు స్పష్టకీ వచ్చినవి. భార్యను త్యజించిన కామిడు భగవంతుడు. భార్యను స్వరించని లక్ష్యణుడు అదర్శసోదరుడు. కాని ఆ భార్యల విషయములో వాగ్విర్తవ్యము ఏ మయింద? అది ధర్మమో, అధర్మమో మనకు వస్తు. కాని ఆవిషయమే మన మనస్సుకు తట్టలేదు. అట్టి విషయమును స్పష్టకీ తెచ్చి ఆ భర్తలు చేసిన లోకకల్యాణ ధర్మము కన్న ఆ భార్యల త్యాగము తక్కువది కాదని చాటిన యీ కవి ధన్యుడు. ఈ కావ్యములోని భావము ఎంత సున్నితమో అంత గంభీరము, ఎంత సవిత్రమో అంత ఉదాత్తము.

ఈ గ్రంథములోని కావ్యములను గద్యం, పద్యం కాకుండా రచిస్తానని కవి మొదటనే చెప్పాడు. కాని కొన్నిటికి పద్యగతి తప్పలేదు. ఇదవదానికి వీలుగా ఉండడము కోసము ఆనుకుంటాను. కొన్నిటిని శుంపులు తుంపులు చేసి అచ్చునేకారు గాని వాటికి ఏదో ఒక నడక వచ్చలేదు.

“పాడినా నొక పాట అడినా నొక యాట
అటకు పాటో అగమే నీ దండు
ఎవ రెవరో ఏమేమో ఎగిరిపడ్డారు
ఎందు కాకోపము ఎందుకా తాపము
అటనేనా ఇంత అలజడమోయింది
పాటకేనా ఇంత మండిపోయా?”

పైపాదాలు ఏమంజీ ద్వితీయకిందకో వస్తవి. కాని కావాలె నని కవి కొన్ని కావ్యాలకు కాళ్లు మింగ గొట్టినట్లు వోస్తుంది. అయినా నడక లేనిలోటును భావగాంభీర్యము కప్పిపుచ్చితే చాలును. ఈ కవి భావలోకూడా కొన్ని విచిత్రాలు చేయక నిడిచిపెట్టలేదు. “పాట లన్నీ నండి” అంటే పాట లన్నీ అనండి అని అర్థము. ఇటువంటి స్వారంత్రియాలు ఈ కావ్యములోని భావలో చాలా ఉన్నవి. “ఎవ రేకుంటే ఈ కావ్యము మామూలు పదతిగానే ఉండేదేమో! అలా ఉండాలనే కవి ఒకదాని తెన్ను లేకుండా భాషను అధ్వారముగా పాడినట్లు వోస్తుంది. అప్పులక్క లందరింటే! అని వ్రాసి అకిందనే మనసునకు దూర మేమి? అని వ్రాస్తాడీ కవి. పాతపదతులమీది అభిమానము, కొత్తపదతులమీది మోహం ఈ రచనలలోని భావలో స్పష్టముగా గోచరిస్తున్నవి. ఈసాంకర్యము లేకుండా ఉంటే రచన ఇంకా శోభించేది అనక తప్పదు.

కొన్ని చోట్ల పులుముడు ఎక్కువగా ఉన్నది. అంటే ఒకవాక్యములో చెప్పతగ్గది నాలుగువాక్యాల దాకా పెంచడము. ఎంత కుదించి భావమును చెప్పుగలిగితే అంత శోభిస్తుంది ఇటీరచన! “మత్తాత చేసింది తాత చెయ్యలేదు. తాత చేసింది తండ్రి చేయడము. తండ్రి చేసింది కొడుకును చేయడే. కొడుకు చేసింది మనకు డెందుకు నేయు!” ఈ భావమును అంతకిన్న గంభీరములైన మాటల్లో క్లుప్తముగా చెప్పవచ్చు. “వాడు చేసే పని లేదు. నువ్వు చేసే పని లేదు. నేను చేసే పని లేదు. ఎవరు చేసే పని లేదు.” ఇందులో భావము వెల్లడికావడానికి చివరవాక్యము చాలు ననుకుంటాను.

మొత్తముమీద ఈ గ్రంథము విచిత్రమయింది. రచన స్వచ్ఛందము. ముద్రణ అపూర్వము. ఇట్టి సరి కొత్త కావ్యాన్ని తెనుగువారు చదివి ఆనందించడము సమంజసము.

“చాలనీ”

(పస్తక సమీక్ష)

పరతత్వరసాయనము

ఈశ్వర పణిధట్ట ప్రణీతము

మద్రాసు యూనివర్సిటీవారి పదవ

ప్రచురణము

(324+112 పుటలు: రాయల్ ప్రెస్: ఖల 1-8-0)
మదరాసు విశ్వవిద్యాలయములో ప్రాచ్యవిద్యా పరిషత్తు తెలుగుశాఖలో ఉద్యోగులుగా ఉన్న శ్రీ కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారున్న శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రి గారున్న కలిసి పరిష్కరించిన కావ్యము ఈ పరతత్వరసాయనము. ఆంగ్లభాషలో శ్రీ రామకృష్ణయ్యగారున్న తెలుగులో శ్రీ లక్ష్మీపతిశాస్త్రి గారున్న విపులమైన పీఠికలు వ్రాసి గ్రంథాదిని ప్రకటించారు.

ఇది వేదాంతాగమ బోధించే కావ్యము. సాంఖ్య యోగశాస్త్రవిషయములు తన గురు వగు సదానందావధూత తన కుపదేశించిన మార్గాన్ని అనుసరించి గవిరణముగా హృదయరంజకముగా బోధించవలె ననే ఉద్దేశముతో ఫణిధట్ట ఈ గ్రంథము రచించినాడు. భారతములోని హర సనత్కుమార సంవాదమును ప్రధానము చేసుకొని హరిభక్తి విజృంభితములైన సాంఖ్యయోగములవల్ల జ్ఞానసిద్ధి అవుతుందని దానివల్ల ముక్తి లభిస్తుందని బోధించినాడు.

ఈగ్రంథము విద్యాస్వముల కావ్యము. మొదటి అధ్యాయముచివర కర్తయోగప్రకారమున్న తక్కిన అధ్యాయములలో మనుసగా అనాత్మవివేకము, అత్త వివేకము, యోగత్రయలక్షణము, రాజయోగమున్న ప్రశ్నోత్తరరూపముగా కవి వివరించినాడు.

మొదటి అధ్యాయములో పరతత్వవిషయము ఎత్తు కోకపూర్వము రచించినగ్రంథభాగము మాత్రము ప్రబంధఫక్తిలో ఉన్నది. ఇష్టదేవతా ప్రార్థనము,

పూర్వకవిస్తుతి, కృతిపతి వర్ణనము అయిన తరువాత నైమిశారణ్యము వర్ణించి నూతుడు శౌనకాది మహామునులకు ముక్తి సాధనముగూర్చి ముచ్చటెంతా ధర్మరాజుకు భీష్ముడుపదేశించిన హరసనత్కుమార సంవాదము బోధించినట్లు తెలిపి, అసంవాదమే చెప్పడానికి ఉపక్రమిస్తున్నట్లు వ్రాసినాడు. అసంవాదానికి ధూమికగా కైలాసగిరివర్ణనము, కైలాస పురవర్ణనము, చాతుర్వర్ణ్యవర్ణనము, చతురంగ బలవర్ణనము, పురస్త్రీలు, పుష్పలూపికలు, వారకాంతలు, మొదలయినవారి వర్ణనము, శిశుభక్తుల వర్ణనము, శివుడు కొలువుండుట మొదలయినవి ఆర్వాచీన ప్రబంధకవుల పన్నతిని వ్రాసినాడు. ప్రసక్తి ఎట్లో కల్పించుకొని వసంతర్తు సూర్యాస్తమయార్ధకార చంద్రోదయవర్ణనములు చొప్పించినాడు. పార్వతీ పరమేశ్వరుల అభ్యంతరవిసోదనులు, వారి సుఖనిద్ర, వంది మాగధుల స్తుతులతో వారు మేల్కొనుట, జలకమాడుట, అలంకరించుకొనుట. వనకేరీ, నవరవారముగా వారు వనముల కేగుట - ఇవన్నీ వర్ణించి బడరి కావనములో శివుడు సనత్కుమారుని చూచి కైవల్యప్రాప్తిసాధనము తెలుపుమని కోరినట్లు వ్రాసినాడు. శివసనత్కుమారు లొకరి నొకరు పొగడుకొన్నారు. తన గురు వగు సదానందావధూతను “హరిమూర్తి యైన సదానంద పరబ్రహ్మము” గా సనత్కుమారుడు పదిపద్యములలో స్తోత్రము చేసినట్లు స్తవదశకము రచించి దాని ఫలశ్రుతికూడా చేర్చినాడు.

ఇంతవరకూ ప్రబంధఫక్తి కనబడుతుంది. మనుచరిత్రాదిభోరణి ఇందులో లేదని పీఠికాకారులన్నారు. కాని శ్లోరచన అంతా పిల్లమనుచరిత్రల అనుకరణముగా కనబడుతుంది. పూర్వాంధ్రకవుల రచనలలో కనబడని ఉత్తరాంధ్రకవుల పదప్రయోగము రీగ్రంథములో ఎన్నో ఉన్నవి. తరువాతిగ్రంథమంతా

సుగమముగా ఉన్నా, రచనాచాతుర్యము కనబడుతూ ఉన్నా ధర్మకాస్త్ర గ్రంథపదవి నడిచి నది. సుబోధముగా హృదయరంజకముగా సంవాదము నడిపినా డని మాత్రమే చెప్పవలెను కాని గ్రంథ మంతా ప్రబంధఫక్తిలో ఉన్న దనడానికి అంతగా అవకాశము కనబడదు.

భారతములోని మూలగ్రంథము నెట్లు ఈకవి అనుకరించినాడో భాగవతాది గ్రంథముల అనుకరణ మెక్కడెక్కడ కనబడతూన్నదో శ్రీ లక్ష్మీపతికాశ్రి గారు నిరూపించినారు.

గదానందావధూత ఏ కాలపువాడో కవికాలమేదో నిర్ణయించడానికి తగిన ఆధారములు గ్రంథములో లేవు. ప్రబోధచంద్రోదయును అంధ్ర ప్రబంధముగా రచించి ఈ కావ్యకర్తకు మార్గదర్శకు లయిన నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్యలకూ, పోతనామా తులసికీ ఈ కవి తరువాతివాడనీ, ఆనగా పనునేనవ శతాబ్దివివర భాగమున నున్నవాడని శ్రీలక్ష్మీపతికాశ్రి గారున్నారు. మనుచక్రతాది ధోరణి దీనిలో లేదుగాన యీ అంశంతకీ పై క్రిందికి వెళ్లి కూడా నిశ్చయించి నారు.

గ్రంథము లైన కొన్ని అపధ్ధంబరూపము లెత్తి చూపినారు పీఠికా కారులు. అవి వాడుకనుబట్టిపడి నవో, ప్రక్షిప్తములో నిర్ణయించవీలుపడ దన్నారు. ప్రక్షిప్తము లని సమర్థించడానికి ఎంతమాత్రము అవకాశము కనబడదు. వాడుకను బట్టి అవి పడి ఉండవలెను. “వక వేళ సంసారివలెను దా వర్తించు” “వొక్కొక్క రాత్రియందు శకి వోపును” “వోదయామృత సాగరా నిను బోలు” “యేం జేసి” మొదలయిన రూపములు ఏ కాలములో వ్యవహారము లోనికి వచ్చినవో తెలుగు శాసనములను బట్టి నిర్ణయించి తమాలకముగా కవికాలము నిరూపించడము సమంజస మని తోస్తుంది.

కృంగార రసప్రధానము లైన ప్రబంధములే కాని పరతత్త్వ బోధకములైన సత్కావ్యములు మన వాఙ్మయములో అంతగా లేవని భావించేవారికి ఈ కావ్యము, శ్రీరామకృష్ణయ్యగారు తమ అంగ్ల పీఠ

కలో పేర్కొన్న అమృత గ్రంథముల పేర్లన్నీ ఈ అపోహ తొలగిస్తవి. ఇట్టి గ్రంథము లీ తెలుగు శాఖవారు ఇంకా ఇంకా ప్రకటింతురు గాక.

“సం”

కాశీయాత్ర చరిత్ర

ఏనుగుల వీరాస్వామయ్య

(౧౮౪౩౭౪౫౦ పుటలు : కల రూ ౨.)

సంపాదకుడు : దిగవల్లి వేంకట శివరావు,
బి. ఏ., బి. ఎల్., గవర్నరుపేట, బెజవాడ.

శ్రీ శివరావుగారు న్యాయవాది వృత్తిలో వుండి కూడా వీలుచేసుకొని వివిధ విషయాలమీద దేశానికి ఉపకరించే గ్రంథాలు వ్రాస్తున్నవారు. అంధ్రములో రాజనీతి విషయమై వీరు వ్రాసినన్ని గ్రంథములు ఇంకేమరూ వ్రాయలేదు. మన Publicists లో ప్రముఖులు. ఇప్పుడు ఈ గ్రంథాన్ని సంపాదించి సర్వార్థ సుందరము చేసి ప్రకటించారు. ఇది తృతీయముద్రణము.

ఏనుగుల వీరాస్వామయ్య చెన్నపట్టణములోని ‘సుప్రీముకోర్టులో’ ‘హెడ్ ఇంటర్ ప్రెటర్ గా’ తెల్లదొరల మన్ననలు పొందినవాడు. నిరతాన్న ప్రదాత అని, గవర్నరు మెంటువారు కరువురోజుల్లో పెట్టించిన ‘గంజివొడ్డి’ అనే సంస్థను బాగా నిర్వహించాడనీ, తెలుస్తున్నది. చాలా దేవాలయాలలో ధర్మకార్యాలు చేసి రథాలు కట్టించాడనీ, పండిత మహాసభలో క్షయమాస విషయమై ప్రమాణపూర్వకంగా స్థాపన చేస్తే అయినకు నిశ్చయము పెద్దలు బహుమతి చేశారనీ, చెన్నపట్టుంలో ‘హిందూ లిబరరీ సొసైటీ’ అనే విద్యుత్పథ సంస్థాపించాడనీ, ఉద్యోగానంతరం వానప్రస్థాశ్రమము స్వీకరించి వేదాంత విచారణ చేస్తూ చివరరోజుల్లో అపతనన్యాయం పుచ్చుకొని వివేకంతో ౧౮౭౩ అక్టోబరు ౩ తేదీన దేహం చాలించాడనీ, అయిన మిత్రుడూ కాశీయాత్రా

చరిత్ర ప్రథమ ముద్రణము వేయించిన కోమలేశ్వరపురం శ్రీనివాసపిళ్ళ వ్రాశాడు.

వీరాస్వామయ్య సకుటుంబంగాను, సపరివారంగాను, కాశీయాత్రకు పోయినప్పుడు తాను చూచిన దేశాలు, నగరాలు, పల్లెలు. అందుండే నానాజాతుల మనుష్యులు వారి చర్యలను గురించి సవిస్తరముగా వర్ణిస్తూ దినచర్యగ్రంథంగా మిత్రుల కోరికమీద వ్రాయించాడు. వీటిలో ఆయన అక్కడక్కడా చేసిన ప్రసంగాలకూడా ఉన్నవి. కలకత్తా కంటే వారి కొలువులో ప్రధాన క్రైస్తవ మతాధికారిగా ఉండిన హెబ్బర్ దొర ౧౮౨౪-౨౬ మధ్య, భారత దేశ పర్యటనం చేసి తాను చూచిన సంగతులను దినచర్యగ్రంథముగా, ఇతరఉత్తరాలుగా వ్రాసినాడు, వీరాస్వామయ్యగారి గ్రంథం దీనికి ఏవిధంగానూ తీసిపోదు. ఈ గ్రంథానికి క్రీ. శ. ౧౮౩౨ వీరాస్వామయ్యగారే సి.పి. హ్రౌన్ దొరకు ఒక కాపీ వ్రాసి పంపినారు. దీనిద్వితీయముద్రణ క్రీ. శ. ౧౮౩౪ సంవత్సరము ఏప్రిలు నెలలో గవర్న మెంటువారి ఉత్తర్వు ప్రకారము పువ్వాడ జెకటరావుగారివల్ల జరిగింది. తృతీయ ముద్రణము శ్రీశివరావు గారిది.

వీరాస్వామయ్య కాశీయాత్ర చేయడంలో కడప, హైదరాబాదు, నాగపూరు, జబల్ పూరు, ఆలహాబాదుల మీదుగా పోయినాడు. తిరిగి వచ్చేటప్పుడు ఘాజీపూరు, చుప్రా, పట్నా, గయ, కలకత్తా, పూరీ, గంజాం మీదుగా ఉత్తర జిల్లాలగుండా వచ్చాడు. ఈ యాత్రా విషయంలో తన కష్ట నిష్టారాలు, ప్రసంగాలు, దేశాచారవ్యవహారాలు, మొదలైన వాటిని గురించి దినచర్య వ్రాశాడు. దానిలో కొన్ని చోట్ల స్థలమాహాత్మ్యాలు, పుణ్యక్షేత్ర కథలు విపులంగా ఉన్నవి. మహానదుల పుట్టుకలు పురాణాల్లో వాటికి సంబంధించిన గాథలు సందర్భోచితంగా ఉట్టంకింపబడ్డవి. హిందూమతము, క్రైస్తవమతము, ఇస్లామతాలనుగురించి కొన్ని చర్చలున్నవి. హిందువుల విగ్రహారాధనానీకీ, బాల్య వివాహాలకు, స్త్రీ పునర్వివాహ రాహిత్యానీకీ కారణాలను నూదించే ప్రసంగాలు కొన్ని సందర్భపురస్స

రంగా గ్రంథస్థము చేయబడినది. అనాటి హిందూ దేశ పరిస్థితులను అవగతం చేసుకోవలచుకున్న వారికి వీరాస్వామయ్యగారిదినచర్యకంటే విషయ సాధాన్యమైన గ్రంథం మరొక్కటి లేదని చెప్పవచ్చును. అందువల్లనే ఇది ప్రమాణగ్రంథంగా కూడా ఎంచుతారు.

సాతకూర్పుల్లోని వర్ణకమాన్చి మార్చి శ్రీ శివరావు గారు సక్రమమైన పదతిలో దీన్ని ప్రకటించారు. ఈపనిలో ఉన్నకష్టం క్రింది మాదిరి వాక్యాలు చూస్తే తెలుసుంది.

యొక్కడ పరమాత్ముడు సంపూర్ణ కల్యాణంబో ప్రతిఫలించి యిష్టకీర్తి చేస్తూ వున్నాడు. వుండే శ్రీనివాస ప్రతిష్ఠా దివ్యమంగళ విగ్రహంగా వున్నది. దేశములో ల్యాక దేశతులకు సమానమైనవానో గత కాలంలో ఆమూర్తిని ఆరాధించినట్లు తోస్తుం న్నది. ఇక్కడ గోసాయి బయిరాగులకు గురువీంగా వుండే మహంతుమహా పండి ఆధిపత్యాలంగా కట్టి వున్నది. ఆమహంతుకు శిష్యాజన విస్తారం కలదు. యింట్లు. సంకుచితం చైత్రమాసం మొదలు శ్వేష్ట మాసం వరకు ఖరీదు కాలమందు పల్లని ఘోరి కొట్టుకున్నది. అది తీరబించి కొండమీద వుండే వారికి నిండ్లలో గ్రస్తవ మవుతున్నది.

గ్రంథానికి శ్రీనివాస పిళ్ళగారి పీఠిక, 'వీరాస్వామయ్యగారు వారి మిత్రులు' అని శివరావుగారి వ్యాసము ఆత్మవసరమైనవి. అవి ఉండిటంవల్ల చదివేవాళ్ళకు అనాటి పరిస్థితులు బాగా అవగాహన కు వస్తవి. దీనికి తోడు క్రీ.శ. ౧౮౩౦-౩౧ మధ్య వీరాస్వామయ్యగారు చేసిన కాశీయాత్రను నూదించే పటము, హిందూదేశపటము పాతకుల సౌలభ్యము కోసం ఏర్పాటుచేసె. ఈ ముద్రణానికి ౧౮౬౯ ముద్రణంలో ఉన్న యేనుగుల వీరాస్వామిగారి చిత్రంతోపాటు పచ్చయప్ప కళాశాలలోని జార్జి నార్సె కోమలేశ్వరపురం శ్రీనివాసపిళ్ళ, శంభాకం రాఘవాచార్యులు, ఏనుగుల వీరాస్వామయ్య కలిసి తీయించుకొన్న చిత్రం మరొక అలంకారం - ఆత్మవసరమా.

ఈ ముద్రణంలో మరొక ప్రత్యేకత అనుబంధం. అనాటి సాంఘిక రాజకీయ పరిజ్ఞానానికి అవసరమైన కొన్ని గ్రంథనామాలు, సౌరమాన చారిత్రానామాలు అధిక తీయ మాసాలను గరించిన చిరస్థ - సవరణ పట్టిక, వ్రాత సుతిమచ్చుపుటలు, కొన్ని పదాలను అక్షరాలు, అకారాది విషయసూచిక అనుబంధంలోని అంశాలు. ఇటువంటి పుస్తకాలను ఏవిధంగా సంస్కరించి సంపాదిస్తే ప్రశస్తిగా ఉంటుందో అవిధంగా శ్రీ శివరావు గారు తమ కృత్యం నిర్వహించారు. ఇది ప్రతిపుస్తక భాండారంలోనూ ఉండవలసిన గ్రంథము.

వావిలూరి సోమయాజులు

హిందూ మతము

(పుటలు ౨౪ + ౧౦-౪ : ఖల రూ ౦-౧౨-౦)

శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము, ఎం. ఏ.,

లన్సిస్టాల్, సంస్కృతి కళాశాల, కొల్హాపూరు.

ఈ పుస్తకానికి జగన్మోహన శ్రీ కళ్యాణానంద భారతి మాంతాచార్య స్వామిలగారి ‘తొలిపలుకు’ అను గ్రహించినారు. పద్మాంకులు, ఆర్యధర్మవేదాలు విన శ్రీ తాతా స్మారకాశ్రమి గారు, ఉపాధ్యాయులగారి సత్కృత్యాశ్రమి గారు, పుల్య ఉమామహేశ్వర శాస్త్రి గారు, కాశీ కృష్ణాచార్యులు గారు, శ్రీపాద కృష్ణ మూర్తి శాస్త్రిలు గారు మొదలైన ప్రముఖులు సదృశ ప్రాయము ఇచ్చినారు. ప్రథమ ముద్రణము విన మూడుమాసములకే య్వత్యము ముద్రణము కావడము ఈ పుస్తక గౌరవ రెట్టమను తెలియ జేస్తున్నది.

హిందూమత మిన్నిపక్షం హిందూశబ్దము పనులు వాడిన దక్షభావము బహుళముగా ఉన్నది. హిందూ శబ్దము సప్తసింధువునంచి వచ్చిందనీ, సప్తసింధువు ఆర్యుల నివాసమనీ, సకాశము హిందూమత మారగ విము ప్రాకృత సంప్రదాయమి. ఇది పరశేశ పదము కాదనీ శ్రీ వినాయక సామగ్గరు మొదలగు ప్రముఖులు వ్రాసినారు. మహామేరు తంత్రము అనే ప్రాచీన గ్రంథములో హిందూశబ్దము ఉన్నది.

“హిందూ చ దూషయత్యేన హిందు రిత్యుచ్చతే ద్రియే. హిందూధర్మ ప్రలోప్తాః భవేయ శ్చక్ర వర్తనః”. ఈ స్లోకము ప్రక్షిప్తము కాకపోతే, మేరు తంత్రము సంప్రదాయ సిద్ధమైన వైదిక మతానికి చెందినదే కావలెననేత హిందూధర్మము సనాతన వర్ణాశ్రమ ధర్మానికి పర్యాయపదము. మతశబ్దము వాడకలో ఉండవలెననేత హిందూ మత ము ఈ పుస్తకానికి పేరు పెట్టినారు.

సనాతన ధర్మ మని కాని, ఆర్య ధర్మ మని కాని పెద్దలు వాడుతూ ఉంటారు.

సనాతన ధర్మానికి కొన్ని ముఖ్య మూలనూత్రాలు ఉన్నవి. శ్రేష్ఠ స్మృతి విత్తహాస పురాణ సదాచార ప్రామాణ్యము, వర్ణవ్యవస్థ, పునర్జన్మ, జైకపితృకర్మలు కాశ్యా పుణ్యక్షేత్ర మహాత్మ్య విశ్వాసము, అవతారిములు, లోకాంతరములు, విగ్రహారాధనాది ఆధ్యాత్మికములు ఆరాధన ఉపాసన విధానాలు, శ్రుతిప్రత్యేకధర్మము మొదలైనవి.

ఈ పుస్తకములో ప్రమాణములు, సవయుగము, వర్ణవ్యవస్థ, ఆశ్రమధర్మములు, కర్మకాండ, కీలము, శ్రీధర్మము, భగవద్గీతయము అని వివిధ ఆధ్యాత్మికములు ఉన్నవి. వీటివల్ల సనాతన ధర్మ స్వరూపము చాలావరకు మునులకు కిరతలామలకము ఆవుతున్నది.

శ్రీ పురుషోత్తముగారు నేపాధ్యయన సంపన్నుల కుటుంబములో జన్మించి, సంప్రదాయసిద్ధముగా విద్యాభ్యాసము చేసి, శ్రేష్ఠ స్మృతి పురాణాది గ్రంథాలను సవిమర్శముగా పఠించి, గ్రంథములు వ్రాస్తున్న వారు. వీరు మానవ ప్రమాణవాక్యములు, చేసిన వ్యాఖ్యానములు నిర్విషయము. సనాతన ధర్మాన్ని విరుద్ధ భావంతో నిమర్శించేవానికి వీరు కొన్ని సమాధానాలు ఇందులో చెప్పినారు.

అస్తదామలకు ‘హిందూమతము’ అనే శబ్దముకన్న సనాతన ధర్మము, ఆర్యధర్మము, జైకపితృకర్మము అనే పదములే ఇష్టము. ఈపర్యాయము గ్రంథమును ప్రకటిం చేటప్పుడు పురుషోత్తముగారు నాకుపరిపర్తనము చేస్తూ రని నిమిత్తము. వాదగ్రంథముగా

కాకుండా కేవలప్రస్థానరూపముగా సనాతనధర్మమును గురించి సమగ్రమైన గ్రంథము సరళమైన వ్యాస హరిక భాషలో వీరు విరచించినది నని నాకోరిక.

త. శి. శా.

శత రాగ రత్నమాలిక

3049౫ పుటలు: ౩౭ రూ ౪.)

వార్య తిరుమల నల్యాన్ చక్రవర్తి.

వేంకట నారాయణాచార్యులు.

శ్రీనివాస నిలయం, బ్రాహ్మేపేట, గుంటూరు.

ఆచార్యులుగారు వైదికులుగా చాలా కాలము నుంచి ప్రసిద్ధి చెందినవారు శిష్యులనేకులు వీరివద్ద సంగీత మధ్యసించి పైకి వచ్చినారు.

భక్తిపరులు కావడంచేత ఆచార్యులుగారు వేంకటేశ్వరస్వామి పైన కొన్ని కీర్తనలు స్వర సాహిత్యములతో రచించినారు. ఒకరాత్రి స్వప్నములో శ్రీనివాసులు (వేంకటేశ్వరస్వామి) యోగివేషముతో దర్శన మిచ్చి “విజయ భవ” అని దీవించి అంత రానము చెందినాడట. ఆపటినుంచి ఈ గ్రంథ కర్త ద్విగుణితోత్సాహముతో నూరు కీర్తనలు చెప్పినారు.

ఈ గ్రంథము కల్యాణిరాగములో ఆదితాళమున “శ్రీహృదయ శ్రీనివాసా శ్రీరజనపోషక” అనే కీర్తనతో ప్రారంభమై, సారాష్ట్రరాగ ఆదితాళమున “విసమాన దైవ మేండు కానరా శ్రీశ” అనే కీర్తనతో సమాప్త మాతున్నది. ప్రతికీర్తన పల్లవి అను పల్లవి, చరణము అనే పద్ధతివిద నడిచింది. భగవంతుని ప్రతిదానిలోనూ ప్రసన్నుటముగా ఉన్నది. ఆచార్యులుగారు ఆర్చిహృదయముతో చెప్పినకృతులు కాబట్టి భాషలోనూ, భావములోనూ సారళ్యము ఉన్నది. జాతిభేద సప్తతాళ సహిత శతరాగ రత్నమాలిక అని గ్రంథ సంపూర్ణనామము. ప్రతి కీర్తన రాగతాళాదుల లక్షణంతో కూడిన స్వర రచనాపద్ధతి కల పర్లముల మెట్టులతోనూ, దశ

ప్రాణానుసార మైన తాళాంగక్రియాది విభజనలు కల విశేషనా పద్ధతులతోనూ విపులీకృతమైనది. సప్తతాళములలో నూర్చాదితాళముల వరుసన నూరు కీర్తనలు నిర్మితమైనవి. వీరి కీర్తనలలో రాగవిన్యాస పూర్వక స్వరమార్పణలు వీరి వీణావాదన తత్వజ్ఞతను విశదీకరిస్తున్నవి. నూర్చాది తాళము లన్నింటిలో కీర్తనలు వాగ్గేయ కారకులు విశేషముగా రచించినట్లు కనపడదు. ఈ గ్రంథము సంగీత విద్యాగులకు చాలా ఉపయోగ కరము.

దీనికి సంగీత విద్యాకా, గాయకరత్న, శ్రీపిరాట్ల శంకర శాస్త్రిగారు వీరిక వ్రాసినారు. సుప్రసిద్ధులైన సంగీత విద్యాకా శైలను ఎందఱాచారీగారు ఈ పుస్తకమును పఠింపించినారు. సంగీత విద్యాంసులనేకులు దీనిమీద సదృశప్రాయము ఇచ్చినారు. సంగీత ప్రియులకు ఈ పుస్తకము సంతోషదాయకము కాగలదు.

త. శి. శా.

నీ కోసం

(పెద్దకథ: ౧౦౫ పుటలు: 0-౬-0)

వన్యాలిరంగనాథ రావు.

కవితా కుటీరం - అనకాపల్లి

ఈ కథ శుభాంతము. ప్రాకంఠించినది మొదలు చివరవరకూ అడ్డకుండా చదువరిని లాగుకుపోతుంది. అయితే మధ్యమధ్య అశవసరిగా ఇంగ్లీషుమాటలు తగులుతూ ఉంటవి. విధి లేకపోతేనే ఇంగ్లీషుపదం వాడవచ్చు. సంస్కృతం, హిందీ, ఇంగ్లీషు, ఈ క్రిమంలో సదాలు వాడితే బాగు.

ఇందులో పాత్రలు, స్త్రీ పురుషులు అందరూ యోగ్యులే. నీరస జాగువానికర శృంగారము కాకుండా ముగ్ధ ప్రణయము, సంస్కార సరణిలో వివాహమూ ఇందులో వర్ణితాలు. కథా విధానములో కొంచెం పరదేశ వస్తుస్మర్య ఉన్నదేమో అనిపిస్తుంది. స్వతంత్రరచన అయినా కావచ్చు. ఈ రచయితకు పద్య గేయ రచనకన్న వచనరచన పట్టు పడినట్లు కనిపిస్తుంది.

